

МОРДА

ТАШЕУШ ДОЛЕНГА-МОСТОВИЧ

ИЗДАТЕЛЬСТВО НА БЗНС

ТАДЕУШ ДОЛЕНГА-МОСТОВИЧ МОРАЛ

Превод: Малина Иванова

chitanka.info

В „Морал“ Доленга-Мостович продължава повествованието за знаменития хирург професор Вилчур. Още заглавието подсказва основната тема на романа: човешчината, отзивчивостта, разбирането на хорската мъка и радост. Авторът ни води към истината, че не бива да очакваме непременно благодарност, награда за сторено добро, а просто да се стремим да живеем и да работим честно и всеотдайно.

„Морал“, макар и писан, през 1939 г., е със силно съвременно звучене.

ПЪРВА ГЛАВА

Професор Йежи Добранецки бавно остави слушалката и без да гледа жена си, каза с привидно спокоен тон:

— В събота имаме общо събрание на Съюза на лекарите.

Нина запитва, като не сваляше от него очи:

— И какво искаше пак Бернацки? Защото той се обади, нали?

— Е, дреболии. Някакви организационни комбинации — махна с ръка Добранецки.

Маската на безразличие върху лицето му не беше непроницаема за нея — твърде добре познаваше мъжа си. Нина предусещаше — ето върху главата му отново се стовари някакъв удар, пак го постигна нещастие или най-малкото пак претърпя болезнено поражение и отново се сблъска с неуспеха, който той искаше да скрие от нея.

Ах, този слаб човек, човек, който не умее да се бори, който отстъпва на друг пост след пост и когото все повече изтикват в глуха линия, в сивите редици на второразредните лекари. В този миг почти го мразеше.

— Какво искаше Бернацки? — запитва тя натъртено.

Той стана и ходейки из стаята, заговори с разбиране и снизходителен тон:

— Сигурно... Те са прави... Това му се полага... А и аз ще си отпочина... Толкова години бях председател на съюза... Пък и не можем да забравяме, че Вилчур има право на някаква отплата, морална отплата за всичките си нещастия...

Нина се засмя кратко, остро. В нейните големи зелени очи блесна презрителна ирония. Гримасата на устата ѝ, тази красива уста, от чийто образ той не можеше да се избави, дори когато работеше, очерта почти презрителен контур:

— Отплата?... Та той отдавна я получи с лихвите! Ти сигурно си сляп! Отнема ти пост след пост. Изтръгна ти ръководството на болницата, студентите, пациентите, печалбата... Отплата!

Добранецки сви вежди и каза с тон, който не търпеше противоречие:

— Той има право на всичко това. Вилчур е голям лекар, гениален хирург.

— Така, а ти кой си? Когато преди шест години се омъжих за теб, вярвах, че ти самият се смяташ за най-добрия хирург и научно светило.

Добранецки промени тона. Опря се на края на бюрото и започна ласкаво:

— Мила Нина, трябва все пак да разбереш, че има известна градация, съществува някаква йерархия, че човешките стойности и способности имат различни степени... Как можеш да ме упрекваш за това, че съм достатъчно самокритичен, за да преценя, че отстъпвам на Вилчур и че трябва да му отстъпвам по много съображения... А впрочем...

— Впрочем — поде неговата дума тя, — няма за какво повече да говорим. Много добре знаеш какво е мнението ми по тия въпроси. Ако ти липсва амбиция и воля за победа, аз ги имам дори в излишък. Няма да се примиря с ролята на съпруга на някаква си жалка нула. И те предупреждавам — ако се стигне дотам, че в края на краищата бъдеш принуден да практикуваш в някаква си провинциална дупка, аз няма да замина с теб.

— Нина, не преувеличавай!

— О, защото всъщност такъв ще бъде краят. Да не мислиш, че не знам? Сега вече Вилчур поддържа доцент Бернацки. Ще те изтикат до самото дъно! Аз нямам с какво да откупя коженото си палто от кожухаря! Теб това ни най-малко не те засяга, разбира се, но аз няма да търпя. Не съм създадена да бъда жена на някаква си мижитурка. И те предупреждавам...

Не довърши, но в гласа ѝ прекомерно ясно звънна заплаха.

Професор Добранецки тихо каза:

— Не ме обичаш, Нина, никога не си ме обичала...

Тя тръсна глава.

— Лъжеш се. Но само един истински мъж може да бъде обичан. Истински значи борбен, побеждаващ мъж, чиято саможертва за съпругата не познава граници.

— Нина — обади се той с упрек в гласа. — Нима не правя всичко, което е в моите възможности?

— Нищо не правиш. Ние ставаме все по-бедни, все по-малко се съобразяват с нас, изтласкани сме в сянка. А аз не съм създадена да живея в сянка и помни, че съм те предупредила!

Стана и се отправи към вратата. Когато ръката ѝ беше вече на бравата, той извика:

— Нина!

Тя извърна глава. В очите ѝ, които преди миг още пламтяха от гняв, забеляза пронизващ студ. Попита:

— Какво още имаш да казваш?

— Какво искаш от мен?... Как да постъпя?...

— Как?... — пристъпи три крачки към него и каза отчетливо: — Унищожи го! Отстрани го от пътя си. Бъди безогледен като него и ще успееш да запазиш положението си!

Млъкна за миг и добави:

— И мен... Ако държиш на това.

Когато остана сам, тежко се отпусна на креслото и се замисли. Нина никога не хвърляше думите си на вятъра. А той много добре си даваше сметка, че я обича, че без нея животът ще изгуби целия си чар и целия си смисъл. Когато преди шест години поиска ръката ѝ, не можеше да се смята, че моли за нейното благоволение. Наистина той беше доста по-възрастен от нея, но беше в зенита на своя успех, на своята известност, е, да — и на славата си. А и на здравето.

Последните три години му се отразиха фатално и в това отношение. Професионалните и финансовите му неуспехи разклатиха нервната му система. Наистина той криеше от Нина все по-често повтарящите се кризи на черния дроб, но не можеше да скрие последиците от тях. Пълнееше все повече и повече, спеше зле, на подпухналото му лице под очите се отпуснаха зеленикави торбички.

Нина не се и досещаше дори колко тежко преживява своите поражения. Обвиняваше го, че няма амбиция, него, който през целия си живот се ръководеше именно от амбиция и чиято амбиция го беше издигнала на върха.

Упадъкът започна от онзи фатален ден, когато бе намерил, когато той самият бе открил изчезналия професор Рафал Вилчур. Колко добре си спомняше този ден. Мрачната съдебна зала и на подсъдимата скамейка брадат селянин с износени селски дрехи, знахар, селски знахар от далечните погранични краища, когото съдеха за непозволено

упражняване на лекарска практика, за операции, които правел с примитивни, ръждясали шлосерски инструменти, за операции, спасили живота на много бедни селяни в едно изостанало село.

Знахар.

Професор Йежи Добранецки пръв и единствен позна в него своя някогашен шеф и учител, професор Рафал Вилчур, след чието изчезване в продължение на петнадесетина години постепенно, но непрекъснато завоюваше и заемаше неговите постове, положението му в науката, в практиката и в живота.

Нима тогава той имаше право да премълчи своето откритие, нима трябваше да осъди Вилчур да продължи да вегетира в мизерия, без да съзнава кой е, как се казва, какви са титлите и произходът му?... Днес професор Добранецки не искаше да размишлява по този въпрос. Знаеше едно: онзи паметен ден преди три години стана проклятието на неговия живот.

Рафал Вилчур лесно се излекува от дългогодишната амнезия. Паметта си възвърна бързо, така както я бе изгубил някога, а заедно с паметта си възвърна всичко, което беше неговият свят преди трагичния нещастен случай. Върна се в своята катедра; след това Добранецки получи друга — второстепенна; Вилчур оглави болницата и университетската хирургична клиника, а фактът, че бяха го открили, нашумя и още повече пришпори неговата слава. Слава, пари, почести.

Ето и днес отново поискаха от Добранецки доброволно да отстъпи поста председател на Съюза на лекарите и да предложи кандидатурата на Вилчур, която без съмнение щеше да бъде приета с акламации. Да, те всички смятаха, че така е напълно нормално. Те, тоест колегите, пациентите, студентите по медицина. За всички тях беше очевидно, че челното място се полага Вилчур. Та нали и той самият, Йежи Добранецки, преди малко бе казал на жена си, че и той признава това.

Но не беше вярно.

Всичко него се бунтуваше против реалната действителност, против необходимостта непрекъснато да се отказва от завоюваните позиции. Колкото повече го натискаха към равнището на неуспеха, толкова по-гъвкаво и по-мощно се надигаше у него гневът, растеше отчаянието, растеше омраза. И затова се страхуваше да разговаря с Нина по този въпрос. Страхуваше се да не би от неговата страстна и

невъздържана натура да хвъркне искра, която да взриви наслоените у него пластове бунт.

А те все повече се трупаха. Днес Нина за първи път му каза ясно, безпощадно, че няма с какво да откупи запазеното кожено палто. Наистина тя имаше много и отлично можеше да мине и без него, но въпреки това почувства думите ѝ като плесница. Та нали той се гордееше, че никога нищо не ѝ отказваше, че я отрупваше със скъпи подаръци, че за нея бе купил този малък дворец във Фраскати, че заради нея държеше многобройна прислуга, имаше луксозни коли, за нея даваше великолепни приеми. Може би не само заради нея, може би и заради себе си, но сред това охолство изпитваше най-голямо удоволствие, когато в очите ѝ откриваше онзи познат блясък на гордост — гордост от властта, гордост от първенството, които постът и славата на нейния съпруг ѝ осигуряваха в обществото.

Нина... Да я загуби... За Добраниецки това бе немислимо, а знаеше, че ако не стане някакво чудо, катастрофата е неизбежна. От три години доходите му пресъхваха, затова пък никога не можеше да се реши да снижи равнището на своя дом. Ако липсата на пари го караше да се ограничава, ограничаваше своите разходи, стараяйки се да скрие от жена си. Работеше все повече и повече, поемаше все повече операции, не изпускаше и дребните хонорари, които му капеха от почти бедни пациенти, често на изплащане дори. В същото време дълговете му растяха, за ипотеката на малкия дворец трябваше да сключи заем, но нямаше с какво да плаща процентите.

„Е, хайде, стига вече — мислеше той мрачно. — Бих могъл да се примиря и дори да се пренеса в някакво по-скромно жилище, ако Нина можеше да преживее това без драми.“

Самият Добраниецки страдеше повече от загубата на своето високо обществено положение, което, както на него му се струваше, бе завоювал завинаги по време на отсъствието на Вилчур.

Съвсем скоро — вчера, бе преживял ново унижение. На лекцията му не дойде нито един студент. Той бе избягал от аулата, сякаш от празните стени го гонеха ехидни погледи. Всичко свърши с криза на черния дроб, а после през целия ден имаше шум в ушите, от прекалено големите дози беладона. Не беше далеч от мисълта за самоубийство. За щастие този ден той имаше няколко леки и прости операции, които не

изискваха особено съсредоточаване и инвенция, и минаха напълно успешно:

— Унищожи го...

Така беше казала Нина. Той се засмя кратко, с тъжна усмивка. Та как можеше да унищожи Вилчур!... Да дърпа по коридорите на университета студентите за дрехите, за да ги привлече на своите лекции, или да си отмъщава на младите лекари, които предпочитаха да асистират на операциите в клиниката на Вилчур; или пък да му отнема богатите пациенти, защото нали и тук конкуренцията беше безрезултатна, макар и всички да знаеха, че Добранецки взима много по-малко за операциите и — какъв срам! — изпада дотам, че прави отстъпки в цената.

Погледна си часовника. Наближаваше пет. Днес беше приемният ден на Нина. Скоро гостите ще започнат да пристигат. Все по-малко гости. Техният салон ставаше за пациентите им все по-безинтересен. По-многолюдно беше само когато предварително се разчуеше, че ще дойде професор Вилчур.

— Унищожи го — бе казала Нина.

Да се унищожи Вилчур, означаваше да се унищожи славата му, означаваше да се унищожи вярата на пациентите в безпогрешността на неговата диагноза и неговата точна ръка.

Стана и започна да ходи из стаята. Имаше и други начини. Друг начин — мравешки, или по-скоро къртовски, да подрива, бавно да подкопава вярата във Вилчур, като използва слабостите, които допускаше той след периода на амнезия. Но Добранецки се отвърщаваше от такива средства за борба. Знаеше, че от знахарската практика Вилчур беше запазил едно особено влечение към разни билки и мехлеми със съмнителни качества. Знаеше обаче, че тези примитивни средства не бяха вредни за болните и не одобряваше поведението на Нина, която използваше всички начини, за да осмее тези знахарски методи, и цялото си обаяние, за да зарази със своя присмех разни млади лекари, които ги посещаваха.

Агитацията против Вилчур, която тя правеше по този начин, все пак даваше някакъв, макар и незначителен резултат. По болниците и клиниките започнаха да се разнасят многобройни анекдоти, в които, когато достигаха до него, Добранецки откриваше злобното остроумие на жена си. Най-младият лекарски кадър с присъщото на възрастта си

предубеждение към всичко, което не лъхаше на съвременност, охотно подхващаше този ироничен мотив, та, накърнявайки престижа на признатия авторитет, да издигне своя собствен. Понякога се случваше именно някои от тях да разубеждават категорично пациентите си да канят Вилчур за консулт, но тези случаи бяха редки.

Преди две-три седмици няколко варшавски вестника бяха отпечатали бележки и фейлетончета, в които бе използван анекдотичният материал. Наистина името на Вилчур не се споменаваше, но и така всички ясно можеха да се досетят за кого става дума. Добранецки подозираше също, и не без основание, че Нина е автор на всичко това. Внезапният ѝ интерес към журналистическите среди не можа да убегне от вниманието му.

Цялата акция на Нина будеше у него отвращение. Будеше и тъжната увереност в безсилието на тези съмнителни средства в борбата за съществуване.

— Унищожи го — бе казала тя, — ако държиш на мен...

Добранецки прехапа устни и се спря до прозореца. През голите клони на есенните дървета просветваха наситените бели светлини на лампите, все по-ярки в гъстеещия мрак. Далечният град мърмореше еднообразно и шумно. Наблизо върху мокрия паваж изсвистяха гumi и пред входа на техния малък дворец спря кола.

Първите гости. Трябваше да се преоблече.

ВТОРА ГЛАВА

За момент професор Вилчур замълча. Очите му бавно оглеждаха претъпканата аула. Цареше пълна тишина. Чувствуваше как в тази аудитория всяка негова дума улучва право в сърцата и как всяко сърце живо откликва.

— Защото лекарското призвание — отново се разнесе гласът му — е плод на огромната, на върховната любов, любовта към ближния, която бог е посял в нашите пресъхнали сърца. Призванието на лекаря — това е вярата в братството, това е най-висшият израз на човешка солидарност. И когато отидете сред хората, за да изпълните своята мисия, помнете преди всичко едно — обичайте.

Миг още остана неподвижен и мълчалив, после се усмихна, леко сведе глава и излезе от аулата със своята бавна гъвкава походка.

След лекция — колко пъти, колко — стотици пъти, беше преминавал по широкия коридор, следван от шумната вълна на врявата, избухнала, след като той излезеше. Днес обаче тази лекция беше необикновена и пред студентите си професор Вилчур бе говорил за необикновени неща. А и самият той беше в необикновено настроение.

През последните седмици до него достигаха все по-странни и все по-болезнени новини. В началото те толкова много го изненадаха, че той не можа да се ориентира. Сториха му се нещо случайно, неразбираемо, почти абсурдно. Не защото го засягаха него лично. Ако подобни неща се говореха за професор Добранецки, доктор Ранцевич, Бернацки или дори за младия Колски, това щеше да го разтърси също толкова силно.

До този ден той не искаше и не можеше да повярва, че кампанията от клевети против него беше организирана акция и идваше от един и същи източник. Не вярваше, та нали нямаше врагове. Не мислеше зло на никого, на никого не беше сторил нищо лошо. През целия си живот беше верен на принципите, с които бе завършил лекцията си днес.

— Това е невъзможно — повтаряше си той, вървейки по светлия коридор.

Едва пред вратата на деканата погледна часовника. Единадесет. За свое учудване в първата стая — на секретариата, Вилчур видя няколко непознати. Станаха, когато той влезе. Секретарят обясни:

— Господата са журналисти, господин професор, и ви молят за интервю.

Вилчур се усмихна.

— Малко ли ви беше досега? Мислех, че след три години най-сетне сте успели вече да задоволите любопитството на вашите читатели. С моята личност и с моята одисея ще ги отегчите.

— Не, господин професоре — обади се един журналист. — Този път става дума за вашия нов пациент.

— За пациент? За кой пациент?

— За Леон Донат.

Вилчур разпери ръце.

— Какво мога да ви кажа... Нищо особено. Доколкото знам, според сведенията на моите колеги от Милано, операцията ще бъде лека и няма опасност от каквито и да било, дори незначителни усложнения.

— Господин професоре, все пак това е операция на гърлото, на гърло, което носи няколко милиона злоти годишно. Е, и Донат е популярен. Вие, господин професоре, разбирате, че днес тази операция е най-интересното събитие не само във Варшава, но и в цяла Европа, пък и в целия свят. Ако пожелаете да ни кажете нещичко — то така или иначе ще си е сензация.

— Е, добре — съгласи се Вилчур. — Аз обаче трябва да отида в болницата и по пътя съм на ваше разположение за всякакви информации.

Голямата черна лимузина на професора чакаше долу. Настаниха се в нея и докато колата се придвижваше по задръстените улици, журналистите усърдно записваха в бележниците си сведенията на Вилчур.

Поради огромното бреме от задължения той едва сега осъзна, че всъщност днес милионите почитатели на великия певец ще вперят очи в неговата болница. Доктор Луця Канска още предишния ден му казваше, че целият полски печат със задоволство отбелязва вестта за

становището на Донат, който решил да повери операцията на своето гърло именно на него, на професор Вилчур, тъй като не се доверявал на италианските, американските и немските хирурзи и затова предприел далечното пътуване до Варшава.

Въпреки че от диагнозата и рентгеновите снимки ставаше ясно, че операцията всъщност ще бъде лека и несложна, Вилчур не се учудваше на опасенията на певеца, за когото гласът беше основа на неговото съществуване. А едно малко трепване на ръката на хирурга по време на операцията щеше да го лиши от славата и от колосалните доходи.

След като дойде в клиниката, Вилчур забеляза, че и тук възбудата е голяма. Преди всичко пред главния вход се беше събрала огромна тълпа, която чакаше певецът да дойде. Във фойето и по коридорите цареше голямо раздвижване. Вилчур се сбогува с журналистите и пътъом към своя кабинет се отби в кабинета на дежурния интернист. Завари сестрата и запита:

— Кой е дежурен днес?

— Доктор Колски, г-н професоре.

Той кимна:

— Добре.

В кабинета си завари професор Добранецки да дискутира с младия Колски. И двамата бяха развълнувани от разговора, но когато Вилчур влезе, те млъкнаха. Поздравиха го мълчаливо, след това Колски с кратки и делови изречения му докладва за състоянието на няколко пациента и приключи:

— Господин професоре, днес трябваше да прегледате инженер Лигнис вие самия. Госпожа Ласковска и господин Жимски също помолиха да ги видите лично. Това е всичко на третия етаж. Нещастникът, който докараха снощи със счупен таз, призори получи вътрешен кръвоизлив и агонизира. Като че ли нищо вече не може да му помогне.

— Благодаря ви, колега — отговори Вилчур и добави, поглеждайки часовника си: — Трябва преди всичко да прогледам гърлото на Донат. Готова ли е малката операционна?

— Да, господин професоре.

— Вие, колега, ще заемете голямата за цели четири часа, нали?
— обърна се Вилчур към Добранецки. — Ще се радвам, ако успеете да

го спасите.

Добранецки сви рамене.

— Напълно безнадеждна работа. Шансът е едно на сто.

Докато Вилчур си слагаше престилката, под прозорците се разнасяха все по-високи и по-високи викове. Лекарите си разменяха усмивки. Разбраха се без думи. Колски обаче забеляза:

— Хората все пак ценят повече изкуството, отколкото здравето. На никого от нас нямаше да направят такива овации.

— Колега, вие забравяте професор Вилчур и неговата популярност — леко подхвърли Добранецки.

— Популярността я дължа не на това, че съм лекар, а на това, че бях пациент — отговори Вилчур и излезе от кабинета. Веднага след него излезе Колски.

Добранецки тежко се отпусна на креслото. Лицето му застина съсредоточено. След миг натисна звънеца. Влезе сестрата.

— В коя стая е настанен Донат? — кратко попита той.

— В четиринадесета, господин професоре.

— Моята операция е в един?... Моля ви, погрижете се да съобщят на доктор Бернацки. Благодаря, свободна сте.

Когато излезе, той стана и погледна часовника си. Изчака половин час и също после излезе. Широка мраморна стълба водеше към първия етаж. Номер четиринадесет беше точно до нея. Той почука и влезе. Донат се преобличаше с помощта на една сестра. Като видя Добранецки, весело се обади:

— А, професоре! Много се радвам, че ви виждам. Днес ще ме касапите.

— Добър ден, маестро. Изглеждате чудесно — задържа той ръката на певеца, — но защо говорите в множествено число? Нали изрично пожелахте да ви оперира Вилчур. Нямате доверие, скъпи маестро, в своя някогашен лекар.

— Имам ви пълно доверие, професоре — пресилено се засмя Донат.

— Да оставим това настрана — отговори Добранецки с непринуден тон. — Разкажете ми какво става с вас — разбира се, не за вашите успехи като артист, защото с тях са изпълнени всички вестници, а за личните ви истории. Все така ли неудържимо жънете любовни успехи?

Донат искрено се разсмя.

— Ах, никога няма да се наситя на това! — Очите му светнаха.

— Все пак трябва повече да щадите сърцата на жените, а и своето собствено сърце в пряк и в преносен смисъл — започна да се шегува Добранецки.

Той казваше това не без основание. Донат, въпреки цъфтящия си външен вид, почти атлетическото си телосложение и страстния си темперамент, още на млади години не се отличаваха с особено крепко сърце. По онова време майката на Донат често се съветваше с Добранецки за сина си, тъй като бяха много близки.

На вратата се почука тъкмо когато Донат оживено разказваше някакво свое ново приключение. Беше доктор Канска. Според правилника трябваше да прегледа пациента преди операцията. Но когато завари професора и вече подготвения за операцията пациент, тя се спря на прага.

Мен ли търсите? — запита Добранецки. — Да, много добре, че се обаждате. Колежко, бъдете така добра да прегледате моето старче. Вие го знаете, стая 62. След малко отива на операционната маса. Няколко инжекции за укрепване по ваша преценка, няма да са излишни. Благодаря ви, побързайте моля.

Доктор Луця искаше да попита нещо, но Добранецки вече беше се обърнал към Донат и казваше:

— И после какво, маестро?

— Много красиво момиче — любопитствува Донат. Лекарка ли е?

— Да, това е нашата млада интернистка — обясни Добранецки.

След няколко минути се появи доктор Колски с един фелдшер.

— Маестро, време е вече за операционната.

Операцията започна точно в определения час.

Този вид операции не бяха нито от тежките, нито от трудните. За по-сигурно обаче на Донат му направиха пълна упойка — заради гласа на пациента местна упойка не се препоръчваше.

На операцията присъствуваха доктор Янушевски и доктор Колски. Силната светлина на операционната лампа се отразяваше от рефлектора и многократно засилена, осветяваше гърлото на пациента. От дясната страна, зад жлезата, имаше израстък с форма на разполовен лешник, малко по-тъмен от заобикалящата го лигавица. Засега той не

застрашаваше гласа на Донат, а не можеше да застрашава и здравето му, тъй като беше доброкачествен тумор. Все пак напоследък непрекъснато нарастваше и беше добре да бъде отстранен за по-голяма сигурност. Според предвижданията на професор Вилчур цялата операция не трябваше да отнеме повече от двадесет и пет до тридесет минути.

В тихата операционна електрическият часовник отмерваше такта на секундите с неизменна точност. Тъкмо когато голямата стрелка доближаваше единадесетата минута, доктор Колски, който следеше пулса на пациента, бързо се обърна към застаналата зад него сестра и нетърпеливо даде знак с ръка.

От думи нямаше нужда.

Сръчните пръсти на сестрата вече напълниха спринцовката и след миг иглата потъна под кожата на пациента. Изминаха две дълги минути и трябваше да се бие втора инжекция.

На осемнадесетата минута професор Вилчур трябваше да прекрати операцията.

Шумът на бързи стъпки изпълни залата. Количката с кислородния апарат. Изкуствено дишане. Отново инжекции.

На двадесет и петата минута пациентът беше мъртъв.

Причината за смъртта не се нуждаеше от каквото и да било изясняване. За всички беше ясно едно: сърцето на оперирания не бе понесло наркозата. Професор Вилчур свали ръкавиците и маската, лицето му застина в някакъв каменен израз. Нямаше в какво да се упреква и все пак смъртен случай в неговата болница по време на операция, при това толкова лека, която правеше самият той, беше удар за него.

В този миг Вилчур все още не си задаваше въпроса какво ще бъде ехото от този трагичен нещастен случай, до какви последствия ще доведе. За него лично беше страшен фактът, че в болницата, която той ръководеше, поради някаква необяснима немарливост, поради нечия грешка или недобросъвестност беше умрял човек, които само преди половин час, усмихнат и изпълнен е доверие, му беше поверил здравето и живота си.

В погледите на колегите и персонала той откри отражение на своите мисли. Безмълвно излезе. В предоперационната свалеше престилката си бавно — сякаш бе смазан от огромна умора.

Когато отиде в кабинета си, завари почти целия висш персонал на болницата: доктор Ранцевич, доцент Бернацки, чийто нервен тик се беше възобновил, Добранецки мълчаливо пушеше цигара, Колски — блед с мрачно лице, Жука, доктор Луця Канска и още няколко души. Владееше дълбоко мълчание. Професор Вилчур се приближи до прозореца и след известно време запита, без да ги гледа:

— Кой от колегите интернисти беше дежурен днес?

След кратката пауза се обади треперливият и тих глас на доктор Канска:

— Аз, господин професоре.

— Вие? — сякаш леко учуден попита Вилчур. — Прегледахте ли го преди операцията.

Сега той се обърна и я погледна с упрек. Именно тя, към която изпитваше най-голяма симпатия, на която вярваше най-много, за която предвиждаше прекрасно бъдеще, тъй като беше млада лекарка, именно тя беше допуснала тази страшна немарливост?...

— Забравихте ли да го прегледате?

Доктор Луця поклати глава.

— Не съм забравила, господин професоре, но когато отидох в стаята му, заварих там професор Добранецки. Г-н професор Добранецки ми нареди да прегледам друг пациент и аз помислих, че той вече е прегледал Донат. Така разбрах, с такова впечатление останах.

Очите на всички присъстващи се обърнаха към Добранецки, който почервения и леко сви рамене.

— Вие, колега, прегледахте ли го? — запита Вилчур.

В погледа на Добранецки блесна гняв.

— Аз? От къде на къде. Нали това е задължение на дежурния интернист? — Високомерно вдигнатата глава и изопнатите черти на лицето му изразяваха възмущение.

— Струваше ми се — започна доктор Луця със сълзи в гласа — останах с впечатление...

— И какво от това? — иронично попита Добранецки. — Вие винаги ли си изпълнявате задълженията, задълженията, от които зависи животът на пациента, само тогава, когато нищо не ви се струва, само тогава, когато не оставате с някакво си там впечатление?

Доктор Луця Канска прехапа устни, за да не избухне в плач. В тишината се разнесе възбуденият глас на доктор Колски.

— Срегнах колежката в коридора и тя ми каза, че вие, господин професоре, сте го направили, че вие и Донат лично се познавате.

Добранецки сви вежди.

— Именно, отидох при него като при стар познат, за да си поговорим. Разбира се, аз щях да му прегледам сърцето, ако ми беше дошло наум, че вие, госпожице, ще пренебрегнете своите задължения толкова лекомислено.

По лицето на Луця се стичаха сълзи. Когато заговори, устните ѝ трепереха:

— Не съм пренебрегнала. Бях убедена, че... Не мога да се закълна, но съм почти сигурна, че ми дадохте да разбера, че вие сам ще се заемете, защото аз никога...

Последните думи се размиха и се удавиха в ридание.

— Ако тук има някой виновен — избухна Колски, — във всеки случай това не е госпожица Канска.

Лицето на професор Добранецки се покри с тъмночервени петна. Дръпна се крачка назад и започна да вика:

— А, значи така? Такива методи имаме тук? Виждам, че тук се кове някаква интрига против мен! На мен искате да стоварите вашите простъпки! Може би аз трябва да отговарям за отсъствието на дисциплина в болницата, за безотговорността на някои привилегирани личности от персонала, така ли? Това щеше да е възмутително, ако не беше абсурд, и то толкова явен абсурд. А, не, драги дами и господа! Аз не се страхувам от интригите и лъжата. Не се боя от отговорността, когато аз именно нося отговорност, но сега, когато вие ме принуждавате, нямам намерение да крия повече това, което мисля. Да, ще кажа открито. Годици наред ръководех тази болница и тогава подобни инциденти бяха изключени. При мен имаше абсолютна дисциплина, при мен никой не се ползуваше със специално благоволение, при мен всеки беше длъжен да носи цялата отговорност за всички свои задължения, определени точно. Заради това може би ме смятаха за прекалено суров, взискателен, безогледен ръководител, но в замяна по мое време не си играеха с живота на хората. Ето — Донат е жертва на реда, който господствува сега. Този ред уби Донат и, бог ми е свидетел, аз не съм отговорен за това!

Не само изречените думи, но и цялата осанка, погледът и изразът върху лицето на Добранецки, сякаш излъчваха обвинение, обвинение срещу всички събрани.

В тишината се разнесе гласът на професор Вилчур:

— Колега, моля за малко повече спокойствие и да не се раздават присъди. Никой не прави интрига против вас, никой не поставя вашите заслуги под съмнение, никой не стоварва вината върху вас. За всичко, което става в болницата, отговарям аз, аз ще поема отговорността.

— Именно! И аз така мисля.

С вестта, че Донат е починал на операционната маса, в болницата се възцари настроение на потиснатост. Разбира се, тази вест бързо се разнесе из града и за по-малко от час преддверието се изпълни с журналисти и фотографи от различни редакции.

Смъртта на Леон Донат, тенора, който беше на върха на славата си, не можеше да не направи потресаващо впечатление в целия свят. Понеже смъртта бе настъпила при толкова необикновени обстоятелства, този инцидент придобиваше облика на голяма сензация. Писалките на репортьорите работеха сръчно и обобщаваха откъслечните сведения на лекарите, сестрите и санитарите дори. Само професор Вилчур отказваше да приеме когото и да било, заявявайки, че няма какво да каже. Затова пък заместникът му професор Добранецки с готовност даде интервю.

В интервюто той напълно лоялно подчерта своето уважение и признание към професор Вилчур като към отличен хирург и добави, че направената от него операция никога не би могла и нямаше да завърши със смъртен случай, ако не бяха някои недоглеждания в организацията на работата в болницата. Отбеляза между другото и това, че по-рано никога не се е случвало нещо подобно — нито когато болницата е била ръководена от младия тогава професор Вилчур, все още необременен от своите преживявания, нито когато той самият, професор Добранецки, е бил директор.

— Господа, искам добре да разберете — казваше той. — Ръководството на болница от такъв тип изисква огромни усилия, неизчерпаема енергия, непохабена от трагични преживявания гъвкавост. Всеки от нас, лекарите, си дава сметка или най-малкото е длъжен да си дава сметка, че носи голяма отговорност за живота на поверените ни пациенти, че може да изпълнява своята възвишена

мисия само тогава, когато е уверен в пълноценността на своите духовни и интелектуални сили, които с годините все пак се изчерпват, дори когато животът протича нормално. Ето защо решително и изцяло съм на страната на професор Вилчур и мисля, че имам право да искам в неговия случай да бъде проявено разбиране. Господа, вашите читатели добре знаят какви тежки преживявания откъснаха професор Вилчур дълги години от нормалния начин на живот. Моля да ми вярвате, че десетина години амнезия, загуба на паметта и вегетиране в страшните условия на мизерия след премеждието не е възможно да не оставят следа върху психиката, умствените способности и волята на човека. Достоен за възхищение е самият факт, че професор Вилчур даде такова великолепно доказателство за сила и жизненост на духа, че след толкова години успя да премине от знахарската практика, от най-примитивните начини на лечение към ръководството на такава голяма болница, в която и най-младият, и най-енергичният човек може да се уплаши от извънредно комплицираните проблеми на организацията, изискваща постоянна бдителност и непрекъснат контрол. Господа, настоятелно ви моля да подчертаете моето голямо уважение към професор Вилчур, който все още е на своя пост на тези години, когато всеки друг лекар, чийто живот е протекъл нормално и спокойно, търси вече отдих.

Докато се сбогуваше с журналистите, професор Добранецки постави едно условие за публикуването на своето интервю, а именно — да бъде отпечатано максимално точно.

— Разбира се, аз нямам и не мога и да имам влияние върху вида и смисъла на коментарите, с които вие, уважаеми господа, ще представите интервюто и случая. Не бих искал все пак, който и да е читател да остане с погрешно впечатление за моето отношение по този въпрос поради изопачаване на казаните от мен думи.

Следобед в пет часа по улиците на Варшава се появиха извънредни издания, които разнесоха новината за смъртта на известния тенор. Чуждите кореспонденти изпратиха дълги телеграми, телефонните линии с Берлин, Виена, Париж дълго време бяха заети.

В града не се говореше за нищо друго. В извънредните издания се даваха единствено голите факти, но самите заглавия вече съдържаха осъждане.

„ГОЛЕМИЯТ ПЕВЕЦ ЛЕОН ДОНАТ УМРЯ ПОД НОЖА НА ПРОФЕСОР ВИЛЧУР“

„ОПЕРАЦИЯ БЕЗ ПРЕДВАРИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА СЪРЦЕТО“

„ЖЕРТВА НА НАКАЗУЕМА НЕМАРЛИВОСТ В БОЛНИЦАТА НА ПРОФЕСОР ВИЛЧУР“

Варшава кипеше. Пред сградата на болницата се беше струпала тълпа от няколко хиляди поклонници на починалия певец. От тоя мравуняк хора от време на време се разнасяха високи провиквания по адрес на професор Вилчур и на лекарите изобщо. За малко не набиха доктор Жука, докато излизаше от болницата, а полицията с усилие успяваше да разпръсква тълпата, за да направи път на колата на бърза помощ, която караше някакъв пациент.

В болницата царуваше погребално настроение. Изглежда, само професор Вилчур продължаваше своята работа като всеки друг ден, сякаш не забелязваше изражението върху лицата на своите подчинени, нито пък тяхната изнервеност, сякаш не знаеше за вълнението в града, като че ли не чуваше шумната тълпа под прозорците.

Тъкмо свършваше вечерната визитация и слизаше на долния етаж, когато докараха новия пациент. Доктор Колски асистираше на професора и искаше да се заеме с него, но Вилчур сам се приближи до лекаря от бърза помощ, за да приеме пациента. Двама санитарии се отправиха към приемното отделение с носилката, от която се разнесоха тихи стенания, капки черна кръв отбелязваха пътя.

— Какъв е случаят? — попита професор Вилчур.

Лекарят от бърза помощ обясни: сбиване с ножове, безнадеждно състояние, няколко дълбоки рани в гръдния кош и в корема. Само една спешна операция може да помогне. Точно затова го е докарал тук, защото било най-близо.

— Моля, веднага на операционната маса — каза Вилчур на Колски.

Колски се спря за миг.

— Доктор Ранцевич ли да го оперира?

— Не, аз самият ще се заема с него — отговори Вилчур.

Колски изтича, за да се разпореди, след това проследи как разсъблякоха парцаливия ранен. Беше някакъв скитник с отдавна небръснато лице, сега всъщност насечено от няколко недълбоки, но кървящи рани. Догаряше. Неравното дишане, примесено с дъх на алкохол, почти секна.

Операционната беше готова. Дойде доктор Луця, бяла като платно, със зачервени от продължителен плач очи.

— Вървете си вкъщи — обади се Колски умолително. — Аз ще се погрижа за всичко. А тук дори няма защо да се преглежда. Не знаей дали ще успеят да го докарат жив в операционната.

Дойде професор Вилчур. Наведе се над пациента, изправи се, разтри с ръка очи.

— Кой е? Аз познавам този човек. Сигурно съм го виждал някъде.

— От бърза помощ дадох само името и презимето му — поясни Колски. — Казва се Циприан Йемьол.

— Йемьол? — повтори професорът. — Откъде ли го познавам?

На прага се появи санитар и каза, че всичко е готово. След като свалиха временните превръзки, се оказа, че раните не са нито толкова дълбоки, нито толкова страшни, както ги бе описал лекарят от бърза помощ. Само една от тях беше много опасна. Острието на ножа беше пронизало коремната мускулатура и беше проникнало в стомаха. Белите дробове не бяха засегнати, затова пък значителният кръвоизлив, който беше траял дълго, представляваше истинска опасност.

— Втори труп в продължение на един и същ ден в тая операционна — прошепна на доктор Колски една от сестрите. — Защо професорът сам прави тази операция?

Колски не отговори. В това време професор Вилчур със своите големи и груби ръце зашиваше рана след рана с учудваща сръчност. Но мисълта му продължаваше да работи, като че ли търсеше в паметта си образа на този човек.

— Йемьол — повтаряше си наум. — Циприан Йемьол. Сигурен съм напълно, че го познавам.

Операцията свърши. Пациентът бе отнесен жив от операционната маса. Искрицата живот, която тлееше в него, можеше както бързо да угасне, така и отново да пламне. Настаниха го на

четвъртия етаж — в отделението за пациенти, които се оперират безплатно. Професор Вилчур пък трябваше от операционната да отиде право в канцеларията, където го чакаха полицейският комисар и съдия-следователят.

Под натиска на общественото мнение властите трябваше основно да разследват смъртния случай с Донат. Професор Вилчур беше информиран, че показанията на всички по-важни лица, които имаха значение за случая, са вече в следствените документи, а съдия-следователят му обясни, че тежестта на обвинението пада върху доктор Луця Канска, която впрочем не бе отрекла своята вина по време на разследването. Този факт се потвърждаваше и от показанията на професор Добранецки, той обаче приписваше вината на установилото се в болницата организационно безредие.

Професор Вилчур трябваше да положи големи усилия и да приведе много аргументи, за да ги убеди, че доктор Канска не носи никаква отговорност, че към Добранецки също не може да бъде отправено каквото и да било обвинение. Всичко се дължи на недоразумение и само на недоразумение. Не може да се говори за злонамереност на когото и да било, но недоразумения от този тип наистина не трябва да стават в болницата и Добранецки с право приписва вината за смъртта на Донат на лошата организация.

— Аз пък отговарям за организацията тук — завърши професор Вилчур — и аз съм единственият виновник.

— Разбира се, господин професоре — каза съдия-следователят, слагайки книгата в чантата, — и дума не може да става за някакъв наказателен процес. За всеки случай трябва все пак да сте подготвен за всичко — семейството на покойния Леон Донат или пък застрахователното дружество, в което починалият е бил осигурен, могат да имат сериозни претенции от финансов характер. Съветвам ви, господин професоре, веднага да потърсите мнението на вашия адвокат по тези въпроси.

— Благодаря ви, господин съдия — каза Вилчур.

Когато Вилчур излезе от болницата, беше десет часът. Долу видя Луця, която го чакаше. Видът ѝ го развълнува. Мина му през ума, че тази нещастна девойка, отчаяна и съсипана от събитията, сред които неволно се озова, може да извърши някаква лудост.

Той се усмихна и я хвана под ръка.

— Е, скъпа госпожице, твърдост, повече твърдост. Не трябва толкова да се тревожите. Никой не може да бъде напълно сигурен, че е абсолютно безпогрешен във всичките си постъпки. Станалото станало, трябва да се съжaliaва за това, трябва отсега нататък да се удвои вниманието, но не бива да се изпада в депресия.

Луця тръсна глава.

— Не, господин професоре. Това не е депресия, а отчаяние при мисълта, че вие, професоре, може наистина да сте убеден, че аз съм нехайна. Всички обстоятелства се струпиха против мен. Толкова бих искала вие да ми позволите да ви обясня...

Вилчур силно стисна ръката ѝ.

— Но скъпа, госпожице Канска...

— Не, не, господин професоре — прекъсна го тя. — Обективно погледнато, заслужавам порицание и знам, че вие не можете от сега нататък да работите с мен. Да се излагате на риска да работя при вас. Готова съм на всичко. Става дума само за едно — вие да ми повярвате, вие да не се съмнявате. Моята вина не е нито нехайство, нито дори лекомислие! Може би само едно предоверяване в добрата воля и лоялността на професор Добранецки... Ще понеса всички последствия. Дори и да ми отнемат правото на практика. Така да бъде! Но повярвайте ми!...

— Но аз вярвам, вярвам, скъпа госпожице — уверяваше я Вилчур. — Можете да бъдете спокойна, никой нищо няма да ви отнеме, ще останете в болницата както преди и моето доверие няма ни най-малко да намалее.

Известно време вървяха мълчаливо и Вилчур се обади с един необикновено суров за него тон:

— Вие сте млада, много млада и затова ще ви простя единственото истинско провинение, което имате. Което извършихте сега. Ще се постарая да забравя, че вие, макар и за миг можахте да се усъмните в добронамереността на професор Добранецки, в добронамереността на който и да е лекар. Лекарят може да се излъже, но на този свят няма лекар, чувате ли, госпожице, няма такъв лекар, който би могъл по каквито и да било причини да стигне дотам, че да изложи пациента на смъртна опасност. Вие като лекарка сте длъжна да разберете. Вие сте длъжна да вярвате в това. От мига, в който престанем да вярваме в това — трябва да не бъдем повече лекари.

Луця се обади с тон на обяснение:

— Аз, господин професоре, исках само да отбележа, че професор Добранецки...

— Да не говорим повече — прекъсна я той категорично. — Опазил ви бог от каквито и да било откровения пред когото и да било. Но да оставим всичко това. Вижте, моля ви, колко красива е нощта. Колко звезди!

Той се наведе към нея с усмивка:

— Обичам есента. Обичам я. А вие?

ТРЕТА ГЛАВА

Съдържанието на сутрешните вестници накара Нина Добранецка да пламне. Тя нареди да ѝ донесат всичките и сред тях нямаше нито един, който да не помества интервюто с нейния съпруг. Почти всичките поместваха и остри коментари, които заклеяваха достойното за наказание нехайство в една болница, години наред прочута със своя образцов ред и с високото равнище на лекарския персонал. Някои вестници настояваха професор Вилчур да се оттегли, други изразяваха опасения, че щом като в тази болница са се отнесли така немарливо към един толкова богат пациент, прочут в целия свят, то как ли се отнасят там с обикновените хора. Всички вестници напомняха, че дългогодишната амнезия на професор Вилчур не може да не е оказала влияние върху неговия интелект и доказателство за това са остатъците от запазило се предпочитание към използването на билки, дори на билки, които науката отдавна вече е признала за безполезни или пък просто за вредни.

На Нина ѝ се струваше, че даденото от мъжа ѝ интервю е твърде слабо. Този човек беше изпуснал един великолепен случай да смаже, да смаже своя противник докрай и да го свали от сцената. Преувеличените комплименти по адрес на Вилчур бяха излишни. Трябвало е по-ясно да се подчертае неговата възраст и да се цитират доказателства за прояви на рецидиви на амнезия. След като прелисти вестника, Нина натисна звънеца и попита прислужницата:

— Стана ли господин професорът?

— Господин професорът излезе още преди един час.

— Преди един час?! — учуди, се Нина.

Предишния ден тя не беше виждала мъжа си. За смъртта на Донат беше научила от извънредните издания на вестниците. Няколко пъти опита да се свърже със съпруга си по телефона, но от болницата отговаряха, че той не може да се обади. Добранецки се върна късно през нощта, когато тя вече спеше. Сега пък беше излязъл от къщи преди осем часа, нещо, което никога не беше правил.

— Можеш да отидеш и да ми приготвиш банята — отпрати тя прислужницата.

Нина реши да не стои със скръстени ръце. Преди всичко трябваше да узнае какъв отглас бяха предизвикали сред техните познати статиите в сутрешните вестници и да се постарее да настрои различни влиятелни лица така, че те да се отнесат колкото може по-критично към Вилчур. При създадената от обстоятелствата атмосфера това не беше много трудно. Всеки, който разговаряше с Нина, много добре знаеше, че госпожа Добранецка, като съпруга на заместника на Вилчур, има по-точна и по-богата информация от печата за протичането на операцията и за причините за смъртта на Донат.

И Нима оправда надеждите им.

Добранецка имаше големи връзки и умееше да говори убедително. В резултат клюките и коментарите около трагичния случай все повече се разрастваха, придобиваха очертанията на най-фантастични хипотези, догадки и подозрения. Случаят бе просмукал Варшава така, че не можеше да слезе от колоните на вестниците. Кампанията беше насочена не само против Вилчур като личност, а всъщност се прицелваше в неговото положение в лекарския свят и в неговата слава на хирург.

Нина не беше от тези, които подбират средствата за борба, не беше и от онези, които биха се отказали да направят какъвто и да било ход, ако той можеше да ги доближи до целта. Няколко дена по-късно точно по този повод между нея и съпруга ѝ се стигна до остро сблъскване.

По време на консулт при един пациент професор Добранецки чу от доктор Хриневич едно толкова безсмислено обвинение по адрес на Вилчур, че трябваше да възрази дори само от чувство за благоприличие. Обвинението се основаваше на това, че Вилчур в някои случаи вместо лечение прилагал знахарско „баене“. За момент Добранецки дори помисли, че Хриневич подло го провокира.

— Глупости, колега — каза недоволно той. — Как може да вярвате на подобни нелепости?

— Моята сестра го е чула от вашата съпруга — отговори лекарят.

Добранецки избъбри нещо, че сигурно е станало някакво недоразумение, но когато се прибра вкъщи бурно започна да обвинява жена си:

— Ти наистина нямаш никаква мярка, нито усет, нито здрав смисъл. Та нали по този начин компрометиращ мен самия. Не може да се внушават на хората абсурди, на които никой благоразумен човек няма да повярва.

Нина сви рамене.

— И все пак, виждаш, повярвали са.

— Или се преструват, че вярват — натъртено подчерта той.

— Бъди сигурен, скъпи, че ако говориш за някого нещо лошо, винаги ще ти повярват.

— И все пак, Нина, бъди по-въздържана в тази акция. Вилчур отлично се ориентира кой е заинтересован да бъде развалена репутацията му. През последните дни забелязвам, че неговото държане спрямо мен е все по-резервирано и хладно. Когато изгуби търпение, може да ми направи голямо зло.

— А как?

— Много просто. Може да ме обвини в клеветническа кампания срещу него.

Тя се усмихна иронично:

— Да те обвини пред кого?

— Все едно. В Академичния съвет, в Съюза, а и в печата. Не забравяй, че той все още продължава да се радва на голям авторитет. А един смъртен случай при операция не може да подбие неговия авторитет.

Професор Добранеcki беше прав. Смъртта на Донат не успя да подрони авторитета на професор Вилчур, но все пак сериозно го разклати. Това се изрази най-ярко на годишното събрание на Съюза по време на изборите.

Позициите на Вилчур бяха все още толкова силни, че според Добранеcki беше за предпочитане той самият да оттегли кандидатурата си за председател и да предложи кандидатурата на Вилчур. Но докато преди две седмици изборът щеше да бъде единодушен, сега Вилчур беше избран е незначително мнозинство само от няколко гласа при голям брой въздържали се.

Вилчур отсъствуваше от събранието. Потънал в грижи, той просто бе забравил, но когато му съобщиха резултата, написа кратко писмо до Съюза, в което заявяваше, че не може да приеме тази изборна длъжност. Обясняваше, че е уморен и че обществените постове трябва

да се заемат от млади хора. В действителност изпитваше отвращение при мисълта, че като приеме избора, трябва непрекъснато да се среща с хората, гласували против него, повярвали на срамните клюки и клевети, които кръжаха из града, от които имаше ехо в много вестници и дори в някои медицински списания.

Имаше и други грижи. А именно — един ден при него дойде представител на застрахователната агенция, в която Донат беше осигурен за огромна сума. Становището на агенцията беше, че отговорност за смъртта на певица носи професор Вилчур и че той е длъжен да внесе сумата, за която е бил застрахован пациентът. За Вилчур то беше равносилно на пълно разорение.

Въпреки това, без да се колебае, заяви, че е готов да покрие цялата сума. Нима можеше да се изложи на опасността от един процес, от експертизи, на опасността да се извадят на показ всичките тези подозрения, които се бяха натрупали не само у него самия, но и у Луця Канска и Колски и сигурно у още много други? Щеше да бъде принуден да се изправи пред съда и непременно някой щеше да постави тези въпроси, да изкаже подозренията си. При мисълта за всичко това го обхващаше страх и отвращение.

Не, не можеше да приеме.

Така ден след ден загуби почти цялото си състояние. Болницата, къщата, оградата на Пулавска — всичко стана собственост на застрахователната агенция. Дирекцията на тази агенция и без това показва голямо благоразположение и добра воля, като остави Вилчур начело на болницата и му определи сравнително високо възнаграждение, остави му и правото да живее в къщата си, докато е жив. Благодарение на тези обстоятелства нещата бяха уредени тихо, без много шум, на което Вилчур държеше повече от всичко. На пръв поглед нищо не се беше променило. Никой не знаеше, че Вилчур вече не беше всевластен господар в болницата, а зависеше от председателя на застрахователната агенция Тухвиц.

Всъщност и самият Вилчур не чувствуваше тази промяна. От години не отдаваше голямо значение на парите. Някога, когато жена му Беата живееше все още с него, той беше способен да работи по десет-петнадесет часа на денонощие, вярваше, че с разкоша на луксозните леки коли, скъпите кожени палта и бижута може да й даде радост и щастие. Но ето че един ден тя изостави всичко и си отиде, взимайки

малката Мариола. Отидоха си и това разсея неговите илюзии. Всички дотогавашни усилия, цялата тежка и ожесточена борба за стандарт му се стори смехотворно недоразумение, безсмислен труд, трагична грешка.

А после дойдоха години съвсем други години. Кой знае дали не трябваше да ги благославя — тези години, прекарани по коловоза на скитничеството, години сред добри хора, когато работата със секира в ръка или с тежък чувал на гърба беше работа за комат насъщен хляб. Загуба на паметта. Да. Години наред не знаеше кой е, какъв е неговият произход, как се казва. А нима загубата на паметта тогава не беше благодеейство? Нима не трябваше да благославя бога за това, че беше го лишил от съзнание за миналото, съзнание за смъртната рана в безумно любещото сърце, нанесена от жената, която той обичаше повече от всичко на света?

Пепелището на времето посипа с прах миналото, посиви и косата му.

От миналото му остана само Мариола. Но остана ли?

Откакто се беше омъжила преди три години, той я бе видял само веднъж. Но Вилчур не упрекваше нито нея, нито Лешек. Какво да се прави, всеки живее своя собствен живот. Младите птици отлитат от гнездото, правят си свое гнездо и никога вече не се връщат в старото. Лешек и Мариола се преселиха в Америка и въпреки че пишеха често, в техните писма все повече се чувстваше разстоянието от няколко хиляди километра, бариерата на много, на хиляди други, различни неща от условията на живот в чужбина, които ги отделяха от него.

— Не съм им нужен — мислеше Вилчур, — а те са толкова богати, та няма да усетят дори, че след моя залез няма нищо да получат от мен.

Залез. За първи път се замисли, че вече е стар. Досега огромната всекидневна работа и несломимата му енергия заслянаха от неговия поглед факта, че вече приближава възрастта, на която повечето хора мислят само за смъртта. Когато прочете тези думи в интервюто на Добранецки, те му се сториха толкова смешни и недостойни, колкото и останалите му перфидни изказвания. И все пак през дните и седмиците, които минаваха, все повече мислеше за своята старост.

Наистина, както и по-рано, всеки ден още от седем часа сутринта беше на крак, а в осем — в болницата, но следобед вече много често си

беше вкъщи. Почти винаги сам.

Чувствуваше се изморен. Постоянните нападки, на които не отговаряше, непрекъснато влошаваха нервното му състояние, а то се отразяваше на здравето и на самочувствието му.

По това време именно той започна да пие. Не беше навик. Просто Жозеф, старият опитен прислужник на Вилчур, един ден му предложи да изпият по чашка коняк.

— Премръзнал сте, господин професоре, ще ви стане по-добре.

От този ден всеки следобед, когато сядаше край камината в кабинета си, винаги до кафето имаше бутилка коняк. Няколко чашки коняк го разгряваха чудесно, даваха му възможност да откъсне мислите си от ужасната действителност, създаваха илюзия за спокойствие и удовлетворение. Но алкохолът приспиваше преди всичко нервите, нервите, които напоследък наистина имаха нужда от спокойствие.

Непрекъснатите атаки срещу Вилчур оказаха, разбира се, своето влияние и в най-тесен кръг. В болницата той вече бе успял да забележи, че част от персонала се отнасяше критично към него и явно гравитираше около Добранецки — по убеждение или пък, за да спечелят благоволението му, защото предвиждаха, че отново приближава период на неговата власт.

Привидно отношението на Вилчур към Добранецки с нищо не се промени. Тъй като бяха задължени да се срещат в болницата всеки ден, те както преди разговаряха, свикваха консулти и заседания. И двамата обаче се стараеха да ограничат контактите помежду си. Избягваха също каквито и да било спречквания. Затова, когато професор Добранецки предупреди секретаря повече да не му дават пациенти от четвъртия етаж за безплатно опериране, Вилчур прие този факт, без да възрази и оттогава сам минаваше на визитация в това отделение.

Точно там неочаквано преживя изненада. По време на визитация Вилчур позна човека (или по-скоро този човек бе го познал), когото докараха под името Циприан Йемьол.

Стана така: казаха на професора, че пациентът е дошъл в съзнание. Когато Вилчур влезе в стаята и се наведе над нето, болният вдигна клепачи и дълго се вглежда в лицето на професора с напълно съзнателен поглед, после леко се усмихна и каза:

— How do you do, darling.^[1]

— Откъде ви познавам? — попита Вилчур.

Усмивка откри гнилите зъби на пациента.

— Представи си церемониалмайсторът на един прием у княгиня Монтекукули.

Професорът се засмя.

— Разбира се, познах и гласа ви, и начина на говорене.

— Това не е трудно, *mon cher*^[2]. Имам навик да променям гласа си веднъж в живота. През периода на пубертетната мутация. Що се отнася до начина ми на говорене, той винаги е все така изискан.

Професорът дръпна един стол и седна.

— И все пак това трябва да е било отдавна, много отдавна — рече замислено той.

Йемьол притвори очи.

— Ако на този свят все още можех да се учудвам на каквото и да било, щях да се чудя защо не се срещаме на оня свят, ами на тоя. Що за стечение на обстоятелствата. Благодетелю, ако не ме лъже паметта, преди много години са ви лишили от възможността да продължавате своето тленно житие и са ви отправили *ad patres*^[3]. И мен няколко мили приятели ме експедираха неотдавна по същото направление. И ето срещаме се в тази топла болница. Лекар ли сте?

— Да — потвърди Вилчур. — Оперирах ви. Бяхте зверски накълцан.

— Много ми е неприятно, *signore*^[4], че съм ви затруднил. *Mille grazzia*^[5]. Но щом като сте лекар, преди всичко ми кажете, моля ви, дали не са ми отрязали някой крайник.

— Не. Ще бъдете съвсем здрав.

— Тази новина е доста приятна. Приятна за Дрожджик, който сигурно тъжи там за мен и е изплакал хубавите си очи. *Dottore*^[6], помните ли Дрожджик?

— Дрожджик? — Професорът сви вежди.

— Да, *my dear*, говоря за всеизвестното заведение на Дрожджик, улица Витебска петнадесет. Заведението на Дрожджик. Нищо ли не ви говори това? Там си дава рандеву цяла изискана Варшава. *High Life*^[7] Точно там имяхме честта да се запознаем.

Професорът потърка чело.

— Нима? Това сте... вие ли ме спряхте на улицата тогава?

— Si amigo^[8]. Точно така, да, именно. Влязохме при Дрожджик, за да разгледаме някои абстрактни проблеми на чашка четиридесет процентов алкохол и това ни се удаде напълно. Доколкото си спомням, тогава вие имяхте някакви неприятности и за съжаление — твърде натъпкан портфейл в джоба. От онзи ден давам вашия случай за пример — като аргумент, всеки път, когато обявявам моята добродетел — беднотията. Богатството не носи щастие — винаги съм бил на това мнение. Ако тогава нямате толкова пари, нямаше да ви цапардосат с тежко по главата и да ви хвърлят в изкопа за смет.

Йемьол погледна Вилчур в очите и добави:

— Nein, mein Herr^[9], vous vous trompez.^[10] Аз не съм участвувал. На следния ден научих всичко. Общинска новина. Легенда. Още една легенда, която кара да се размислим колко незначителни са проблемите людски.

Вилчур машинално посегна към темето си, на което беше останал белег.

— Значи така е станало?

— Да, вожде. Никога не съм мислил, че някога пак ще те видя.

От този ден професорът често се отбиваше при Йемьол, който всъщност се възстановяваше бързо. Вилчур специално го повери на грижите на Луця, която го пое с удвоен ентусиазъм. Вилчур не можеше да не забележи, че младото момиче се отдава на работата с изключителна преданост, сякаш желае да изкупи грешката, която беше допуснало. Също така не можеше да не забележи, че Луця изпитва особена симпатия към него, че погледът ѝ разкрива много топлина, искрено съчувствие, дружелюбност и като че ли някаква молба.

Понякога излизаха от болницата заедно и тогава тя го изпращаше до вкъщи. Най-често той говореше по служебни въпроси, но все пак се случваше разговорът да засегне и някои лични проблеми. Научи, че Луця е сирак. Беше от Сандомеж, но от дете бе във Варшава. Нейната леля, която преди няколко години също починала, я отгледала и ѝ дала образование. Тя му разказа също, че някога била сгодена, но много скоро се убедила, че младият инженер, който се преструвал на влюбен, бил човек без никаква стойност и скъсала е него.

— А сега виждам — каза Вилчур, — че колегата Колски ви отделя доста време.

Тя сви рамене.

— Господин професоре, Колски е именно колега и много порядъчен младеж. Обичам го и ценя неговите качества, но това не са качества, които биха могли да предизвикат някакви по-дълбоко чувства.

Известно време те вървяха мълчаливо.

— А нима чувствата у жената се зараждат от някакви качества? Щом като не красотата, не младостта, не... Знам ли, чарът?...

Тя поклати отрицателно глава.

— Не, господин професоре. Това, което споменахте, може да предизвика интерес само у много повърхностни жени. Аз мисля, че ние... че аз бих търсила у мъжа преди всичко душевно богатство, бих искала да намеря у него нещо като голяма библиотека от преживявания, размисъл, трагедия и полет, нещо като музей, жив музей. Не мога да определя точно. Сигурно всичките тези сравнения са лоши. Ще го кажа така: иска ми се мъжката душа да бъде инструмент с неограничен регистър, да притежава толкова богат и звучен тембър, та през целия си живот да го откривам и да не мога да го опозная и, струва ми се, че в това отношение аз не съм изключение. Струва ми се, че това изискване е много женствено, общовалидно за всички жени. Тази алчност тази жажда да се бди над много, много съкровища, които нашият женски ум не може да обхване, но които може да цени и уважава. Защото човек може да обича само кога то уважава.

Белият сняг, покрил улиците на Варшава, скърцаше под краката им. Светлината на фенерите се пречупваше в синкавите ивици на сенките. Покритите с бял пух дървета се издигаха мълчаливо, неподвижно и достойно.

— Не е вярно — след дълго мълчание каза Вилчур. — Вие ще се убедите един ден, че не е вярно.

— Никога няма да се убедя — отричаше убедено тя, но той сякаш не чуваше нейните думи и продължи:

— Младостта ви диктува всичките тези думи, младостта ви подсказва тези мисли. Отсъствието на опит. Любовта, любовта се покорява на тялото, покорява се на законите на природата, а духът? Духът си е дух, неговото място е в абстракцията и никой с нищо не може да промени това.

В гласа му звънна горчива нотка и Луця каза:

— Не съм убедена, че е така и мисля, че вие, господин професоре, гледате на нещата прекалено песимистично.

— Защото аз пък съм убеден — усмихна се тъжно той. — Някога може би ще ви разкажа, някога... може би. За да ви предпазя. А сега — ето това е моят дом. Благодаря ни за приятната разходка и приятния разговор. Вие сте добра, госпожице.

Когато се сбогуваше, той й целуна ръка. В антрето, докато си сваляше коженото палто, се огледа и установи, че не се е бръснал.

— Юзеф — каза на прислужника си, — напомняйте ми всяка сутрин, че трябва да се бръсна.

— Всеки ден всичко е приготвено — каза Юзеф с известна обида в гласа.

— Да, но аз самият невинаги помня, не помня винаги.

Изречените думи му припомниха статия в един вестник от същия ден, която отново преживяше въпроса за смъртта на Донат. Някакъв ограничен тип, който се прикриваше с инициалите доктор Х. У., доказваше, че е почти невъзможно човек напълно да се излекува от амнезия. Според мнението на този невежа паметта никога не се възвръщала напълно и проявите на рецидиви били неизбежни.

Що за абсурд? И като си служеха с подобни номера, се опитваха да го принудят да се откаже! Ако знаеха, че болницата сега е собственост на застрахователната агенция, сигурно щяха да намерят друг начин за нови интриги.

Преоблече се с халат и седна до камината. Юзеф му поднесе горещо ароматично кафе и вечерните вестници. Може и нарочно да ги беше оставил така, а може и да беше чиста случайност, но когато Вилчур погледна вестниците, прочете на първата страница на един от тях заглавието:

„Професор Вилчур е изплатил на семейството на покойния Леон Донат милиони обезщетение.“

Минаха няколко минути, преди да протегне ръка за вестника.

„Научаваме се, че агенцията, в която е бил застрахован трагично починалият в болницата на професор Вилчур световноизвестен полски певец Леон Донат, е заплашила злощастния хирург с процес за обезщетение. Поради това, че професор Вилчур би загубил, разбира се, един такъв процес, тъй като смъртта на великия тенор е настъпила е резултат на нехайство, достойно за наказание, и на нередностите, които се ширят в болницата на професора, той самият е бил принуден да се измъкне, като изплати в брой застраховката, възлизаща на два и половина милиона злоти — една зашеметяваща сума. Като покритие на тази сума всичко става собственост на агенцията — болницата на професора, неговата къща, почти всичко, което той притежава. Не може да не сме изпълнени със съчувствие към този знаменит хирург, внезапно засегнат от разорение, от друга страна, обаче нека този случай бъде едно предупреждение за всички онези лекари, които се отнасят лекомислено към живота на поверените им пациенти...“

Вилчур остави вестника и прошепна:

— А, значи стана, каквото стана.

Отново наливаха масло в огъня. Нечия недискретност, да, недискретността или ожесточеният шпионаж на някого отново подхранваше клюката и предизвикваше нова оргия от нападки...

— Няма да ям, не съм гладен — каза той, когато прислужникът заяви, че масата е сложена за вечеря.

— Поне чашка бульон?

— Не, благодаря. Дай ми, ако обичаш, още кафе. Да, и коняк.

Тази нощ професор Вилчур изобщо не легна. Излишъкът от кафе и алкохол, с които бе прекалил, направиха своето — рано сутринта той видя в огледалото лицето си остаряло, измъчено и подпухнало. Въпреки умората Вилчур си наложи да се обръсне старателно и отиде в болницата навреме.

Лесно беше да се забележи, че вестникарската новина от предишния ден беше вече известна на всички. Доктор Жук, който

докладваше програмата за деня и състоянието на болните, не се осмели да попита Вилчур за нищо, но погледите му свидетелстваха, че въпросите бяха на устата му.

Програмата предвиждаше шест операции: една трапанация на черепа, три намествания на костите на счупени крайници и операция на апендикса на едно четиринадесетгодишно момиче, което бяха докарали през нощта. Всички операции, с изключение на първата, бяха леки и прости.

Един час по-късно, когато свърши визитацията, професорът влезе в операционната. От паметния случай с Донат той винаги още веднъж лично преглеждаше всеки пациент — проверяваше състоянието на сърцето и дали болният не страда от идиосинক্রазия и не е алергичен към някой упойка. Това отнемаше доста време, но той предпочиташе да разчита само на себе си.

Първата операция трая повече от час и беше успешна, отлична. Постгрипозното гнойно огнище в мозъка беше изрязано и почистено. Следващите операции също минаха леко. Вилчур обаче реши да отложи последната с половин час. Трябваше да си почине. Безсънната нощ и нервното напрежение направиха своето. Докато седеше в горе, до операционната, дойде Добранецки, поздрави го и каза:

— Ранцевич ми каза, че сте изморен. Да определим някой друг да отреже този апендикс?

— Не, благодаря ви — усмихна се Вилчур.

— Защото аз сега съм свободен. Евентуално.

— Не, много ви благодаря — не можа да сдържи раздразнения си тон Вилчур. Стана и натисна звънеца.

— Пациентката — в операционната — разнесе се зад вратата гласът на фелдшера.

Добранецки излезе. Вилчур отвори малкото аптечно шкафче, извади шишенце с бром, изсипа в чашата доста голяма доза, наля вода и я изпи.

Когато започна да оперира, беше се овладял почти напълно и беше сигурен във всяко свое движение. Точно измерен кос разрез. Няколко капки кръв върху бялата подкожна тлъстина и синьовиолетовото сплитане на червата. Нажежената игла на електрическия апарат с кратко и остро съскане изпълни задачата си и

възпаленият апендикс се озова в стъкленица с формалин. Операцията беше към своя край. На четиридесет и петата минута постави скобите.

— Дванадесет, тринадесет, четиринадесет, петнадесет... — броеше инструментите доктор Жук.

Извозваха, болната от операционната.

— Липсва един инструмент — каза доктор Жук спокойно.

Миг на смущение. Професор Вилчур, който вече сваляше маската, каза хрипкаво:

— Обратно на операционната маса.

Отново трябваше да се отваря коремната кухня, за да се извади от гънките малкият никелиран предмет, който проблясваше. Горещината в операционната и умората бяха довели Вилчур до такова състояние, че той само с последни усилия на волята не губеше съзнание, крепеше дейността на мозъка и сръчността на ръцете си. Чувстваше, че всеки момент може да припадне. За щастие издържа докрай.

Откараха пациентката в момент, когато се събуждаше от упойката. Олюлявайки се, Вилчур излезе след нея в хладния коридор. Скъса маската и остана няколко минути опрян о перваза на прозореца. Малко по малко идваше на себе си и силите му се възвръщаха. Даде си сметка, че шумът, както му се чуваше, е резултат от прекалено голямата доза бром. Бавно се отправи към гардеробната. Един санитар му помогна да се преоблече и Вилчур нареди да му донесат коженото палто и шапката. Без да се отбие дори в своя кабинет, излезе на улицата.

В това време в болницата гъмжеше като в кошер. Наистина да се забрави инструмент в коремната кухня и да се стигне неизбежно до повторна операция, не беше рядък случай, това ставаше с много хирурзи. Вилчур обаче беше прочут със своята изключителна концентрация на мисълта и със своята наблюдателност и никога не беше му се случвало подобно нещо.

Разбира се, тези, които му асистираха, също бяха забелязали проявите на слабост, а доктор Жук, който го бе наблюдавал внимателно и бе предполагал дори, че може да му стане лошо, беше подготвен в случай на нужда лично да замести професора и да завърши операцията.

Сега елитът на болницата се беше събрал в кабинета на професор Добранецки, който казваше:

— Ние всички го уважаваме, признаваме заслугите му, изпитваме голяма симпатия към него, но това не означава да си затваряме очите пред фактите; той е стар и има нужда от почивка, но в никакъв случай не разрешава да му се казва. Та сега това ще му се случва все по-често. Наистина не зная какво да предприема.

Сред всеобщото одобрение се разнесе треперливият глас на доктор Луця Канска.

— Нищо не трябва да се прави. Трябва да се отворят прозорците и да се проветри отвратителната атмосфера, за чието изграждане се трудят злонамерени хора. Трябва да се противопоставим на отвратителните клюки, лъжи и козни. Не зная дали някой, който и да било, би успял да запази спокойствие и самообладание след всичките тези клевети, подли коварни интриги и това къртовско подкопаване на почвата, с които е заобиколен професор Вилчур. Какъв позор! Какъв срам! Много се лъжат тези, които заради своите мръсни цели искат да принудят професор Вилчур да падне. Криво са си направили сметката. Такъв човек като него няма да се превие пред подлостта на недостойните интриги, всеки честен ще застане на негова страна!

Професор Добранецки пребледня и сви вежди.

— Всички сме на негова страна — натъртено каза той.

— Така ли? А и вие ли, господин професоре? — погледна го тя право в очите.

Добранецки не успя да скрие раздразнението си:

— Скъпа ми госпожице, тогава, когато вие все още сте носили униформата на някой пансион, аз издадох биографията на професор Вилчур! Още сте много млада и понякога си позволявате повече, отколкото трябва, да пренебрегвате известни дистанции. Не смятам, че съм длъжен да ви разяснявам това по-подробно.

Доктор Канска се смути: наистина между нея и Добранецки съществуваше дистанцията, която разделя генерала от войника, и само внезапното възмущение я беше накарало да забрави това за миг.

След последните думи Добранецки се обърна към доцент Бернацки и Луця използва момента, за да излезе от кабинета. На втория етаж намери Колски, който тъкмо привършваше някаква превръзка. Тя беше толкова изнервена, че Колски каза:

— Какво се е случило?

Тя поклати глава:

— Не, нищо. Нищо важно. Само че те отново замислят нещо коварно. Искях да поговоря с вас.

— Добре — кимна той. — След пет минути ще бъда свободен. Почакайте ме в моята стая.

В очите му имаше тъга и тревога.

Когато той дойде, Луця седеше до бюрото му и плачеше.

— Колко отвратителен, колко мръсен е този свят.

Колски деликатно хвана пръстите на ръката ѝ и отговори утешително:

— Винаги е бил такъв. Борбата за съществуване не е нито детинска, нито забавна игра в компания, а война, в която зъбите и ноктите са също толкова добро оръжие, колкото е словото. Какво да се прави. Изглежда, така трябва да бъде. Но моля ви, успокойте се, госпожице, успокойте се.

---

[1] Здравей, скъпи (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Драги (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Към прадедите (лат.). — Б.пр. ↑

[4] Господине (ит.). — Б.пр. ↑

[5] Хиляди благодарности (ит.). — Б.пр. ↑

[6] Докторе, (ит.). — Б.пр. ↑

[7] Хайлайф (англ.). — Б.пр. ↑

[8] Да, приятелю (ит.). — Б.пр. ↑

[9] Не, господине (нем.). — Б.пр. ↑

[10] Вие се лъжете (фр.). — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Председателят Тухвиц замислено почукваше с молив по плика с листовете фина хартия, изписани на машина.

— Прочетох изложението ви, господин професоре — казваше той, без да вдигне очи към седналия от другата страна на бюрото му професор Добранецки, — прочетох и съм принуден да ви кажа, че ме поставяте в крайно деликатно положение. Трябва, разбира се, да приема някои ваши аргументи, но също така по правни и по лични съображения не мога да направя нищо.

Добранецки се раздвижи във фотьойла.

— Извинете, но не ви разбрах.

Върху лицето на Тухвиц се изписа гримаса на нетърпение.

— Знаете ли, професоре, аз не познавам всичките тези лекарски проблеми. Аз съм финансист и познавам своите задължения. Ето професор Вилчур беше много fair^[1] с нас. Постъпи като джентълмен. Разбира се, той можеше да не поеме вината, върху себе си, можеше да я стовари върху интернистката, която не беше прегледала Донат. Разбира се, тогава аз щях да имам право да се опитам да подведа под отговорност и собственика на болницата и съдът сигурно би ми признал това право. Съмнявам се обаче, че в тоя случай бихме получили цялата сума, пък и делото щеше да се влочи с години. Това — първо. Аз му дължа, ако не — благодарност, то поне същото fair отношение.

— Но сигурно не за сметка на живота на бъдещите пациенти — саркастично вметна Добранецки.

— Разбира се. Ако е така, както вие казвате и както сте написали тук, признавам, че професор Вилчур трябва да се оттегли. Но аз не мога да го принудя. Сключил съм договор с него, по силата на който той ще остане директор на болницата, докато сам желае. Това — второ. Има и трето. Знаете ли, аз съм му задължен и от благодарност. Преди много години той лекува майка ми и спаси живота ѝ.

В кабинета се възцари мълчание. Председателят бавно запали лулата си.

— От всичките тези аргументи — обади се Добранецки — само един е съществен: вашият договор с Вилчур. Но и тук виждам изход. Не можете ли да помислите за нещо като пенсия? Мисля, че професор Вилчур би се съгласил на едно такова разрешение на въпроса. След известен натиск, разбира се.

— Но аз не мога да упражнявам никакъв натиск — опъна се председателят.

Добранецки млъкна за миг.

— Щом като дружеството, на което сте председател, е собственик на болницата, вие трябва да държите на реномето на същата тази болница, защото реномето и само реномето е основното за нея. От момента, в който болницата започне да губи репутацията си на най-добра в столицата, ще спадне нейната печалба, а след това и нейната обективна стойност.

— Разбирам много добре — призна председателят, — затова трябва също да ви уверя, че нямаме намерение да я държим в наше владение. Готови сме да я продадем на първия заинтересован, който се яви. Да я продадем с известна загуба дори.

Погледът на Добранецки се оживи.

— Бихме могли да поговорим по този въпрос след няколко месеца.

— Вие ли, господин професоре? — любопитства председателят.

Добранецки направи неопределено движение с ръка.

— Не аз сам. Не разполагам с такива средства, но се надявам да намеря няколко лекари, които биха ми станали съдружници. Разбира се, за това може да се говори само тогава, когато ръководството на болницата мине в други ръце. Господин председател, не ме разбирайте криво. Ни най-малко не държа аз именно да заема директорския пост. Става дума преди всичко за сигурността на пациентите и за това да се запази равнището на здравното заведение, на което — смело мога да го кажа, съм един от основателите.

Председателят стана.

— Ще помисля върху всичко това и скоро ще ви дам отговор.

— Ще го чакам с нетърпение, тъй като, ако сегашното състояние на нещата продължава, наистина има опасност от сериозни последствия.

Председателят изпрати Добранецки до вратата и отново потъна в своя фотьойл. Този проблем за него наистина имаше крайно неприятен привкус. Ако зависеше от него и ако не отговаряше за финансите на агенцията, той би предпочел да махне с ръка и да остави всичко на естествения ход на събитията.

Не харесваше Добранецки. Разбира се, председателят знаеше, че Добранецки е всеобщо призната и уважавана личност, учен от голяма величина и човек, който във Варшава играе немалка роля в обществото. И все пак отношението на Добранецки към професора му се струваше некрасиво и дори нелоялно.

От друга страна, до ушите му неведнъж достигаха слухове, които се потвърждаваха от данните в донесението на Добранецки.

Същата вечер председателят Тухвиц разказа на съпругата си, докато вечеряха, цялата тази история и получи следния съвет:

— Знаеш ли, най-добре ще направиш, ако се видиш с Вилчур и открито поговориш с него.

— Имаш право — призна той. — Следната седмица ще го сторя.

В болницата знаеха, че Добранецки е направил донесение, в редактирането му бяха участвували няколко лекари, които бяха на страната на автора. Разбира се, този факт не можеше да остане в тайна и скоро Вилчур узна за него. Изслуша мълчаливо всичко, усмихна се, сви рамене и нищо не каза. На другия ден в присъствието на няколко души се обърна към Добранецки:

— Имам нужда от малко отпуск. Тъй като тъкмо сега приближава Коледа, исках да ви помоля да ме замествате, ако нямате никакви други планове, разбира се.

— Никакви. През празниците съм във Варшава. Вие заминавате ли? За дълго?

— За две, а може и за три седмици. Поне такива са намеренията ми.

— При дъщеря ви ли, в Америка?

— А, не — неохотно отговори Вилчур, — пътят е много дълъг.

Неприятно му беше, че напомниха за Мариола. Точно преди няколко дена беше получил от нея дълго писмо. Новината за смъртта

на Донат вече беше стигнала до тях, както и вестта, че Вилчур се е разорил, защото е трябвало да изплати огромно обезщетение. Мариола знаеше и за кампанията срещу баща ѝ във Варшава, но в нейното писмо не намери съчувствието, което му липсваше.

„Твоите грижи ни разтревожиха — пишеше Мариола, — но Лешек е прав, като казва, че може би така е по-добре, защото няма да се преуморяваш. На твоята възраст, татко, трябва да се грижиш повече за своето здраве, отколкото за здравето на другите. Нашето материално състояние, слава богу, позволява ти да си почиваш. Лешек, който сега е във Филаделфия по работа, вчера се обади по телефона и ми каза да те уверя, че всеки месец ще ти изпращаме хиляда долара, а и повече дори, ако хиляда не са ти достатъчни.“

Освен този пасаж в писмото имаше кратка информация за материалния просперитет на Лешек и за някакви техни незначителни успехи в обществото.

Писмото дълбоко нарани Вилчур. Единствените му близки смятаха, че всичко в отношенията им с него е наред, ако се погрижат да не му липсват пари. И те като кликата на Добранецки смятаха, че той трябва да се откаже от любимата си професия, че вече не може да работи и че трябва да отстъпи мястото на по-младите.

Не разбираха, че за него да се откаже от работата си, беше по-лошо от смъртта. Та това означаваше да признае пред света и пред себе си, че никому не е нужен, че се е превърнал в развалина, в изхабен инструмент, който просто се изхвърля на боклука. И то тогава, когато повече от всякога жадува да работи, да е активен, да бъде полезен...

Не каза истината на Добранецки.

Никъде не възнамеряваше да заминава. Искаше просто да си откъдне известно време в самота — да не вижда хора; нервите му да отпочинат, да си възвърне някогашното спокойствие, да се съсредоточи и да намери в себе си сили, които да му помогнат да издържи на вражеската кампания.

Предупреди прислужника си да казва на всички, които го търсят — на всички без изключение: „Професорът замина за няколко седмици

неизвестно къде“ и да не пуска никого.

Старият Юзеф съвсем точно разбра заръката на господаря си и още от вратата връщаше както познатите, така и пациентите на професора. Дори не отегчаваше Вилчур с обяснения кой е идвал, а и професорът не го питаше.

Първите два дена Вилчур прекара в леглото, на третия започна да чете медицински списания и няколко научни публикации, които все още не беше чел. Неговата действена натура обаче скоро започна да се бунтува. Все по-често поглеждаше часовника, който сега не го подканваше за нищо. Не след дълго се убеди, че почивката всъщност го измъчва повече, отколкото работата. Като разбра това, той се зае да подрежда събраните от една година бележки и материали за научния труд върху оперативното лечение на саркомата. Когато приключи, веднага започна да пише и тъй като всяка работа го поглъщаше изцяло, седеше на бюрото от ранна утрин до късна нощ и ставаше само за да обядва или вечеря набързо.

В резултат Вилчур за една седмица свърши, но ни най-малко не се зарадва. Обзе го скука. Мислите му непрекъснато се въртяха около проблемите, свързани с болницата, а това не влияеше благотворно на нервите му. Извади от библиотеката десетина-петнадесет тома от любими някога, но отдавна забравени поети, но и така не можеше да запълни свободното време, което сега имаше в излишък. Безцелно ходеше из стаите, с часове стоеше до прозореца, гледайки пустата улица.

Започна дори да разпитва Юзеф кой е идвал, кой се е обаждал по телефона и какво е казал.

Веднъж, докато стоеше до прозореца, видя един човек да носи елха. Погледна календара и се убеди, че е Бъдни вечер. От години, от много, много години за него тази дата бе изгубила емоционалната наситеност, която бе имала някога, когато в неговия дом имаше семейство, когато сядаше на коледната трапеза с Беата, когато под елхата имаше купища подаръци за малката Мариола.

И ето внезапно го обхвана болезнено чувство на самота. Мисълта му бързо обиколи галерията от познати, сътрудници, колеги.

Не, никой от тях не му беше близък, с никого не го свързваха никакви по-топли отношения.

Луця. Професорът се усмихна. Да. Това е добра, това е гениална идея. Ще ѝ се обади по телефона и ще я покани за Бъдни вечер. Госпожица Луця сигурно нямаше да откаже.

Тази мисъл оживи Вилчур и той бързо започна да прелиства телефонния указател. Но когато намери телефонния номер на Луця, се разколеба.

Всъщност немислимо беше тази млада девойка все още да няма никакъв план за прекарване на празниците, да не е вече поканена в никакъв интересен, весел и приятен дом, където има елха, има деца, където ще се потопи в семейна топлина, онази топлина, за която тъгуваше точно сега.

Сигурно е поканена от семейството на Колски, а може и от семейството на Зажецки, който тя толкова често споменаваше.

Професорът остави телефонния указател. Нямаше никакво право да изисква благосклонност, която тя би оказала вероятно от съжаление, и да ѝ отнема тази прекрасна вечер, за да задоволи прищевките си.

Въпреки че се отказа от идеята си, Вилчур не престана да мисли за Луця, за нейното добро, мило и внимателно отношение към него, в което ясно звучаха нотки на много хубави и благородни чувства. Във всеки случай реши да се види с нея през следващите дни, а сега по никакъв начин трябваше да ѝ окаже внимание. След кратък размисъл натисна звънеца и каза на влезлия Юзеф:

— Юзеф, вървете в най-близкия магазин за цветя, купете двадесетина рози и кажете да ги изпратят на адреса на доктор Луця Канска. Адреса го има в телефонния указател.

— Ще напишете ли картичка?

— Не, не — възрази живо Вилчур, — никаква картичка.

— А какъв цвят да бъдат розите?

Вилчур недоволно сви вежди.

— Е, могат да бъдат... откъде да знам какви има там...

— Червени, жълти, бели.

— Бели? Тогава, нека бъдат бели.

— А ако не намеря бели? — нетактично попита прислужникът.

— Е-е... не ми досаждай, Юзеф. Не ги разбирам аз тези работи. Посъветвай се с цветарката в магазина.

— Добре, господин професоре.

Върна се след един час и каза, че цветарката го посъветвала да избере розови:

— Защото тя попита за кого са и аз казах, че са за млада и твърде красива особа, но без любовни намерения. Тогава тя каза, че най-подходящи ще бъдат именно розовите рози, защото...

— Добре, добре — окашля се Вилчур. — Благодаря ти, Юзеф.

Когато прислужникът излезе, Вилчур си каза:

— Тоя Юзеф е станал страшно бърбур.

Всъщност Вилчур сам беше виновен за това, тъй като през последните дни често се впускаше в разговори с прислужника. Същия ден, привечер, когато чу, че Юзеф се кара с някого в антрето, повика след това прислужника, за да попита кой е бил и какво е искал.

— Беше някакъв нахален дрипльо, господин професоре, искаше да го пусна при вас и дори се осмеляваше да твърди, че бил ваш приятел, с извинение.

— Приятел? — учуди се Вилчур. — А каза ли си името?

— Да, само че някакво странно име; Не приличаше на евреин, а презимето му беше съвсем еврейско. Нещо като Шекспир.

Професорът се засмя:

— А името му е Уилям, нали?

— Точно така, господин професоре. А от три метра вонеше, с извинение, на ракия и аз, разбира се, виждам, че това е човек неподходящ и дори може би някакъв подозрителен субект. Ама че нахално животно! Викам му аз, че господин професорът не е във Варшава, а той ми казва, е извинение, че на него му е достатъчно някакво, само че не помня какво, но нещо мръсно беше, някакво си спирално тяло или нещо подобно. Ала когато ме нарече цембер ли, цербер ли, не издържах и го изхвърлих през вратата. Разбира се, веднага след това си измих ръцете, защото от такъв един тип може и разни бактерии да те полаят.

В този момент в затворената стая, която не се използваше през зимата и от която се излизаше на терасата, се чу звън от счупени стъкла. Юзеф скочи към вратата. Едва успя да я отвори и на прага се показва Циприан Йембол.

— Шекспир — кресна Юзеф. — Вмъкна се. Полиция! Ще ти дам аз да се разбереш!

Хвана нахълталия за яката и тъй като го надвишаваше по ръст и го превъзхождаше по сила, започна да го разтърсва като хрътка заек.

Йемьол извика, без много да се вълнува:

— Президенте, заповядай на твоя Атлас да спре това земетресение. Заповядай му веднага, ако ли не, аз сам ей сега ще го обезвредя.

Последните си думи той придружи с един светкавичен удар в ребрата на Юзеф. Пострадалият веднага го пусна и псувайки, отскочи на няколко крачки.

— Юзеф, остави го на мира — обади се професор Вилчур.

— Да извикам ли полиция, господин професоре — каза прислужникът, крайно възбуден.

Йемьол го измери с презрителен поглед:

— Извикай, архангеле, и кажи да те оседлят. Президенте, разреши му да се предаде в ръцете на полицията. Непростима загуба е, че такава мутра все още не е намерила мястото си в албума на полицията. А сега, оттегли се, недостойни Лепорело, и ни остави сами, тъй като вече се свечерява.

Професорът даде знак с ръка на Юзеф, който отново се канеше да скочи към Йемьол, сви рамене и се отправи към вратата.

— Дарителю на всякакви удоволствия — бързо извика Йемьол.
— Заповядай на своя мамелюк, darling, да донесе някаква люта напитка, с която да напълним вътрешностите си. Като хирург длъжен си да знаеш, че нищо не действа така благотворно при заздравяване на рани както четиридесет и пет процентовият алкохол. Изкарай докрай моето лечение.

Професорът се усмихна.

— Кога те изписаха от болницата.

— Днес, my beautiful friend^[2] Aujoud'hui.^[3] В мъгливото декемврийско утро излязох в този сняг студен и чужд, нареди по-скоро да ми дадат водка в името на любовта към ближния или в името на каквато и да е, или в името на каквото ти дойде наум сега.

Професорът утвърдително кимна в отговор на въпросителния поглед на прислужника. Циприан Йемьол се разположи в един фотьойл, без да се стеснява, и когато Юзеф излезе, кротко се изсмя.

— О, какъв профан, какъв невежа. Мисли, че като затваря вратата под носа ми, ще ми попречи да се срещна с теб, драги маестро.

Някога наистина имаше такова време, когато вратите бяха някаква преграда за мен. Аз пък имам странния навик да не вярвам, че някой не е вкъщи, ако в същото време го виждам през прозореца. А точно когато идвах, видях твоя бюст на прозореца, darling.

Професорът каза:

— Никого не приемам, защото искам да си отпочина, затова поръчах на прислужника си...

— Satis^[4]. Прощавам ти. Аз съм великодушен и снисходителен. И аз понякога търся уединение, но само в тези случаи, когато, разполагайки с незначително количество алкохол, съм изложен на опасността от нечие благосклонно участие в консумирането му. Доколкото разбирам, мой драги ескулап, ти се укриваш по някакви други причини. Да не говорим за тях. Аз обаче трябваше да ти изкажа благодарността си за това, че позакърпи някак моите тленни останки и ме доведе до състояние на общественополезен. Честно казано, не знаех дали не обиждам вечността, която трескаво ме очаква. Представи си как хорът на ангелите и не по-малко ефектните дяволски хорове се надвикват помежду си според всички оперни правила в спор за моята възвишена душа. А в това време някакъв си тип, някакъв си homo simplex^[5], който обладава чудното изкуство да кърпи хорските черва, им изтръгва желаната плячка.

Вилчур се засмя.

— Не беше много трудно.

— Във всеки случай намерих, че е подходящо, mon cher, да ти направя посещение и ти правя. Извини ме, че моето сако е възкъсо и че може би не съм gentlemen-like^[6], но тази външност се компенсира стократно от тържественото вътрешно настроение. Погледни ме в очите и ще видиш душата ми в гала тоалет. Трябва да ти призная без преувеличение, драги кардинале, че почувствувах към теб някаква с нищо необяснима симпатия и влечение, което щеше много да ме разтревожи, мен лично, ако не беше пълната увереност, че въпросите, отнасящи се до периметрите на Ерос, отдавна вече съм ликвидирал за наше общо взаимно, значи за мое и на Ерос, удовлетворение. Любовете, cher ami, е откритие на хора, които не обичат да мислят, на които мисленето създава значителни трудности. Що се отнася до мен, никога не съм забелязвал у себе си нещо подобно. Мисля толкова лесно,

колкото ти с ножчето режеш по човешкото тяло на зигзаг за успокоение на касапския ти инстинкт.

Влезе Юзеф с надменно и презрително лице, носеше на табла две бутилки коняк и водка заедно с чашки и кафе. Като го видя, Йемьол извика:

— Привет на тебе, служител на Палада, майордом и достопочтен прислужник. Радвам се, че си донесъл на своя господар водка, а за мен коняк. Долавям все пак у теб известни проблясъци на интелигентност. Можеш да разчиташ на моето благоволение, пазителю на домашното огнище. Ако професорът те изгони, обади ми се. Човек никога не знае... не знае!

Прислужникът с невъзмутимо спокойствие постави на масата подноса и величествено излезе. Вилчур каза:

— Знаеш ли, приятелю, че днес е Бъдни вечер? Може би тая вечер ще я прекараме заедно, а?

Йемьол сви замислено вежди.

— Вярно е, че вече получих покана от председателя на Министерския съвет и от княз Радживил, но предпочитам да остана при теб. Обикнах те, откакто се уверих, че умееш да слушаш. Защото не е кой знае какво изкуство да бъдеш обикновен, глупав човек и да искаш непрекъснато да бърбриш, за да разкриваш своята духовна пустота, изкуство е да умееш да слушаш и затова, *carrissime*^[7], ще остана с теб при условие обаче, че гостоприемството ти няма да се ограничи с това количество алкохол, което виждам в тези съдове, а твоята мълчаливост — в сегашните граници.

Вече напълно се беше стъмнило и Вилчур запали лампата. От трапезарията в съседство долиташе шум от приготовленията за вечеря. Юзеф подреждаше приборите. Професорът надникна там и каза:

— Юзеф, сложете масата за двама.

Радваше се на компанията на този чудак, неговото бърбене му действуваше успокоително. Под повърхността на неудържимото дърдорене понякога се криеха дълбоки и неочаквани мисли, някакви изненадващи асоциации, които откъсваха мислите на професора от личните му проблеми, насочвайки ги към абстракция. Но какво повече можеше да желае Вилчур сега?

Когато седнаха на масата, Йемьол яде малко, но пи и говори много. Юзеф с нескривано отвращение му сменяше чиниите и слагаше

отново напълнени.

— Харесваш ми, приятелю — потупа той прислужника по рамото. — Можеш да разчитааш на мен. Ако един прекрасен ден твойт господар те уволни, обади ми се. Ще те препоръчам на моя постоянен придворен доставчик, достопочтения от всяка гледна точка Дрожджик. Кажи ми само ще успееш ли умело да изхвърляш през вратата посетителите, които не са много симпатични?

Върху достолепното лице на Юзеф се изписа необуздано желание. Пристъпи половин крачка, а ръцете му правеха такива движения, сякаш той веднага искаше да докаже, че нищо не би могъл да върши така добре, както да изхвърля нежелани гости, Йемьол обаче не обърна внимание на това и заговори на Вилчур.

— Не си ли се замислял някога, *signore*, над чудната тайнственост на социологичния механизъм, където винаги има известно *quantum*^[8] хора, на които се харесва *helotyzm*^[9]? Предопределени парии. Роби по призвание и по принуда, която идва от самите тях. Тяхната мисия е да служат...

— Всеки служи на някого или на нещо — забеляза Вилчур.

Йемьол поклати глава.

— *Tournement de tete*^[10], *amigo*^[11]. Аз никому не служа, на никого и на нищо. Свобода. Разбираш ли думата „свобода“? Аз я разбрах преди повече от тридесет години. Някога и аз бях роб, роб на несметно количество господари, а именно: държавата, народа, религията, чувствата от най-различно качество и калибър, честта, амбициите. Няма чет. И един прекрасен ден видях, че страшно съм се омотал във всичко това. Обхвана ме удивление, а после безсмислено се разсмях и ето, с един скок, изпълнен с грация, изскочих от цялото това буннице освободен, независим, волен. Не се и огледах дори, за да видя какви развалини съм оставил зад гърба си. И до ден-днешен нищо вече не можа да смути моята свобода.

— Освен полицията — измърмори Юзеф.

Йемьол чу тази забележка. Вдигна показалец и каза на прислужника:

— О, невежество. Млекопитаещо всеядно животно е обусловена от плътта мисъл. Ти никога няма да намериш бъчвата на Диоген. Ти никога няма да се издигнеш на дирижабъла на своя дух над своето туловище. *Odi profanum vulgus*^[12]. Разбира се, че често и с удоволствие

лежа в затвора, но моят дух нищо не губи от свободата си. Spiritus flat ubi vult^[13]. Дори тогава, когато липсва спирт. Нaley ми още и се отдалечи, защото тленното у тебе ми заслания перспективата на вечното.

Вилчур кимна:

— Юзеф, можеш да се оттеглиш.

Юзеф незабавно се възползва от разрешението, но не преди да заключи всички стаи, гардероби и бюфети по пътя към кухнята. Този Шекспир не му вдъхваше никакво доверие. Дори бе склонен да допуска, че може би е най-добре незабавно да позвъни в участъка и дълго не успя да заспи, размишлявайки дали не бе направил грешка, като остави професора насаме с този отвратителен човек.

— Да, цезаре — говореше в това време Йемьол, като размахваше под носа си току-що изпразнената чаша. — Да, цезаре. Ето, отново виждам, че не си в най-добрата си форма. Тогава, доколкото не ме лъже гениалната ми памет, някаква жена ти беше разкъсала сърцето. Послушай ме, прати всички жени, всичките — от най-старите вещици до най-младите пансионерки — по дяволите, прати на дяволите това, което си е тяхно. Това са дяволските периметри. Да ги вземат до една мътните! За какво ще се интересува един интелигентен човек от такива създания, ограничени и тесногръди от главата до петите? С ограничени мозъци и тесни обувки. А по средата корем и всичките там детеродни органи. Какво удовлетворение може да изпита човек, като притиска устните си, повтарям, до изрисувания устен отвор на същества, лишени от съвест, с кокоше мозъче и животински инстинкт. Това не са занимания за почтен човек. Не си избрал хубав сюжет за трагедия.

Професор Вилчур едва се усмихна.

— Лъжеш се. Няма никаква трагедия. Не изживявам никаква трагедия.

Йемьол присви едното си око, а другото, цялото кървясало, впи в лицето на Вилчур.

— Все пак измъчва те някакво огорчение, darling. Лошо играя тенис, не съм много добър боксьор, сигурно не пея много добре, а още по-лошо свиря на орган, но съм направо великолепен психолог. Не те карам да се изповядваш. Едно от най-досадните неща на света е да изслушваш чуждите грехове. Този път ще ти окажа благоволение. Да

знаеш какъв човек съм, защото ти, графе, трябва да знаеш и това, че аз съм единственият човек на този свят, пред когото можеш спокойно да се разкриеш, без да се страхуваш, че ще се натъкнеш на ирония и съчувствие. Schadenfreude^[14] или някаква подобна мерзост. Ще бъда индиферентен като стена. Аз съм изнамерен заради това, макар че евреите още преди няколко хиляди години са изнамерили своята стена на плача. Приседни тук, равни, в моето подножие, и плачи. Какво ще оплакваш, amigo? Деца, вдовици, сираци и служебни неуспехи, борсов крах или мировата скръб.

Вилчур поклати глава.

— Хората... Хората... Лошите хора!...

Йемьол избухна в смях.

— Христофор Колумб! Открил Америка! О, Нютън! О, Коперник! Откривателю на нови истини! Що за открития, що за наблюдения! Уважаемият съдник е забелязал, че хората са лоши. А какви трябва да бъдат? На тебе ти се иска, маестро, да ги превърнеш в хор от ангели! Малко ще се поизмъчиш. Ще трябва да ги стерилизиращ, за да ги предпазиш от всичко, което е съдържание на живота. Ти си хирург — направи три ампутации: ампутация на джоба, ампутация на стомаха, е, и така нататък. Тогава хората ще станат като овчици. Лоши хора. Но няма други хора. Те са или тлъсти говеда, които бдят над плячката си, или бесни кучета, които прегризват гърлото. Други няма.

Йемьол стана и удряйки по масата с юмрук, извика във внезапен пристъп на ярост:

— Няма, няма, няма!

— Приятелю, не споделям твоя песимизъм — спокойно отговори Вилчур. — Аз самият познавам други.

— На Марс? На Луната? На коя планета? — кресна Йемьол.

— На нашата. На земята.

— А, така ли? — саркастично се засмя Йемьол, изведнъж се успокои и запита с делови тон:

— Уважаеми господине, може ли да ми дадете адреса?

Вилчур подпря с ръка брадата си.

— Би трябвало да ти дам много такива адреси. Има много добри хора.

— В такъв случай значи те се укриват чудесно. Е, пия за твое здраве, свети Франциск. За твое здраве.

Йемьол на един дъх обърна чашата, откъсна с пръсти парче от съомгата в чинията, глътна го и махна с ръка.

— *Revereudissime*^[15], знам само един такъв адрес — твоя. Друг не мога да ти дам, защото нямам постоянна квартира. Насочвай заинтересованите лица така: Заведението на Дрожджик. *Poste restante*^[16].

— Това не е вярно — каза Вилчур. — Има много добри хора. Само че, знаеш ли, трудно можеш да ги забележиш. Те са по-малко активни от лошите. Не привличат вниманието. Заети със своята спокойна работа, те се задоволяват с късче от насъщния хляб, а другите се борят за съществуване *per fas et nefas*^[17].

— Ах — прекъсна го Йемьол. — Значи такова разделение правиш, *my dear*, добре, съгласен съм. В такъв случай обаче трябва да имаш предвид, че тези, активните, чисто и просто се хранят с другите. Тези, които не се борят за съществуване, играят ролята на пасище. Расте си тревницата, расте, а когато за слава на бога израсте, идва някакъв си кучи син, изпасва я и тревичката я няма. Ха-ха-ха. Замислял ли си се някога какво е градът? Градът е откритие на сатаната, а селото е тревницата. Градовете изяждат селата. Колкото повече плюскат, толкова са по-алчни. *Lappctit vient en mangeant*^[18]. Издуват се тези чудовища, задъхват се в треската на плюскането, плуват в собствените си екскременти, защото не могат да издържат на всичко. Градовете.

Наля си чашата отново и продължи.

— Мразя града, но той ме привлича с чудовищния си отвратителен процес на храносмилане. Намирам се в неговите черва. И не се задушавам само защото аз самият съм негов продукт. Това е!

Той се изправи в позата на Наполеон. Неговите сплъстени коси, лъснали от пот, мръсното му небръснато лице, стъклените му пиянски очи, дрипите му — всичко се съчетаваше в някакво противно и страшно цяло:

— Ето един *chef-doeuvrе* — запя той с театрален тон. — Ето един шедьовър на града, ето цвета на нашата цивилизация, сто квинтесенцията на прогреса!...

Вилчур трепна. В думите на своя странен гост той почувствува известна доза истина.

И действително между трагикомичната фигура на Йемьол и онова, което казваше, имаше някаква връзка.

Професорът стана и се приближи до прозореца.

Градът — помисли си той, — градът на алчните зверове.

Улицата беше пуста. Някъде отдалече долитаха някакви равномерни звуци. Мина доста време, докато ги разпознае: камбани.

Камбаните биеха за Рождество Христово.

---

[1] Лоялен (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Красиви ми, приятелю (англ.). — Б.пр. ↑

[3] Днес (фр.). — Б.пр. ↑

[4] Достатъчно (лат.). — Б.пр. ↑

[5] Скромнен човек — Б.пр. ↑

[6] В случая — изискан (англ.). — Б.пр. ↑

[7] Скъпи (лат.). — Б.пр. ↑

[8] Количество (лат.). — Б.пр. ↑

[9] Новообразуване от hilos (стгр.), илот — спартански държавен народ. — Б.пр. ↑

[10] Главозамайваме (фр.). — Б.пр. ↑

[11] Приятелю (исп.). — Б.пр. ↑

[12] Ненавиждам непосветената тълпа (лат.). — Б.пр. ↑

[13] Духът отлита там, където желае (лат.). — Б.пр. ↑

[14] Злорадство (нем.). — Б.пр. ↑

[15] Многоуважаеми (лат.). — Б.пр. ↑

[16] До поискване (фр.) — Б.пр. ↑

[17] Букв.: С позволено и непозволено (лат.). — Б.пр. ↑

[18] Апетитът идва с яденето (фр.). — Б.пр. ↑

ПЕТА ГЛАВА

Като се върна от своите познати, Луця намери в стаята си голям букет рози. Умираще за цветя, но тези рози бяха за нея неприятна изненада. Разбира се, без съмнение беше ги изпратил Колски, макар че нямаше картичка към букета.

Защо прави всичко това, защо го прави? — помисли си тя с неприятно чувство.

В едно такова анонимно изпращане на цветя имаше нещо студентско и еснафско. Нали толкова пъти му бе давала да разбере, че от нейна страна не може да се надява на нещо повече от симпатия и приятелство. Обичаше го искрено, уважаваше неговата открита натура, и характера му, но за нея той беше колега и щеше да си остане колега.

Всеки път, щом останеха насаме, когато и двамата нямаха бърза работа, Колски винаги се опитваше да насочи разговора по коловоза на интимните отношения. Тя трябваше да влага много усилия и дипломация, за да не допусне да се стига дотам. Не искаше да го наранява. Колски обаче, изглежда, не желаше да разбере подбудите, които я ръководеха, или да почувствува от поведението и, че не може да разчита на взаимност, защото упорито се връщаше на тази своя тема.

Всъщност тя нямаше в какво да го упрекне. Може би само в това, че беше изцяло погълнат от кариерата си, постоянно работеше, учеше и изследваше, че се стараше все повече да печели и просто не можеше да разбере нейното поведение. Нали само преди няколко дни без малко не се скараха по този повод.

— Не мога да разбера вашето отношение към собственото ви бъдеще — беше казал той! — Губите си времето с практика, която не само не ви носи нито грош печалба, но не ви тласка и крачка напред в опита или медицинските познания.

— Защото сте егоист — бе отговорила с безразличен тон.

Той искрено се възмути:

— Съвсем не съм егоист. Само смятам, че за да раздаваш, трябва преди всичко да имаш. Ето, когато бъда наистина лекар в пълния смисъл на думата, когато имам добра практика, която ще ми позволи на мен и на бъдещото ми семейство едно добро съществуване, уверявам ви, госпожице Луця, че ще започна да се грижа за сиропиталищата и старопиталищата, така както вие правите днес. Професор Вилчур, когото вие цените толкова много, уверявам ви, впрочем със сигурност знам, че в началото на своята кариера не е имал припадъци на филантропия, а работел над себе си и за себе си.

Луця сви рамене:

— Не става дума за филантропия. Как може толкова да не ме разбирате. Аз се грижа за бедните, но не от филантропия.

— Е, все едно. Можем да наречем това чувство за обществен дълг.

— Съвсем не, господин Колски. И дума не може да става за дълг тогава, когато ми е приятно. За себе си правя всичко това. Доставя ми радост фактът, че мога с нещо да съм полезна, че наистина съм нужна на тези хора, които не могат да платят на лекар, на добър лекар.

— Съгласен съм. Приемам с едно възражение — трябва човек най-напред да стане добър лекар, повече време трябва да се посвещава на специализация в клиника, а не на някакви си стандартни болести, които няма да ви научат на нищо.

Тя го погледна право в очите.

— Няма ли именно такива лоши като мен лекари да бъдат винаги нужни на беднотията.

Той се смути:

— Сигурно, но защо вие трябва да се занимавате с нея, защо за нейна сметка да похабявате способностите си и бъдещите си възможности!

— Ето, виждате ли, това е егоизмът. Моите способности, моите възможности. Но вие не се съобразявате с факта, че аз именно не търся никакви други възможности и че изпитвам най-голямо удоволствие в такова, а не в друго приложение на моите способности. Колко само сте забавен в своето заслепление! На вас ви се струва, че всички хора трябва да имат вашите вкусове и желания.

— Не същите, но разумни, разумни!

Искаше ѝ се да му отговори, че разумното в неговата интерпретация се свежда до счетоводен въпрос, но се въздържа.

Във всеки случай разговорът охлади отношенията им и сега Луця можеше да приеме получените рози за своеобразна форма на извинение. Тази мисъл малко я раздразни. По няколко съображения. Първо, знаеше колко пестелив беше Колски, който сигурно беше дал значителна сума от своите скромни доходи за тези цветя, разбира се, след известен размисъл и положително дълго щеше да помни дадените пари.

Второ, вродено ѝ беше някакво нежелание да приема каквото и да било от хора, на които не можеше или не искаше да се реваншира. Накрая си даде сметка, че за Колски сигурно беше извънредно голяма жертва да изпрати цветята анонимно. Вярваше, че той спада към хората, които може би не обичаха специално да шумят около себе си, но които все пак винаги се стремяха да подчертават своето присъствие в най-различни, във всички случаи, когато вършеха нещо.

Тези недостатъци на Колски не предизвикваха възмущение у нея, гледаше по-скоро снизходително на тях. Въпреки това реши да му направи забележка за изпратените цветя и да подчертае, че не желае подобни доказателства на внимание.

Веднага след празниците намери удобен случай. Един ден късно вечерта, докато изследваше на микроскопа кръв на един пациент, чу стъпките на Колски зад гърба си. Използувайки възможността да му говори, без да го гледа в очите, тя започна:

— Добре че дойдохте. Тъкмо исках да поговоря с вас. Защо правите такива неща. Моля, повярвайте ми, че не мога дори да ви благодаря, защото това не ми достави никакво удоволствие.

Колски искрено се учуди:

— Не зная за какво говорите, госпожице Канска.

— Моля ви, не се преструвайте. Говоря за цветята. Правите неразумни разходи, някакви подаръци, които не подходат нито на вас, нито на мен.

— Не зная нищо за никакви цветя — каза твърдо Колски.

Дойде ѝ наум, че сега той сам осъзна цялото безсмислие на своята идея и ще се възползва от това, че е изпратил анонимно цветята, за да не признае.

— Не предполагах, че имате толкова малко смелост — каза хладно тя.

Колски дълго мълча.

— Госпожице Канска — започна той, — сигурно е станало някакво недоразумение. Някой е искал да си направи шега с вас, с мен или с нас двамата и се е скрил под моето име. На мен никога не ми е липсвала смелост, а всъщност защо ще трябва да се срамувам, че ви изпращам цветя? Сигурно щях да го направя — добави той след кратко колебание, — ако не знаех, че подобни прояви на приятелство няма да намерят отглас.

Луця се обърна и го погледна учудено: нямаше съмнение, той говореше истината.

— Значи розите не са от вас? Изпратиха ми ги анонимно. Затова допуснах... Много ви моля да ме извините.

И двамата изпаднаха в крайно неприятно положение. Луця се чувствуваше така, сякаш се опитваше да му внуши, че я обожава в по-голяма степен, отколкото беше в действителност. Колски беше отчаян, че е направил непростима грешка, тъй като не е подарил на Луця за празниците нещо дребно за спомен. Излизаше, че изобщо не беше се сетил за нея. А може би Луця нарочно бе измислила тези рози, за да подчертае, че не е внимателен?

Тон стоеше до масата в лабораторията и смутено гледаше нейната леко сведена фигура в бяла лекарска престилка, светлите ѝ коси, страните ѝ, заруменели повече от обикновено, белите ѝ китки, може би малко по-широки и по-мускулести, отколкото трябва, които работеха при микроскопа.

— Много ви моля да ме извините — повтори тя.

— Няма защо — каза неловко Колски.

— Има защо, защото ви обвиних, че вършите глупости — каза тя делово.

— Но това съвсем не са глупости — възрази той. — Всъщност аз трябва да ви се извиня, че не се сетих за вас през празниците.

Тя леко вдигна рамене.

— Не виждам основания именно вие да си спомните, и то точно за мен на Коледа. Никакви основания.

Той се поколеба:

— Основанието е, че човек не трябва да забравя тези, които смята за свои близки... най-близки...

Като се досети какви са намеренията на Колски, Луця го прекъсна със смях:

— Именно. Не сме ли вече твърде дълго време близко един до друг. Струва ми се, че вие вече трябваше да бъдете във вашето отделение. Вече е единадесет без петнадесет.

Колски обаче не се смути.

— Госпожице Луця, защо не искате да ме изслушате? Защо всеки път, когато искам да ви кажа това, което изпитвам, което чувствавам отдавна, това, с което живея и което изпълва моите мисли. Защо вие...

Без да вдига глава от микроскопа, тя каза бързо:

— Затова, защото е излишно и напразно.

— Но нали вие знаете, вие не може да не знаете, че ви обичам — извика той поривисто.

— Зная, че така ви се струва.

Извади бързо малкото стъкълце от микроскопа, нанесе няколко бележки на един формуляр и стана. Той й прегради пътя.

— Госпожице, няма да си отидете, преди да ме изслушате? Защо? В какво ме упреквате?

— В нищо не ви упреквам.

— Тогава защо? Защо с такова презрение, с такава боязън, знам ли, сам не мога да определя, отхвърляте моите чувства?

Тя поклати глава.

— Не ги отхвърлям. Просто не мога да ги приема, защото не мога да ви отговоря със същото.

— Та искам ли това от вас? Нима искам каквото и да било от вас? Желая само да ми разрешите да говоря за моята любов. Искам само да запазя надеждата, че някога ще заслужи вашето сърце да откликне, е, ако не с любов, то поне с мъничко симпатия, благоразположение, благосклонност.

Луця го погледна право в очите.

— Господин Колски, искам да ме разберете. Изпитвам голяма симпатия и благоразположение към вас, но знам от опит, че това е много малко в сравнение с онова, което мога и би трябвало да изпитвам към човека, с когото ще искам да се свържа. Не съм дете. Аз съм на двадесет и шест години. Трябва да знаете, че съм в състояние да

гледам трезво на живота, на хората и на себе си. Смятам, че вие сте най-приятният от моите колети и ако, както правилно отбелязахте, толкова дълго се стараех да не се стига до такъв разговор, единствената причина за това е, че никак не искам да загубя вашето приятелство, което много ценя. Но щом като ме принудихте, длъжна съм да ви уверя, че не ви обичам и никога няма да ви обикна.

Колски стоеше блед с някаква безнадеждна усмивка на устните. Сърцето на Луця се сви от тъга.

— Господин Колски, много ми е неприятно — хвана го тя под ръка, — но признайте, че е по-добре да постъпя така — да ви кажа искрено всичко, вместо да ви подвеждам с обещания, които не мога и никога няма да мога да удържа.

— Значи не ми оставяте и сянка дори от надежда? — попита той тихо.

— И сянка дори, господин Колски. И моля ви не ми се сърдете за това.

Луця събра формулярите от масата и тръгна към изхода. Когато беше вече на вратата, той извика:

— Госпожице. Още един въпрос.

Тя се спря.

— Вие... вие обичате друг?

— Толкова ли е важно? — попита Луця след кратко мълчание.

— Много е важно — подчерта той.

— Да, обичам друг.

— Още един въпрос. Вие обичате... Вилчур?

Тя не отговори. Колски се приближи до нея.

— Но това е лудост, госпожице. Та той е стар човек, похабен от живота. Какво можете да очаквате от него? Вие сама знаете колко го почитам и че се прекланям пред него. Никога нямаше да ви кажа всичко това, ако не си давах сметка какво чудовищно безсмислие е да се поставяте до него — той и вие! Той, който завършва живота си, и вие, която едва го започвате. Той, у когото сигурно не едно чувство се е зародило и умряло, и вие, която изобщо не познавате чувствата. Та това е лудост. Уважавам го и му дължа много, но аз ви обичам и мой дълг е да ви кажа всичко. Госпожице Канска, сама размислете: какво може да ви даде той? Какво може да ви даде на вас?...

Върху лицето на Луця се появи усмивка.

— Да даде? Да даде? Колко малко ме познавате!... Ще ми даде най-много... да, всичко ще ми даде, когато пожелае да приеме. Да приеме това, което мога да му дам.

Гледаше Колски, но той чувстваше, че тя сякаш не го вижда. В погледа ѝ прозираше и тъга, и усмивка. Няколко минути Колски не се помръдна от мястото си. Само преди миг всичко у него се бунтуваше против нещастieto, сега го обхвана апатия. Беше се изправил пред нещо наистина неразбираемо за него, нещо, което не можеше да определи с категориите на нормалния разум, с мерките, които беше свикнал да прилага, когато преценяваше нещата от живота на хората, мерки, основаващи се на закони, в които той вярваше. И изведнъж разбра, че съвсем не познава Луця, че няма и понятие за нейната психика и за психиката на жените изобщо.

Въпреки че беше на тридесет години, той имаше твърде скромнен опит в тази област, тъй като семейството му не беше заможно и от ранно детство беше оставен на произвола на съдбата, бе развил у себе си инстинкта да разбира законите на борбата за съществуване и да им устоява. А понеже не беше половинчат — никога и в нищо, той се вкопчи в действителността, действителността за него беше работа и постоянен импулс: напред, повече, по-добре!

Според този девиз бе изградил живота си. Рядко отделяше само по няколко часа за лични удоволствия и забавления, а връзките с жените смяташе именно за забавление. Докато се запозна с Луця.

В отделението всичко беше наред. Нощта, изглежда, щеше да бъде спокойна. Смело можеше да легне в стаята на дежурния лекар и да поспи, но нямаше никакво желание. Постепенно някак мислите му се подреждаха и започна да се очертава проект: щом като Луця е толкова безразсъдна, трябва да стори всичко, за да се осуети възможността тя да направи такива грешки, които да провалят цялото и бъдеще.

Каквито и да било уговорки, разбира се, нямаше да доведат до никакъв резултат. Не си правеше илюзии в това отношение. Оставаше единствено едно — да я отдалечи от Вилчур по някакъв ефикасен начин. Но как? Дълго не можа да намери отговор. Ако беше близък на професора и отношенията им бяха по-тесни, може би щеше да си позволи да поговори открито и искрено с него и сигурно имаше известен шанс планът му да успее. Не се съмняваше, че лесно би

могъл да убеди този благоразумен човек. За жалост въпросът беше много интимен, твърде личен, за да се повдига, освен това Колски се излагаше на опасността Луця да узнае за неговата ненавременна намеса и да скъса отношенията си с него.

Не, това не можеше да помогне.

Един друг въпрос оставаше открит. Всички в болницата си даваха сметка, че след година, а може би и след половин година професор Вилчур под натиска на общественото мнение ще бъде принуден да се откаже и да напусне болницата. Досега Колски мислеше за тази евентуална възможност с тъга, но днес тя му се струваше много желана. Заради Луця. Колкото за нея, беше уверен, че ще успее да я задържи на длъжността ѝ в болницата, въпреки конфликта между нея и професор Добранецки. Знаеше, че Добранецки разчита на него и на популярността му сред колегите и че в началния период на своята власт няма да се осмели да направи радикални промени, че ще избягва сблъскванията и по-скоро ще се старее да обедини персонала около себе си. А по-късно всичко ще може да се уреди по някакъв начин. В края на краищата като лекар Луця имаше големи качества: трудолюбие, чувство за дълг, интуиция. След време Добранецки ще се сдобри с нея.

Тези размисли доведоха Колски до заключението, че в негов интерес и главно в интерес на Луця е да не съдействува професор Вилчур да остава по-дълго на своя пост. Напротив, по-добре е да помага на групата, която действуваше да се ускори неговата оставка. С наболяло сърце Колски взе това решение, но не можеше да не го вземе.

И Луця не можа да заспи до късно тази нощ. Разговорът, който Колски излишно и толкова брутално бе повел, я беше раздразнил и разстроил. Упрекваше го, че е лишен от деликатност. Всъщност страхуваше се, че техните отношения няма вече да могат да се върнат към предишната непринуденост, нито към по-раншната колегиалност, която тя толкова много ценеше. С тази своя несръчна постъпка той нищо не спечели, а развали всичко. Връщайки се въщи, тя вътрешно се упрекваше, че се е отнесла много меко с него. Трябваше да му каже по-ясно какво представляват подобни признания и какво е нейното лично отношение към такава ненавременна настойчивост.

Заета е тези мисли, едва в своята стая, чак когато видя розите във вазата, тя си помисли:

„Щом като не са от него, тогава кой ги праща?“.

Нямаше много познати, а сред тях никой, който би направил нещо подобно. Знаеше, че някои от колегите я харесват. Може би и младият Зажецки, но те бяха сигурни, че нищо не могат да очакват от нея.

Тогава кой?

И изведнъж в лицето ѝ нахлу кръв. Луда, безразсъдна, дръзка мисъл, някъде много дълбоко в нейните предчувствия нещо ѝ подсказваше, уверяваше и потвърждаваше, че този, който е изпратил цветята, е той, професор Вилчур.

Сърцето ѝ заби по-силно и по-бързо. Дълго се вглежда в розовия букет, като че ли чакаше от него потвърждение на своите догадки. И най-после сякаш получи това потвърждение, лицето ѝ светна в усмивка.

Не, не. В този случай интуицията ѝ не можеше да я подведе. Тя жадно притисна с всички сили розите до гърдите си.

Наведе се над тях. Ноздрите ѝ се изпълниха с лек едва доловим аромат. Хладните листа нежно докосваха пламналите ѝ страни и много от тях паднаха върху масата.

И така — все пак! Значи все пак той си е спомнил за нея, значи все пак е мислил за нея. Сетил се е за нея точно на Бъдни вечер.

А колко лековерна беше тя! Беше му повярвала, когато ѝ каза, че заминава... Разбира се, че е във Варшава. Прекарал е празниците тук. Самотен. Съвсем самотен.

Тя трескаво погледна часовника си. Минаваше дванадесет. Въпреки това реши да позвъни, знаеше, че професорът никога не ляга рано, във всеки случай щеше поне да разбере нещо от Юзеф.

Набра номера нервно и бързо. В слушалката се чу продължителният ритмичен звук, след малко най-после се обади някакъв непознат хриплив глас:

— Какво желаш, разкайваща се грешна душо.

— Това домът на професор Вилчур ли е? — колебливо попита Луця.

— Да, наистина. Отгатна, моето момиче. Това именно е жилището му на този свят. Und mein Liebchen, was willst du noch mehr?

[1]

— А бих ли могла да помоля професора... — след кратко колебание се обади Луця изненадана.

— Зависи за какво, гургулице. Ако е за златен часовник или за бучка захар, мисля, че да. Ако е за операция на апендикса — не ви съветвам. Ако е за партия голф — и дума не може да става. Ако е за неговата ръка — закъснели сте най-малко с тридесет години. Ако е за чашка алкохол — няма да я бъде, защото аз ще поставя моето вето. И така, въпреки че светото писание казва: „Искай и ще ти бъде дадено“, обърни внимание, о, жено, че съвсем не е казано, че ще ти бъде дадено това, което искаш. Искаш например меденка с бадеми, а получаващ жълта треска с усложнения. Искаш вдъхновение, а ти носят четири бъркани яйца със сланина. Boite de surprise^[2] Сляпа баба е предопределението. Surprise-party^[3] е провидението. Та за какво става дума, mia bella^[4].

— Бих искала да помоля господин професора да дойде на телефона — каза уплашено Луця.

— Неизпълнимо — обади се хрипкавият глас. — Неизпълнимо е — по три причини. Primo, професорът не е във Варшава, Secundo, не много отдавна, само преди няколко часа, успях да го убедя и той призна, че съм прав — разговорите с жени е губене на време. И tertio, дори и да беше сега във Варшава, дори и да искаше да загуби четвърт час, за да говори с теб, то не би могъл да го направи, защото лежи тук под някоя маса, без да проявява и най-малко желание да дойде в съзнание. Аз действам сега с последните остатъци от сили. Addio^[5], signora, good-bye^[6]. Vale et me ama!^[7]

Като каза това, той затвори телефона.

---

[1] Е, миличка, какво искаш още (нем.). — Б.пр. ↑

[2] Букв. Кутия с изненада (фр.). Кутия, от която изскача някаква гротескна или страшна пружинираща играчка. — Б.пр. ↑

[3] Прием с изненади (англ.). — Б.пр. ↑

[4] Красавице моя (ит.). — Б.пр. ↑

[5] Сбогом (ит.). — Б.пр. ↑

[6] Довиждане (англ.). — Б.пр. ↑

[7] Остани си със здраве и ме обичай (лат.). — Б.пр. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

Секретарят на председателя Тухвиц му докладваше:

— Господин професор Вилчур се е върнал днес от отпуск и е готов да ви приеме, дори веднага. Запита дали не сте болен. Отговорих му, че не зная.

Тухвиц кимна:

— Добре. Благодаря ви. Кажете, моля ви, на шофьора да дойде.

След десет минути той вече беше в болницата. Веднага го въведеха в кабинета на професор Вилчур, който стана, за да го поздрави.

— Като гост ли ви приемам, като пациент, или като шеф — попита той с усмивка.

Председателят стисна сърдечно и продължително ръката на Вилчур.

— От здравето не се оплаквам, слава богу. Искях да поговоря с вас по работа.

— Аз съм на ваше разположение — кимна Вилчур и в същото време му посочи един фотьойл.

Тухвиц седна удобно и докато пълнеше лулата си, каза:

— Много кратко време си почивахте, професоре. Изглеждате — ще ви го щавам с комплимент по еврейски — изглеждате не особено добре.

По външния вид на Вилчур се виждаше, че отпуската наистина не е била от голяма полза за здравето му.

— Моята страст е работата — каза професорът сериозно. — Нищо не отегчава така както бездействието.

— Познато ми е това — призна Тухвиц, — то е в кръвта. Става привичка, лоша привичка. Познато ми е това. С вас май сме връстници. Аз все още нямам желание да оставя работата, макар и да се досещам, че при мен, както и при вас, господин професоре, младите и амбициозните биха искали да изблъскат началника, за да заемат неговото място.

Професор Вилчур сви вежди. Всъщност още от самото начало беше подготвен за такъв разговор.

— Предвиждах — каза той, — че тукашните интриги против мен са достигнали до вас под формата на клюки или на ловко подхвърлени внушения.

Председателят поклати глава:

— Не, господин професоре. Достигнаха до мен по доста директен начин. Получих чисто и просто изложение на няколко лекари от вашата болница, изложение, за което и исках да поговоря с вас искрено и открито. Моля ви да оцените това, професоре, че идвам тук без никакво конкретно намерение. Просто искам да ви изложа проблема и на вас да оставя решаващия глас.

— Благодаря ви, господин председател.

— Не искам да упражнявам никакъв натиск върху вашето решение. Ни най-малък — продължаваше Тухвиц. — Просто не познавам нещата. Получил съм информация само от едната страна. Ще добавя още: моето впечатление, за което споменах преди малко, е, че вашите противници много повече се ръководят от лични амбиции, отколкото от обективни подбуди. Въпреки това, драги професоре, смятам, че подетата от подвластния ви лекарски персонал акция против вас не може да не окаже лошо влияние върху работата в болницата. Отношенията в нея трябва да се заздравят. Накратко казано: или ще приемете вашето оттегляне като нещо необходимо, или ще отстраните тези, които не ви одобряват. Сегашното положение не може да продължава повече.

Вилчур отговори мрачно:

— Напълно съм съгласен с вас. Бих искал да чуя упреците, които ми отправят.

Председателят посегна към чантата си.

— Нося препис от изложението. Не взех оригинала със себе си, защото на него са подписите. Естествено вие разбирате, че съм длъжен да съблюдавам известна дискретност.

— Несъмнено — призна Вилчур.

— Естествено, в случай че се опрете на второто решение, ще ви дам оригинала, за да можете да уволните авторите. Засега мога да ви дам копието.

Той подаде на Вилчур няколко страници, изписани на машина. Професорът започна да чете задълбочено. Както и предполагаше, в изложението не намери никакви нови и никакви основателни обвинения. Всичко се въртеше около подозренията, че амнезията е оставила трайни следи в неговата психика, че знахарският подход бил повлиял на неговите лекарски методи, че организацията в болницата куца вследствие на небрежност, мудно администриране и фаворизиране на някои лица от персонала. Цитираха се редица публикации в печата, които потвърждават факта, че болницата губи своето безупречно реноме, своята от години утвърдена репутация на най-добра в столицата.

Вилчур сгъна листовите и с иронична усмивка ги върна на Тухвиц.

— Какво е вашето мнение за всичко това? — сериозно го попита Тухвиц.

Професор Вилчур взе един молив в ръка.

— Ще отговоря на всички обвинения последователно. И така, що се отнася до амнезията — нито един от специалистите не споменава нито дума за рецидиви на амнезия сред своите пациенти. Нито един. Вие, господин председателю, навярно се досещате, че аз лично трябва да съм се интересувал много от този въпрос и че след като паметта ми се възвърна, внимателно прочетох всичко, което е писано по него.

— Това се разбира от само себе си — потвърди Тухвиц.

— И така, първото обвинение отпада. Второто, което засяга моята знахарска практика, е направо смехотворно. Не допускам някой, който и да е той, от авторите на изложението да притежава като лекар повече знания от мен, не го допускам тъкмо защото мнозинството от работещия в болницата персонал от мен черпеше познания. Черпеше и продължава да черпи. Да, действително по време на моята знахарска практика научих някои средства за лечение, непознати на официалната медицина или отхвърлени от нея. На практика тези средства се оказаха добри и резултатни. Защо да не ги прилагам? Медицината никога не е претендирала за безпогрешност. Господата, които са подписали това изложение, очевидно се смятат за безпогрешни. Остават още две обяснения. Първото се отнася до лошата организация в болницата, в резултат на която тя губи своето добро име. Господин председател! Тази болница съм я основал аз, аз съм създал нейната организация

преди много години и смятам, че именно аз имам право да твърдя, че нейната досегашна добра репутация е мое дело.

— Без съмнение — каза председателят.

— Вярно е, че в последно време — продължи Вилчур — тази добра репутация започна да се разваля, но да помислим обективно — защо. Да, не по никакви други причини, а само поради това, че хората, които са решили да ме отстранят, се стараят да я развалят. Обикновена агитация. Няма да цитирам имена, няма да цитирам факти. Уверявам ви обаче, че знам кой и по какъв начин работи срещу доброто име на болницата. Досега не съм правил никакви изводи. Вярвах много в хората. Смятах, че ще се опомнят, че ще се замислят, че ще се пробуди съвестта им. Най-после и това — вярвах, че обществото ще забележи, че цялата тази мръсна история е съшита с бели конци. Излъгах се. Накрая и последното обвинение. Казват, че съм стар и преуморен, че разложението на реда в болницата е в резултат на факта, че моята енергия и дарбата ми на ръководител са се изчерпали. Господин председател, признавам, че в последно време енергията ми е отслабнала, че що се отнася до състоянието на нервите ми, има какво да се желае, и то доста; че здравето ми е разклатено. Всичко това е вярно. Но за това мое състояние има една-единствена причина — а именно бруталната подмолна клеветническа кампания, която водят моите врагове. Разбирам, че вас като председател на агенцията, на която принадлежи болницата, много не ви интересува защо директорът на болницата няма толкова качества. За вас е важен резултатът, обективният факт — сега тези качества са по-малко, затова именно не мога да се възползвам от вашето внимание и да реша аз, така както вие ми давате възможност. И много ви моля, не ме обременявайте с решаването на този въпрос.

— И все пак, позволете ми, професоре, да си остана на своето. Повтарям ви, имам абсолютно доверие във вашата обективност и знам, че вашето решение ще бъде единствено правилно.

Вилчур се замисли. След дълго мълчание отговори:

— Добре тогава, господин председател. Дайте ми обаче няколко дни на разположение. Ще помисля върху всичко това и понеже обвиненията срещу мен са формулирани писмено, искам и аз да отговоря писмено. Моля, повярвайте ми, че в момента още нищо не съм решил. Трябва да премисля всичко, трябва из основи да огледам

положението, да проверя дали, след като бъдат отстранени недоволните, ще разполагам с достатъчно персонал за нормална работа в болницата. Вие, господин председател, не казахте колко от моите подчинени са подписали това изложение, но тъй като всичките ги познавам сравнително добре, то мога да ви уверя, че мнозинството сигурно ще застане на моя страна, така както другите са се обявили против мен.

Председателят стана.

— И аз съм убеден в това. Оставям ви преписа на изложението и очаквам вашия отговор. Още веднъж най-искрено ви уверявам, господин професоре, в моето уважение и най-топли приятелски чувства.

След като Тухвиц си излезе, Вилчур дълго размишлява. Червената лампичка над вратата му не гаснеше и тези, които искаха да го видят, напразно поглеждаха в чакалнята.

Вилчур написа на два листа имената на хората, които ще застанат съответно на едната или на другата страна. В началото на първия списък фигурираше професор Добранецки, а начело на другия — доктор Колски. Хипотезата за това разделение показваше, че Вилчур може да разчита на лоялността на мнозинството от персонала. Реши веднага да пристъпи към действие и да говори с всички поред. Първият, когото извика, беше доктор Колски.

Поздрави го мълчаливо, посочи му къде да седне и му подаде изложението с думите:

— Ето, няколко колеги са депозирали едно такова мотивирано искане да освободя поста директор на болницата. Бъдете така любезен да го прочетете.

Колски леко се изчерви и задълбочено зачете. Когато свърши, вдигна очи към професора.

— Сега имам следната молба към вас — обади се Вилчур. — Става дума за вашата откровеност. Кажете какво е вашето мнение за това съчинение.

— Дали... дали... — запъна се Колски — това се налага, господин професоре?

Вилчур кимна:

— Да, и още веднъж ви моля за абсолютна искреност.

Колски очевидно беше затруднен и започна несигурно.

— Но, разбира се, самият факт, че е подадено такова изложение, според мен е един вид непочтеност. Допускам, че Съюзът на лекарите дори би трябвало да потърси отговорност за това, дисциплинарна може би. Това не е колегиално. Във всеки случай смятам, че са били длъжни да ви предупредят за своята постъпка. Смятам, че ако не са го сторили, нищо не може да ги извини. Да излагат на показ вътрешните работи на болницата, е наистина непочтено.

Той преглътна и млъкна.

— А какво мислите за съдържанието на изложението? — запита Вилчур.

— Не мога да се съглася и с неговото съдържание — каза Колски, който постепенно се беше овладял. — Обвиненията срещу вас несъмнено са преувеличени.

— Преувеличени — полугласно повтори Вилчур.

— Да, господин професоре. Преувеличени. Някои от тях направо са неоснователни. В тях дори може да се види злонамереност. Например рецидивите на амнезия или пък вашата склонност към лечебни средства, които не са прилагани досега. Това са напълно несериозни доводи.

Вилчур, който очакваше неговият асистент да избухне възмутен, сега слушаше изумено спокойните му, делови, дори някак хладни разсъждения по въпроса.

— Нещо повече — продължи Колски, — изложението е написано с нескрита неприязън към вас, господин професоре. Ако изложението беше срещу мен, то би събудило недоверието ми и би подронило вярата ми в добрите намерения на авторите, би ме накарало да мисля, че не заради доброто на болницата, а от личен интерес искат да използват истинското положение в болницата.

Професор Вилчур леко вдигна вежди и без да гледа Колски, попита:

— А какво е истинското положение?

Колски за миг се поколеба:

— Господни професоре, тъй като вие толкова настоявате искрено да ви кажа моето мнение...

— Искам това и само това — подчерта Вилчур.

— В такъв случай ще бъда откровен. Вие знаете, господин професоре, колко ви почитам, какъв пиетет изпитвам към вас. И все

пак, ако погледнем обективно, не можем да не им дадем право, когато твърдят, че вие несъмнено сте преуморен и че последиците от тази преумора се отразяват много зле на болницата. Напоследък, господин професоре, вие рядко и спорадично се вглеждате в това, което става. А в болницата стават лоши неща. Персоналът е възбуден, интригите продължават, клюки, хората се взаимоотноизяждат. С една дума — разпуснатост. За да се ръководи една толкова голяма болница, вие сам признахте, е нужна по-силна и по-сигурна ръка, здрави нерви и постоянно присъствие в службата. Зная, че това, което казвам, ще ви бъде неприятно, но тъй като ме запитяхте вие, предпочитам да поставя проблема открито.

Свърши и настъпи дълго мълчание. Най-сетне професор Вилчур стана, искаше с усмивка да подаде на Колски ръка, но не можа да се усмихне насила.

— Благодаря ви, колега — каза той.

Колски мълчаливо излезе от кабинета. Когато вратата се затвори, Вилчур безсилно се отпусна във фотьойла.

Ето, неочаквано го улучи ударът, много болезнен, защото идваше оттам, откъдето най-малко го очакваше, и беше нанесен от ръката, от която очакваше най-голяма помощ.

Нима до такава степен бе изгубил чувството си за самокритичност? Нима не беше способен да забележи своята деградация, която другите толкова ясно виждаха, и то вече не само враговете, но и приятелите? Нима той наистина е станал вече негоден, вреден и отпуснат, пречка за другите? Той, който чувства още толкова сили, вяра, жажда за работа.

Погледна мрачно към бюрото, където лежаха двата листа с двата списъка. Взе ги бавно в ръка, смачка ги и ги хвърли в кош. Защо да се обръща към другите? Всички те, ако се осмелят да бъдат толкова откровени като Колски, несъмнено щяха да повторят същото. Защо да ги вика? За да изживее още няколко пъти унижението да изслуша тези страшни смазващи слова — несправедливи — той беше убеден в това, — но казани с увереност в тяхната правота.

Борбата беше загубена. Разбра това и съумя да постъпи така, както му диктуваше съвестта. Спокойно взе един лист и написа:

„Уважаеми господин председател!

След като размислих и проверих положението в болницата, стигнах до убеждението, че единственото правилно разрешение на проблема е да се оттегля. Тъй като след това решение ще ми бъде доста трудно да остана тук по-дълго от няколко дена, позволявам си да предам ръководството на професор Йежи Добранецки, мой заместник досега, който много добре познава проблемите на болницата.

Моля ви да приемете моите най-искрени почитания.

С уважение:

Рафал Вилчур“

Сгъна листа на четири, сложи го в един плик, адресира го до председателя Тухвиц и позвъни:

— Моля веднага да изпратите това писмо — каза той на разсилния — и кажете на професор Добранецки, че искам да говоря с него.

Не чака дълго. Успя все пак да се овладее дотолкова, че да го поздрави неспринудено.

— Заповядайте, седнете. Искан да поговоря с вас, ако имате време.

Добранецки погледна часовника си.

— Разполагам с цели двадесет минути до операцията.

— О, няма да ви отнема толкова.

— За какво се отнася? — запита Добранецки.

— Неотдавна при мен беше председателят Тухвиц. Той ми каза, че някои от лекарите в нашата болница са подписали изложение, в което искат моята оставка. Не посочи никакви имена. Четох изложението и имам причини да предполагам, че вие сте негов автор. Автор и инициатор.

Добранецки леко прехапа устни, но вдигна глава и погледна Вилчур в очите.

— Да. Нямам намерение да отричам.

— И нямате основания — подхвана Вилчур.

— И нямам основание — потвърди Добранецки. — Не съм от ония, които постоянно се страхуват и предпочитат опортюнистично да се примиряват с нещо, което смятат за лошо, вместо да се борят срещу него с всички средства.

Вилчур се усмихна.

— Много сполучливо го определите: с всички средства. Вие не пренебрегнахте нито едно. Но не за това исках да говоря с вас. И така. Тухвиц постави алтернативата като ми остави *plein pouvoir*^[1] за избор: или да си запазя ръководството на болницата и да отстраня тези, които заблуждават общественото мнение и действуват в нейна вреда, или аз самият да се оттегля.

Млъкна, чакайки въпросите на Добранецки. Той обаче пребледня леко и не каза нито дума. Вилчур го измери с презрителен поглед.

— Тухвиц предостави на мен да взема решението. Аз вече го взех. Преди малко му изпратих писмо с моята оставка.

Върху лицето на Добранецки избиха червени петна.

— Съобщавам ви всичко това, защото в същото това писмо предавам ръководството на болницата във ваши ръце. И ето, искам да ви попитам ще ми направите ли една малка услуга — да го приемете?

Добранецки раздвижи устни, но не каза нищо.

— Това ще ме улесни много — продължаваше да говори Вилчур със спокоен тон. — Ако предам болницата на някой друг, би трябвало да загубя много време да обяснявам и така нататък, докато вие, който сте ме замествали много пъти, отлично и във всичко сте ориентиран. При това нали днес току-що се върнах от отпуска и по-малко от вас познавам текущата работа. И така, съгласен ли сте?

— Съгласен съм — кратко отговори Добранецки.

Вилчур стана.

— С това въпросът е приключен, довиждане.

Добранецки също стана и каза:

— Довиждане, господин професоре.

Той подаде ръка, но Вилчур поклати глава:

— Не, господине. Не мога да ви подам ръка — на вас.

Добранецки остана за миг като вкаменен, после изведнъж се обърна и бързо излезе от стаята.

Професор Вилчур имаше още доста много работа в болницата. В шкафовете, в кабинета, в чекмеджетата той имаше немалко книги,

които бяха лично негови, бележки, скицирани текстове на лекции и други. Трябваше да сложи в ред всичко това, да класифицира и да нареди да го опаковат. Когато свърши тази работа, навън вече падаше мрак.

Облече се и минавайки през чакалнята, видя Луця. Чакаше го.

— Добър вечер, госпожице Луця — зарадва се той. — Мислех, че днес не сте в болницата. Защо не ми се обадохте?

— Но аз, господин професоре, идвах тридесетина пъти и червената лампа над вратата все светеше.

— А да. Да. Бях много зает.

— Вашата отпуска свърши днес, нали?

— Днес — потвърди Вилчур.

— Колко сте лош, господин професоре! През празниците всъщност сте били във Варшава, а аз нищо не знаех.

Той ѝ се усмихна.

— А откъде разбрахте?

— Имам дори две доказателства за това, че сте били във Варшава.

Вилчур полюбопитствува:

— Дори две?

— Да. Обаждах ви се по телефона, господин професоре.

— Юзеф нищо не ми е казал.

— Защото този, който се обади, съвсем не беше Юзеф, а някакъв странен човек. Струваше ми се, че... че... Много се извинявам, но ми се струваше, че този човек е ненормален.

— Ненормален?

— Е, да. Говореше едни такива глупости и, изглежда, беше съвсем пиян.

Професорът се засмя и махна с ръка.

— Ах, да, разбира се. Йемьол е бил. Вие го познавате. Наш бивш пациент. Много мил човек.

— Много мил? — учуди се Луця. — Май че това беше някакъв джебчия от отделението за безплатно лечение.

— Този именно — потвърди Вилчур. — Той е някакъв декласиран интелегент. Не е възможно да се изтръгне от него какъв е бил някога. Днес, разбира се, е джебчия. Не знам дори как се казва. Запознавал съм се с него някога преди години и тогава се наричаше,

доколкото не ме лъже паметта, Обядовски или Обеджински, днес името му е Йемьол, възможно е след години да го смени с нещо по-удобно. Да, странен човек. Разбира се, че е джебчия.

— И пияница — добави Луця. — Срамувам се, господин професоре, да ви повторя това, което той ми наговори. Господин професоре, наистина ли сте пили с него?

— Пих малко... малко повече... — усмихна се Вилчур. — Но защо сте с палто? Излизате ли?

— Да. Само вас чаках, господин професоре, защото разсилният ми каза, че скоро ще тръгнете.

— Отлично. Да вървим тогава.

Навън не беше много студено. Дробовете с удоволствие вдишваха свежия въздух. Пресякоха улицата. Професор Вилчур застана там и загледа сградата на болницата. От почти всички прозорци струеше мека бяла светлина. Високата сграда, изправена гордо, излъчваше нещо достойно, спокойно, неизменно.

Професорът стоеше неподвижен. Минутите летяха. Учудена от неговото необичайно държание, Луця го погледна в лицето и видя две сълзи да се стичат по бузите му.

— Професоре! — шепнейки, попита тя. — Какво ви е?

Той обърна глава и се усмихна.

— Малко се развълнувах. Много от сърцето си оставих тук. Много.

— Оставихте?

— Да, госпожице Канска. Оставих. Никога вече няма да се върна. Сега се сбогувах.

— Какво говорите, професоре!

— Да, госпожице, днес бях тук за последен път. Подадох оставка. Предадох ръководството на професор Добранецки. Стар съм вече, госпожице Канска.

Луця нищо не можа да отговори: нещо я стисна за гърлото, цялата трепереше като трескава. Вилчур забеляза това и деликатно я хвана под ръка.

— Да тръгваме вече. Какво толкова, нищо важно не е станало в края на краищата. Такъв е нормалният ред на нещата, а именно — старите да отстъпват мястото на по-младите. Такъв е, откакто свят светува. Госпожице, моля ви, не се вълнувайте толкова за това.

— Но това е страшно... страшно... — повтаряше тя с треперещи устни.

— Няма нищо страшно. Всички толкова много ме уверяваха, че трябва да си почивам, че и аз най-после им повярвах. Да оставим това и никога повече да не говорим по този въпрос.

Тя поклати глава.

— Ах, господин професоре, наистина не мога да си събера мислите. Падна ми като гръм от ясно небе.

Той кратко се изсмя.

— Е, не напълно ясно. Отдавна този облак беше надвиснал над мен и от него се носеха не толкова гръмотевици, колкото съскаше и освиркване. Много странен облак. Утешава ме едно, че единственият гръм, който падна от него, падна по моя воля. Е, хайде, кажете ми как прекарахте празниците.

— Защо ме питате, господин професоре? — каза тя след малко. — Нали знаете, че не можех весело да прекарам празниците.

— А защо не? Вие сте млада, способна, вие сте на прага на живота. Едва сега започвате да живеете. Някакви грижи ли имахте?

Тя притисна с лакът ръката му до себе си — това беше целият отговор. Той млъкна и вървяха така дълго и безмълвно.

— През празниците само миг бях щастлива, много щастлива. Тогава, когато отгатнах, че вие сте ми изпратили онези рози.

Изненадан, професорът се окашля.

— Знам, че сте вие — казваше тя. — Въпреки че не постъпихте добре, като не написахте нито дума, за да ми кажете, че сте във Варшава. Но аз и без това не съм достойна за вашето добро отношение, за това, че не сте ме забравили, че сте мислили за мен.

— Помислих си аз, старият егоист, помислих си за вас на Бъдни вечер и трябва да ви призная, че ми дойде наум една нелепост — да ви поканя на вечеря на Коледа.

Луця се спря и го погледна в очите. В погледа ѝ прочете толкова топлина и радост, че нещо го стисна за сърцето. За да прикрие вълнението си, той заговори:

— Седях, обхванат от моята самота като язовец в леговището си, затова няма нищо чудно, че в главата ми се въртяха разни главоломни идеи. И то тъкмо пред Бъдни вечер. Е, да вървим, да не стоим тук, спираме движението. Бъдни вечер, елхата, трапеза, наредена по

народен обичай със сено под покривката. Спомени. Всичко това някак си изкарва човек от равновесие.

— И защо, защо не ме извикахте? — каза тя с искрен упрек в гласа.

— Опомних се навреме. Аз наистина желях да прекарам тази вечер с вас, но вие сигурно щяхте да си намерите по-приятна и по-весела компания, по-подходяща за вашата възраст.

— Не, не, вие не говорите искрено — прекъсна го тя. — Та нали знаете, че това, което най-много желях, е да можех да прекарам с вас не само Бъдни вечер, а всички вечери, всички вечери до края на живота си.

Гласът му трепва, когато я смъмри:

— Моля ви, не говорете глупости!

— До края на живота си — повтори тя.

Той се засмя насила:

— Е, ако става дума за мен, вие дори не рискувате много, защото сигурно вече не остават много такива вечери до края на живота ми. Но не говорете подобни неща. Та това е смешно. Ако някой ни чуе, от все сърце ще се забавлява. Аз имам дъщеря почти на вашата възраст и мога да ви бъда баща. Ами да, и още как!

— Но това няма никакво значение — живо протестира тя.

— Има, и то голямо!

— За мен има значение само едно: аз ви обичам, обожавам ви и просто не мога да си представя как бих могла да живея далече от вас...

Сега Вилчур се спря.

— Госпожице Канска — каза сериозно той, гледайки в нейните искрящи очи. — Вие още нямате никакъв опит. Повярвайте ми, че вашето чувство в цялата си красота и свежест е само едно недоразумение. Вие ме обичате, струва ви се, че съм достоен за възхищение, за приятелство и най-после — за съчувствие поради всичко, което преживях напоследък. Но това не е любов. След месец или година то ще мине, защото не може да не мине, и тогава ще се убедите, че в тоя миг, днес, вие безразсъдно сте се приближили до пропастта. За щастие на ръба на пропастта има бариера, която ще ви задържи, тази бариера е моят опит и това, че аз познавам живота. Мило дете, един ден ще ми бъдете благодарна за всичко. Някога ще си спомните думите ми.

Луця се усмихна тъжно:

— Господин професоре, друг отговор не съм и очаквала. Зная, че не ви заслужавам. Във всяко отношение. Знаех, че ще ми отговорите така. Да, защото как иначе може да се отговори на една жена, за чиято любов човек не намира у себе си никакъв отклик.

— Лъжете се, госпожице Канска. — Вилчур сви вежди. — Това, което казахте, е голям, голям и ценен дар за мен. Човек, който е имал толкова малко топлина в живота си, умее високо да цени чувствата. Това обаче не значи, госпожице, че е способен да отговори със същото на такива чувства. Животът си е казал думата, годините — също. Сърцето изсъхва, душата губи своите живителни сокове — става тръпчива и жилава, изсъхва като пергамент. Трябва да го разберете, госпожице.

— Не вярвам — поклати глава тя. — От три години общувам с вас, наблюдавам ви всеки ден, виждам прояви на вашето чувствително сърце, на величието и жизнеността на вашата душа. Сърцето ви е свежо като сърцето на дете. Та нали вие обичате хората?

Професорът замислено тръгна напред.

— Да, скъпа госпожице, но това е нещо друго. То не е нещо лично, не пронизва до дъно, не разтърсва изцяло нервите, не изпълва дните и нощите. Как да ви го кажа? Разликата между сърцето на млад мъж, който обича, и моето е като разликата между пламнало огнище и тиха църква. Разбирате ли, това са два вида любов, два различни вида любов.

Отново вървяха мълчаливо. Рядко се разминаваха с някого.

— И никога ли не сте обичали? — запита Луця.

Вилчур вдигна глава, сякаш се вглеждаше някъде между звездите и накрая каза.

— Обичах някога. Казваше се Беата.

Говореше на себе си, сякаш бе забравил присъствието на Луця.

— Беше млада и красива и никога не ме е обичала. Беше моя съпруга. Отдавна, преди много години. Беше моя съпруга. Не съпруга — съкровище, кралица, дете. Днес и аз самият вече не знам — беше смисълът и целта на моя живот. Всяка моя мисъл беше за нея, всичко, което правех, го правех за нея. О, аз знам какво значи да обичаш. Помня какъв бях през ония години, помня също, че не съумях, не успях да спечеля сърцето ѝ. Очевидно съм бил много непохватен.

Обсипвах я с гальовни думи, треперех при мисълта, че няма да бъде изпълнена някоя нейна най-дребна прищявка. Но тя нямаше дребни прищевки. Желаше само едно — искаше да обикне. А аз не можах да бъде този, който тя би обикнала. Винаги, всеки ден виждах в очите и нещо като страх от мен, виждах безграничната дистанция, която отделяше нейните мисли, нейния свят от моя. Беше много примерна съпруга, имахме дори такива моменти, когато вярвах, че ще се сближим. Илюзиите обаче бързо се разпръскваха. И аз отново се изправях безпомощен пред това също толкова мълчаливо и неразбираемо за мен създание, колкото аз за него. Държеше се с мен като дете, попаднало в клетката на слон. Има наистина доверие в слона, но се страхува от всяко свое движение, от всяка своя дума, защото не знае как ще реагира голямото тромаво животно.

Той млъкна, а Луця след дълго мълчание попита:

— Починала ли е?

Професорът кимна и изведнъж се оживи.

— Да вървим. Елате у дома, ще ви покажа снимката и.

И той се отпрати към къщи, сякаш не очакваше ни най-малък протест от страна на Луця. Тя вървеше до него потресена. Нейното собствено признание и признанието на професора разбуниха хаотично мислите и чувствата ѝ. Ах, защо не беше се родила по-рано, защо не беше се запознала с него преди онази, онази глупава и недостойна жена, която не беше съумяла да оцени щастието си.

Луця знаеше, че Вилчур някога е бил женен и че от много години е вдовец. Преди три години дори беше се запознала между другото с дъщеря му госпожа Чинска, към която изпитваше истинска симпатия. Из града кръжаха истории за романтичното минало на семейство Вилчур, които бяха толкова противоречиви, че беше трудно да се разграничи истината от измислиците. Луця впрочем не изпитваше любопитството, което кара други жени да се ровят в чуждите работи. В случая с Вилчур тя дори предпочиташе той и напред да остане за нея тайнствена полулегендарна, полуреална личност. Жадуваше да го опознава ден след ден, да опознава неговия, живот, лабиринта на душата му, така както се узнава страница след страница историята на трагичните преживявания на любим герой.

Луця няколко пъти бе идвала в къщата на професора по различни служебни въпроси. Той обаче винаги я беше приемал в салона. Сега за

пръв път я въведе в кабинета си. Запали лампата и мълчаливо посочи големия портрет над камината.

От широката сребърна рамка към Луця гледаше с големите си, като че ли малко учудени очи, красива жена със светли коси и детски овал на лицето. Около малката уста сякаш блуждаеше тъга, красивата фина ръка с дълги и прави пръсти лежеше безжизнено сред гънките на роклята от черна коприна.

Сърцето на Луця се сви от ревност. Жената от портрета ѝ се струваше сто пъти по-красива от нея самата, непостижимо изискана и изящна.

— Казваше се Беата — чу тя до себе си тихия глас на Вилчур. — Един ден се върнах и намерих дома си... празен. Беше заминала, беше ме изоставила, беше ме изоставила заради друг, заради любовта.

Луця почувствува сърцето си в гърлото. С рязко движение тя се обърна, хвана ръката на Вилчур и трескаво, безпаметно ридайки, започна да я целува, с тези целувки сякаш искаше да го възмезди за оная неправда, за оная престъпна несправедливост от страна на другата.

— Какво правите! Какво правите! Госпожице Луця! — извика развълнуван Вилчур, опомнил се изведнъж от своите мисли. — Успокойте се, това на нищо не прилича.

Той я настани, цялата разтърсвана от ридания, в един фотьойл и огледа стаята за гарафа с вода. На масичката до камината имаше коняк. Наля една чашка и я подаде на Луця, казвайки с мек, но решителен тон, тон, с който обикновено скланяше пациентите си да бъдат послушни.

— Изпийте веднага това.

Тя послушно изпълни заповедта и бавно се успокояваше, докато той говореше:

— Трябва да овладявате нервите си, скъпа госпожице. Трябва да се владеете. Що за лекар сте вие, ако чуждите страдания така ви изваждат от равновесие, че в стария, почтен професор внезапно виждате кардинал, на когото трябва да се целува ръка. А може би с това вие искахте да почетете моята преклонна възраст. Да ми отнемете и последните илюзии? И на какво приличате сега? Изтрийте веднага, моля ви, тези недостойни сълзи.

Подаде ѝ своята голяма носна кърпа, а Луця, изтривайки очите си, повтаряше:

— Мразя я. Мразя я.

Бавно се успокояваше.

— Е, може би ще изпием още една чашка? — запита Вилчур.

Тя поклати отрицателно глава.

— Много ви благодаря и много ви моля да ме извините за този пристъп на истерия. Наистина се държах безобразно.

— Не смея да ви противореча — от куртоазия — каза Вилчур с умишлено недоволен тон. — Не смея да ви противореча. Държете се като пансионерка с анемия на скрофулозна почва.

Искаше да я разсмее, по думите му не достигнаха до съзнанието на Луця.

Още ли... Още ли я обичате? — запита тя и прехапа устни, за да не се разплаче отново...

Вилчур сви вежди:

— Скъпа госпожице, толкова време е минало и толкова вода е изтекла оттогава, толкова пъти е покарвала нова трева на гроба ѝ напролет. Времето лекува. От нея ми е останал споменът, болезнен и мъчителен спомен. Като белег. Простих. Това е всичко.

Замисли се и след малко добави:

— Знаете ли, и от това можете да вземете пример — какво прави времето. Всичко минава. Това, което някога ни се е струвало център на вселената, след години го виждаме като прашина и не можем да проумеем защо тогава сме се поддали на илюзията.

— О, не — възрази Луця, — та нали и днес вие знаете, че тази жена за вас е била всичко на света. Истинската любов дори да угасне, остава нещо велико.

Вилчур махна с ръка.

— У такива самотници като мен. Кой знае какво бих мислил днес за Беата, ако наскоро след нейното заминаване на пътя ми бе застанала друга жена, някакво чувствително сърце, някакво дълбоко чувство.

Той се усмихна и добави:

— Но по моя път не срещнах чувствителни сърца. По моя път не ходят жени.

Луця се усмихна.

— Ходят, но вие не ги забелязвате. Дори когато са толкова настойчиви, че се натрапват сами, вие ги отблъсквате с проповеди за разликата във възрастта.

— Това не е проповед — каза меко той. — Това е убеждение. И става дума не само за възраст, госпожице Канска, не само за възраст. Трябва да се вземе под внимание и това, че аз вече съм свършен човек.

— Сега пък какво говорите — възрази тя.

— Е, да. Разнебитено съоръжение, изхвърлено извън борда — убеждаваше я сериозно. — Помислете си само, какви перспективи бих могъл да имам аз. Бих могъл да започна частна практика вкъщи. Но това означава да съм в непрекъснат контакт с всичките тези хора, които ми е непоносимо да гледам дори. Аз съм хирург. Вкъщи всъщност не мога да правя операции, следователно ще бъда принуден да правя постъпки за операционна. Сама разбирате, че след днешното ми оттегляне не е по силите ми да се излагам на въпроси, забележки, коментари, та и на погледи дори. Значи какво ми остава? Да изтлея. *Panis bene morentium*^[2]. И то без масло. Защото вие трябва да знаете, че аз съм напълно разорен. Тази къща, в която сме сега, също вече не е моя собственост. Благосклонно ме оставиха тук до края на живота ми...

Усмихна се тъжно.

— До края на живота ми, с надежда, че това няма да трае дълго.

— Съвсем не съм съгласна с вас — енергично запротестира Луця. — Та нали ви остава — докато не се освободите от тази чувствителност, напълно обяснима впрочем — толкова огромна област за работа като научната дейност. Лекциите в университета, клиниката, публикациите.

Вилчур се замисли.

— Не, това не е за моя темперамент. Мога да пиша само когато писането ми запълва свободното от практиката време; колкото пък за лекциите... Драга госпожице, и оттам ще ме изтикат. Нищо не ми остана. Ето на — да се затворя вкъщи и да чакам смъртта. Впрочем тя ще дойде бързо. Природата така е устроена, че онова, което е непотребно, се самоунищожава. А аз чувствам, че съм излишен.

— Точно за това става дума, господин професоре. Става дума, че вие се чувствате ненужен. Искам да ви убедя, че това е само временно състояние, което скоро ще мине. Искам да ви убедя, че вашата

жизненост никак не е отслабнала, че не е намалял нито вашият гений, нито енергията ви. Това е временна депресия.

— Не вярвам.

— Тогава аз ще ви убедя.

— И как?

— Вие започнахте голям труд върху туморите...

— Не съм започнал, а по-скоро съм изоставил. От една година не съм го поглеждал. Липсва ми много материал. Би трябвало да го събирам, да издирвам, да го подреждам, а да си призная, нямам ни най-малко желание да го правя.

— Тогава ще ви помагам. Аз ще се заема.

— Ще бъде жертва от ваша страна. Вие добре знаете, госпожице Канска, че аз не мога да приема такава жертва.

— Но това не е никаква жертва. Ще ми дадете част от авторския хонорар или пък например — ще поместите до вашето име и моето: „В съавторство с доктор Луця Канска.“ Това е чест — и то каква!

Луця дълго настоява и Вилчур най-после, макар и неохотно се съгласи. На другия ден започнаха работа. Обикновено тя идваше следобед. Заедно огледаха ръкописа, отбелязаха какво липсва, изваждаха библиографски подробности от медицинските списания. Привечер разговаряха на чаша кафе, след това Луця се сбогуваше с професора, за да дойде на следния ден с пакет бележки или книги, взети от библиотеката.

Работата напредваше много трудно. Въпреки предвижданията на Луця депресията на Вилчур не минаваше. Неведнъж оставяше писалката и потъваше в мълчание, което траеше по няколко часа, а после не само че не беше в състояние да работи, но дори и да разговаря с нея.

Един ден тя го завари пиан. Беше отчаяна и все пак си даваше кураж и продължаваше упорито да вярва, че ще се случи нещо, което ще промени положението, ще промени настроението на Вилчур.

Така минаха два месеца. Луця разделяше времето си между работата за професора, занятията в болницата и търсенето на нова работа в някоя друга болница; наистина, въпреки че от страна на професор Добранецки нямаше предвиждания в началото от нея въртели, тя все пак се чувствуваше много зле. Външно в болницата всичко вървеше по предишния установен ред, нямаше никакви

промени, нито размествания. И все пак атмосферата беше съвсем друга. По-чувствителните, към които спадаше и Луця, го усещаха на всяка крачка. Никой никога не споменавахе името на Вилчур. В това мълчание като че ли имаше срам, че така лесно се отказаха от него, отрекоха се, забравиха го.

С Колски се срещаше по-рядко. От онзи решаващ разговор той не се стараеше да се върне към същата тема, но не си промени отношението към нея. По лични въпроси изобщо не разговаряха. Затова не знаеше, че Луця сътрудничи с професора. Не знаеше също, че си търси друга работа. Само веднъж след един разговор с Добранецки, когато между другото я уверяваше, че мястото ѝ в болницата ни най-малко не е застрашено, тя отговори кратко:

— Не държа на него.

А всъщност трябваше да държи. Във Варшава имаше лекари в излишък и беше извънредно трудно да се намери работа. Досега бе проверявала на няколко десетки места безрезултатно. Записваха адреса и телефона и ѝ обещаваха да я уведомят, ако се открие вакантно място.

Междувременно настъпи месен март, а с него и ранната тази година пролет. По улиците се виждаха все повече жени и мъже по костюми. По дърветата се появиха първите пъпки, някои храсти вече леко се зеленееха.

В същото време Луця не можеше да не забележи, че с всеки изминал ден професорът става все по-мрачен и че видът му се влошава. Реши да го кара да се разхождат. Отначало той не искаше и да чуе за това. Най-после се съгласи при условие, че ще излизат вечер и ще избягват кварталите, където биха могли да срещнат познати.

— На село сега сигурно е много красиво. Познавате ли пролетта на село?

— Спомням си я мъгляво от времето на моето детство.

— Много сте загубили. Пролет на село. Земята благоухае, разбирате ли? Земята благоухае, благоухае и въздухът. Птички. Много птички. Загрижени, работливи летят, цвърчат, бързат, пренасят някакви тревички, сламки, някакви валма, мъх. А чучулигите — високо в небето. И кравите излизат на паша. Небето е толкова светлосиньо. Прекарах няколко пъти такава пролет далеч оттук, в Белорусия... Била ли сте някога там?

— Не, никога.

— Спокоен край, красив край. Върху земята леките вълни на хълмовете. Между тях лежат езера, горите са гъсти, обрасли с хвойна и леска. Селските къщи покрити със слама. Не всичките. По-заможните — с дъски и летви. Но там, общо взето, е беднотия. Бедност, мизерия, простотия. Но хората са добри. Ех, да бях си спомнил за всичко това, когато разговарях с Йемьол. Той твърдеше, че всички хора са лоши. Но той говореше за града. О! Ако познаваше оня край и онези хора!... Може и да е прав. Градът е чудовище. Отделил е човека от земята с асфалт и бетон. Откъде да черпи чувства? Чувствата като всички жизнени сокове идват от земята. В града изсъхват, превръщат се в прах, остава само мозъкът, трескавата борба за съществуване, мозък, който не е способен да мисли, а само да комбинира! Да планира някакви машинации. За да постигне по-бързо, повече, по-хитро. Човекът не вижда себе си, не вижда света. Погледнете тези сгради. Засланят кръгозора. Заградили са ни отвсякъде. Остават само малки отвори като тунели, през които можем да излезем от търбуха на чудовището. Няколко шосета, няколко железопътни линии. Той се замисли, а след малко продължи:

— Там, в тези краища, има едно градче. Нарича се Радолишки. Няколко улички, малка католическа църква, дървена православна църквичка и хиляда или две хиляди жители. През Радолишки минава широк път, обточен със стари брези, дебели, съковити, разкривени брези с попукана от старост грапава кора. Пътят уж шосе, но по него пролет и есен има локви, а през лятото вятърът вдига облаци прах. Оттатък градчето пътят свива на юг и след няколко минути отдалече може да се види мелница, мелницата на стария Прокоп Мелник. Мелницата му е разположена на езера, на три езера, тази мелница е воденица. Едното езеро е голямо и гъсто обрасло с върбалак и ракитак. Другото е по-малко, с форма на бъбрек. Бреговете не са стръмни и лъката се спуска надолу почти до самата вода; дъното е песъчливо, там жените перат, бухат бельото върху дъска, а на отвъдната страна, където е избуял елшакът, се къпят. Но чак през лятото след Свети Иван. Там вярват, че за здравето е вредно да се къпеш по-рано. Долното езеро пък е кръгло, сякаш е начертано с пергел. Тук къпят конете и мият добитъка. Шумно пада каскада от пенлива вода, а отгоре непрекъснато долита гласът на зърното. По езерата плават гъски и патици, понякога по водата се носи дива патица или прелетен лебед, или пък лятно

барне. Воденицата на Прокоп Мелник. Добри хора, прости хора. Три години не съм бил там. О, там сигурно си спомнят за мен. За тях не бях излишен човек. Не им бях пречка...

Той се замисли.

— Тъгувате ли за тях? — запита Луця.

— Какво казвате? — опомни се той.

— Попитах не тъгувате ли за тях.

Лицето на Вилчур светна в усмивка.

— Бих искал да ги видя. Сигурно много неща са се променили там. Три години. Васил навярно се е оженил, Наталка е пораснала. Олга и Зоня сигурно също са се задомили... Добри жени.

Усмихна се и се обърна към Луця.

— Зоня дори много настойчиво се гласеше за мен... Каква радост ще бъде, ако отида...

Луця си помисли, че наистина едно пътуване до това градче Радолишки, за което професорът си спомня с толкова топлота, сигурно ще му действа чудесно. Щеше да повлияе успокоително на нервите му. Щеше да му помогне да се откъсне от неотдавнашните преживявания. Би се върнал освежен, с нов запас от енергия.

— Знаете ли какво, господни професоре, а защо пък не ги посетите? — каза тя.

— Да ги посетя? — учуди се професорът.

— Ами да. Говорите с такава топлота за тях, спомняте си ги с толкова хубави чувства. За вас това ще бъде приятно развлечение. Толкова отдавна не сте напускали Варшава.

Вилчур я погледна:

— Ха — каза той. — Искате да се избавите от мен, макар и за малко.

Тя се засмя:

— Именно. Искам да се отърва от вас. Виждате ли, че никак не съм користолюбива. Карам ви да направите тази екскурзия, макар и да знам, че там край Радолишки ви чака оная Соня или Зоня.

Смееха се и двамата. Професорът отдавна не беше изпадал в такова добро настроение, а Луця си даваше сметка, че това настроение беше предизвикано от спомените за онази воденица. Реши да кове желязото, докато е горещо.

— Сериозно, не виждам никакъв повод да си откажете това удоволствие.

Знаете ли, идеята съвсем не е лоша и мисля, че там ще се зарадват, когато ме видят.

А и вие ще се поразсееете малко, ще видите някогашните места, които толкова обичате, ще подишате друг въздух. Всъщност нищо не ви задържа сега във Варшава. А пролетта е толкова хубава.

От този ден идеята на Луця не даваше на Вилчур покой. Перспективата да отиде във воденицата на Прокоп му се струваше все по-приемлива. Оживи се, разказваше на Луця все нови и нови подробности за воденицата и за своя някогашен живот там.

След седмица, през която Луця непрекъснато го поощряваше, един ден той каза:

— Реших. Заминавам за Радолишки. Само че преди това трябва да приключим събирането на материала за първия том, а докато отсъствам, вие ще го подредите.

Тя много се зарадва на решението му и с удвоено старание се залови за работа. Въпреки че бързаха, стана ясно, че работата ще се проточи най-малко месец. Това караше Луця да се страхува, че междувременно професорът ще промени решението си.

И наистина той го промени, но съвсем непредвидено и в друго отношение.

Един ден, когато Луця дойде както обикновено следобед, завари неவிждан безпорядък в кабинета на професора. Всички чекмеджета бяха отворени, на отоманката бяха натрупани грамади с книги, а по рамките на прозорците имаше отворени барабани за хирургични инструменти.

— Какво става? — запита тя учудена.

Вилчур бързо стана от бюрото, лицето му беше радостно и възбудено. Забрави дори да я поздрави.

— Госпожице Канска — каза той с тържествен тон, — намерих. Намерих изход от моето положение и сега зная какво ще направя и защо живея. Напускам Варшава завинаги. Да, госпожице Луця. Бях побъркан или заблуден, та не разбрах това по-рано. Да, връщам се там, при тях. Сега вече завинаги. Тук ми внушаваха, че не съм годен за нищо, а там, там знам, че ще бъда необходим. Там ще докажа на себе си и на другите, че не съм ненужна вехтория, че още мога да работя, да

работя дълги години за доброто на хората. Само че не за тукашните зли хора в зъл град. Та аз бях там толкова щастлив. Виждате ли какво представлява градът?... Хората се тровят, оглупяват. Сред тези улици, тази врява, бързане, страсти човек забравя кой е, забравя своите, човешките вкусове и желания. Аз попаднах в този водовъртеж и се въртах в него като омагьосан, без да мога да осъзная, че всъщност мястото ми не е тук, че всичко ме тегли там, при другите!

Той крачеше възбудено из стаята и говореше:

— Вече всичко подредих. Продавам мебелите, библиотеката, разните вехтории, така ще получа сумата, с която ще мога да уредя малка амбулатория във воденицата, аптечка и т.н. Не можете да си представите колко съм щастлив. Там в цялата околност има само един лекар, който тъне в беднотия и не може да лекува безплатно селяните. Впрочем той не е хирург. Всички ще си спомнят онова време, времето, когато бях знахар, само че сега всичко ще бъде съвсем различно. Ще разполагам с дезинфектанти и първокласни инструменти. Охо, там сигурно ще има много работа. Сега си спомням, че дъщерята на лесничея в radoлишките гори има тумор в черния дроб, разбирате ли? Естествено аз не можах да ѝ помогна, не разполагах с прилични инструменти. Но сега ще се опитам. Три години са минали. Може още да е жива.

Луця стоеше неподвижна и го следеше с уплах. Вилчур продължаваше да говори нещо, но тя вече не го слушаше, изцяло обхваната от мисълта, че той ще замине, ще замине завинаги, че няма да може да го вижда всеки ден, да му помага, да бди над него, да се грижи за неговата работа, за неговото здраве. Мисълта, че бе решил да замине, без дори да се замисли какъв удар ще ѝ нанесе, я изпълваше с горчивина. И наум не му е дошло колко много ще страда тя от всичко това. Не беше помислил за нея, тя не влизаше в сметката. Ето и сега като че ли не я забелязваше. Прекосяваше стаята с бързи крачки и говореше:

— Страшна грешка направих, че изобщо се върнах оттам. И защо, защо, щом като там ми беше толкова добре. Там ми е мястото, там ще си отдъхна от града, там ще намеря доверие и привързаност. Ето това е. Това е щастие, а ако не е щастие, във всички случаи е чувство на удовлетвореност, чувство, че си полезен. А то вероятно е едно и също.

Говореше за тях, говореше за себе си, а за нея съвсем не си спомняше. Луця обаче не беше от ония жени, които лесно отстъпват от привидно загубените позиции. Някъде в подсъзнанието и се роди внезапно решение. Още в следния миг тази мисъл се конкретизира в думите:

— Заминавам с вас, господин професоре.

В първия момент той не я разбра.

— Какво казвате?

Тя повтори ясно:

— Казвам, че ще замина с вас.

— Чудесно — зарадва се той. — Предпочитам все пак да ме посетите, когато се настаня и подредя там, когато всичко се уреди. Тогава ще ви покажа всичко. Ще видите колко хубаво и колко приятно е там.

— Не, господин професоре — прекъсна го тя. — Аз искам да замина с вас. Да замина и да остана там с вас.

Той я погледна недоверчиво.

— Какви са тези шеги?

— Съвсем не са шеги. Заминавам с вас.

— Що за безразсъдна мисъл?

— Защо безразсъдна?

— Защото на тая възраст ще отивате в глухата провинция. Не, няма смисъл да говорим.

— Но аз все пак ще дойда — упорстваше тя.

Вилчур се спря пред нея.

— А мога ли да зная защо? Защо ще дойдете там?

— Ще ви помагам.

— Но аз не се нуждая от никаква помощ.

— Това, което казвате, не е вярно. При всяка операция е необходим помощник.

Вилчур отхвърли гневно:

— В такива случаи не е необходимо да помага лекарка. Достатъчно е някое момче или жена от селото.

— Не мога да приема, че някой невежа в медицината ще бъде полезен, от дипломиран лекар. Освен това вие сам казахте, че там ще има голям наплив от болни, че често трябва да поверявате превръзките на несръчни помощници. Зная, че ще ви бъда полезна. Впрочем и вие

лично ще имате някаква полза от женски грижи. Защо да не замина? И мен нищо не ме свързва с Варшава. Нищо не ме задържа тук.

Вилчур се ядоса:

— Това е много лошо, защото би трябвало да има нещо, което да ви задържа. Тук има широко поле за действие, тук ще направите кариера. Ще си намерите подходящ съпруг. Изобщо няма какво толкова да обсъждаме този въпрос, защото от мен зависи дали да ви взема, или не, а аз предварително ви казвам, че няма да ви взема. Съвестта ми няма да е спокойна нито за миг и аз бих се чувствувал като най-долния мошеник, ако ви изолирам в тая глуха провинция, някъде далече в пограничните краища. Аз съм стар и вече нищо не искам за себе си. На мен ми стига да мога да служа на другите. Но вие сте млада, пред вас е целият ви живот, още имате право на лично щастие.

Луця поклати глава:

— Чудесно. Но вие, господин професоре, не взимате предвид, че моето лично щастие се състои именно в това да ви помагам.

— Странни фантазии. След няколко месеца или след година ще се изпарят от главата ни и тогава ще бъдете нещастна, отегчена, разочарована. А аз ще бъда принуден да го понеса, и то с чувство за вина, лична вина. Лошо се изразих, когато казах — ще бъда принуден. Защото няма да бъда. А няма да бъда, защото няма да ви взема и край на въпроса. Ако искате да ми направите добро, помогнете ми да приключа с цялата тази бъркотия. Тук има още много работа, а аз изгарям от нетърпение. Искам да замина колкото може по-бързо.

Категоричното становище на професора накара Луця да не се връща повече към тази тема. Напълно безнадеждно беше да спори с Вилчур. Въпреки това тя не се опитваше да разтакава подготовката на неговото заминаване. С голямо усърдно търсеше купувачи и се пазареше с тях. Същевременно му помагаше при покупките.

Най-после се виждаше краят на всичко. Заминаването бе определено за четиринадесети април: с Луця се сбогува последната вечер. Влакът му тръгваше в седем часа сутринта и професорът не искаше тя да става толкова рано, за да го изпраща на гарата.

— Когато се настаня някак — казваше той, — ще ви пиша, за да ви покания. Много ще се радвам, ако прекарате там няколко дена, пък и цялата си отпуска дори.

Сбогува се много сърдечно с него. Вилчур се учуди, че дори не се и опита да настоява да го изпрати на гарата. Беше весела, а може би умело се преструваше, за да не създава неприятности.

Какво добро сърце, мислеше Вилчур, когато се разделиха. Златно момиче.

И изведнъж му стана мъчно, че отхвърли толкова категорично, нейната пожертвувателна готовност да го придружи в ония погранични краища. Но веднага се опомни.

— Не, това би било нов живот, нова фаза. Такова нещо вече не е за мен, а за други.

На следния ден в шест часа сутринта беше на гарата с Юзеф и с много куфари и сандъци, които трябваше да предаде на багаж. Разхождайки се по перона преди тръгването на влака, постоянно поглеждаше часовника си. Той самият бе молил, бе настоявал Луця да не идва. Сега обаче изпита неприятно чувство на разочарование, че я няма. За миг дори го обхвана дълбока тъга, граничеща с болка.

Кондукторите съобщиха, че е време пътниците да се качват. Той се сбогува с Юзеф и влезе в купето си. През прозореца нахлуваше сноп слънчева светлина. Вилчур се опря на него и заоглежда пустия перон. Влакът потегли точно на минутата. Вилчур стоеше до прозореца, съзерцавайки как се отдалечава Варшава — този зъл град, който го беше надвил, пречупил и ето сега го изхращваше от вътрешностите си като нещо вече излишно, изсмукано, безполезно.

— Господ да им прости, господ да им прости — повтаряха устата му, но в сърцето му нямаше отглас на тези думи. Сърцето му бе сгърчено болезнено, таеше обида и бе обгърнато от печал.

И от страшното чувство за самота.

Знаеше, че когато пристигне там, това чувство ще мине, но сега му беше непоносимо тежко.

Колелата на вагона тътнеха вече край последните стрелки, последните къщички на града се отдалечаваха с голяма бързина, димът от последните фабрични чудовища се топеше на хоризонта.

Зад гърба си чу шум, някой отваряше вратата на купето.

Обърна се.

Пред него стоеше Луця с пътна чанта в ръка.

---

[1] Пълна свобода, Букв.: пълна власт (фр.). — Б.пр. ↑

[2] Хлябът на тези, които добре са го заслужили (лат.). — Б.пр. ↑

СЕДМА ГЛАВА

Когато доктор Ян Колски дойде сутринта в болницата, намери върху бюрото си писмо, адресирано от ръката на Луця. Веднага позна почерка ѝ и с голямо любопитство отвори дебелия плик. В него имаше няколко банкноти и два листа.

На първия прочете:

„Драги господин Колски!

Понеже заминавам много набързо, не успях да се сбогувам с вас лично, но много ви моля да не се обиждате. Обстоятелствата се стекоха така, че трябва да напусна Варшава задълго, завинаги може би. На прощаване искам да ви натоваря с една молба. Тъй като не можах да подам оставката си в болницата, прилагам я тук, а заедно с нея връщам предварително взетата за този месец заплата, която, много ви моля, внесете в касата. Искам отношенията ми с тази болница да са в пълна изправност, макар че имам право на отпуск. Сигурна съм, че професор Добранецки ще приеме с голямо задоволство новината за напускането ми. Трябва да добавя, че и за мен раздялата с тази болница такава, каквато е днес, е едно голямо облекчение. Приемете моите най-сърдечни благопожелания. Сигурна съм, че ще се изпълнят, защото са искрени, а и защото вие заслужавате да се изпълнят. Ще си спомням за вас. Ако в моя живот се случи нещо, което заслужава внимание, може би ще ви пиша.

Поздравете всички. Специални поздрави на пациента от стая сто и шестнадесет и му пожелайте бързо да оздравее.

Сърдечни поздрави:

Луця“

Колски прочете писмото три пъти, без да може да разбере съдържанието му. Писмото го връхлетя така неочаквано, че неговото съзнание отказваше да възприеме това, което беше се случило и което беше свършен факт.

След като дойде на себе си, веднага се обади на Луця по телефона, но никой не отговаряше. Излезе тичешком от болницата, скочи в първото срещнато такси и потегли за улица „Полша“ И портиерът на къщата не можа да даде никакви обяснения. Лекарката била продала всичките си мебели, а рано сутринта с багажа си тръгнала за гарата. Когато я попитал къде отива, за да я отпише и отбележи новото регистриране, каза, че заминава на пътешествие, а къде ще отседне сама още не знае.

— На пътешествие? — запита Колски.

— Ами така каза.

— А на коя гара отиде?

— А, това вече не знам, господине.

— Благодаря — измърмори Колски и му даде нещо да се почерпи.

Но се върна от улицата. Настигна портиера и го попита:

— Кога замина доктор Канска? Към колко часа?

Портиерът се почеса по главата.

— Ами, май че нямаше шест.

— Толкова рано — безсмислено забеляза Колски. — А можете ли да ми кажете тя... Сама ли замина, или я придружаваше някой?

Портиерът поклати глава.

— Не, никой, господине.

От „Полша“ Колски отиде право на гарата и видя, че между шест и седем часа заминаваха влакове във всички посоки и не бе възможно да се установи с кой от тях е заминала Луця. Реши, че ще трябва още веднъж по-подробно да прегледа разписанието на влаковете, а сега се налагаше веднага да се върне в болницата. По пътя си блъскаше главата над цялата тази потискаща случка. Първото нещо бяха мотивите, мотивите за нейното заминаване. Това, че напускаше болницата, беше напълно обяснимо. Не можеше да понася Добранецки и не можеше да прости на него и на всички останали случилото се с Вилчур. Но защо беше напуснала Варшава? Та нали Колски със своите връзки и със своите приятели можеше винаги да ѝ намери някакво

добро място. Защо не бе споменала нито дума? При това не беше написала истината. Защото, щом като е имала време да освободи жилището и да продаде мебелите, е имала възможност да се сбoguва с него поне по телефона. Всичко изглеждаше много тайнствено.

Колски смяташе, че е твърде съмнително в играта да е замесен някакъв мъж. Луця не спадаше към жените, които изведнъж се поддават на очарование, освен това нали обичаше Вилчур. В сметката не влизаха нейните роднини, далечни роднини, с които тя не поддържаше никакви връзки и които живееха някъде край Сандомеж или Шерадз.

През целия ден Колски ходеше и работеше с мрачно лице. Привечер отиде при Добранецки и връчвайки му писмото с оставката на Луця, каза:

— Не мога да си обясня внезапното заминаване на доктор Канска. Трябва да се е случило нещо важно. Вие, професоре, нищо ли ме знаете?

Добранецки внимателно прочете писмото на Луця и сви рамене:

— Нищо не зная и дори се учудвам, че доктор Канска се разделя с болницата по този начин. Вие, разбира се, ще бъдете така любезен да й изпратите тези пари. Но да не говорим повече за тях. Бихте могли да й пишете, че съм изразил своето учудване.

— Няма да мога да пиша, господин професоре, тъй като не ми е оставила адреса си. Много съм разтревожен, защото допускам, че се е случило нещо лошо. Освободила е квартирата си внезапно и е заминала в неизвестна посока. Обадох се по телефона на всичките й познати — от никого нищо не научих.

Добранецки го погледна с полуиронична усмивка.

— И професор Вилчур ли не можа да ви даде никакви сведения?

Колски широко отвори очи:

— Не съм се обръщал към професор Вилчур. Той откъде може да знае?

Добранецки се засмя:

— Вие сте още много неопитен, драги колега. Ако знаех, че думата наивен няма да ви оскърби, щях да кажа наивен.

— Нищо не разбирам, господин професоре.

— Ах, то съвсем не е толкова сложно — подхвърли небрежно Добранецки. — Обикновено най-добре осведоменото лице за

постъпките на една жена е нейният любовник.

Изведнъж кръв нахлу в лицето на Колски. В първия миг му се искаше да скочи и да удари Добранецки, но веднага след това срещна ехидния поглед на професора. Внезапно почувства сгърчване на всички мускули като при парализа.

„Но да — мина му през ума. — Този мошеник има право. Колко съм глупав, колко съм бил наивен...“

Добранецки небрежно си играеше с молива, докато казваше:

— Не мисля също, че нашата възпитаничка е напуснала Варшава. Не виждам никакво доказателство в това, че е напуснала квартирата си. Една квартира се напуска не само когато човек се пренася в друг град, но и когато, да кажем, се премества в жилището на приятел. Имам впечатлението, че за вас няма да бъде нито толкова трудно, нито особено приятно да намерите госпожица Канска.

Колски излезе от кабинета на Добранецки като замаян. Подхвърленото от професора подозрение нарастваше и набъбваше. Заливаше мозъка му с кръв, стискаше пестниците му в безсилен бяс, виеше за отмъщение, за наказание или пък избухваше като ридание. През нощта няколко пъти става от леглото, обличаше се и искаше да изтича до къщата на професор Вилчур. В главата му се оформяше съкрушителното обвинение, което щеше да хвърли в лицето му, презрителните думи, с които щеше да я опетни, а после отново плачеше отчаян, защото всъщност нямаше никакви права нито по отношение на чувствата ѝ, нито да съди нейната постъпка. Той не ѝ беше никакъв. Обикновен колега, пред когото не беше длъжна да се оправдава за своите постъпки. Какво ще ѝ каже, като отиде там? Вие ме излъгахте в писмото. Излъгах се във вас. Всичко това са празни думи.

Сутринта го обхванаха оптимистични мисли. Добранецки е зъл човек и затова говори лошо за другите. Не е възможно Луця да е любовница на когото и да било. Очите ѝ гледаха твърде смело и твърде открито. У нея нямаше нищо леконравно. С изключение на това, че обожаваше Вилчур, разбира се, платонически, тя беше човек в пълния смисъл на думата.

Изморен и съкрушен, отиде рано на работа. Дълга визитация, после асистира на няколко операции. Чувствуваше се безкрайно изморен. На няколко пъти, като минаваше по коридора, не можа да си

наложи да не надникне в стаята на интернистите. Тя седнаше зад малко бюро, толкова хубава в бялата си престилка, със сериозно умно лице, със своите светли коси.

Така минаха три дена. Сто пъти взима слушалката, за да се обади на професор Вилчур, сто пъти тръгва към Алеята на люляците и се връща от средата на пътя. Страхуваше се. Предпочиташе несигурността, отколкото да се потвърдят гадните подозрения на Добранецки. Най-после на четвъртия ден, сломен напълно, готов на всичко, примирен, реши да узнае истината. И най-ужасната истина. Поне щеше да види Луця, поне щеше да размени няколко думи с нея, да чуе гласа ѝ.

Приближавайки къщата на професора, той още веднъж се разколеба за миг, но този път колебанието бързо изчезна. Надяваше се да види няколко прозореца да светят, но къщата тънеше в мрак. Застана до оградата и дълго се ослушва. След това натисна звънеца. Сред тишината, която царуваше наоколо, чу звъна вътре в къщата. Изчака няколко минути и пак позвъни. Позвъни отново и после още веднъж. Вътре или спяха, или нямаше никого.

В този момент видя закачена на вратата табелка. Драсна клечка кибрит и прочете:

„Къщата се дава под наем.“

Догарящата клечка опари пръстите му. Той дори не усети. Една мисъл прониза мозъка му като светкавица:

— Заминал е. Заминали са заедно.

На другата сутрин отново отиде на Алеята на люляците. В градината пред къщата някакъв човек прекопаваше лехите. От него не можеше да научи кой знае какво. Къщата наистина се даваше под наем, защото професор Вилчур се беше изнесъл.

— Кога замина професорът?

— Ами на четиринадесети.

Датата съвпаднаше с датата на заминаването на Луця.

— Сутринта ли замина?

— Рано заранта.

— Знаете ли закъде?

— Откъде да зная? Ако някой знае, то ще е само Юзеф. Той изпрати господин професора на гарата.

— А къде е този Юзеф?

— И това не мога да кажа, Службата му тук свърши, сигур работи някъде другаде. Не ми каза къде. Ама почакайте. Сега, сега. В Тамка има някакви роднини, дето имат пералня. От тях може да научите нещо.

В Тамка имаше няколко перални. Той отиде поред във всичките и накрая намери тази, която търсеше. Пералнята наистина беше собственост на една леля на бившия прислужник на Вилчур. Дебелата жена с яркочервени бузи и малки пронизващи очички прие Колски недоверчиво.

— А вие по каква работа го дирите?

— Искрах да се видя с него — обясни Колски.

— А от полицията ли сте, или от другаде?

— Ами, моля ви се!

— А може да е за някаква служба? Ако е така, много сте закъснели, защото моят сестриник вече си намери служба. Зает е до септември. А ако искате, оставете си адреса, ще ви се обади през септември.

— При кого работи? Може ли да ми дадете адреса.

— А, това пък не зная. Казваше само, че било на някакъв параход. Станал стюард.

— На параход... Хм... А вие знаете ли, можете ли да си спомните закъде е заминал професор Вилчур.

Бабичката сви рамене.

— Къде ще ми разправя на мен такива работи. Отде да знам аз?

— Извинете — поклони се той и излезе. Така приключи въпросът за последната следа.

Същия ден семейство Добранецки даваха прием, прощална вечер, на която беше поканен и Колски. Нина заминаваше да летува в чужбина — да „спасява“ здравето си, както казваше тя. Нина цъфтеше. Оживена, весела, много духовита и чаровна, тя грациозно се движеше сред гостите от компания на компания.

Когато забеляза Колски — сам, изправен до вратата на будоара, тя го хвана подаръка и го изведе на терасата. Нейният съпруг подробно й бе разказал за безпокойствата му. Колски сега й се стори поинтересен и дори по-хубав отпреди. Очарованието на романтизма

винаги възбуждаше у нея желанието да превзема. Този млад лекар, влюбен в своята колежка, която го бе изоставила заради стария професор, я заинтересува като трудна за превземане позиция. Впрочем винаги го бе отличавала от другите.

— Няма ли да бъда недискретна — започна тя, — ако ви призная, че се досещам защо сте толкова тъжен.

Той нищо не отговори.

— Може би не се изразих добре. Вие щяхте да се изразите с много по-силни думи, нали? Угнетение, а може би дори отчаяние или трагедия? Разбирам ви. Аз самата някога бях влюбена нещастно. Зная какви дни изживява човек. Има чувството, че виси над бездна, нали?

Мекият ѝ и топъл глас и нейната сърдечност създаваха впечатлението, че е изпълнена със съчувствие. Въздухът бе наситен с аромата на люляците, които растяха на гъсто около малкия дворец. Лекият повей носеше откъм парка и други аромати. Пролетта във Фраскати беше в своя разгар, а вечерта топла.

— Вярно — каза Колски.

Тя се опря на перилата и продължи:

— Спомням си, че беше през една такава пролет. Седях тук на тази тераса, когато ми донесоха писмо, писмо от него. Колко страшно студени са тези писма! Държи ги човек в ръката като парче лед, студ, който реже ръката. А вътре думите са банални, коректни, хладни и учтиви. Наредени като лакеи и ливреи с неподвижни лица. Много съжالياва... обстоятелствата... дългът... не може лично да дойде, защото ненадейно... се наложило... А от всичко това прозира едно убийствено „не те обичам“. Едно безмилостно „оставям те“. И защо трябва да се пишат толкова думи, толкова изискани фрази?

Тя помълча малко и добави:

— Не можете да си представите колко нещастна съм била.

Колски я погледна в очите и каза:

— Мога, госпожо.

— Много ли я обичахте?

— Много ли? — отговори Колски, като помисли. — Не зная — много ли. Не мога да направя никакво сравнение. Обичам само нея и освен нея никой никога не съм обичал. И никога няма да обикна.

— О, да — кимна тя. — Това е истинска любов. Познавам я. Защото тогава и аз мислех така. Тази именно вяра, че никога, никого

няма да залюби човек, е доказателство за величието на чувството, за неговата искреност и дълбочина. И ме е яд на тези, които не са в състояние да разберат, че човек, който е обикнал втори път, и първия път е могъл да обича искрено.

Колски я погледна:

— Не разбирам какво искате да кажете?

— Преди всичко това, че човек живее, че всичко, което живее, се променя. Защото самият живот не е нищо друго, освен една непрекъсната промяна, не е ли така?

— Да, от научна гледна точка...

— Не само от научна — прекъсна го тя. — Ние се променяме. Но кажете сам дали моята някогашна любов ще бъде оскърбена, по-слаба, или заличена от факта, че днес съм обикнала друг. Не, сто пъти — не. Тогава съм обичала с всичките си чувства и мисли, аз цялата, неделима, и у мен нямаше място за друг, бях завладяна от любовта изцяло. Но тогава не съм била аз, аз, тази, която виждате днес пред вас. Сега вече съм съвсем друго същество. Дори непрекъснатостта между онази жена, която бях тогава и мен, бе пресечена брутално. Природата не търпи вакуум. Има такава латинска поговорка.

— *Natura horret vacuum* — отговори Колски.

— Да, именно. Човек може да обича постоянно и вярно през целия си живот само тогава, когато тази любов се подхранва, когато живее у нас. Живее. Това значи, че не е някаква мумия или реликва, а част от нашата жива душа, когато заедно с нея претърпява всички наши промени. В противен случай любовта ни се мумифицира, издигаме ѝ в някои от параклисите на сърцето тъжен олтар, където ѝ отдаваме почит, когато си я спомняме. А нейното място се заема от ново чувство, ако имаме щастието да го изпитаме.

— Вашите думи са много странни — каза Колски несигурно.

— Странни? Аз говоря истината. Говоря това, което съм преживяла, премислила и което виждам у мен самата. А ви говоря, защото зная в какво настроение сте сега. Зная, че ще ме разберете с вашата чувствителност и с вашите деликатни чувства.

Всичко това малко изненада Колски. До този момент той бе останал с впечатление, че тя не му обръща по-голямо внимание, отколкото на другите колеги на мъжа си. Затова не можеше да не бъде

поласкан от факта, че тази прекрасна жена, известна със своята красота и елегантност, се отнася така към него.

— Много съм ви благодарен наистина за това доказателство за милото... за толкова доброто мнение, което имате за мен.

— Няма защо да ми благодарите. Ще бъда напълно искрена с вас. Признавам, че от моя страна дори не е хубаво, че говоря с вас за нещо, което човърка една скорошна рана. Моля да ми простите тази проява на егоизъм.

— На егоизъм? — учуди се Колски.

— Да, господин Колски. Не зная какво е мнението ви за мен. Сигурно и вие както всички мислите, че нямам само от пиле мляко, че съм щастлива и че нищо повече не желая. Да беше така!... Ох, наистина Йежи ме обича, заобикаля ме с разкош, не ми отказва нищо. Нищо, което е ценно за мнозинството от хората. Но ние, жените, най-много ценим онази духовна близост, която може да ни даде само любимият мъж. Разбирате ли?

— Разбира се, госпожо.

— Моят съпруг е погълнат прекалено от науката и службата, освен това много строго гледа на нещата от живота. Той е безкомпромисен в това отношение. Та нима бих могла да си позволя да му доверявам и да му изповядвам мислите си по толкова съществени за мен въпроси. Не, аз на вас съм ви благодарна, че приехте да ме изслушате. Това може да е жестоко от моя страна, но вие ще ми простите. Сред всички познати не бих могла да намеря някого, с когото да разговарям така и да бъда толкова сигурна в неговата дискретност.

Колски се окашля.

— В това отношение можете напълно да разчитате на мен.

Тя леко докосна ръката му с края на пръстите си.

— Не съм се съмнявала нито за миг. И понеже сега е нощта на откровеността, нищо повече не ми се иска да крия от вас. Та тогава, през онези тъжни дни, когато получих леденото писмо, за малко не се самоубих. И не зная как би завършило всичко — тогава бях много млада и много неопитна и това беше моето първо силно чувство. За щастие съдбата ми изпрати спасение. Запознах се с един човек. Беше човек добър и мъдър, който беше преживял много, и виждаше какво става в чуждите сърца. От негова страна това беше много хубаво. Нищо не искаше от мен, нищо не искаше за себе си. Просто искаше да

ми помогне да се избавя от отчаянието си. О, дългите разговори с него, изповедите, добрите, искрени съвети, неговото умение да надникне в най-скритите кътчета на моята душа. Впрочем с него аз не се затварях. Напротив. Казвах онова, което чувствах. За мен той беше лекар.

Тя се усмихна:

— Наричах го лекаря на моето сърце.

— Наистина ли беше лекар? — запита Колски.

Нина отрицателно поклати глава:

— Не. Всъщност беше нищо. Но за мен по онова време той беше всичко. Голям дар на съдбата. Все още се чувствам длъжница на вселената. Толкова желая да мога да се отплатя някому със същия дар. Зная, разбира се, че не ще съумея да бъда такъв добър лекар за едно сърце както онзи човек. Не притежавам неговия разум, проникновението на погледа и мекотата в отношенията.

Тъй като тя млъкна, Колски сметна, че трябва да ѝ възрази:

— Как така, госпожо.

— Значи вие мислите?...

Колски нищо не мислеше. Беше му неловко и имаше впечатлението, че в този случай госпожа Добранецка като че ли по погрешка се обръща към него, взимайки го за някой друг. Въпреки това тя му се стори очарователна и много добра. Не беше предполагал, че у тази надменна и красива дама има толкова емоции.

— Вие сте много добра — каза той.

Настъпи мълчание. От салона от време на време долиташе музика. Нина се обади първа:

— Много малко познавам госпожица Канска. Няколко пъти е била у нас и ми направи чудесно впечатление. Тя е, струва ми се, от онези зрели съвременни жени, които искат и могат самостоятелно да се борят за своето съществуване. Моят съпруг цени високо нейните дарби. Винаги съм го чувала да говори с одобрение и уважение за нея, а вие знаете, че той не е снизходителен.

— О, да — призна Колски.

— Сигурно няма да се учудите, че с интерес съм наблюдавала тази очарователна девойка. С интерес научих, че ви свързва взаимна симпатия.

— Не взаимна, за съжаление — каза с горчивина Колски.

— Едва сега стана ясно и беше за мен изненада. Кой можеше да допусне. Наистина от болницата и извън болницата до мен достигаха слухове, които хвърлиха сянка върху репутацията ѝ. Опровергавала съм ги възмутена. Убедена бях, и то не по-малко от вас, че отношението ѝ към Вилчур се гради само на възхищение и преклонение, като вземем предвид неговата възраст. Та той е почти старец. Кой можеше да допусне? Млада, красива, независима, видимо безупречна и безкористна. И изведнъж това откритие падна като гръм от ясно небе.

— Не всичко, което блести, е злато — изказа Колски известната сентенция. В устата му горчеше, изпитваше отвращение и презрение към целия свят.

Нина отново докосна ръката му.

— О, не, господин Ян, не бива да я осъждаме. Откъде можете да знаете какви обстоятелства — морални или дори... материални, са я подтикнали да стане приятелка на един стар и непривлекателен господин. Животът, дори животът на една такава млада девойка, е пълен със загадки и тайни. На подобна постъпка не може да се гледа повърхностно, да се възприема а la lettre^[1]! Много сурово я осъждате. Имате право, като мислите, че за всеки отстрани тя просто е метреса на Вилчур. Но ние, които я познаваме, не можем да опростяваме нещата. Трябва да е имала причини, за да държи на това. Сигурно Вилчур няма да живее дълго и навярно има още значително имущество.

Тук тя все пак отиде твърде далеч. Когато нанасяше удара, Добранецка се беше прицелила зле, защото не само че не улучи, но предизвика бурна реакция.

Колски сви вежди и малко повиши тон:

— Не е вярно, госпожо. Зная със сигурност, че професор Вилчур е напълно разорен. А впрочем и милионер да беше, това нямаше да има никакво значение за госпожица Канска. Уверявам ви, защото зная, че за нея изобщо не съществуват каквито и да било материални съображения. О, не, тя е твърде благородна, госпожо, и нейната безкористност дори ме е учудвала. Аз самият неведнъж съм ѝ пращал богати пациенти, а тя отказваше поради липса на време и знаете ли, госпожо, как запълваше същото това време?... Лекуваше безплатно в сиропиталища и приюти.

Нина отстъпи на предишните си позиции:

— Винаги съм имала такова мнение за нея — каза тя, като наблягаше на думите. — Винаги. Но признайте все пак, че вие сигурно се губите в догадки и търсите мотивите за нейната постъпка. Една безгранична любов би обяснила всичко. Разбира се, има случаи, когато млади момичета обичат стари мъже. Възможно е и този случай да е такъв, въпреки че не допускам, макар и само за това — тя винаги е правила впечатление на напълно здрава както физически, така и психически, а няма съмнение, че любовта към такъв стар човек не може да не се възприеме като нещо ненормално, противоестественно...

Отново настъпи мълчание.

— Някога ми бяха казали, че знахарите прилагат не толкова лечение, колкото внушение, внушават на болните, че се чувствуват по-добре. Казват, че скоро някъде в Малополша изобличили знахар, който използвайки майсторството си да хипнотизира, измъквал от наивните селяни пари, а от техните жени и дъщери онова, което могат да му дадат. Светът е изпълнен с тайни и никога не съм се опитвала да ги разкривам. Знаете ли какъв принцип съм възприела?

— Какъв, госпожо?

— Много просто. Когато се сблъскам с нещо неясно, с нещо, над чиято повърхност може да се крие някакъв позор, бързо го отминавам. Предпочитам да си запазя убеждението, че светът е хубав, а постъпките на хората са благородни и умни. Така се спасявам от всяка мръсотия — отминавам я и макар че много държа да проникна в неизвестното, отстъпвам. Повярвайте ми, това е добра рецепта.

— Не всичко може да се отмине толкова лесно — каза Колски сериозно.

— А кой говори за лесни неща. Който уважава себе си и иска да закалява своите човешки качества, трябва да е готов да побеждава трудностите. Не е кой знае какво изкуство да счупиш сламка, не е изкуство да се отвърнеш от храна, която не обичаш. Според мен човек като вас е създаден именно да побеждава в себе си много големи трудности. Вие сте енергичен човек. Ако живеехте по време на колонизирането на Америка, сигурно щяхте да бъдете един от пионерите завоеватели.

На терасата излезе професор Добранецки и каза:

— Нина, господин министърът си отива и иска да се сбогува с теб.

— Веднага идвам — отговори тя, като стана и протегна ръка на Колски. — Благодаря ви, господине. Разговорът ни беше чудесен. В моя живот има толкова малко подобни мигове. Безкрайно съжалявам, че заминавам. За съжаление всичко вече е решено и подготвено. Не мога да отлагам заминаването си. Ще се постарая обаче да съкратя престоя си в чужбина. Имам да ви казвам още толкова много неща и още толкова много искам да чуя от вас. Ще ми позволите ли да ви шиша?

Колски, объркан още отначало, сега съвсем се смути.

— Но моля ви, госпожо. Ще ви бъда безкрайно признателен.

Той ниско се наведе, за да ѝ целуне ръка. Когато се изправи, тя вече не беше на терасата.

Връщаше се вкъщи зашеметен. За да събере мислите си, отмина сградата, в която живееше, и тръгна на дълга разходка по алеите. Вече съмваше. Над Лаженки небето светлееше като сиво сребро. Седна на една пейка, за да подреди впечатленията си. Не се смяташе за глупав и наистина не беше. В думите на Нина веднага усети жилото на омраза към Луця, замаскирано — и то как! — с ловки комплименти. Защиатавайки я привидно, всъщност тя искаше да я дискредитира в неговите очи. Но с каква цел? Нима между заминаването на Луця и личността на госпожа Добранеца имаше някаква връзка? Не, това беше безсмислица. Имаше още едно обяснение, но Колски имаше твърде скромно мнение за себе си, за да предположи, че тази блестяща светска дама се е влюбила именно в него.

Във всеки случай разговорът с нея трябваше да му направи и му направи много силно впечатление. Госпожа Добранеца го завладя със своите признания, порази го с начина си на живот и със схващанията си за всичките тези трудни и сложни проблеми, които той лично определяше с толкова прости думи като любов, омраза, ревност.

Заспивайки, той мислеше: Чудна, необикновена жена.

---

[1] Буквално (фр.). — Б.пр. ↑

ОСМА ГЛАВА

Луця се смееше звънливо и безгрижно.

— Виждате ли, че и тук ще бъде полезна — казваше тя, отваряйки куфара си и вадейки от него сандвичи, сърчно загънати във восъчна хартия. — Вие бихте умрели от глад.

— Вие сте помислили и за това — учуди се Вилчур.

— Съвсем не. Просто се обадох по телефона на справки и разбрах, че в този влак няма вагон-ресторант. Е, след това не беше трудно да си направя съответните изводи. Тъй като знаех, че вие сте тръгнали от къщи, разбира се, без да закусите, предвидливо се запасих с всичко.

— Но това е цял килер.

— Не се плашете, господин професоре. На най-близката гара с бюфет, където, влакът ще спре за по-дълго, ще пристигнем чак в единайсет. Може да бъдете сигурен, че дотогава от този килер няма да остане много.

Предвижданията на Луця напълно се потвърдиха. Не само ранното утро и пътуването, но и настроението на двамата им отваряше апетит. След кратко смущение и серия упреци, които отправи към Луця, Вилчур беше принуден да се примири със свършения факт; прие го не чак толкова трудно, тъй като всъщност, макар и вътрешно да не го признаваше, беше щастлив, че тя не бе се подчинила.

Внимателно слушаше проектите ѝ за бъдещето. Тя не смяташе да ограничи работата си на село единствено в помощ на Вилчур. Вече си беше начертала цял план за действие. Щеше да се заеме нашироко със здравната просвета в околните селища и по-специално с хигиената на жилищата. Вилчур на свой ред я осведомяваше за местните условия. Описваше ѝ хората, установените нрави, обичаи и навици във воденицата, в града и в околността.

Бяха така увлечени в разговора, че не чува шума от вратата на купето, която някой леко отвори, и не забелязаха ръката, която се вмъкна през отвора. Вмъкна се впрочем за малко — само за да потъне

сръчно във вътрешния джоб на палтото на Вилчур, оставено непредпазливо на закачалката до самата врата.

Ръката, заедно с това, което взе, се дръпна безшумно и нейният собственик също така безшумно затвори вратата. След това, без да губи време, бързо се оттегли от вагона, предвидливо мина още два и в третия се спря в празния коридор. Огледа се внимателно и извади от пазвата си доста натъпкан портфейл. Подсвирна тихо и продължително, като видя дебелата пачка банкноти, прецизно я постави в джоба си. В портфейла останаха само книжата, които нямаха никаква стойност. Той вече искаше да го изхвърли през прозореца, когато погледът му попадна на зелена хартийка, напомняща долари. Извади я и прочете:

„Получихме от професор Рафал Вилчур злоти...“

Ръката, готова да изхвърли портфейла, застина във въздуха. Отново подсвирна с уста, пхна пръсти в портфейла. Паспорт, легитимация, визитни картички. Нямахше съмнение чия собственост са.

Бавно посегна към джоба, извади от него току-що придобитите банкноти и ги сложи на старото им място, после пхна портфейла в джоба и сега вече много по-бавно тръгна обратно. Лесно намери купето. През дръпнатите завеси се виждаше кафяво палто.

Този път той отвори вратата и влезе в купето без каквато и да било предпазливост.

В първия момент не го познаха. Беше с елегантен костюм, тъмносин на сиви карета, само шапката му беше леко смачкана. Още не го бяха виждали облечен така.

Един миг професор Вилчур се взира в него, не вярвайки на очите си, дори извика:

— Йемьол!

— Ха, отгатна, цезаре. Какво да се прави. Идентифицира ме. В Полша става все по-трудно да пътува човек инкогнито. Моите почитания, госпожице. Що за лекарска експедиция? Да не сте тръгнали да колите някого в провинцията? Да не би вече във Варшава да има недостиг от месо? Той внимателно ги огледа и попита, повдигайки шапка:

— Хей, да не би сега да е най-подходящият случай за поднасяне на поздравления? Per Vacho^[1]. Прилича ми на сватбено пътешествие.

Вилчур се изчерви, а Луця избухна в смях.

— Уви, не.

— Не? — отдъхна си сякаш с голямо облекчение Йемьол и като седна удобно, каза: — В такъв случай мога да остана при вас без угризения на съвестта.

— Вие закъде пътувате? — попита Луця.

— Сега е много модерно „пътуване в неизвестното“. Моята оригиналност се състои във факта, че случайността наистина е регулиращият двигател на пътуванията ми. Тоест този именно момент, когато кондукторът успее да констатира, че нямам билет. Кондукторите имат предразсъдъка да смятат, че с влак могат да пътуват само хора с билети. Винаги по време на лятната ваканция се опитвам да ги убедя, че не е така. Уви, те са хора, неспособни да възприемат новите разбирания, и затова твърде често съм принуден да слизам на най-невероятни гари. Наистина всичко това има едно преимущество — полака-лека опознавам скъпото отечество, но си има и своите недостатъци. А именно някои райони са напълно недостъпни.

— Толкова много ли обичате да пътувате — запита Луця.

— Пътуването учи — поясни той. — Пък и винаги съм обичал туризма. Съзнанието ми е обществено активно. Навсякъде се виждат афиши, които с големи букви ни зоват: „Пътувайте из Полша“, „Опознай родината си“ — как да не се изкуси човек.

— По афишите — отбеляза Луця — не препоръчват да се пътува без билет.

— Това е само едно недоглеждане — заяви Йемьол. — В края на краищата каква е разликата между пътуването с билет и пътуването без билет? Quelle difference?^[2] Хората с елементарно мислене наричат едното скитничество, а другото туризъм. Нима личността, която пътува по единия или по другия начин, се променя? Ни най-малко. Тази разлика зависи чисто и просто от джоба и от портфейла й. Човек, който прави туризъм без портфейл, е скитник, човек, който скита с портфейл, е турист. За да ви докажа колко тази дефиниция е неточна и от научно гледище не издържа на никаква критика, ще ви покажа нещо.

Не довърши. В купето влезе кондукторът и каза със своя обичаен тон:

— Всички билети, моля.

Той перфорира билетите на Луця и Вилчур. После се обърна към Йемьол, гледайки го недоверчиво:

— Вашият билет?

— О, Харон, ти, който перфидно експлоатираш творческото вдъхновение на Стефенсон^[3] за низките цели на натрупването на капитала. У теб не се ли събужда спонтанно неодобрение на тези тенденции в цивилизацията, които са се вплеели в данъчната система, парализират транспортния либерализъм и интензивните интер регионални взаимовръзки.

Кондукторът огледа неспокойно присъстващите и се обади с вече малко несигурен тон:

— На мен ми е все едно. Моля, бъдете любезен, покажете си билета.

— Ха-ха-ха — засмя се Йемьол. — Значи наистина лелееш в душата си сладката илюзия, че мога да притежавам нещо подобно?

— Аз не съм дошъл тук да се шегувам — ядоса се кондукторът — и не ми говорете на „ти“, защото не съм изял чувал сол с вас. Моля, покажете си билета или ще ви сваля на следващата гара.

— Няма да успееш толкова лесно, *carissime*, тъй като правилникът, който си принуден робски да спазваш, казва, че пътник, неуспял да си купи билет, може да уреди това във влака, като доплати незначителна сума. Аз съм именно такъв пътник.

Като каза това, той придаде на лицето си презрителен израз и извади от джоба си дебелия портфейл на Вилчур, взе от пачката една банкнота и я даде на кондуктора.

Богатото съдържание на портфейла смути кондуктора. За него това беше голяма изненада, тъй като още с влизането си в купето опитният му поглед беше квалифицирал пътника с бомбенцето като скитник без пукната пара. Сега му дойде наум, че той може би е някакъв чудак.

— И вие ли пътувате за Людвигово — запита той делово.

— За Людвигово — любобопитства Йемьол. — Да, драги, възхищавам се на твоята интуиция. Наистина пътувам за Людвигово. Затова пък ще ти бъда благодарен, о, Архимед, ако ми кажеш за какъв дявол отивам там.

Кондукторът му подаде билет и сви рамене.

— Наистина вие ми говорите толкова странно.

Когато той се оттегли, Йемьол въздъхна:

— Е, виждаш ли, генерале, ти ми плати билета до някакъв си пършив Людвиково без сам да знаеш. А ето приеми от мен този подарък за отплата.

Като каза това, той подаде на Вилчур собствения му портфейл.

— Но... но това е моят портфейл — учуди се професорът.

— Да — призна Йемьол, — и благодарение на това именно обстоятелство не стана мой. Ах, фараоне, лъвското ми сърце има слабост към теб. Е, от мен да мине. Щедро ти връщам този угоен предмет, придобит поради натрупването на значителен опит и с известна сръчност на пръстите. А за в бъдеще те съветвам о, Мидас, да не закачваш палтото си до самата врата на купето.

Цялата тази случка очевидно смути Вилчур, но Луця гледаше Йемьол с нескривана тревога. Без да обръща внимание, Йемьол продължи да дава наставления. По едно време той запита:

— И вие ли, уважаеми, пътувате за въпросното Людвиково.

— Да — потвърди Луця.

— В такъв случай моля да ме предупредите, когато наближи тази гара, защото трябва да наредя на моята прислуга да прибере многобройните ми куфари.

— Имате доста време — каза Луця. — Още около дванадесет часа.

— А, така ли? Значи това е някъде близо до Северния полюс?

— Не, приятелю — засмя се Вилчур. — Няма да стигнеш дори до Полярния кръг.

— Чудесно. Защото не съм взел със себе си впряг кучета, шейна, нито пък ескимоси. Но не можете ли да ме информирате за какъв дявол отивате там? Да летувате ли, цезаре?

— Не, приятелю. Преселваме се. И ти отчасти допринесе за това. Накара ме да се отвратя от града.

— Recte^[4]. Накарах те да осъзнаеш, my dear, отвращението, което ти изпитваш към града. У всеки човек има цяла джунгла от неосъзнати влечения, потиснати от капризи, симпатии и антипатии. Пианото стои като глупава крава и нищо не знае за своето съдържание, за стотиците струни, които са способни да издават най-разнообразни тонове. Когато обаче някой виртуоз засвири на тази мъртва на пръв

поглед голяма кутия, той майсторски изтръгва от нея цял един ад и рай от музика. Така и аз пристъпвам към човешките души. Каква е поуката? Следвай ме и ще постигнеш идеала на себепознанието!

Вилчур се усмихна.

— Нямам нищо против.

— Против какво?

— Нямам нищо против да те следвам. Ела с нас, приятелю, и остани с нас.

— А за какъв дявол, с извинение?

— Макар и само в качеството на виртуоз. А всъщност нали нямаш нито семейство, нито нещо те задължава да се върнеш във Варшава. Ще поживееш на село сред по-други хора. Да, именно! Там ще видиш със собствените си очи и ще се убедиш колко добри хора има. Ти не искаше да вярваш, че те съществуват.

След кратко увещаване Йемьол се съгласи. В края на краищата му беше все едно къде ще прекарва времето си, а тъй като разговорите с Вилчур му доставяха удоволствие, каза:

— Е, какво, мога известно време да се възползвам от твоето предложение, милорд.

Професорът се зарадва.

— Ето виждаш ли, драги, нашият екип се засилва. Сигурен съм, че като опознаеш радолишкия край, вече няма да ти се иска да заминаваш оттам. Мисля също, че безделието ще ти омръзне и ще ми помагаш заедно с колежката Канска.

— С кого? — запита той с изменен глас.

— С доктор Луця Канска — каза Вилчур и посочи с ръка Луця, която седеше *visavis*.

Циничното лице на Йемьол със застинала гримаса на шут изведнъж придоби съсредоточено и сериозно изражение. Той дълго оглежда лицето и фигурата на Луця.

— Вие се наричате Канска? Не знаех.

— Откакто съм се родила — засмя се Луця, малко изненадана от неговия тон.

— Не сте ли... не сте ли от Сандомеж? — не спускаше поглед от нея той.

— Не. От Меховско, но имам роднини в Сандомеж.

Настъпи мълчание.

— Познавате ли тамошния край? — запита Луця.

Йемьол дълго не отговаряше. Накрая сви рамене.

— Къде ли не скита човек.

Все пак обаче името на Луця явно събуди някакъв ярък спомен, защото от този миг той млъкна и продължи да седи приведен, мрачен.

— Ходил съм някога в Сандомеж — започна Вилчур, сякаш не забеляза промяната в настроението на Йемьол. — Още като студент. Красив град. Старинни стени. Спомням си кметството, красиво кметство. Спомням си оная уличка вдясно и къщата от червени тухли, цялата потънала в зеленина. Там винаги се спирах с един мой състудент. А после си купихме малка лодка и с нея вече се спуснахме надолу по Висла чак до Варшава. За онова време това беше, ха, цяла експедиция. И ние страшно се гордеехме. От ваканциите, които си спомням, това сигурно е била най-приятната. Тогава бях студент първи курс. После дойдоха годините на упорит труд. Използувах летата да ходя на практика в чужбина или просто да припечеля нещо, за да имам е какво да си платя квартирата и да се издържа през учебната година.

Влакът спря на някаква малка гара.

— Познавате ли госпожица Елжбета Канска? — тихо се обади Йемьол.

Луця кимна.

— Тя е моя леля.

— Леля? — повтори Йемьол. — Значи Михал Кански ви е бил чичо...

— Да — каза Луця. — Познавахте ли ги?

— О, толкова, колкото човек може да познава друг човек... Михал Кански. Учениците го наричаха тапира. На старини сигурно е затлъстял. Сега сигурно прилича на носорог; навярно дебелее и грухти в топлото бласто на еснафското гнезденце.

Луця поклати глава.

— Почина още преди двадесет години. Аз бях малко момиче, когато той умря. И двамата умряха. Защото и леля ми почина преди няколко години.

Тя замълча за малко и добави, като наблягаше на думите:

— Много я обичах и много ѝ дължа. Тя беше най-благородната жена, която познавам.

Каза го, за да предпази паметта на починалата от някакви евентуални неподходящи шеги на Йемьол. Той обаче се изсмя кратко и неприятно.

— О, и аз много ѝ дължа.

След това обаче се отдръпна в ъгъла на купето и потъна в мрачно мълчание. Вилчур също беше завладян от някакви мисли или спомени. Луця извади една книга и започна да чете. Влакът летеше сред леко вълнообразните хълмове, покрити с млада гора и храсти. Тук-там сред тях се мяркаха светлозелени ниви поникнала пшеница и сивите леки стрехи на селата.

На небето слънцето вече се спускаше на запад, неговите дълги ниски лъчи на снопове проникваха в купето.

---

[1] Кълна се в Бакхус! (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Каква разлика? (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Джордж Стефенсон (1350–1894) — английски инженер, откривател на парния локомотив. — Б.пр. ↑

[4] Точно така (лат.). — Б.пр. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

Във воденицата на Прокоп Мелник^[1] закусваха рано. В нея живееха работни хора, а знае се, че за работата трябва сили, които можеш да вземеш само от храната и от никъде другаде. Затова още преди червенокосият Виталис да вдигне бента и старият Прокоп да събуди сина си, жените с пышкане и почесване по изтръпналите от лежането хълбоци, с прозевки и подсмърчания се суетяха около голямата пещ. Зоня раздухваше жаравата от предишния ден, засипана с пепел встрани на пещта. Някъде в дъното на тая черна маса тлееше слаб огън, но след малко, колкото да кажеш два пъти „отче наш“, благодарение на нейните усилия цялата жарава се разпали с преместването ѝ в средата на пещта, от няколко смолисти съчки избухнаха ярки пламъци. Олга довлече от пруста голям наръч брезови цепеници и шумно го хвърли на пода. Хубавото сухо дърво, отсечено в гората още предишното лято, а през зимата окастрено, нарязано на стройни цепеници, навързани и подредени на проветриво място, сега пламна бързо и лесно и само от време на време шумно пращеше и изстрелваше искри.

Жената на воденичаря отдавна беше на крак. Тя лягаше да спи с кокошките и ставаше преди тях. Не ѝ беше до спане. С годините, колкото по-заможен ставаше Прокоп и домът им, струваше ѝ се, че и товарът на грижите ѝ става все по-тежък, страхуваше се, че едно недоглеждане ще повлече огромни загуби, че ако тя самата не проверява, всичко ще се попилее. Затова от ранни зори в къщата и наоколо се разнасяше скрибуцащият ѝ кисел глас, който гълчеше както слугите, така и вещите, както хората, така и животните. Според нея всички се бяха наговорили да ѝ досаждат и да пакостят на стопанството.

Предводителството ѝ би било непоносимо за всички, но никой не ѝ обръщаше никакво внимание. Зоня и Олга и без нея си знаеха, че още на разсъмване трябва да разпалят печката и да сложат огромното издуто гърне на огъня, за да се подгрее вчерашното вкусно зеле,

чудесно гарнирано с бекон, че трябва да наредят масата, да сложат съдовете, да донесат хляба от килера. Наталка и без да я подканват, тичаше още сънena към обора, за да изкара Бялошка и Ларуниха на паша, да пусне гъските и патиците на водопой, да насече бурени и картофи в голямото корито до обора за свините и прасетата, които квичаха. Васил отваряше и пускаше в движение воденицата, а ако на двора още нямаше коли с ново зърно, излизаше с такъв израз на лицето, сякаш искаше с око на стопанин да огледа двора, въртеше се около един прозорец, който отдалече се отличавахе от другите прозорци на къщата. И как нямаше да се отличава. Беше плътно заслонен с перденца от бяла чистичка басма, прелестно украсена с ленти червена и синя разтегателна хартия, закопчана в средата с две много красиви кокарди.

Това беше единият от прозорците на празничната стая или по-скоро на тази нейна част, която се наричаше „зад преградата“ От три месеца там живееше Донка Соленювна, далечна, на шурей шуролинката, роднина на Прокоп и семейството му. Далечна, а всъщност близка.

Във воденицата не я приеха веднага добре. Отначало старият Прокоп на няколко пъти трябваше сериозно да нахока жените, а веднъж даже ръгна здравата Олга, когато тя беше подала чинията така, че половината от граховата супа се изля върху коленете на натрапилата се чуждинка от града, както я наричаше Олга. Старият Прокоп имаше своите основания да доведе в дома си тая тунейдка. Изглежда, някога той беше се отнесъл към родния си брат и към семейството му така, че беше ги довел до просешка тояга, за което и до ден-днешен, след толкова години, често говореха в околностите на Радолишки, като упрекваха Мелник в алчност, неуслужливост и безразличие към роднините си, изпаднали в нещастие и бедност. Трудно можеше да се каже как точно е било някога, но минаваха години и заедно с тях някакви нови мисли се зародиха в побелялата глава на Прокоп, а в сърцето му се обаждяха някакви нови чувства. Затова, когато узна, че далече във Вилно беше починал някакъв негов далечен роднина, Теофил Солен, и беше оставил младата си дъщеря на произвола на съдбата, поразмисли и реши да я вземе при себе си.

Без да казва нищо на никого, той стегна един вързоп и тръгна за Вилно. Като видя момичето, у него се надигна жалост, въпреки че не я

показа. То беше младо, едва на осемнайсет години, слабовато, бледо, с болни гърди. Затова и Донка не беше успяла да намери някаква работа, макар че беше доста образована — беше завършила прогимназия с награда и беше учила още две години в гимназия. Нейният баща беше работил като прислужник у един велможа, докато не го хвана охтиката и не умря. Такова, охтичаво, беше това семейство. Тогава старият Прокоп си помисли да поохрани момичето във воденицата, за да закрепне, че от него и полза можеше да има, да научи Наталка на това-онова. Тогава може би си правеше и някакви други планове, но за тях и той самият не искаше да мисли.

И тогава Донка дойде във воденицата — боязлива и навикана; тя сякаш се страхуваше от всички, като се започне от голямото куче Рабчик и се свърши с дядо ѝ, защото Прокоп ѝ беше казал да го нарича така. Минаваха обаче седмици и момичето се променяше пред очите им. Понапълня, развиваше се, черните ѝ очи изгубиха своя замъглен и покорен поглед и все по-често изпускаха живи искри. Бузите ѝ заруменяха, а гъстите ѝ кестеняви коси като че ли повече се сгъстиха и станаха лъскави като косъма на кон, отначало гладувал, но после старателно охранен, без да се жали овесът.

На същата тази Донка, която в началото бяха приели надменно и пренебрежително, сега никой нищо не отказваше. Спеше повече от всички, ставаше чак за закуска, никой нищо не я караше да прави. Когато сама пожелаеше, шиеше едно-друго за Наталка, за Зоня или Олга, понякога переше дребни неща, замесваше тесто или помагаше в разтребването. Тя имаше само една постоянна работа: учеше Наталка. Но и това не беше кой знае какво. И така, нейното присъствие във воденицата не тежеше никому, а на Васил то беше особено приятно, макар че много-много не се хвалеше с това. Поради своята младост той, разбира се, копнееше за компания, а някак си все така ставаше, че тъкмо компания нямаше. Господиците от градчето виреха нос и не искаха да ходят със сина на воденичаря, защото макар и заможен, не беше ходил на училище. От друга страна, той гледаше неохотно на момичетата от съседните села. Много прости бяха за него. Донка пък, макар и госпожица от голям град, възпитана и образована, не само че не го пренебрегваше и не му показваше превъзходството си, но се отнасяше с Васил като с равен. С удоволствие слушаше песните му, с радост ходеше на риба с него, а и самата тя му казваше толкова

красиви стихове, че след това понякога той дълго не можеше да заспи, защото мислеше за съдбата на пан Тадеуш, на графа и на Зошя^[2].

Във воденицата на Прокоп Мелник не ядяха насъщния както другаде — просто само за да задоволят глада си. Към закуската, обяда или вечерята се отнасяха като към обред, с молитва започваха и с молитва свършваха. На масата сядаха всички едновременно, а когато някой отсъствуваше, дори по уважителни причини, старият Прокоп не скриваше своето недоволство. И този ден седнаха всички заедно. На средата на масата имаше голяма паница, от която се носеше приятната апетитна миризма на пушено свинско и кисело зеле, а в друга димяха картофи и въпреки че беше преди жътва, на масата имаше огромен самун хляб. Във воденицата хляб никога не липсваше. Дървените лъжици потъваха една след друга в двете чинии, без да бързат, за да не се покажат лакоми. Само на трима души поднасяха храната в отделни паници: на главата на семейството, на Васил и на Донка. Тази привилегия на Донка в началото караше Олга и Зоня да протестират и да мърморят. С течение на времето обаче те се примириха с това предимство. От една страна, защото знаеха, че нищо не беше в състояние да пречупи волята на Прокоп, от друга, самите те я бяха обикнали и не можеха да не признаят, че тя ги превъзхожда в известно отношение.

Закуската привършваше. Прокоп изтри мустаците и брадата си с ръкав и тъкмо се канеше да започне молитвата, когато вратата на стаята се отвори и на прага застана висока, малко прегърбена, но широкоплещеста фигура. Влезлият беше с градски дрехи и с градска шапка. Той постоя един миг усмихнат, после свали шапка и каза:

— Хвала богу...

Едва сега го познаха. Нито по лицето, нито по облеклото можеха да го познаят. Когато живееше с тях, той носеше обикновена шаячна дреха или кожух, имаше брада, която закриваше половината от лицето му.

— Антони! — Зоня скочи първа, едва не обърна пейката.

Наталка подскокна и вече беше до него. Прокоп от възмущение се изчерви така, сякаш кръв щеше да рунке от лицето му и тръгна към Вилчур с протегнати ръце. Васил радостно повтаряше:

— Боже мили... Какъв гост, какъв гост!...

Старата воденичарка започна да събира трохите от масата, но защо и тя самата не знаеше, а Олга остана с широко зинала уста.

Поздравленията нямаха край. Отначало малко плахо, но после вече всички един след друг го прегръщаха като роднина. Беше живял тук с тях доста време, с тях и като тях. Какво от това, че после беше се оказало, че той е господар, богат и прочут професор. В техния спомен се беше запазил такъв, какъвто е бил при тях, Антони от пристройката, добър, искрен приятел, внимателен към всекиго, винаги услужлив и от всички обичан.

Настаниха Вилчур на масата. Жените се разтичаха, донесоха сирене, колбаси, сложиха бутилка яженбък^[3]. Намериха и бял хляб, запариха чай.

— Можех да се надявам да видя по-скоро свети Прокоп, моя патрон, отколкото тебе — казваше стопанинът. — Тук няма ден, в който да не те споменаваме. Колкото пъти поглеждах към пристройката, толкова пъти си мислех: ето, забрави ни, няма вече място в сърцето му за нас. И ми беше жал.

Вилчур стисна ръката му.

— Не съм ви забравил. Най-доброто доказателство е, че съм дошъл.

— Бог да те възнагради за това, че си дошъл. Хе-хе-хе, колко народ ще се струпа тук, като разбере, че си дошъл да ни видиш.

Олга започна да ръкомаха.

— О, ще се струпа!

Вилчур огледа всички.

— Не съм дошъл да ви видя — поклати глава той.

— Как така? — учуди се Васил.

— Дошъл съм тук, за да остана с вас, за да остана с вас завинаги...

В стаята се възцари тишина. Всички ту гледаха към Вилчур, ту се споглеждаха с недоверие и учудване. Пръв се обади Прокоп.

— Да не се шегуваш? Сега на теб не ти е до нас, нали?

Вилчур отрицателно поклати глава.

— Не се шегувам. Оставам с вас, стига само да ме приемете.

— Божичко мили — простена Зоня.

— Виж ти работа! — с учудване тръсна рижия си перчем ратаят Виталис.

Единствено Наталка никак не се учуди. Тя радостно кресна и се хвърли на шията на Вилчур.

— Остани, остани!

Прокоп се почеса по главата, поглади брада, недоверчиво погледна към Вилчур и заговори:

— Бог ми е свидетел, че се радвам и всички ти се радваме. Но това, че искаш да се върнеш при нас, главата ми не го побира. Какво сме за теб ние, бедните неуки хора? Ти си голям господар. Там имаш зидани къщи и палати. Как да те приемем, къде да те настаним, къде да те сложим да спиш, с какво ще те храним? Хич не мога да го проумея...

— Щом като се радвате — отговори Вилчур, — няма какво да се безпокоите, защото и аз се радвам, че най-послед съм тук, сред вас. Не ми трябват нито къщи, нито палати, а вашето сърце, което там, във висшето общество, не намерих, и добротата, която там не ми дадох. Хората в градовете са зли, алчни, завистливи. Тежко ми беше сред тях, а когато ми стана толкова трудно, че повече не можех да издържам, помислих си, че ще ме приемете тук сърдечно както по-рано, че както преди ще намеря подслон, че ще бъда полезен за тукашните хора. Там, в града, има много лекари, може да са по-добри или по-мъдри и несъмнено по-млади от мен. Аз там съм излишен. Затова си помислих да се върна при вас и се върнах.

Зоня се разплака и, хлипайки, триеше очи с опакото на ръката си. Затова пък Васил, който не можеше да скрие радостта си, извика:

— Какъв щастлив ден! Каква новина за цялата околност!

Прокоп разбра, че Вилчур говори сериозно и че наистина е решил да живее тук, в неговата воденица.

— Значи оставаш? — запита го той.

— Оставам — кимна Вилчур.

— И ще лекуваш хората? — дръпна го Наталка за ръката.

— Ще лекувам.

— Тогава трябва отново да стегнем пристройката — каза Виталис.

— Там има две счупени стъкла — обади се Олга, — да изтичам ли в градчето за стъкларя?

— И ти с твоя стъklar — взмути се Васил, — та той няма да живее в пристройката, а в стая.

— Така и трябва — потвърди Олга.

Вилчур се засмя.

— Не, не искам. Само в пристройката. Аз вече толкова съм свикнал с нея. Там ми беше добре. Не ми трябва по-добро жилище. Впрочем аз имам големи планове. И то какви! Останаха ми малко пари и мисля да построя тук наблизко малка къща, да уредя там амбулатория с две или три легла за болните, които не могат веднага след операцията да бъдат карани с кола.

— Нещо като болница — каза Наталка.

— Да, нещо подобно — потвърди той. — Само че малка болница за тукашните хора.

Този проект накара всички да се позамислят и ги порази. Едва след дълго мълчание Прокоп каза:

— Чуден човек си ти. С бога съм приказвал тогава, когато те взех на работа. Без дори да мисля и без да говоря за доброто, което съм видял от тебе...

— Какво ти там добро — прекъсна го Вилчур.

— Не отричай, не отричай — сериозно възрази воденичарят, — до смъртта си не мога да ти се отблагодаря, задето избави сина ми — не е вече сакат, спаси го, че — да не изкушавам божие то милосърдие — сега мога спокойно да легна в гроба, защото знам на кого ще оставя всичко, за което цял живот съм се трудил. Но пак ще река, за мене не е важно само доброто, дето си ми сторил. За мен е важно и онова, което направи за останалите без никакви облаги. Твоя заслуга е, че хората вече не гледат моя дом накриво, а всеки, който погледне откъм пътя, казва: Тук живееше знахарят, тук лекуваше хората... А сега чувам, искаш да напуснеш града и големите печалби, та отново да заживееш тук. Чуден човек си ти, свят човек. Мнозина са го казвали...

— Прокоп, приятелю, я не разправяй каквото ти дойде на ум — весело го прекъсна Вилчур. — Има много хора като мен. Ето ти един пример — не съм дошъл сам. С мен пристигна и една лекарка, докторка, макар че е млада, не ви познава и следователно не може да е привързана към вас като мен, веднага щом разбра, че идвам тук и че искам тук да се установя, сама пожела да ми помогне.

— А тя къде е? — скочи Васил, гледайки през прозореца.

— В Радолишки, остана засега в странноприемницата.

Зоня леко сви рамене и каза боязливо, нос видимо недоволство:

— Някога ти нямаше нужда от никаква докторка... Стигаше ти да помагаме аз или Наталка.

Вилчур се засмя.

— Ама сега ще бъде друго. Не както по-рано. Сега тук ще направим и малка аптека, и инструменти имам, и такава лекарска апаратура, която по-рано не бях и сънувал. Сега лечението ще бъде друго. Сега ще успея да спася много хора, на които по-рано не бях в състояние да помогна.

Изведнъж Прокоп се опомни.

— Какво ви е, жени, побъркахте ли се? — извика той. — Бъбрите, бъбрите, а не го черпите, от глад ли искате да го уморите! Хайде, размърдайте се.

Жените наскачаха всички едновременно да поднасят на Вилчур чинии, да му наливат чай и една през друга да го канят, да не им отказва, ами да яде и да пие. Прокоп изпи с госта чашка водка и по изключение позволи на сина си да пийне.

— Е, хайде — измърмори той, — щом у дома ни е дошъл такъв гост, изпий и ти една, макар че днес не е празник.

Стаята отново се изпълни с шум от въпроси, възклицания и отговори.

— Кажете ми сега вие как сте? — запита Вилчур, когато малко се поуспокоиха.

— Ами, всичко е постарому — махна с ръка Прокоп. — Живеем, работим с божия помощ.

Вилчур погледна Олга и Зоня.

— Мисля, че отдавна вече сте се оженили.

Зоня се изчерви и нетърпеливо раздвижи широката си в ханша снага.

— На мен женитбата не ми беше в ума, но през тези три години Олга успя втори път да се ожени и да овдолее.

— Да овдолее? Не може да бъде!

— Вярно е, вярно — потвърди Прокоп. — Ожени се за един железничар. И половин година не поживя с него. Няма късмет с мъжете.

Олга стисна зъби.

— Сега сигурно никой вече няма да се ожени за мен.

Вилчур погали по главата Наталка, която стоеше точно до него.

— Скоро ще имаш грижи покрай дъщерята, ще трябва нея да жениш.

— Не ща да се женя — решително възрази Наталка.

— Ама че глупачка — убедено каза старата воденичарка.

Погледът на Вилчур се задържа върху лицето на Донка, после се премести върху Васил и отново се върна на Донка:

— А ти, Василе, както виждам, помислил си за себе си?

Васил почервения и не можа нищо да отговори. Донка се усмихна, а Прокоп сметна за необходимо да поясни:

— Тя е моя далечна роднина. Донка Соленювна. Остана сираче в града и аз я взех. Живее с нас. Учи Наталка...

Той млъкна за малко и добави:

— Защото е образована.

— Образована? — учтиво запита Вилчур.

— Ами, моля ви се, господине — свободно отговори момичето. — Завършила съм само прогимназия. Две години съм била в гимназията. Учех, докато татко беше жив, а после ясно е... няха пари...

— Така е. Без пари няма наука — обади се Виталис, сякаш казваше сентенция.

— А какво става в околността? Какво ново?

Сега Прокоп започна да изрежда подред кой е умрял, кой се е оженил, кой е емигрирал.

— А дъщерята на лесничея още ли е жива? — заинтересува се Вилчур.

— Жива е, по това ако е живот. По-добре беше вече да е умряла, толкова грижи създава на родителите си, лежи и стене. Станала е кожа и кости.

— Ами доктор Павлицки в Радолишки ли живее?

— Ами къде другаде, само че сега повече му върви. Ожени се, чифлик получи — на жена му зестра. Не какъвто и да е чифлик — над хиляда декара. Само кравите са осемдесет. Земята не е хубава, песъчлива е, но ливадите са чудо. А и гората не е малко. Към триста декара ще да е.

— А може и четиристотин — поправи го Васил.

— Като казвам триста, значи триста — разсърди се Прокоп. — Мигар от Черния камък до Брода има четиристотин! Изкуфял ли си,

или какво? Къщата в Радолишки, дето живееше, я стегна, покри я с ламарина. Сега живее като господар. Със своя кола посещава болните.

— Но жена му е най-малко десет години по-стара от него — презрително сви устни Зоня.

— Какво като е по-стара? — ядоса се жената на Прокоп. — Господарска щерка, порядъчна, не е някаква си хаймана, която се шляе по вечеринки, а не си гледа работата.

Зоня сложи ръце на хълбоците си и се обади войнствено:

— А кой се шляе по вечеринки?

— Ами ти! — изкрещя старата.

— Аз? Аз? Един път на годината ходя в училището.

— Не е вярно!

— Тихо, жени! — смъмри ги Прокоп наистина ядосан. — Намериха време за своите женски разпавии. Хайде на работа! Какво сте застанали тук? Виж ти как са зинали. Пфу!

Намесата на Прокоп подействува светкавично. Жените като под команда поеха всекидневните си задължения. Старият воденичар знаеше как да налага дисциплина в дома си, а авторитетът му с годините не беше отслабнал.

Освен него при Вилчур останаха само Васил и Донка. Прокоп разбра с известно недоволство, че с Вилчур е дошъл още един човек, и то човек без професия. Примири се с това, защото не можеше да не се примири. Решиха, че Вилчур и Йемьол ще живеят в пристройката, докато подготвят таванската стаичка за Йемьол. През зимата наистина не можеше да се живее. През лятото обаче понякога там спеше дори Васил.

После всички заедно огледаха пристройката и решиха какви поправки се налага да бъдат направени, при това Вилчур държеше на своето — сам да покрие всички разноси. Така беше по-удобно за него и заради това, че той не искаше да се притеснява, когато прави различни подобрения. Желаше да се измажат стаите и алковът, да се боядиса подът, а в пруста да се постави под, да се отвори прозорец и да се сложат пейки за пациентите, които щяха да идват, нещо като импровизирана чакалня.

Докато привърши ремонтът, Вилчур щеше да остане в радолишката странноприемница. Прокоп реши да се заеме лично с пристройката, твърдейки, че никой няма да огледа всичко, няма да

намери по-добри майстори. Не можеше да се отрече, че има право. Междувременно пристигането на професор Вилчур в Радолишки беше сензацията на деня, която вече се беше пръснала навсякъде. Не се говореше за нищо друго, губеха се в догадки какво го води тук. Едни казваха, че е дошъл по тези места, за да откупи за дъщеря си Людвиково, което младият господин Чински беше продал след смъртта на родителите си. Други бяха на мнение, че иска да купи имот в околността, само че не за дъщеря си, а за себе си и да се ожени за госпожицата, с която е дошъл. Трети пък уверяваха, че професорът ще извади тленните останки на своята жена от радолишкото гробище, за да ги пренесе във Варшава, а други — че ще поставя паметник на гроба ѝ. Намериха се и толкова добре информирани, които със собствените си очи бяха видели този паметник на людвиковската гара.

В резултат на всичките тези приказки в градчето настъпи необикновено раздвижване, защото всеки, който имаше малко време, не можеше да се сдържи да не изтича в странноприемницата, за да разбере от собственика малкото подробности, които той знаеше за професора. А те наистина не бяха много. Пристигнали късно през нощта и още спят — всички, с изключение на професора, който станал на разсъмване и тръгнал пеша за воденицата на Прокоп Мелник. Впрочем завръщането на Вилчур наелектризира градчето още преди обед. Всички забелязаха, че беше много застарял. Вървеше бавно и усмихнато се оглеждаше, като поздравяваше познатите, а те бяха много, защото от времето на просто знахарство познаваше почти всички. Все пак никой не се осмели да го спре и заговори. Професорът стигна до площада, спря пред магазинчето на Шкопкова и влезе.

Вълнение стисна сърцето му, когато видя старите стени, отрупаните с най-различни стоки лавици, на които за декорация наивно бяха подредени табакери за свиване на цигари и пакети тютюн, моливи, несесери за писане, тетрадки, хартия за писане, ваденки, претенциозни бибелота за бюро, свитъци поизбеляла фина цветна хартия — всичко това, което Мариша някога беше подреждавала, продавала, докосвала с ръце. Тезгяхът беше малко разкривен, до малката печка — парапетът на стълбата, която водеше към мазето.

Зад тезгяха седеше младо дебело момиче с белязано от едра шарка лице, но сините му очи гледаха приветливо.

Като го видя да влиза, то скочи, веднага се беше досетило кой е.

— Какво обичате, господин професоре?

Той я погледна учудено.

— Откъде ме познавате?

Тя се усмихна.

— Тукашните всички ги познавам, така че щом като пристигне някой нов, веднага се знае кой е.

— И вие знаете кой съм?

— Разбира се, че знам. Всички вече знаят, че сте пристигнали, господин професоре. От сутринта. Госпожа Шкопкова казва, че сте дошли да летувате в стопанството в Жельона, но аз знам, че не е вярно.

Това развесели Вилчур.

— Откъде знаете? — запита усмихнато.

— Ами, защото носите страшно много багаж със себе си, господин професоре. Не се вземат толкова неща за летуване.

— Трябва да станете детектив. Ами госпожа Шкопкова какво прави?

— Все същата си е. Малко боледува. Оплаква се, че няма оборот, че децата са невъзпитани, но е добра. Да ида ли да я извикам?

Не стана нужда да я търси. Всички новини обикаляха това градче от край до край с бързината на безжичен телеграф. Затова миг след като Вилчур влезе в магазина, алармираха Шкопкова и тя в бърз тръс се носеше през площада, без да обръща внимание на своята астма, за да поздрави професора. За нея беше голяма чест, че такъв човек я е удостоил с посещение — нея първа от цялото градче Радолишки. Това щеше да бъде повод тя самата да се гордее и да буди завист в продължение на няколко месеца. Госпожа Шкопкова и без това имаше право да се смята за по-близка на професора от всички останали в градчето. Първо, защото неговата дъщеря беше няколко години под нейна опека, второ, защото преди две години госпожа Шкопкова бе ходила до Варшава и там лично се беше виждала с професора.

И сега тя го поздрави трогателно — с излияния, като питаше преди всичко за дъщеря му.

Професорът леко помръкна, но се овладя и каза:

— Ами какво. Щастлива е. Живеят в Америка, той печели много пари. Весело си живеят и това им стига.

— А не се ли каните да ги посетите?

— Не... Пътят е дълъг, а аз съм вече стар...

— За каква старост говорите — прекъсна го от куртоазия госпожа Шкопкова.

— Във всеки случай — продължаваше професорът — имаме различни интереси. Не ми се иска да ги притеснявам с присъствието си. Старите не трябва да се натрапват на младите. А вие, госпожо, как сте?

Шкопкова започна надълго и нашироко да му разказва за себе си, за децата си, за отношенията в градчето, за това, че се е сменил свещеникът, че някой се съдил с някого и така нататък.

Когато разбра от Вилчур, че има намерение да се засели завинаги във воденицата, не можеше да повярва на ушите си и от този миг нетърпеливо гледаше към вратата, за да излезе колкото може по-бързо и да сподели тази сензационна новина с колкото може повече хора.

Когато Вилчур се върна в странноприемницата, завари Луця разтревожена. Оказа се, че Йемьол, щом се събудил, наредил да му дадат една бутилка водка, която веднага изпразнил и после излязъл из градчето.

— Страхувам се — каза тя — да не би като е пиан, да направи тук някакъв скандал.

Професорът се засмя.

— Бъдете напълно спокойна, госпожице Канска. Една бутилка не е опасна и няма да доведе до никакви последствия.

— За него, може би, но не и за другите.

— Изключено — гарантирам ви, че е напълно трезв.

Тя се замисли и каза:

— И това не ме успокоява. Изобщо имам впечатлението, че постъпихме много лекомислено, като го взехме със себе си. Не твърдя, че поначало е лош човек, допускам дори, че някъде дълбоко в него тлеят някакви забравени искрици чувства, но нали той самият цинично признава, че „чужда собственост е тази собственост, която все още не сме успели да присвоим“. Един господ знае какво може да направи тук. Може в началото да навреди на доброто ни име.

— Не споделям вашите опасения — като помисли малко, отговори Вилчур. — Йемьол не е човек, който краде по призвание или по навик. Той посяга към чуждото, когато не може да задоволи потребностите си. А сама ще признаете, че неговите нужди са много малки. Облича се как да е, храни се с каквото и да е. Е, и тая водка,

единственият разкош... А дали можем да наречем това разкош? Задавам си въпроса дали това не е за него необходимост, така както насъщният. Повярвайте ми, госпожице, че съзнанието понякога е най-голямата инквизиция. Особено когато човек престане да си вярва, когато се изпълни със самопрезрение и отвращение, когато цинизмът като кофа със смет иска да затрупа всичко благородно, което е останало у него, но което той самият смята за напълно безполезно. Скъпа госпожице, възможно е със своето поведение Йемьол да ни създава грижи тук, но моля ви помислете какво би станало с него, ако го бяхме оставили на произвола на съдбата...

Поклати глава и добави:

— Клета, изтерзана душа. Дано се възроди тук — в атмосферата на добро и на простота. Болна душа, а ние нали сме лекари!

Луця със съмнение повдигна вежди.

— Само че тоя път пациентът е неизлечимо болен.

Той я хвана под ръка.

— И въпреки това... Нима бихте престанали да се грижите за един безнадеждно болен?

Тя не отговори, но този разговор ѝ разкри нова страна в душата на професора. Сега разбра, че нищо не е в състояние да попречи на този човек да следва своето призвание, за което имаше много по-широко и по-задълбочено виждане, отколкото тя някога можеше да си представи.

Впрочем грижите за Йемьол, за щастие, отначало се оказаха дребна работа. По-голямата си част от времето той наистина прекарваше в градската кръчма, но тъй като по природа беше човек спокоен, лишен от инстинкти на скандалджия, не предизвикваше никакви разприии. А що се отнася до относителната му почтеност, предвижданията на професора също се потвърдиха. На никого нищо не изчезна по простата причина, че на Йемьол не му липсваха пари за неговите скромни разходи. Когато тръгваше за кръчмата, той се обръщаше безцеремонно към Вилчур с най-естествения тон, който можеше да съществува:

— Отпусни ми, владетелю, две-три злоти за напояване. И само недей да си мислиш, че ползвам при теб неограничен кредит, без да държа сметка. Точно отбелязвам всяко вливане, а в петък изчислявам... Ако след това изхвърлям листа през прозореца, то е само защото не

притежавам знания по счетоводство на най-високо равнище. Във всеки случай можеш да разчиташ на едно — че ще те определя за мой единствен наследник.

А когато Вилчур се смееше, Йемьол добавяше:

— Недей да се смееш, архипастирю. Не забравяй: *Rira bien qui rira par derriere*^[4]. Твърде е възможно да ти се струва, че моите красиви дрехи и шапката ми не са много ценни предмети по съвременната икономическа скала. Аз притежавам обаче и моето божествено тяло, което можеш да използваш по най-различен начин. Всеки касапин ще ти даде за мен значителна сумичка. Помисли си само: колбас, поначало обогатен с алкохол. Можеш също да наредиш да ме балсамират и да ме изложат в някоя галерия като последно авторско копие на статуя на Аполон или пък лично да ме използваш, да ме нарежеш със скалпела на дребни парченца и да потърсиш сред тях душата или някакви други такива благородни газове, в чието съществуване вярваш свято, твърдо и глупаво.

— И ти вярваш в нея — снизходително се усмихна Вилчур. — Ако не вярваше в благородните газове, нямаше да изпитваш такава носталгия към неблагородните изпарения на алкохола. Това е съвсем ясно.

— Какви ги приказваш, *amigo* — каза Йемьол, като се стараеше да скрие своето раздражение. Не можеше да понася някой да подозира, че пие по някакви други съображения, а не от любов към алкохола. — *Primo*, алкохолът е един от най-благородните газове.

И той започна да изрежда своите стари аргументи. Много пъти разговаряха така, отивайки към воденицата, където ремонтът вече привършваше. Във воденицата, както можеше да се очаква, гледаха Йемьол подозрително и с недобро чувство, а неговият начин да се изразява изпълваше всички — като се започне от Прокоп и се свърши с Донка — с тревога.

— Слуша го човек, слуша го, дявол да го вземе. Уж говори човешки, а нищо не можеш да разбереш, ако ще да се пукнеш. Такива хора в живота си не сме виждали — формулира Зоня мнението на всички във воденицата.

Затова пък Луця веднага спечели всеобщите симпатии. Свежата ѝ младост и нейната непосредственост в отношенията с хората будеха доверие. Дори Зоня, която отначало предполагаше, че лекарката е

нейна съперница за съпруга на Вилчур, се успокои, когато я видя. Разликата във възрастта между професора и нея според Зоня беше достатъчна гаранция за сигурност. Благодарение на старанията на стария Прокоп ремонтът на пристройката бързо завърши и Вилчур заедно с Йемьол се пренесоха във воденицата. Луця временно остана в градчето.

Нае стая у госпожа Шкопкова, която сама ѝ бе предложила това. Всяка сутрин отиваше във воденицата и се връщаше чак вечерта.

Новината, че е пристигнал „знахарят“, бързо се пръсна из цялата околност, в общината и областта. Пред воденицата на Прокоп Мелник отново започнаха да се трупат каруци с болни от близки и по-далечни краища. Славата на Вилчур през годините на неговото отсъствие не само, че не беше намаляла, но беше нараснала още повече, а историята на живота му се превърна в нещо като местна легенда, изпъстрена с най-фантастични допълнения. Сега вече му приписваха не само способности на чудотворец, но виждаха в него тайнствен посланик на извънземни сили. Затова завръщането му бе посрещнато с почти религиозен ентузиазъм. Селяните, независимо от вероизповеданието, когато влизаха в двора на мелницата, сваляха шапка и нито един от тях не се осмеляваше да извика или дори да говори високо. Започваха да приемат болни в зори и с малки почивки продължаваха до залез-слънце.

След няколко седмици Вилчур се убеди, че запасите на малката му аптека твърде бързо се изчерпват и че има нужда от много сериозни попълнения. Купуването на нови лекарства наложи да се направят големи разходи. Това бе реалната действителност, която накара Вилчур да разбере, че парите му в никакъв случай няма да стигнат за построяването и обзавеждането на една, макар и съвсем малка болница.

— Знаете ли — каза той един ден на Луця, — че май нищо няма да излезе от нашата болница и вие ще бъдете принудена да живеете в Радолишки за постоянно, защото тук няма място.

— Не се оплаквам, че живея у тая почтена жена — спокойно отговори Луця. — А колкото за това дали има място тук... Щеше да се намери място за мен, ако тия, които живеят във воденицата, бяха малко по-гостоприемни.

Професорът се възмути.

— Какво пък говорите сега. Те могат да бъдат образец на гостоприемство.

Тя се засмя.

— Ах, аз не говоря за тях.

Вилчур все още не разбираше.

— Не за тях ли? За кого тогава?

— Не говоря за старите обитатели на воденицата, а за новите — погледна го тя в очите.

Вилчур разбра и смутено отвърна глава. И за да избегне колкото може повече този деликатен въпрос, заговори:

— Знаете ли, аз не предвиждах, че ще има чак толкова голям наплив от пациенти и такива разходи за лекарства. Някои от тях за съжаление са много скъпи. Ето, и аз съм принуден сега да се простя, разбира се, с надеждата да построя болница...

Той искрено се безпокоеше, тъй като наистина често докарваха болни, които трябваше да задържи за няколко дена преди или след операцията. За щастие тази година лятото беше топло и пациентите можеха да нощуват под открито небе в разпрегнатите коли или в плевнята.

Една вечер Прокоп, като се връщаше от града заедно с Луця, я попита:

— Защо професорът е толкова тъжен напоследък?

— Печален е, защото нямаме достатъчно пари, за да построим болница — поясни Луця.

Прокоп се учуди.

— Така ли? А хората говореха, че той е богат.

— Беше богат, но не държеше на богатството. Една част раздаде, друга му взеха и не остана много.

Прокоп не отговори нищо и се замисли дълбоко. През следващите няколко дни беше мълчалив, накрая нареди Виталис да впрегне кобилата в бричката и без никому нищо да каже, замина. Върна се чак вечерта, но на следния ден се повтори същото. Всички във воденицата бяха заинтригувани от неговото държание. Правеха се разни догадки, но никой не се осмели да го запита направо, а той самият не бързаше да дава обяснения.

Най-разтревожен от маневрите на баща си беше Васил. Кой знае защо му дойде наум, че това се отнася за него, че баща му прави тия

тайнствени пътешествия, за да търси бъдещата си снаха. По най-различни съображения Васил беше предварително убеден, че изборът на баща му няма да му е по вкуса. Още от дете обаче беше отгледан под ръководството на Прокоп, ръководство твърдо, силно и неотстъпчиво, така че просто не можеше да си представи да окаже някакъв силен отпор срещу волята на баща му. Тук можеше да помогне единствено, ако някой уговореше Прокоп, и то ако го уговореше някой, чието мнение баща му би пожелал да вземе предвид.

В резултат на всички тези тревоги една вечер, когато болните се разотидоха, той почука на вратата на пристройката. Вилчур беше зает, тъкмо подреждаше различните лекарски инструменти. Йемьол слагаше на лавиците шишета и буркани.

— Е, какво ще кажеш, Василе? Как върви, много ли смля днес? — запита Вилчур.

— Ами, не много. Така е преди жътва. Преди жътва има по-малко зърно, затова и болните са повече. Болестта по-лесно се хваща за гладния.

Настъпи мълчание.

— Седни, Василе! — каза Вилчур. — Сигурно си дошъл при мен по работа.

— Да е работа, не е работа. — Васил се почеса зад ухото. — Ами, ще ми се да поговорим, да поискам съвет.

— Съвет? — Вилчур го погледна. — За какво мога да те посъветвам?

Васил хвърли поглед към Йемьол и оглеждайки се, каза:

— Такива поверителни работи...

Вилчур се усмихна.

— Е, добре. Сега свършвам и ще отидем край гората. Трябва да видя дали е цъфнала мащерката. По пътя ще поприказваме.

Йемьол се обади с привидно безразличие:

— Аз с удоволствие ще ви правя компания. Обичам мащерката и поверителните работи. Тук нямам вече работа.

Той направи пауза и добави:

— Наистина днес трябваше да направя отвара от тия валерианови корени, но някакъв пияница е изпил целия спирт и вкъщи няма нито капка, затова ще дойда с вас.

Васил се окашля.

— Хм. Мама има там още половин бутилка спирт.

— Има? — заинтересува се Йемьол. — Какви времена, когато дори майките имат вместо мляко спирт. Но как, драги мой Рох Ковалски, ще получиш от твоята уважаема майка тая течност? Тя е много неотзивчива жена и е готова да ме заподозре в някакви лични интереси към тия картофи в течено състояние. Мога ли да се доверя на твоята сръчност, младежо, и да ти поверя функцията на пренасянето на въпросната бутилка.

Васил го погледна колебливо.

— Каквото не мога, не мога. Но да ви я донеса, мога.

— Тогава побързай. Какво чакаш още? Не виждаш ли как времето изтича в клепсидрата на сегашното? Time is money.^[5]

Когато Васил излезе, Йемьол все още продължаваше:

— От твоето мълчание, цезарю, може да се предположи, че осъждаш моята постъпка. Предпочитаеш, разбира се, да бях напоил с алкохол тези мизерни коренчета. Ето каква е твоята хуманност! От една страна, *radix Valerianae*^[6], от друга — *homo sapiens serenissimus rex naturae*^[7]! И ти избираш корените. Разбира се, че корените. И с каква цел? За да поим с тази тинктура селяндурите, пейзажите, кметовете, които и без това са с притъпени нерви.

— Невинаги — възрази Вилчур.

— Винаги, махараджа. Наблюдавам ги от дълго време. Те са творения с чувствителност на амеби. Режеш им разни крайници, зашиваш им коремите, дупчиш им епидермата, а те — нито гък.

— Тежкият труд от детство ги е научил да търпят и да издържат на болка — каза Вилчур. — Приятелю, трябва да имаш предвид, че селските деца, още когато са по на няколко години, не стоят без работа. Често един такъв дребен малчуган може да носи товар, с какъвто ти не би отишъл надалеч. Ходят боси по стърнищата и по камъните. Привикват с горещините, със студовете и с лапавицата. Всичко това закалява.

— И притъпява, притъпява чувствителността, милорд. И не само физическата. Замислял ли си се някога, достопочтени Ескулап, над проблема за възприемането на явленията?... Това е проблемът за размерите на света. Размерите и богатствата. От какво се състои например светът на треската, на обикновения трескот, който расте тук, под прозореца? Отвътре е повече или по-малко сочен, съдържа

известни количества хранителни соли и вода, както и въздух плюс светлина. Това е всичко. Може да добавим също и момента на епилога: муцуната на кравата и няколко движения на долната ѝ челюст. А сега виж какъв е твоят свят. Още в самите реални — *l'embarras de richesses*^[8] багри, звуци, изтънченост на вкуса и обонянието. Усет за движение, температура, положение по отношение на центъра на земята и осезанието, подпомагано от зрението — значи и форми! Освен това съзнание за време, пространство, промяна на околната среда, без да смятаме вече нуждите на треската: глада, насищането, въздуха и светлината. С една дума — трескот плюс безкрайност. Безкрайност, разбира се, в перспективата на треската. Ами целият духовен живот? Външният и вътрешният? Тук вече дори в перспективата на хората можем да говорим само за безкрайност. И така, маестро, има градация. Нали няма да оспорваш факта, че при теб и при Васил или пък при мен и теб способността за наблюдаване на явленията не е една и съща. Не се обиждай, *darling*, но моят свят в сравнение с твоя е толкова по-голям, колкото галактиката в сравнение с метеорита, или, ако искаш, колкото земното кълбо в сравнение с главичката на топълйка. Как да се оцени стойността на обикновения селяндурски мир? Къде да му намерим мястото върху дистанцията между треската и мен?...

Вилчур поклати глава.

— Може да се лъжеш, приятелю.

— Мога, но предпочитам да не се лъжа.

— Невинаги човек не притежава онова, което не изразява или пък не умее да изрази. Не всеки може да конкретизира с думи своите мисли, чувства или възприятия.

Йемьол вдигна рамене.

— Ако се опрем на твоята хипотеза, можем да приемем, че трескотът, охлювът или зелката изпитват нечувано вълнение и са зашеметени от наслада, когато слушат концерта *e-moll* от Шопен. Не, *darling*. Извинявай, но не мога да приема твоята концепция. Позволи ми и напред да се опирам на онова, което мога емпирично да проверя. Ако забия бодил на няколко сантиметра в най-меката част на тялото на някого, а този някой не издава, че е забелязал нито с глас, нито е израз на лицето, аз ще продължавам да твърдя, че той не е забелязал това. Ако на някого кажа на чист английски език: „*Vous etes, mon cher, le plus representable cretin au monde*“^[9], а той ми отговаря, че

няма кибрит, аз ще се убедя, че не познава италианския език. Не мога да проверя по друг начин. Защо, мама му стара, трябва да търся друг начин? Ако един такъв селяндур излиза сутрин от къщата си и вижда пурпура на изгряващото слънце, драперията на падналата мъгла, леко развълнуваните житни поля и вместо да зине от възхищение, извика: „Прасетата пак са ровили в лука и са го направили на нищо!“, то прости ми, графе, но аз не виждам никакви доказателства, че той е забелязал изгрева на слънцето. Някакъв си тип от античния свят е казал, че човек е толкова пъти човек, колкото езици знае. Аз бих променил това: „Колкото по-голяма е способността на човека да забелязва явленията, толкова повече той е човек.“ Естествено само в такива случаи, когато наблюдението е основа за размисъл. Замисли се по този въпрос, *dottore*, и ще видиш, че съм прав.

По-нататъшните заключения на Йемьол бяха прекъснати от Васил, който се върна и донесе обещаната бутилка. От този миг цялото внимание на Йемьол се концентрира върху нея и той дори започна да подканя Вилчур вече да върви да огледа мащерката.

— Аз сам ще подредя останалото — уверяваше го той.

Когато Вилчур и Васил се озоваха на пътеката, която следваше брега на езерото, професорът запитва:

— Е, за какво става дума?... С баща си ли имаш неприятности?

— Неприятности или приятни неща — каза Васил, като помисли малко, — защото още не знам със сигурност. Но татко напоследък нещо таи в себе си, мълчи и непрекъснато пътува.

— И какво от това?

— Ами точно това, че не знам — колебливо измърмори Васил.

— А защо се тревожиш? Пътува, има си работа и толкова.

Васил дълго мълча, като дъвчеше стрък трева.

— Може да е негова работа — обади се накрая той, — а може и да е моя. Татко още през великите пости спомена, че ми е време вече да се женя.

Вилчур се засмя.

— А ти не искаш ли?

— Защо да не искам. Ясно е, че като му дойде времето, всеки трябва да се ожени. Ама не така.

— Ами как? — попита Вилчур, който се забавляваше с прозрачната дипломация на Васил.

— Е, не така — баща ми да търси. Баща ми ще гледа да е богата и работна.

— А ти би искал да е бедна и да не е работна, така ли?

— А защо и за какво да работи? Малко ли жени има вкъщи? Като ядат хляб — да работят. А дали е бедна, или богата, какво ме интересува. Парите се печелят.

Професорът се наведе над склона на рова, гъсто обсипан с дребни виолетови цветчета.

— О, как само е цъфнала... Колко много има тук. Е, значи какво, какво мога да те посъветвам, как да ти помогна?

— Да беше поговорил с татко. Да ме остави на мира... Защото после, когато се заинати, няма начин да се оправим. А ако сега поговориш с него, може и да ме остави. Ще каже: „Няма да се бъркам, избери си сам по сърце...“

Имаше толкова много мащерка, че Вилчур приседна и започна с шепи да я къса и да я слага в кошницата.

— Е, добре — отговори той, след като размисли. — Ще поговоря с Прокоп. Ти сам знаеш, че ти желая доброто. Разбира се, всеки сам трябва да избере жена си — да му е по сърце. Прав си, че парите не носят щастие. Прав си... Ще поговоря с Прокоп.

Още същата вечер се удаде случай да изпълни обещанието си. Воденичарят, както правеше често, дойде в пристройката на приказки. Наистина разговорите се състояха главно в това, че както Вилчур, така и Прокоп мълчаха, а сред мълчанието от време на време се чуваше някаква забележка или новина — какво се е случило през деня, за хората, за различни работи в околността.

По едно време Вилчур попита:

— Прокоп, какво кроиш напоследък? Непрекъснато пътуваш и пътуваш, по цели дни те няма във воденицата. Всички направо се чудят.

Прокоп хитро погледна Вилчур и за да спечели време, започна много внимателно да си свива цигара. Бавно сипваше махорка на цигарена книжка, бавно и разстилаше равномерно с дебелиите си пръсти, свиваше цигарата, лизна края на хартията, залепи я и я запали. Накрая се обади:

— Ами ей така, пътувам, за да погледам какво правят хората, как живеят. Какво от това, забранено ли е?

— Ясно е, че не е забранено, но внимавай да не би хората да си помислят нещо лошо.

— Че какво лошо може да си помислят?

— Кой знае. Ще се намерят и такива, които ще си помислят, че ходиш при някакво момиче.

Вилчур се засмя, но Прокоп се изплю, без да скрива своето огорчение.

— Пфу, не можеш да затвориш устата на хората. Не ми е сега до момичета. Пътник съм вече. Женските работи не са ми в ума.

— А ти може да търсиш момиче за някой друг? — лукаво попита Вилчур.

— И за кого да търся? Ти какво си мислиш — че съм изкуфял?

— Е, може да е за Васил.

Старият вдигна рамене.

— Какво, аз ли да търся вместо него? Да си търси сам. Той ще живее с нея, не аз.

— Правилно казваш, Прокоп. Но сега аз направо се чудя що за пътешествия правиш, какво подготвяш. Е, хайде признай.

Воденичарят го погледна изкосо и се усмихна.

— Много си любопитен, когато му дойде времето, ще разбереш. Всъщност става дума за това всичко да стане тайно от теб.

— От мен? — недоверчиво попита Вилчур.

— Ами от теб.

Не можа нито повече да изтръгне от Прокоп. Впрочем Вилчур не си и даде много труд, доволен от добрата за Васил новина, която му съобщи на другия ден сутринта. Не мислеше, че момчето ще я приеме толкова радостно. Очите на Васил блеснаха и той почервения.

— Наистина ли татко каза, че не иска да се меси и че аз трябва сам да си търся жена?

— Наистина. Каза: „Няма аз да живея с нея, а той. Нека сам си я избере.“

Васил се замисли и поклати глава.

— Ето, мъдър е баща ми. Ненаправно е живял толкова години на тоя свят.

И от този момент той започна да изпитва към баща си не само още по-голямо уважение и още по-голяма привързаност, но и някакво ново чувство, искрено и дълбоко. Васил всъщност все още нямаше

някакви конкретни планове за бъдещето си. Донка наистина му се бе харесала от пръв поглед и с всеки изминал ден все повече му харесваше. Но много амбициозен по природа, той се страхуваше да прави каквито и да било планове, поне дотогава, докато не бъде сигурен, че по пътя на тяхното изпълнение няма да се сблъска с решителната съпротива на баща си или с подигравките на Донка.

По държанието ѝ той никак не можеше да отгатне как би се отнесла към него, ако започнеше явно да се върти около нея. Момичето беше весело, живо като малко кученце; когато един или друг младеж ѝ казваше някаква шега или нещо ласкателно — с всички беше еднакво любезна, на всички еднакво мило се усмихваше. С нея човек никак не можеше да бъде сигурен. Много пъти въпросът дали някой от тези младежи не ѝ се харесва, беше на езика му, но всеки път замълчаваше. Страхуваше се да не чуе отговор, който не искаше да чуе, страхуваше се да не би Донка да е оставила в града някакво момче, за което си мисли. И точно затова той не можеше да стигне до едно вътрешно решение. Дори ясно да си каже: нито една не ми се харесва толкова, колкото нея и нито една не искам толкова много за жена. Имаше и други съмнения: дали такова интелигентно и образовано момиче от града, почти госпожица, ще пожелае да се ожени за такова просто селско момче, което не е ходило по градовете и не знае как да се държи. От вниманието на Васил не убягна фактът, че преди няколко седмици, когато селският писар Латошик мина край воденицата и се отби, тя сложи копринена забрадка на главата си и разговаря с него по друг начин и повече се смееше; Латошик пък уж се беше отбил за малко, а остана чак до залез-слънце.

Тогава на Васил му хрумна да изсипе отгоре през отвора с капака чувал трици върху главата на Латошик, който седеше с Донка на пезула до воденицата. Все пак не го направи, въпреки че после можеше да обясни, че го е направил, без да иска. Не го направи, защото сърцето му се сви, когато предположи: „Ами ако, ако харесва Латошик?“ Тогава и десет чувала, дори и дебела тояга нямаше да помогнат. Господин Латошик, макар и скромнен чиновник, беше завършил училище, умееше добре да се изразява и в празник, и в делник ходеше с яка и връзка, а и на парфюм ухаеше.

След като Латошик си отиде, Васил внимателно наблюдаваше Донка, мъчеше се да разбере дали, след като беше ухажвана от такъв

елегантен кавалер, ще промени отношението си към него. Но Донка с нищо не се промени. Само свали копринената забрадка от главата си.

За пръв път в живота на Васил женската природа му се стори пълна с дълбоки тайни и засади.

Но нищо не можеше да се направи. От друга страна, Васил си даваше сметка за своите собствени качества. Знаеше, че не една девойка от околността с готовност би се оженила за него, и то не само защото щеше да наследи от баща си воденицата, цялото стопанство и, както всички казваха, много спестени пари, но и защото имаха за него много добро мнение. Не тичаше по фустите, нито по кръчмите, познаваше работата си, ходеше чисто облечен, беше строен, минаваше за хубав и никой все още не беше казвал за него, че е нескопосан или глупав.

Затова, като разсъждаваше, той имаше предвид и своите предимства, а не само недостатъците си. И сега, когато разбра от Вилчур, че баща му няма никакви конкретни намерения за неговото бъдеще и че не смята да си избира снахата, усети, че позициите му са много по-силни. В резултат на това чувство стигна до непреклонното убеждение, че не може да живее без тази именно девойка. През целия ден, докато работеше, съставяше в главата си план как да пристъпи към Донка, как да започне разговора, какво да ѝ каже. Вечерта, когато вече се беше преоблякъл, целият план беше съставен и щом се озоваха с Донка пред къщата, той сякаш случайно ѝ предложи:

— Приготвил съм въдиците за риболов. Ще дойдеш ли с мен да ги поставим с лодката на горния край на езерата?

Докато говореше, не гледаше в очите ѝ, сякаш се страхуваше, че в погледа му тя ще прочете колко необикновено е това привидно обичайно предложение. Донка обаче явно нищо не подозираше, защото веднага се съгласи.

— Ей сега — каза тя. — Ще взема само старите обувки.

— Ама побързай — викна подире ѝ, — защото най-добре се залагат на залез.

— Добре, добре — обади се тя вече от пруста. — Чакай минутка.

— Отивам при лодката, ще изгреба водата — провикна се Васил.

Искаше да спечели време и тръгна към езерото. Лодката наистина малко пропускаше и трябваше с черпака да изгребе водата от дъното, после да я спусне към брега, да сложи на носа ѝ въдиците и

стръвта много внимателно, че да не се заплетат вървите и куките. Едва свърши всичко това и Донка дойде. В розовата си басмена рокля на червени цветчета, богато набрана в талията, с бяла якичка, закопчана под шията, тя изглеждаше толкова хубава, че Васил предпочиташе изобщо да не я гледа.

„Всичко се обърка в главата ми — помисли си той — и нищо умно няма да кажа.“

Лодката бързо се плъзна по пясъка — веслата потънаха във водата. Над гората висеше големият червен диск на слънцето, докосвайки с края си короните на най-високите дървета. По леко набраздената повърхност на езерото пурпурни пръски бележеха слънчевия път върху фона на бледозеленото отражение на небето.

— Сигурно ще кълве — обади се Васил при третия или четвъртия удар на веслата.

— Какво казваш? — сепна се тя.

— Казвам, че рибата ще кълве добре. Такова е времето. Миналата година хванах щука. Такава една — цял метър.

— А много ли ги има тук?

— Сигурно не са малко. Рибата е много, затова и щуките са много.

Разговорът секна. Васил трескаво търсеше тема. Накрая се обади:

— На Шимон от Кожитки кравата умряла днес. Хубава крава беше. И умря.

— А защо? — доста безразлично попита Донка.

— Кой знае. Трябва да е изяла нещо, дето не трябва.

Отново се възцари мълчание. Този път обаче на Васил нищо не му дойде наум и той започна да тананика под носа си някаква песен. Така стигнаха до отсрещния бряг. Тук корените на елите като объркани черни въжета потъваха във водата. Брегът се спускаше стръмно и недалече от него започваше вече дълбокото. Васил грижливо и ловко прикрепяше към дългото въже отделните въдици, после започна внимателно да ги пуска една след друга във водата. Краят на въжето стегна за якия корен, направи голям възел и работата приключи. Изтри ръце, огледа се и каза:

— Да бяхме поседнали на брега, а? Времето е толкова хубаво и цветята миришат...

— Ами да поседнем — каза весело тя. — Можем да видим коя как кълве.

Привързаха лодката и излязоха на брега. Между елите растеше гъста висока трева. На тая страна на езерото не караха нито добитък, нито свини, нито коне за през нощта. Седнаха един до друг и тъкмо Васил си блъскаше главата как да започне, когато Донка попита:

— А твойт баща още не се е върнал. Къде пътува така?

Васил се хвана като удавник за сламка за тази появила се възможност.

— Именно — каза той. — И аз не знам къде ходи. На никого нищо не казва. До вчера дори се страхувах.

Донка се учуди:

— Страхуваше се? Защо?

— Ами така. Не знаех за какво пътува. Та какви ли не мисли ми минаваха през главата.

— А сега знаеш ли защо?

— Сега не знам. Но знам, че не се отнася за мен.

— Как така — не се отнася за теб? А защо е трябвало да се отнася?

Васил с разперени пръсти ровеше тревата ѝ толкова внимателно се вглеждаше в нея, сякаш ставаше въпрос да се реши някаква важна и неотложна задача.

— Ти виждаш, Донке, аз съм вече на години. Татко някога беше споменал, че ми е време да се женя. Та сега, като започна да пътува из околността. Помислих си, че може да ми търси жена. Ходи насам-натам, за да си избере снаха.

Донка се засмя.

— Как така? Да търси? Срещне някоя по пътя и гледа — става ли за твоя жена, или не? Ама че весело...

— Съвсем не — застъпи се за баща си Васил. — Нали познава най-различни хора. Знае, че този или онзи има дъщеря. Трябва да види къщовница ли е. Хубава ли е, добра стопанка ли е, дали е здрава и всичко останало. Отбива се уж случайно, на разговор, и оглежда. Всички правят така. Такъв е обичаят.

Донка се развесели. Очите ѝ искряха и усмивка разтегли устните ѝ.

— Е и какво? — запита тя, накланяйки кокетно глава. — Сгледал ли е нещо за теб?

— Не е сгледал, защото не за сгледа става дума. Имал си някакви свои работи.

— А ти, горкичкият, си толкова разтревожен — кикотеше се Донка, която продължаваше да е в добро настроение.

Васил мрачно каза:

— А на теб, Донке, само едно ти е в главата: да ми се подиграваш.

— Съвсем не ти се подигравам — изведнъж стана сериозна тя. — Ами просто ми е весело.

— Тогава защо казваш, че трябва да се тревожа? Нали знаеш, че се радвам.

— Съвсем не знам, че се радваш. Откъде мога да знам? Седиш тъжен, забил си очи в тревата, откъде да знам, че се радваш?

Васил се окашля няколко пъти и я погледна под око.

— Радвам се, защото ми мина страхът, че баща ми ще избере момиче, което не ми е по сърце. Сама разсъди — ако теб например те насилват за момък, който не ти харесва, а?

Донка леко сви рамене.

— Е, кой ли ще ме иска и не това ми е сега в ума.

Васил отново помръкна.

— Защото в града сигурно си оставила някого, който ти се харесва.

— Никого не съм оставила.

— Никого? — запита недоверчиво той. — А може и да е така. Защото общинският писар, господин Латошик, толкова ти се харесваше. То се знае, носи зелена връзка, от него лъха на парфюм.

Донка настръхна като котка.

— И какво като лъха. Да не би аз да не съм мирисала парфюм.

— Но все пак си сложи копринена забрадка.

— А какво от това, да не би да е забранено да си слагам забрадка.

— Разбира се, че не е забранено. Защо не? Особено когато има за кого.

— Гостът си е гост. А този писар е даже кривоглед.

— Кривоглед-некривоглед — забеляза Васил, — ама всички жени тичат след него.

— Може и всичките, но не и аз. А ти, Василе, какво си се заловил с него? Даже и да ми се харесва, нали теб не те засяга.

Васил направи с пръст голяма дупка в тревата, преди да отговори:

— Ако не ме засягаше, нищо нямаше да ти кажа. Ясно е — засяга ме.

— Не разбирам — защо е толкова важно за теб — с невинно лице попита Донка.

— Ясно е, че е важно.

— А защо?

Васил сведе глава и мрачно отговори:

— Защото ти, Донке, много ми харесваш.

— Аз? — извика тя, колкото може по-учудено.

— Разбира се, че ти — измърмори Васил.

— Божичко мили, какво си харесал у мен!

— Не знам какво. Откъде да знам... Всичко ми харесва.

— Е, ти се шегуваш с мен — засмя се тя свободно.

Васил се изчерви.

— Какви ти шеги — почти злобно каза той, — щом като искам да се ожения за теб? Женитбата не е шега.

— Ти — за мен? — почти шепнешком каза тя. — Не мога да повярвам.

Васил нетърпеливо махна с ръка.

— Ето ти тебе и разговор с жени. Казвам й ясно, а тя не вярва. Татко е прав — много трудно е с жените. Да бях казал на един мъж: искам да се ожения за теб, той веднага човешки щеше да отговори: да или не.

Донка високо и продължително се смя.

— Ех, Василе, Василе, за мъж ще се жениш. Какви ги приказваш!

Превиваше се от смях. Обхванала колене, скрила лице в тях, не преставахе да се смее. Дори когато млъкна, не вдигна глава.

Васил запита:

— Та какво ще стане с нас?

Понеже тя не отговори, той отново попита:

— Донке, е, какво?...

Нейното продължително мълчание изпълни сърцето му с горчивина и той заговори сякаш на себе си:

— Знам си аз, че не съм ти по вкуса... Аз съм прост селянин, а ти си образована госпожица. И от града... Ясно, по-приятно е да живееш в града. Който е вкусил от живота в града, не харесва селото... Макар че с професора например с точно обратното, а той не е кой да е. Човек разумен, опитен. Но ти си друго нещо, да, ще намериш по-добър от мен, и то не един. Насила хубост не става. Знаех си аз, знаех си, че няма да ме искаш.

Гласът му трепна и млъкна. След малко се обади, сякаш се примири:

— Какво пък, мислех си, не е грях да попитам.

Отново настъпи мълчание. От горния край на езерото до реката се разнесе първото жабешко крякане. Слънцето вече се беше скрило напълно. Откъм ливадите повя хлад.

Донка стана и каза тихо:

— Късно е вече. Време е да се прибираме.

След признанието на Васил я обзе кратка радост, а после я обхвана внезапна тъга. Разбра, че това момче, което толкова много ѝ харесваше, никога не може да ѝ стане мъж. Уплаши я дори мисълта, че старият Прокоп, щом разбере всичко това, ще ѝ каже, че е неблагодарна. Той я е прибрал под покрива си, а тя за отплата завъртяла главата на сина му. Защото в края на краищата не можеше да крие от себе си, че още от начало правеше всичко, за да се хареса на Васил. А родителите му щяха да помислят, че го е правила, за да спипа богат мъж... Може и да е вярно това, което казваше Васил, че баща му не иска да се меси в избора на снахата, но сигурно никога няма да се съгласи снаха да бъде едно бедно сираче, бедната роднина, която беше прибрал по милост.

Бавно слизаше към лодката. Вече на самия бряг се обърна и видя Васил точно зад гърба си. Беше блед и тя никога не беше го виждала е толкова тъжно изражение на лицето.

Неочаквано за самата нея поривисто метна ръце на шията му и притисна устни в неговите. Почувствува как я прегръщат силно и все по-силно неговите ръце, как я вдигат нагоре така, че тя едва докосва с пръсти тревата.

Внезапен плисък на водата ги накара да се опомнят. Най-близката заложена тапа потъваше и се подаваше, на повърхността, развълнувана от бурните движения на риба, която беше глътнала въдицата.

— Трябва да е някоя голяма — каза Васил, но не се и помръдна от мястото си и не отслаби прегръдката.

— Хайде, пусни ме вече — обади се Донка тихо.

В отговор той я прегърна още по-силно и каза:

— Виждаш ли каква си ти. А аз вече мислех, че не ме обичаш и ми беше толкова тежко на сърцето.

— Обичам те, Василе, много те обичам, но каква полза от това за нас двамата?

Тон се засмя.

— Каква полза? Каква полза ли? Ще се вземем, ще станеш моя жена и никой друг на тоя свят няма да бъде по-добре от нас.

Тя тъжно поклати глава:

— Не, Василе. Не мога да ти бъда жена. Баща ти никога няма да се съгласи.

— Няма да се съгласи ли? Защо? Нали той сам е казал, че това е моя работа. Сам е казал на професора. Защо сега трябва да не се съгласява?

— Защото съм бедна.

— Е и какво от това? — възрази Васил, сега вече не толкова уверено. — Това, което имам, е достатъчно за нас двамата.

— Да, но твоите родители ще искат за теб жена със зестра.

— А аз никоя друга не искам — поривисто извика той. — Или ти, или никоя. Вече съм голям, не съм дете и имам право сам да си избира жена, каквато искам. Това е. А ако на баща ми не се харесва, нямам нужда от неговото благоволение. Здрав съм, силен съм, сам ще си изкарвам хляба. Светът не е малък, нали?...

— Какво говориш, Василе! — въздъхна Донка. — Ти самият знаеш, че нищо няма да направиш против волята на баща си.

Васил се навъси. Наистина неговото отношение към баща му се изграждаше на основата на пълно подчинение и макар че внезапният порив го накара да си помисли, че може да се разбунтува против баща си, знаеше, че няма да може да го направи, че ако се стигне дотам, все пак ще се подчини на неговата воля.

— Така или инак — каза той, — първо трябва да попитам, татко. Веднъж да каже на професора, че това е моя работа, а после да ми забранява да избира по сърце, не — това главата ми не го побира.

— Защото и наум не му е дошло, че можеш да избереш толкова бедна като мен. А колкото за питането, по-добре не питай.

— Че защо да не питам?

— Защото аз, нещастната, какво ще правя тогава? Твоят баща ще ме изгони от къщата, ще ме нарече неблагодарница, ще каже, че така му се отплащам за неговата добрина. Не, Василе, по-добре недей да питаш.

Връщаха се към къщи в мрачно настроение. Васил мълчаливо и бавно гребеше. Но той нито за миг не искаше да се примири като Донка. Наистина, ако кажеше на баща си за своето намерение да се ожени за Донка, можеше да предизвика неговия гняв и този гняв да се насочи именно към Донка. Васил не можеше да я излага на подобно нещо. Трябваше да се измисли такъв начин за уреждане на въпроса, че в никакъв случай Донка да не бъде застрашена. Начинът беше само един: преди да каже нещо конкретно на баща си, да подразбере какво е мнението му. В случая, разбира се, Васил не можеше да разчита на собствените си сили и пак реши да прибегне до помощта на професора.

Докато завързваше лодката за кола, той каза на Донка:

— Ще видиш, че всичко ще се уреди. Най-важното е — сега вече знам, че ме харесваш.

— Както никого другиго — едва чуто прошепна тя.

Той отново поиска да я прегърне, но точно в този момент на мостчето се показва рижият Виталис.

— Донке, ще дойдеш ли с мен тая вечер в Радолишки? Днес е събота, ще има и кино.

— По-добре да не ходим — каза след кратко колебание тя.

Той обаче настоява, докато тя се съгласи.

---

[1] Мелничар, воденичар — остаряла дума в полския език, употребявана в източните погранични области под беларуско влияние (срв. Мельник). Тук прозвище на воденичаря Прокоп Шяпила. За еднаквост на името и от романа „Знахар“ запазваме тук Мелник вместо Воденичаря. — Б.пр. ↑

[2] Герои на прочутата поема на А. Мицкевич „Пан Тадеуш“ — Б.пр. ↑

[3] Вид полска водка. — Б.пр. ↑

[4] Най-добре се сме този, който се смее последен (фр.). — Индивидуален вариант на известната френска поговорка *Rira Men qui rira le dernier*. — Б.пр. ↑

[5] Времето е пари (англ.). — Б.пр. ↑

[6] Валерианови корени (лат.). — Б.пр. ↑

[7] Блестящ цар на природата (лат.). — Б.пр. ↑

[8] Бремето на изобилието (фр.). — Б.пр. ↑

[9] Вие, драги, сте най-представителният кретен в света (фр.). — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

Тази неделя не беше като другите. Прокоп се върна от църква порано от обикновено. Бързо изнесоха от къщата всички пейки, столчета, столове и ги наредиха на сянка под дърветата. Не беше минал и час и дворът гъмжеше от коли и брички. Мнозинството от надошлите бяха стари, сериозни стопани от близката околност, но имаше и такива, които бяха пристигнали и от по-далечни — на двадесет или дори на тридесет километра — села. Сигурно нямаше да се съвещават дълго, защото не разпегнаха конете. Жените останаха в колите, а селяните отидоха под дърветата и седнаха.

Пръв започна Валенти Шуба, най-възрастният и най-уважаваният от всички стопанин от Расковице:

— Събрали сме се тук да поговорим по един полезен според Прокоп Мелник въпрос в интерес на хората и за слава на бога. Всички знаете за какво става дума и макар че не сме богати и че сигурно ние сами няма да имаме достатъчно за такъв строеж, аз вярвам, че като се започне, много ще се присъединят към нас — едни с труда си, други с материали, трети с пари. Само лошият човек няма да разбере, че всички ще имаме полза — ние и цялата околност. При това трябва да благодарим на професора, защото за нас е голяма чест, че се е върнал по нашите краища, макар че е могъл да си остане в оня голям град.

— Така е, така е — обадиха се много гласове.

Шуба продължаваше:

— Тогава трябва да му покажем нашето добро желание и да направим нещо полезно и за нас самите. Ние нямаме средства за нещо по-голямо, но аз мисля, че можем да вдигнем къща с четири стаи, покрита с шинди. Нашият стопанин, Прокоп Мелник, дава десет декара парцел — там ще бъде построена сградата, от село Руджишек обещаха дървен материал. А сега трябва да решим кой ще се заеме с превоза, кой със зидарията на основите, дърводелската работа и останалото. Няма защо да се безпокоите за тухли за печката и

комините, а също и за стъкла за прозорците, защото аз и моят баджанак Зубар ще ги осигурим.

Шуба свърши и настана толкова продължително мълчание, та можеше да се помисли, че всички събрани не поддържат ни най-малко проекта, който чуха. Все пак този, който би помислил така, щеше да се излъже. Тукашните хора не обичаха прибързаността, не обичаха също първи да се изтъкват преди другите. Не е приятно да те мислят за човек, който не се владее и се самоизтъква пред съседите.

Първ се обади брадатият юначага Иван Балабун, старообредник от Нескупа, който беше не само добър земеделец, но и добър дърводелец, когото ценяха в цялата околност. Той обеща от свое име и от името на брат си да извърши цялата дърводелска работа; всъщност това и очакваха от него. После Юзеф Петрунис от Бервинти обеща от името на цялото село (в което изпълняваше длъжността пълномощник) шиндите за покрива на къщата и цялата работа по покриването. Селяните от Вицкуни, които бяха много опитни в дърводелството, заявиха, че ще направят скелето. И така едно след друго се сипеха предложения, а Прокоп Мелник най-подробно записваше на един голям лист. Когато вече всичко беше уточнено, присъстващите се подписаха един след друг. Те не бяха много. От събраните 40–50 души само няколко знаеха да пишат. Останалите вместо имената си слагаха по три кръстчета. Но това ни най-малко не омаловажаваше валидността на тези подписи. Първо, защото го правеха, след като дълго бяха обмисляли всичко, и второ, защото беше доброволно.

Едва сега всички вкупом се отправиха към пристройката, а Прокоп влезе вътре. Макар че беше неделя, той завари Вилчур да работи, правеше някакви отвари от билки.

— Какво има, Прокоп? — вдигна глава Вилчур. — Май че имаш много гости.

— Това не са гости — отрече с глава воденичарят. — Дошли са по работа, и то по-скоро при тебе, отколкото при мене.

— При мен? — учуди се Вилчур.

— Ами, да. Интересуваше се къде ходя и защо, е, сега излез пред къщата и ще разбереш. Там всички вече те чакат.

Заинтригуван, Вилчур и понятие нямаше за какво става дума.

— Какво кроите там? — запита недоверчиво той.

— Ами ела и ще разбереш.

Събралите се селяни посрещнаха Вилчур, като се кланяха ниско. Най-красноречивият от всичките. Шуба, пристъпи напред и каза:

— Ето, ние сме дошли, господин професоре, да ви благодарим, че сте се върнали при нас. Но благодарността си е благодарност, то се знае. Вятърът отвява и най-хубавите думи и нищо не остава от тях. Да, ето, ние се посъветвахме и решихме нашата благодарност да не е само на думи. Ти, господин професоре, не искаш да вземаш от нас пари, когато ни лекуваш, а и лекарствата безплатно раздаваш. Чухме от Прокоп, че си имал намерение тук по нашите краища да вдигнеш болница, но всичките ти пари отишли за тия лекарства. Та затова Прокоп дойде при мен и ми казва, че ние сами за твое улеснение и, разбира се, за наша полза трябва да построим с общи сили болница. Съветвахме се, обмислихме и ето какво излезе от всичко това...

Сега Шуба разгъна листа, сложи очилата си и зачете, като се запъваше — кой какво е обещал и кой какво дава. След това внимателно сгъна листа и го подаде на професора с думите:

— Не е кой знае какво, но мислим, че и на теб ще ти бъде приятно, а и за нашата околност е голяма чест, защото няма болница и в градчето дори. Всеки ще помогне, с каквото може. Богатите с пари или с материал, бедните с работа или с превоз. Приеми това от нас, господин професоре, защото даваме кой каквото може от сърце. Къщата ще бъде малка, но в нея да векуваш и нас всички да лекуваш.

Вилчур беше толкова развълнуван, че не можа да удържи сълзите, които напиреха в очите му, въпреки заключителното римувано посвещение. Познаваше тези хора отдавна и добре и все пак не допускаше, че са толкова благоразположени към него, че са способни на толкова голяма жертва. Прегърна един след друг Прокоп, Шуба, Балабун, Петрунис и всички останали.

— Никога няма да забравя това, добри хора — повтаряше той, без да крие, че е развълнуван.

Веднага започнаха да се съветват какъв да бъде планът на болницата. За да се ориентират по-добре, всички отидоха на хълма, където щеше да бъде построена. Строителството щеше да ръководи опитният дърводелец от Вицкуни Куркович, а общия надзор повериха на Шуба и на Прокоп Мелник.

Когато всички се разотидоха, Вилчур каза:

— Прокоп, ти наистина ми поднесе голяма изненада. Сега се сещам, че си пътувал из околността, за да убеждаваш хората да направят болница. Сигурно не ти е било лесно.

— Отначало, докато не обясних какво и как, наистина не беше лесно. Но по-късно, когато научиха, че някои са се съгласили, един обеща едно, друг — друго и станаха повече. Като започнем работата, сигурно още доста ще се обадят.

— А кога искате да почнете? — попита Вилчур.

— Няма за какво да отлагаме. Утре ще започнат да карат камъните за основите, значи и изкопа ще започнем утре.

Прокоп говореше с обичайния си тон и се стараяше да не показва гордостта, която изпитваше, след като беше реализирал своите намерения. Наистина в понеделник, от ранно утро, започнаха да прииждат коли с камъни, дойдоха и няколко души от Нескупа, няколко от Радолишки и трима литовци от Бервинти с лопати и кирки. Куркович със своя жълт метър, който стърчеше от кончова му, и с въже измерваше, пресмяташе и обозначаваеше терена. Наистина от сутринта заръмя, но това не им попречи да работят.

Цялата воденица, всички бяха развълнувани от делото, което започваше. Хората, които идваха при лекаря за съвет, започнаха да помагат в строежа, доколкото силите им позволяваха. Хълмът, където работеха, беше само на неколкостотин крачки от воденицата и се виждаше като на длан. Затова когато Луця, която още нищо не знаеше, дойде от градчето, беше заинтригувана от тая нова гледка. Разбира се, през деня, докато приемаше пациентите, правеше дребни операции, превръзки и други, тя успя да разбере от професора за какво става дума само по някои откъслечни отговори. Вечерта обаче я заведе на строежа и всичко ѝ обясни.

Беше развълнуван от това, което се предприемаше, оживен, почти ентузиазирен. С младежка енергия правеше планове за бъдещето.

— Това е само началото, госпожице. Само началото. Ще видите! Нашият пример ще бъде последван и на други места. Стотици лекари, осъдени на безделие в града, най-после ще разберат своята мисия и ще се посветят на скромната работа в дълбоката провинция, където населението е лишено почти напълно от лекарски надзор и където смъртността на децата достига вече застрашителни цифри.

Очарована, тя одобрително кимаше, а той продължаваше да говори:

— Само вижте. Без какъвто и да било натиск, тези хора показаха, че съвсем не са безразлични към проблемите на хигиената, че разбират своя обществен дълг и че искат да вървят напред. Ето, виждате ли, тези, които са се ангажирали, всичките почти са се подписали на листа с кръстчета, почти всичките са неграмотни. Те са непросветени, но жадуват светлина. Жадуват за напредък и всеки според възможностите си иска да допринесе нещо за него. Та нали нищо не ги е принудило да правят каквито и да било жертви, никаква наредба на властите, дори никакво задължение. Имайте предвид и това, че тук живеят предимно бедни хора. Той се засмя и добави:

— А най-голям номер направиха на Йемьол! Аз наистина много се забавлявам с него. Преструва се, сякаш нищо не е станало, а тази история явно го е изкарала от равновесие. Неговият цинизъм и скептицизъм изведнъж губят почва под краката си. Просто да не повярваш. Не успя да направи никаква заядлива забележка досега. Само мърмори под носа си.

— Не се безпокойте — засмя се Луця. — Бързо ще си възвърне красноречието. Нека само да посвикне с това ново за него положение. Но признавам си, господин професоре, че и аз не очаквах от страна на тези хора такава готовност да си направят този труд, въпреки че ги познавам по-добре от вас.

Професорът се възмути.

— Вие ги познавате по-добре от мен? Сигурно се шегувате? Само за няколко месеца!

Луця разбра, че направи гаф и каза:

— Разбира се, че се шегувам!

Всъщност съвсем не се шегуваше. Откакто беше дошла в този край, тя, съобразно с предварителните си планове, не се ограничаваше само с това да помага на професора, а много често отиваше на посещения в близките селища. Под най-различни предлози влизаше в къщите, запознаваше се с децата и с възрастните. Когато се налагаше, раздаваше лекарства, лекуваше дребни заболявания, превързваше занемарени рани. Но главното й занимание беше друго. Обясняваше на селянките значението на чистотата, уговаряше ги по-често да мият съдовете, да употребяват спално бельо, да се къпят, караше ги да

отварят прозорците и да проветриват задушните стаи, обясняваше, че да се държат домашните животни и птици в къщата вредно за здравето както на хората, така и на животните. Понеже тя беше надарена със способността да влияе на обкръжението, селата, в които беше ходила по-често, постепенно придобиха по-добър вид. Разбира се, фактът, че Луця беше асистентка на Вилчур, не беше без значение и тя действуваше някак си в сиянието на неговия авторитет. Във всеки случай доста бързо спечели доверието и благоразположението на хората от околните селища.

Често се обръщаха към нея за съвет по най-различни въпроси, които нямаха нищо общо с професията ѝ. И, разбира се, тя имаше право да твърди, че по-добре от него познава местните жители.

Затова не без основание сега му каза:

— Знаете ли, господин професоре, не трябва да се възлагат големи надежди на това, че постъпката на тези хора ще бъде последвана на много места. Освен ако из страната не се пръснат няколко хиляди професори Вилчур.

— Нали казах, че някои лекари непременно ще отидат по селата.

— Да — възрази тя, — но тук става дума не за какъвто и да е лекар, а за човек, към когото хората ще се отнасят с пиетет, с какъвто се отнасят към вас.

— Лъжете се, госпожице Канска. Тук моята личност играе второстепенна роля. Инициативата не беше моя, нито пък съм ги убеждавал да строят болницата. Сами го измислиха, решиха и организираха. Аз и пръста си не съм помръднал.

— Но те започнаха всичко това, единствено защото вие сте тук, защото ви смятат за свой голям благодетел, вярват ви безгранично и искат да улеснят работата ви. Вие дори не си давате сметка на какво огромно признание се радвате сред тях. Не само на признание, но и на почит, преклонение.

Вилчур махна с ръка.

— Преувеличавате. Не трябва да преувеличавате, госпожице.

— Не преувеличавам. Ако не беше така, както казвам, те нямаше да идват при вас като евреи при равин с молба да разрешавате споровете им, да бъдете посредник, да усмирявате непокорните или да призовават към благоразумие онези техни близки, които искат да направят нещо лошо. И вие, господин професоре, не трябва да

принизявате вашата роля и значение за тях. Не трябва да им отнемете вярата, че самото providение ви е изпратило. Тази вяра е съзидателна и полезна.

— Но не е основателна — прекъсна я Вилчур. — С нищо не е обоснована.

Луця гледаше мълчаливо пред себе си и след малко тихо се обади:

— Кой може да знае това, професоре?... Нима вие самият, бихте могли да знаете? Как можем да сме сигурни, че не сме винаги само оръдия на свръхчовешка сила, която действа чрез нас, която ни ръководи?

Вилчур махна с ръка.

— Не ни и трябва да знаем — каза той почти сурово.

— И все пак... — започна Луця.

Той я прекъсна.

— Не трябва. Не трябва да се задълбочаваме в това, което ще бъде след нас. Трябва в нас самите да търсим и законите, и компаса. И просто да вършим своето дело. Да правим това, което ни диктува съвестта. Да ни изпълва вътрешна хармония. Винаги съм мислил така.

— Да, господин професоре, знам това — отговори Луця. — Все пак човек трябва да притежава душевни качества и душевно равновесие като вас, за да е вътрешно удовлетворен и да не търси извън себе си основания и обяснения, да притежава чувството за собствена правота. Знаете ли, в това е именно вашата сила, която привлича, която внушава на другите не само уважение, но и тази искрена и дълбока любов, която ви обкръжава.

— Не говорете такива неща, госпожице Канска — почти смутено каза той. — Аз съм един най-обикновен човек под слънцето и благодаря на бога за това. Йемьол казва, че човек трябва да бъде нищо и че само тогава може да бъде щастлив. Аз мисля, че той много преувеличава. Трябва да си нещо, но не кой знае какво. Ето например добър хирург, добър воденичар, добър строител, да имаш своето място във всемира, да го цениш и в зависимост от възможностите си да се усъвършенствуваш и да живееш просто, по-късно да умреш просто и да оставиш след себе си спомена за добре изпълнен дълг. Това е всичко.

Той седеше на един голям камък и гледаше замислено напред.

Луця каза:

— На тая програма липсва едно...

— Липсва?

— Да. Тази програма е много себична. Човек трябва да бъде поне толкова богат и щедър, че да е готов да подели себе си с друг, да даде на някого друго по не част от своите чувства, от своите преживявания.

Той усмихнато я погледна и каза:

— Ако те струват все още нещо. Ако те не са дрипи, само дрипи, само някакви остатъци от нещо отдавна избеляло, овехтяло, умряло.

Не беше напълно искрен. Изрази само своите опасения и очакваше Луця да възрази. Тя обаче дълго мълча и после каза:

— Та нали вие знаете колко много ви обичам? Нали знаете?...

— Ще ви изпратя до Радолишки — стана Вилчур.

Когато отминаха воденицата, той заговори:

— Знам, че така ви се струва. Знам, че вие вярвате в това, което казвате, мила госпожице. Но как мога аз, който съм в залеза на живота, как мога аз да приема от вас този дар, дар от вашата младост, красота, чувства? Трябва да съм честен. Може да не съм чак толкова стар, че желанието да имам свое лично щастие да изглежда гротескно. Но искам да съм откровен с вас. Към вас изпитвам твърде голяма нежност и приятелски чувства, за да имам смелостта да посегна на онова, което искате да ми дадете толкова лекомислено.

— Лекомислено!

— Да — повтори той, като наблегна. — Лекомислено. Вие сте още много млада. Не се съмнявам в добрите ви чувства към мен. Разбирам и това, че на вас те ви се струват нещо, което е достойно да бъде наречено любов. Но вие се лъжете!

Тя поклати глава.

— Не се лъжа.

— Може днес да мислите така, скъпа госпожице. Но след година или две ще промените мнението си и тогава ще бъдете нещастна, защото ще смятате, че от ваша страна ще бъде нечестно да се оттеглите, да се разделим или просто да ме изоставите. Нали ви познавам.

Тя взе ръката му и каза:

— Никога няма да ви изоставя. И никога няма да се разделя с вас. Защо толкова малко вярвате в това, че съм в състояние да си дам сметка за своите чувства и желания? Че това не са никакви преходни и химерни прищевки, а цел на живота ми, цел, която съм си поставила отдавна и която никога няма да се промени. Аз съм зряла жена, зрял човек. Разбирам себе си, но вас не мога да ви разбера. Та нали знам, че не ви отблъсквам, че не съм ви чужда. А, от друга страна, аз не очаквам от вас чувствата, които вие не можете или не искате да ми дадете. Желая да бъда до вас, желая да ви помагам, това е най-нормалното нещо на тоя свят. Може да не съм заслужила щастието да ви бъда съпруга, може би посягам към ценност, за която не съм достойна, но поне не ми забранявайте да го желая.

Вилчур стисна ръката ѝ.

— Госпожице... — започна той, но тя го прекъсна.

— Не, не ми повтаряйте вашите възражения. Всичките ги знам вече наизуст.

Усмивната вдигна към него очи.

— Професоре! Вие сте първият човек, когото се опитвам да прелъстя. Смилете се над мен, липсва ми опит.

Той искрено се разсмя.

— Скъпа госпожице. И мен за пръв път в живота ми ме прелъстяват. Нямам никакъв опит в това отношение.

— Вие забравяте Зоня.

— Ах, Зоня! Тази почтена женица винаги ме е обсипвала с прекалено много чувства.

— Не е трудно да се забележи. Зоня ме поглежда много недоброжелателно — предусеща съперница в мен.

Професорът се разсърди.

— Що за сравнение?!

— В тия неща всички сравнения са възможни. Аз самата не знам коя от нас има повече шанс.

Тя каза това с явно кокетство и Вилчур смутено отговори:

— Вие се шегувате.

— Съвсем не се шегувам. Вие се браните от мен така, сякаш съм някаква опасна мегера.

Той поклати глава.

— Аз ви браня от себе си.

— И го вършите с удивително постоянство.

— Продиктувано от съзнанието за справедливостта на защитаваната кауза — каза той с усмивка.

— Или по-скоро от необоснована съпротива.

— Вие дори не си давате сметка колко трудно е да продължавам да се съпротивлявам. Вие изкушавате съдбата. Предупреждавам ви!

— Не се боя от съдбата.

— Това именно е доказателство за лекомислие.

— Или вярата, че не можеш да избягаш от съдбата си.

— Не можеш да избягаш — повтори Вилчур, след като размисли.

Той казваше истината. И действително колкото по-дълго живееше заедно с Луця, толкова по-често се улавяше, че търси аргументи в полза на брака и колкото повече разумни основания откриваше, толкова по-малко възражения намираще у себе си. От поведението и от думите на Луця имаше основания да мисли, че нейното чувство не е временно и преходно желание, че тя наистина го обича, че наистина иска да бъде неговя съпруга. Въпросът за разликата във възрастта не изглеждаше толкова страшен. В края на краищата по света имаше много такива именно бракове. Този факт можеше да се обясни дори от природна гледна точка, макар и с това, че сред животните например самките явно предпочитат и търсят стари самци. Впрочем той не можеше да смята, че с брака си с Луця ще я обвърже за цял живот. Та нали щеше да ѝ върне свободата, веднага щом тя би пожелала.

Всъщност решението му отдавна беше узряло, но той не можеше да го изкаже, сякаш очакваше нещо ненадейно, сякаш предвиждаше, че ще се случи нещо, което ще разреши проблема без неговата воля и без нейния стремеж. И затова се стараяше да избягва разговорите с Луця дотолкова, доколкото те можеха да докоснат опасната тема. Този път той не успя да ги избегне и както му се стори, отиде твърде далече. Едва думата „неизбежно“, която се откъсна от устата ѝ, го накара да се опомни. Неведнъж бе мислил, че неговият живот винаги е бил съставен от неизбежно предопределени събития. Бракът с Беата, научната кариера, популярността, славата, богатството, бягството на Беата, загубата на паметта, дългите години на скитничество, после интригите на Добранецки, упадъкът, Луця и завръщането в Радолишки — всичко ставаше извън неговата воля, беше някъде написано, решено и той нямаше никакво влияние върху това. Разбра, че в действителност

всичко предприето от него, всяка постъпка, всяко решение бяха сякаш продиктувани, бяха сякаш следствие на обстоятелства, които не му дават възможност да избере какъвто и да било друг път. Винаги му беше оставал един натрапен, предназначан, единствен път.

„Неизбежно, мислеше си той. — Дали и в това отношение аз не съм изключение, или пък всеки човек още с раждането си се озовава вече на някакъв коловоз, който трябва да го заведе точно до посочените в предопределението места? Неизбежно. А такива като например Йемьол? Този човек ни най-малко не си дава труд да мисли за утрешния ден. Просто се е предал на съдбата и ѝ позволява да го подхвърля насам-натам, както вятърът — лист. С какво удивително безразличие се подчинява на всякакви промени или състояния, които животът му натрапва. Дори не се замисля над тях.“

Сега Вилчур си спомни това, което още от детинство бе научил в училище и някак си автоматично бе приел като догма: „Човек е ковач на собствената си съдба.“ Що за абсурд! Сигурно за някои по-дребни въпроси предопределението оставя на човека свободата да реши, но тази свобода е обусловена от безброй психически действия, наслоени и формирани през живота, тоест от чужда, натрапена воля. Неизбежно.

Колко трагедия и колко спокойствие има в тази дума. Пътят тук свиваше наляво, а веднага след завоя започваха вече първите къщи на градчето.

— Довиждане, госпожице Канска — каза Вилчур. — И не забравяйте утре, като отивате във воденицата, да се отбиете в пощата и да проверите дали не е дошла пратката с бисмут.

Той ѝ целуна ръка и бързо тръгна към къщи, сякаш се страхуваше, че Луця отново ще подхване разговора. Преди да стигне до воденицата, срещна Васил, който явно го чакаше. Момъкът беше мрачен и угрижен.

— Какво, Василе, нови тревоги ли имаш? — заговори го Вилчур, доволен, че може да се откъсне от своите собствени мисли.

Така е, имам, господин професоре. Как мога да нямам тревоги е такова момиче — отговори Васил.

— Вилчур не разбра веднага. С какво момиче? Аха, Донка!

— Какво, не те ли иска?

— И иска, и не иска.

— Как така? — любопитствува Вилчур.

— Ами да, каза, че има влечение и че ѝ се харесвам, но че няма да се омъжи за мен.

— Няма да се омъжи? И защо? Да не би да е дала вече дума някому?

Васил отрицателно поклати глава.

— Не, не е това. Само че тя се страхува, че баща ми ще ѝ се разсърди и ще я изгони от къщи.

— А за какво ще се разсърди? — учуди се Вилчур.

— И аз мисля, че няма да се разсърди, но тя така предполага. Струва ѝ се, че татко, като я е взел при нас, никога няма да се съгласи тя да стане моя жена. Смята, че няма право дори да мисли за това, защото е бедна.

— Тогава те съветвам просто да поговориш с баща си. Струва ми се, че Прокоп не е неблагоприятен към нея.

Васил се почеса по главата.

— Нали точно тя ми забрани. Тя ми забрани. Казва, че баща ми ще ѝ се разсърди, защото ми е завъртяла ума.

— А ти какво, да не би да си сополанко, който сам не знае какво иска? — нервира се Вилчур.

— Разбира се, че не съм — каза Васил. — Не съм малък вече. Пък и знам — без нея не ми се и живее дори.

— Тогава ти казвам да не обръщаш внимание на нейните забрани и открито да поговориш с баща си.

— И щях да поговоря — каза Васил. — Но ѝ обещах да не казвам нито дума. И сега сам не знам какво да правя. Единствената ми надежда сте вие, господин професоре.

— Ами добре, мойто момче — съгласи се Вилчур. — Ще поговоря с Прокоп и съм сигурен, че няма да ти пречи.

— Аз наистина не знам как да ви се отблагодаря.

— Няма за какво да ми благодариш. Нормално е хората да си помагат един на друг, колкото могат. Ще поговоря с Прокоп. А теб те поздравявам за избора. Хубаво и добро момиче. И това, че е бедна, няма никакво значение.

Васил си отиде зарадван и успокоен. Не се стигна обаче до обещаната от Вилчур намеса. Стана така, че нещата се развиха от само себе си.

След вечеря, преди да се оттегли да спи, Прокоп Мелник си спомни, че е оставил тоягата си на мостчето. Не беше кой знае каква тояга. Обикновена дебела дъбова тояга, каквито можеше с десетки да отсечеш във Вицкунската гора. Но Прокоп_години наред си служеше с нея, беше свикнал и не искаше сега да я изгуби. До мостчето отиде по една права пътечка и, разбира се, намери тоягата. Връщаше се обаче по брега на езерото, защото нощта беше топла и имаше луна. И тъкмо защото имаше луна, видя на пейката под скорушата две прегърнати фигури и ги разпозна.

Бяха Васил и Донка. Прокоп за миг се поколеба и ускори крачка.

— Какво правите тук? — извика заплашително той.

Младите отскочиха. Те толкова бяха погълнати един от друг, че не бяха забелязали Прокоп да се приближава.

Старият воденичар гневно и сурово ги гледа известно време, стискайки тоягата в ръката си. Накрая извика:

— Донке! Марш веднага вкъщи!

Когато момичето със сведена глава бавно тръгна, той още веднъж подхвърли след нея:

— Глупачка!

Васил стоеше сконфузен, скубейки листчета скоруша. Той знаеше, че с баща му шега не бива, и беше готов за най-лошото. Разбира се, Прокоп дишаше тежко, а погледът му не обещавахе нищо добро.

— Аз всъщност нищо... — обади се най-после Васил.

— Млък, ах ти, дяволско семе! Ей сега ще ти дам да се разбереш!

— Татко, моля ти се — опита се отново да се защитава Васил, но млъкна, защото Прокоп вдигна тоягата над главата си.

— Признай веднага, сторил ли си й нещо лошо? Но кажи истината, защото ще те убия!

Васил възмутено се удари в гърдите.

— Аз да й направя нещо лошо? Предпочитам да умра.

Воденичарят долови нотка искреност в гласа му, но не свали тоягата.

— Закълни се — каза той.

— Кълна се!

Прокоп шумно си отдъхна и каза с облекчение:

— Ах ти, дяволско зачатие!

Той изтри изпотеното си чело и тежко се отпусна на пейката.

— Татко, ти веднага ме нападаш с тоягата, още преди да съм ти обяснил...

— Никакви обяснения не може да има! Как не те е срам! Такива работи под собствения ми покрив. Срам искаш да ми докараш, с пръст да ме сочат хората и високо да говорят, че съм приютил сирачето, за да развратничи синът ми! Пфу дяволско зачатие! И всичко това в моя дом! На стари години! Значи такава радост дочаках от тебе. Ама чуй ме: само да й направиш нещо лошо ще те убия. Ще те убия като куче! Ти знаеш, че празни приказки не приказвам.

Васил изведнъж се разбунтува:

— Татко, какво ме заплашваш. Аз и без това ти казвам, че не мога да живея без нея. Не мога и не искам. Ето там е работата! Там е работата!

Прокоп скочи и с всичка сила удари с тоягата по пейката и извика:

— А ти не знаеш ли, дяволско семе, как да постъпиш християнски? Не можеш да живееш без нея? Тогава ожени се за нея! Ожени се, глупако, а не любов из храстите!

Един миг Васил остана вцепенен. Просто не вярваше на собствените си уши. Изведнъж той проумя, скочи, хвана ръката на баща си и започна да я целува. Старият не разбра, изтръгна ръката си и извика:

— Какво има пак?

— Благодаря ти, татко. Аз нищо повече не желая... Само че си мислех, мислехме си, че ти, татко, няма да се согласиш.

— Какво приказваш ти, глупако? За какво няма да дам съгласието си?

— Ами за моята женитба с Донка.

Старият го погледна подозрително.

— Ей, струва ми се, че ти нещо го усукваш!...

— Да усуквам, от къде на къде? Какво говориш, татко? Тя отдавна ми е легнала на сърцето, а и аз на нея също. Аз дори исках, татко, да те питам дали си съгласен да се оженим.

— Тогава защо не си ме попитал? — прекъсна го Прокоп.

— Ами защото Донка...

— Какво Донка?

— Донка не ми даваше. Казваше, че ти, татко, страшно ще ѝ се разсърдиш.

— Ето ти тебе глупости. За какво трябва да се сърдя?

— Ами защото ти, татко, можеш да помислиш, че тя иска да се ожени заради богатството. Казва, че ти, татко, си я прибрал по милост, а тя не може да се покаже толкова неблагодарна, че да завърти главата на сина ти.

Прокоп махна с ръка.

— Да, оглупяла е и толкоз.

Той се окашля и стана от пейката. Замислено се огледа и без да каже нито дума, тръгна за вкъщи. Когато беше на стотина крачки от пейката, се обърна и каза:

— Утре Романюкови да ми върнат четирите чувала. Аз чувалите не ги получавам безплатно.

— Добре — каза Васил. — Ако не ги върнат, няма да им дам брашното.

Когато крачките на баща му утихнаха, той се отпусна на пейката и се замисли. Всичко свърши толкова неочаквано и толкова щастливо, че не бе за вярване. Все пак минаха няколко минути, преди да осъзнае всичко точно. Тогава започна да се смее и с все сила да се удря по коленете.

Когато след половин час, пристъпвайки внимателно, той се приближи до къщата, в стаите вече не светеше. Баща му явно веднага беше легнал да спи и не беше разговарял с Донка. Бедното момиче сигурно не можеше да мигне, защото предполагаше, че на другия ден ще има големи неприятности.

И действително, след като се бе върнал вкъщи, Прокоп нищо не беше казал на Донка. Затова пък на следния ден, след закуска, когато всички бяха в стаята, извади от джоба си натъпкано портмоне от кожа, която някога е била кафява, извади от него две банкноти от по сто злоти, сложи ги пред Донка и каза:

— Ето ти двеста злоти. Нали трябва да си накупиш някакви дрехи преди сватбата.

При тези думи всички замряха неподвижни. Старата Агата стоеше с широко отворена уста, Олга погледна баща си така, както се гледа луд, лицето на Васил се разтопи в усмивка, а Донка пребледня като смъртник.

— Преди сватбата? — простена Зоня. — Преди каква сватба?
Прокоп не намери за необходимо да отговаря и стана от пейката.

— Пред моята сватба — каза Васил с известно самохвалство. —
Аз се женя за Донка.

Донка безмълвно се хвърли към ръката на Прокоп. По лицето ѝ
се стичаха сълзи.

— Ето ти тебе работа! — каза учудено рижият Виталис.

Прокоп излезе от стаята, като отбиваше благодарностите на
Донка. Едва сега всичко в стаята закипя. Тя изпълни с възклицания и
приказки. Всеки искаше по-скоро да разбере как е станало това. Васил
с гордо изражение на лицето обясняваше. Наталка дърпаше Донка за
фустата и викаше:

— Защо плачеш, Донке? Ама че глупачка, защо плачеш?!

Отговорът на Донка потъна в хлипане.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Строежът на болницата вървеше бързо. И нищо чудно. Работна ръка не липсваше. Много малко бяха хората в околността, които не искаха да допринесат с нещо за изграждането на болницата. Славата на тази инициатива широко се разпространи. Дори вестниците писаха за нея — хвалеха общественото съзнание на селското население, което участвуваше масово.

До жътва сградата беше покрита. А сега бързаха да поставят пода, да сложат прозорците, за да успеят преди горещото жътвено време. Мнозинството от работещите на строежа хора бяха селяни, затова и дума не можеше да става да се откъсват от своите стопанства по време на прибирането на реколтата.

По същото време в градчето мебелите за болницата бяха готови, а Луця замина за града да купи инвентар. Там не можеше да се намери всичко и писа на доктор Колски, за да го помоли да купи останалото във Варшава и да го изпрати с наложен платеж.

На Колски тя пишеше доста често. Обичаше неговите писма. При това разчиташе в тях искрена тъга и носталгия по нея. Почти във всяко писмо той я молеше да му позволи да дойде в Радолишки поне само за един ден. Винаги решително му отказваше. Смяташе, че няма никакъв смисъл да събужда отново някакви надежди у него, отново да разврежда сърцето му. Не можеше да му даде нищо повече от приятелство и симпатия, а приятелството и симпатията намираха достатъчен израз в писмата и не изискваха лични срещи.

Сега именно, в тоя период, присъствието на Колски щеше да бъде изключително неприятно не само за нея, но и за него. Отношенията ѝ с професора много се бяха изменили от известно време насам. По-точно — от деня, в който Прокоп обяви годеща на сина си с тяхната далечна роднина Донка. Наистина сватбата щеше да стане едва след Коледа, но младата влюбена двойка сякаш насищаше с голямата си любов цялата атмосфера във воденицата и всички, които живееха и дишаха в нея, неволно чувствуваха по-живо своите собствени

сърдечни преживявания. Тази атмосфера допринесе да се стигне най-после между нея и Вилчур до нещо, което тя би могла и което искаше да смята за съгласие за брак от негова страна.

Една вечер по пътя за градчето се отби, както тя често правеше впрочем, в радолишкото гробище на гроба на Беата. Още през пролетта беше подредила гроба, посадила беше цветя и храсти. Сега трябваше само от време на време да скубе троската и останалите плевели. Обичаше да идва тук. В тишината и в шумола на високите дървета беше толкова приятно да размишляваш за живота на тази трагична жена, нанесла дълбоки, почти смъртоносни рани на своя мъж и на себе си. За мощта, за страшната унищожителна мощ на любовта, всъщност най-силната творческа мощ; най-накрая за своите собствени чувства и за това, което те могат да дадат на нея самата и преди всичко на него.

Дали ще успее да го възмезди за несправедливостта, причинена от другата? Ще успее ли с топлота и нежност да съживи в неговото сърце дарбата да обича? Ще чуе ли някога думите: „Ти ме направи щастлив. Аз съм по-щастлив, отколкото с другата“?

Луця търсеше отговор на всичко това, вперила поглед в черния кръст. По-малко мислеше за себе си. За своето щастие. Отдавна ясно бе ограничила това щастие до щастieto да му служи. Да му служи, да му помага, да бди над неговите проблеми, над неговото спокойствие, над неговото душевно равновесие. Чувствуваше се почти призвана, почти се беше нагърбила с мисията да възмезди този човек с голямо сърце поне за част от неправдите, които бе познал. Това беше всичко, което тя желаше.

Онзи ден, когато, потънала в такива размисли скубеше бурените на гроба на Беата, чу нечии стъпки зад гърба си. Обърна се и видя Вилчур. Той постоя известно време мълчаливо, най-после каза:

— Досецах се, че сте вие... Че вие се грижите за този гроб.

— Никой не се грижеше за него — каза тя, сякаш се оправдаваше.

На Вилчур му се стори, че долови в гласа ѝ упрек и тъжно се усмихна.

— За мен този гроб е наистина... гроб.

След малко тя се обади:

— В гробовете са затворени спомени.

Той поклати отрицателно глава.

— Не за мен. Не казвам специално за този гроб, а по принцип. Моите спомени почти никога не се свързват с гробища. Какво представляват гробищата?... Сметище, където са засипани в ями остатъци, изхабени излишни остатъци от хора, които някога са живели. Аз така разбирам нещата, може би защото съм лекар. Защото общувам от толкова години с материята и съм привикнал да гледам на нея като на калъф, в който е затворен човекът. Тяло. Само тяло. Механизъм, притежаващ способността да се движи, да се храни и да отделя. Но само механизъм.

— Аз също съм лекарка — възрази тя.

— Да, именно и вие трябва да гледате на тези въпроси като мен. Кажете ми, смятате ли, че трябва да се отнасяте с пиетет например към пръста или към ръката, която сте ампутирали.

— Това е друго.

— Как така друго?

— Да — просто части от тялото, при това болни.

— Не болни, а мъртви. Ако вие смятате, че например една мъртва ръка не заслужава уважение, хайде кажете ми към коя част на тялото трябва да се отнасяте с почит.

— Господин професоре, вие се шегувате.

— Да допуснем — продължаваше Вилчур, — че бомба разкъса някого на парчета. Към кое от тях ще насочите вашето преклонение?

Луця се възмути.

— Но аз не говоря за преклонение. Става дума за връзката между спомена за някакъв близък починал и едно определено място.

— Ето тук е разликата между нас — възрази Вилчур. — Умрелият на никого не може да бъде близък. Умрелият в смисъл на тленните останки. Близък за нас остава човекът, живият човек. Защо тогава да свързваме своите спомени, спомените си за живия човек с нещо, което е просто антитеза на живота, с труп? В моето въображение паметта за някого се свързва по-скоро с дома, в който този човек е живял, е някакъв предмет, който е употребявал, с фотография, не с гробища.

— И все пак... — поколеба се Луця. — И все пак вие идвате тук.

— Идвам, защото обичам това място, защото обичам шумола на тези стари дървета, тишината и спокойствието и, второ, защото е

свързано с моя живот. Както знаете, именно тук си възвърнах паметта. Идвам тук на гробищата доста често и никога никого не срещам. Понякога трябва да се търси уединение от хората. Дори от най-близките и от най-милите.

— Тогава много ми е неприятно, че ме срещнахте тук, защото наруших вашето усамотение. Тръгвам си вече и ви оставям сам.

— В никакъв случай — не се съгласи Вилчур, задържайки ръката ѝ. — Ще дойда с вас.

Оттатък оградата на гробището, досами нея леко се вълнуваше под слънцето високата ръж.

— Не можете дори да си представите колко много радост ми доставя вашето присъствие.

Тя се усмихна.

— Значи за вас аз не спадам към най-скъпите и най-близките хора?

Той се замисли и каза, като я гледаше право в очите:

— Всъщност... вие сте ми единственото скъпо и близко същество на този свят...

Сълзи напиреха в очите на Луця. Тя спонтанно го прегърна през шията.

Той се наведе над нея и сърдечно я целуна по бузите. В следващия миг обаче с решително движение се освободи от нейната прегръдка.

— Да вървим... Усещате ли как ухае ръжта? Каква прекрасна вечер! Мисля, че чувствам красотата ѝ много силно, защото съм имал малко такива красиви мигове в живота си. Разбира се, често съм се радвал. Но по-често, когато други са се радвали.

Вървяха по тесния път, който капризно се виеше между ръжта и края на нивите, колоритно избродиран с гъсто израсъл синчец и къклица. Тук-там пламтяха великолепни китки лайка.

— Не съм философ — казваше Вилчур — и дори не съм имал време дълго да размишлявам над тези въпроси. Но сега именно се питам какво е щастие. Какво трябва да наричаме щастие. И открих нещо учудващо. Знаете ли, госпожице Луця, че, изглежда, щастieto не може точно да се дефинира, защото на различна възраст човек има различно разбиране за него. Спомням си, че когато бях още в гимназията, мислех, че мога да бъда щастлив само когато стана

пътешественик, мореплавател по далечните океани. По-късно, като студент, си въобразявах, че ще бъда щастлив, ако спечеля слава. После към славата прибавих и парите, за да мога всичко това да сложа в краката на любимата девойка... Колко еволюции или по-скоро каква непрекъсната еволюция.

— А сега как си представяте щастието? — запита Луця.

Вилчур не отговори веднага.

— Сега... — усмихна ѝ се той. — Представям си щастието така именно: тази топла, тиха вечер, ухаещата ръж и вашето добро, обично сърце тук, а там — мили, почтени хора, които имат нужда от нашата помощ, и спокоен живот без бури, без сътресения, без изненади. Така. Така именно разбирам днес щастието. И сигурно това е вече последният негов вариант за мен.

Излязоха на шосето.

— Довиждане, госпожице, много ви благодаря — каза Вилчур и няколко пъти ѝ целуна ръка.

Отново искаше да се притисне към него, но ѝ беше неловко. Вървеше към Радолишки и си мислеше: Е, най-после, най-после...

Тя беше толкова лъчезарна, че дори привлече вниманието на госпожа Шкопкова, която ѝ поднесе кисело мляко и картофи и я попита:

— Днес сигурно ви се е случило нещо много хубаво. Толкова сте весела.

Луця се засмя.

— Отгатнахте. Наистина ми се случи нещо много приятно.

Госпожа Шкопкова не беше от жените, които не биха се досетили, че става дума за някакъв мъж. Тъй като обичаше искрено своята квартирантка, тя каза:

— Блъскам си главата, напрегам си ума кого може да сте си огледали в нашия край. Та тук няма нито един подходящ господин.

Луця искрено се разсмя.

— И все пак намерих.

Шкопкова се замисли с присвити очи.

— Защото сигурно не е младият Чарковски. Той е още дете.

— Не, не...

— И не е братът на енорийския свещеник? Напълно порядъчен човек, разбира се, но не е за вас. А може да е наследникът от

Ковалево?

Луця отрицателно поклати глава, като продължаваше да се смее.

— Тогава наистина не знам кой е — с нескривана тревога в гласа каза госпожа Шкопкова. — Наистина не знам кой може да бъде. Тук наистина няма друг подходящ. Да не е някой, който живее надалеч?

— Не, някой, който живее наблизно.

— Е, тогава наистина не мога да се сетя — отказа се Шкопкова. — Хората, като ви виждаха, докторке, с младия Чарковски, започнаха да говорят. Други казваха, че наследникът на Вицкуни иска да се жени за вас. Но той е такъв заклет стар ерген, че не вярвах. Също така не повярвах, когато госпожа Янковска казваше, че се гласите за професор Вилчур. Казах й: „Драга госпожо Янковска. Какви глупости приказвате? Та той е стар човек. Той е по-близо до гроба, отколкото до женитбата.“ Така също и за брата на енорийския свещеник. Не е подходящ. Не е достатъчно образован и що за мъж е това, който нищо не прави, а го издържа друг.

Луця не отговори. Тъкмо свършваше вечерята и ставайки, даде на госпожа Шкопкова да разбере, че няма време да разговаря повече.

Всъщност тя болезнено прие забележката на тази жена за Вилчур. Нима хората наистина го смятат за толкова стар? Него, него, който беше изпълнен с толкова енергия, толкова неуморим в работата и с толкова млад дух. А всъщност и със здраво тяло.

Няколко дена тя не можа да асимилира това впечатление; Освободи се от него, когато замина за града. В края на краищата смешно беше да взема под внимание чието и да било мнение по този въпрос. И особено мнението на хора прости, разсъждаващи е много примитивни категории.

Когато се върна, намери писмо от Колски. Съобщаваше й, че е купил всичко, за което го е молила, и го е изпратил по пощата. За себе си пишеше малко: работел много, печелел все повече. Положението му в болницата било добро, защото го поддържал доктор Ранцевич, който сега е заместник на професор Добранецки. Добранецки идвал в болницата все по-рядко и за кратко време. Имал някакви оплаквания във връзка със здравето. Оплаквал се от главоболие. По съвет на Ранцевич бил свикан консулт, който не открил нищо съществено и решил, че причина за всичко е черният дроб и една обща преумора. Сигурно тези дни Добранецки ще замине да лекува черния си дроб в

Мариенбад. По време на неговото отсъствие Ранцевич ще поеме ръководството, а поста на Ранцевич ще заеме Колски.

„Затова — пишеше по-нататък той — този път не ви моля да ми позволите да дойда в Радолишки. Няма да ме освободят нито за един ден. Терзае ме непоносим копнеж. Във вашето някогашно жилище се е настанило някакво младо семейство. Често минавам оттам. На прозорците има много цветя. Сигурно са щастливи. Колкото повече мисля за вас, толкова повече се убеждавам, че все пак вие сте права. Щастieto се състои в това да пожертвуваш за любимия всичко, което имаш. По-рано не го разбирах. Изглежда, че човек, ако иска да научи нещо, трябва да страда. В последното си писмо не споменавате нито дума за вашите лични намерения. Вие знаете какво имам предвид. Много ми се иска да имам една ваша снимка. Да видя как изглеждате сега. Сигурно това не е молба, която вие не бихте могли да изпълните?“

В post scriptum, както обикновено, той допълнително изпращаше поздрав на професор Вилчур, поздрав, които Луця предаваше на Вилчур, но винаги трябваше да ги разкрсява с измислени от нея сърдечни думи.

Този път Колски трябваше да чака повече от обикновено отговора на Луця. Първо, защото правенето на снимки при местния фотограф „полуаматьор“ отнемаше доста време и, второ, Луця беше заета повече от всякога, защото уреждаше болницата. Оказа се при това, че трябва да бъдат уредени различни бюрократични формалности във връзка с нейното откриване. Луця трябваше дори да замине за околийското управление, което беше на повече от четиридесет километра.

За местните условия болницата беше много добра. От терасата се влизаше в просторно преддверие, което трябваше да играе ролята на чакалня. От лявата страна имаше две големи стаи. Едната беше подредена като болнична стая с четири легла, втората — като амбулатория и зад една дървена преграда — операционна. От пруста

вдясно имаше три по-малки стаи: едната, изолирана, щеше да служи за аптека и склад на билки, а също и за подслон на Йемьол. Останалите две стаи трябваше да бъдат жилище на Вилчур и Луця. Разбира се, те двамата не бяха говорили по този въпрос. Все пак, когато по време на строежа господин Куркович попита професора да свърже ли двете стаи с врата, Вилчур отговори:

— Мисля, че да. Нали после, ако се наложи, винаги може да бъде затворена.

Всъщност нямаше голямо желание да се премества в болницата. С удоволствие би останал в старата пристройка, с която беше свикнал. И все пак не можеше дълго да живее там, защото след Коледа Васил щеше да се ожени и можеше да се предположи, че младата двойка ще се настани именно в пристройката, въпреки че никой не беше казал нито дума на Вилчур за това.

Първата седмица след жътвата се състоя освещаването и едновременно откриването на болницата. Събра се много народ, от петнадесетина села в околността, пристигна дори и околийският лекар от далечния околийски център. Искаше да се запознае с професор Вилчур. Доктор Павлицки, въпреки че получи покана, демонстративно не дойде. Освещаването направи радолишкият свещеник Грабек, който също каза прочувствена реч, като благодари на Вилчур, че е решил да се засели в този край и да работи тук за народа; подчерта също заслугите на местното население, което с построяването на болницата беше дало чудесен пример за подражание. После Вилчур каза няколко сърдечни думи и тържеството свърши. Хората обаче дълго не се разотиваха, оглеждаха внимателно, интересуваха се от подробности и хвалеха солидния строеж на сградата.

Всъщност новопостроената болница приличаше много на селските болници, каквито имаше със стотици и хиляди в Западна Полша. Тя се отличаваше от тях само по това, че в преддверието имаше скрин, в който пациентите можеха, ако желаят или пък имат възможност да оставят хонорари под формата на масло, яйца, парче сланина или чувал със зърно. Тези запаси трябваше да послужат да се изхранват болните на легло, както и за издръжка на болницата. До скрина беше поставена тенекиена касичка за парични дарения, макар че такива дарения се правеха много рядко.

На следния ден след откриването на болницата се оказа, че е била много необходима. Докараха от Нескупа почти умиращата дъщеря на един стопанин, която се беше надянала на вила. Привечер от Вицкуни докараха ратай от някакво имение със смазан крак — попаднал бе във вършачката. Този пациент се отличаваше от другите, защото собственикът на имението обещавахе да заплати за лечението му. Болницата по принцип трябваше да бъде главно за бедни, за местните селяни или за техни роднини, които със собствените си ръце я бяха построили.

Професорът и Йемьол се пренесоха едва в четвъртък, а в петък докараха нещата на Луця от Радолишки. Тъй като мълвата за откриването на болницата беше плъзнала нашироко, напливът от пациенти се увеличаваше. Затова професорът прие с благодарност предложението на Донка да помага при превързването на болните.

Работата в болницата навлезе в нормалното си всекидневие. Отрано прииждаха болни. Вилчур и Луця имаха много малко време да разговарят през деня. Затова пък вечерите прекарваха заедно. Тогава дълго се разхождаха. Понякога заедно с Йемьол. Той все пак предпочиташе да седи в крчмата в Радолишки. Към функциите си в болницата се отнасяше нехайно. Често отсъствуваше точно тогава, когато имаше нужда от него или пък от един подиум на терасата произнасяше пред селяните речи, гарнирани с чужди изрази.

— Странно — казваше Луця. — Никога не съм го виждала в трезво състояние. Но и пиан никога не съм го виждала. Изглежда, че той съвсем съзнателно се поддържа в състояние на постоянна възбуда с алкохол.

— Да — потвърди Вилчур. — Това е неговият начин да избяга от действителността, съзнателно желание да деформира своите представи за заобикалящия го свят. Разбира се, сигурно в основата на всичко с някаква трагедия, каквато този нещастник е преживял. Не си ли спомняте нещо от времето, когато сте били в Сандомеж, нещо, което би могло да ни изведе на някаква следа от неговите преживявания.

Луця отрицателно поклати глава.

— Тогава бях малко момиченце. Леля ми по онова време сигурно е била на повече от тридесет. Не си спомням никога в нейния дом да е споменавано името Йемьол.

— Такова име сигурно не. Впрочем аз не знам дали той се казва така. Сигурно умишлено укрива истинското си име, като е посочил първото, което му е дошло наум. Спомняте ли си нашия разговор във вагона?

— Да — кимна Луця с глава.

— Помните ли колко голямо впечатление му направи вашата фамилия? Никога нито преди това, нито по-късно не съм го виждал толкова развълнуван. Престана дори да се усмихва цинично. За известно време загуби способността си да говори с отвращение и ирония.

— Спомням си — каза Луця. — Признавам си, че тогава и аз самата бях много заинтригувана. Знам само едно: че леля ми, преди да се омъжи, е била смятана за едно от най-красивите момичета в Сандомеж и че е имала голям успех.

— Красива ли беше?

— О, да. Моят чичо много я обичаше.

— А тя? — попита Вилчур.

— Мисля, че е била отлична съпруга. Тя беше от ония жени, за които дори не може да се допусне, че биха изневерили на съпруга си. Ако някога е имало нещо между нея и този човек, сигурна съм, че не е било никаква любовна връзка.

— Човек никога не може да е сигурен в тези работи — забеляза Вилчур.

— Разбира се — призна Луця.

— Горчивината, с която Йемьол си спомня за вашата леля, говори, че между тях е имало никаква връзка. И — аз мисля — нещо необикновено. Имам впечатлението, че точно това е предопределило целия му живот.

Луця се замисли и каза:

— След смъртта на леля ми останаха книжа, които не съм преглеждала. Може в тях да се намери нещо, което би обяснило този случай.

Вилчур се заинтересува.

— Книжа? Тук ли са те?

Тя отрицателно поклати глава.

— Не. Във Варшава са. У семейство Зажецки. Един сандък е книги, писма и разни дреболии на леля ми. Не съм ги разглеждала.

Сега обаче ще пиша на Миша Зажецка да ми изпрати сандъка, заедно с останалите мои неща.

Вилчур каза:

— Наистина бих ви посъветвал, скъпа госпожице, все още да не избързвате да докарвате нещата си. Кой знае дали няма тук да ви омръзне по-бързо, отколкото предполагате, и да пожелаете да се върнете във Варшава.

Все пак той казваше това почти шеговито. В действителност беше убеден, че решението на Луця е окончателно, че тяхната женитба, проблем, който и двамата смятаха да решат в положителен смисъл, вече е въпрос само на време.

Луця дори не се разсърди.

— Но, разбира се! Ако вие решите да се върнете, ще се върна с вас.

Той се засмя и ѝ целуна ръка.

— Не. Тогава поискайте си вече вашия багаж.

След седмица нещата пристигнаха. Освен куфара на лелята имаше и голям сандък с различни дреболии от предишното жилище на Луця. След няколко дена стаята ѝ в болницата придоби съвсем друг вид. Върху голите дървени стени бяха закачени картини, ковъори, на пода бяха разстлани килими, появиха се вази с цветя и други подобни неща, благодарение на които стаята се превърна в приятно и почти удобно жилище. Мина много време, преди Луця да прегледа книгата и писмата. С присъщата на възрастните хора системност леля ѝ беше оставила всичко в идеален ред. Писмата бяха свързани в пакети и точно датирани. Няколкото дебели тетрадки, изписани с дребен почерк, също бяха номерирани. Това бяха дневниците на леля ѝ още от времето, когато е била ученичка.

Луця с голям интерес започна да чете. Те бяха написани е обикновената за младите момичета екзалтация и наивност. Описваха се отношенията в училище, дребни семейни въпроси, приятелството и скарванията със съучениците. От четвърти клас нататък се появяваха нови мотиви: първите пробуждащи се чувства.

На много страници ставаше дума за някой си Луцян, чиято личност изпълваше цялото въображение на девойката. Едва към края на тетрадката ставаше ясно, че този изключителен Луцян беше ученик от осми клас, който авторката въпреки лично не познава. Следващият

обект на нейните въздишки беше учителят по география, който все пак скоро бива принуден да отстъпи мястото си на свещеника — учител по вероучение. Сериозно чувство обаче ѝ вдъхва някой си Юлиуш. Той е млад учител, полонист, който идва в гимназията в началото на новата учебна година. Не се харесва на мнозинството от ученичките седмокласнички. Незначителен и според всеобщото мнение грозен. Авторката на дневника обаче открива у него такива качества, за които нито учителят по вероучение, нито зрелостникът Луцян, нито учителят по география можеха да мечтаят. Един час, само един час — колко малко. Колко хубаво говори той! Колко дълбоко чувства мислите на поетите пророци, колко строфи, които я бяха оставяли безразлична и които някога трябваше с отвращение да учи наизуст, придобиваха блясък и топлина.

В училище не го обичаха. Колегите му, учителите, се отнасят към него като че ли пренебрежително. Ученичките се шегуват зад гърба му и неведнъж му правят отвратителни номера. Но точно затова трябва да бъде още повече обичан. Трябва да бъде възнаграден за всичко с чувства, които, макар и дълбоко затаени и непризнати, да го възмездят някъде извън действителността на неправдите, с които се сблъсква. Трябва да учи прилежно и да пише домашните си работи с голямо старание, та отговорите на дъската да задоволят високото равнище на неговите изисквания.

През целия седми клас всичко остава на този стадий. Затова пък в осми идва първата среща извън училище. След тая среща дневникът придобива екзалтиран тон. Страниците са гъсто изпъстрени със суперлативи, с пламенни любовни признания, с мечти за бъдещето.

От точно възпроизведените в дневника разговори е ясно, че между ученичката и учителя се разгаря наистина дълбоко и голямо чувство. Юлиуш се среща с нея всеки ден, често ѝ носи цветя, написал е за нея и само за нея красива поема и затова никога няма да я публикува. Поемата се нарича „Анемона“ Той е страшно умен и колко трудно е да признаеш, че не разбираш всичко. Юлиуш, въпреки че е млад, защото е по-възрастен от нея само със седем години, несъмнено е най-мъдрият човек, който може да се срещне на тоя свят. И не само най-умният. Той е преди всичко много благороден. Едва с неговите очи тя вижда колко красив е светът, какъв е светът наистина, едва чрез неговото сърце тя е почувствувала безграничната добрина на бога,

благодарение на него е могла да разбере колко много трябва да обича ближния си.

Луця, искрено развълнувана, затвори дневника. Той свършваше с края на училището, с матурата. Последното изречение съдържаше радостната информация, че през ваканцията авторката заминава с родителите си в Шчавница и че той също ще отиде там.

Сред писмата на леля й най-многобройни бяха писмата на нейния чичо. Тези писма не бяха особено интересни. Той пишеше често, но кратко и делово. Дори писмата от периода на годежа, подписвани сантиментално „Твой верен паж Адам“, изглеждаха малко сухи.

Четейки тези писма, Луця не можеше да сдържи усмивката си. Много добре помнеше чичо си. Той нямаше вид на паж. Имаше огромна лисина на главата, голям корем и широка прошарена брада. По цели нощи играеше на вист и пиеше много бира.

После идваха писмата на роднините, на познатите, на приятелите, съобщения за смърт, покани за сватба, цветни пощенски картички с благопожелания за именни дни и за празници. Напразно Луця търсеше сред тези купища хартия името на Юлиуш. Намери го най-накрая, на самото дъно на едно ковчеже. Намери един доста голям пакет, свързан с шнурче и старателно запечатан с червен восък. Най-отгоре ръката на леля й беше написала: „Собственост на многоуважаемия господин Юлиуш Полански. Ако не се обади, моля след смъртта ми да бъдат изгорени.“

Луця дълго се колеба какво да прави. Нещо й подсказваше, че тук ще разкрие много тайни, и то не само от живота на леля си. Много пъти взима ножицата и много пъти я оставя. Един ден тя най-после попита Вилчур:

— В книжата на леля намерих пакет, предназначен за човека, когото тя е обичала като младо момиче. На пакета има надпис, с който се нарежда, че ако някой си господин Юлиуш Полански не ги потърси, трябва да бъдат изгорени, без да бъдат отворени. Сега и аз самата не знам как да постъпя. Може да се предположи, че онзи Юлиуш е не някой друг, а нашият приятел Йембол.

— Твърде е възможно.

— Страхувам се все пак — продължи тя, — че това може да е само плод на моето въображение. А да се провери може само ако се

отвори пакетът е писмата против волята на починалата.

— Има още един начин — каза Вилчур. — Може да запитате Йемьол това ли е неговото име.

Луця поклати глава.

— Знаете ли, съмнявам се дали трябва отново да събуждаме у него спомените, както се казва: да развреждаме раната.

Вилчур се замисли.

— По този въпрос аз не мога да имам мнение и по принцип изобщо не може да има обективно мнение. Във всеки случай смятам, че нито ние, нито аз имаме право да се разпореждаме с нещо, което не ни принадлежи. Ако пакетът е предназначен за него, трябва да му го дадем. Да го прави каквото иска. Може, без да чете, да го хвърли в огъня, а може да пожелае да си спомни за ония години. Нали вие видяхте, че тези години много трайно се пазят в неговата памет.

— Прочетох дневника на леля ми от ученическите ѝ години. От тях става ясно, че тя е обичала в продължение на две години, чак до завършването на гимназията, този Юлиуш. Трудно ми е да приема, че описваният от нея човек може да е Йемьол. Моята леля го характеризира като някакъв свръхчовек — благороден, с мироглед на идеалист и с християнска етика, с поетични наклонности. Съмнявам се, че някой би могъл толкова много да се промени.

— Скъпа госпожице. Има преживявания, които превръщат убийците в ангели и ангелите в убийци.

— Сигурно — призна тя. — В случая обаче това ми се струва поразително.

След този разговор, на другия ден вечерта, Луця завари Йемьол да седи на една пейка на терасата в болницата. Седна до него и му каза:

— Пристигнаха нещата на моята леля. Сред тях намерих пакет, в който сигурно има писма. Пакетът е запечатан с червен восък и на него е написано да бъде даден на някого, ако той се обади. В противен случай пакетът да бъде изгорен.

Чертите на Йемьол се изопнаха. Той погледна остро Луця и след малко тихо се обади:

— Какво име е написано върху пакета? Може ли да ми кажете?

— Разбира се. Полански, Юлиуш Полански.

Възцари се мълчание. Сега Луця се убеди, че нямаше никаква грешка. Като чу името, Йемьол се сви, прегърби се, сякаш се смали наполовина. Пръстите му конвулсивно стиснаха облегалото на пейката. Вилчур имаше право, като казваше, че спомените у този човек сигурно са много трайни.

— Аз самата не знам как да постъпя. Досега никой не се е обадил за тях...

Йемьол мълчеше.

— Толкова години минаха — продължаваше тя. — Може би този човек вече не е жив, може да е някъде далеч, в чужбина. Може никога да не се обади. Казвам ви го, защото вие сте познавали моята леля, когато е била млада, струва ми се. Може би вие знаете нещо за господин Полански. Може би сте го познавали?

Той отрече с бързо движение на главата и каза:

— Не го познавах. Не... Не го познавах...

В гласа му имаше някаква нотка на жестокост.

— В такъв случай, изглежда, трябва да изгоря книгата.

— Изгорете ги колкото може по-бързо. Всички книга трябва да се изгарят. Подло е да се пазят книга. Истината не може да се запази! Разбирате ли? С течение на времето истината се превръща в лъжа! Оскърбителна лъжа, клевета. Подигравка!...

Тя го гледаше с интерес, той обаче като че ли не забелязваше това.

— Само глупаците и непочтените хора запазват чуждите мисли, чуждите думи, чуждите чувства, за да им се любуват тогава, когато вече нямат никакво право, тогава, когато това е най-обикновена кражба, грабеж спрямо някого, който е беззащитен; вие сигурно разбирате.

— Разбирам — призна Луця. — Но лошото, казано за хората, които пазят писма, не се отнася за моята леля. Пакетът е бил запечатан с восък отдавна и леля ми сигурно не го е отваряла от времето, когато е познавала автора на писмата. Въсъщност не зная дали в пакета има само писма. В него може да има и някакви неща за спомен...

— Това е съвсем същото — прекъсна я гневно той. — Каква е разликата? Предметите за спомен също се свързват с някакви чувства, с някакви мисли. С някакъв миг. С даден момент. С определено настроение.

Луця, преструвайки се, че не забелязва неговото твърде лично отношение към случая, попита:

— Значи вие мислите, че е по-добре да ги изгоря?

— Не — по-добре, а непременно, и то колкото може по-бързо.

— Може и да имате право — каза тя с безразличен тон. — Ще последвам вашия съвет. — След малко допълни: — Отначало наистина имах желание да отворя този пакет и да видя някакви по-точни данни за този, за когото е предназначен. Помислих си обаче, че това може би е недискретно и може да засегне някого. Да, най-добре е да го изгоря.

Йемьол се засмя иронично.

— Ако хората бяха по-умни, щяха да изгарят такива неща много по-рано; още преди да ги изпратят. После вече е трудно да получиш писмата обратно. А недискретните изследователи понякога ги откриват и ги публикуват. Най-интимните, най-светлите тайни на един човек влачат по смърдящите улици и пазарища като кучета, изровили костите на мъртвец!... Разбира се, за да си достоен за тази чест, трябва да си прочут. Трябва през целия си живот — да бъдеш герой или велик поет, да се разкъсаш, да даряваш на народа своята душа, мислите си, кръвта си. Тогава едва признателното поколение ще те удостои, като извлече на показ твоите тайни, частния ти живот, всичко, което е било свято за теб. Този, който не е спечелил слава през своя живот, е принуден да се утеши с по-малко. Той трябва да се ограничи с надеждата, че неговите писма ще попаднат в ръцете на малко на брой, само на шепа любими наследници.

— Понякога става и друго — забеляза Луця. — Както например в този случай. Самата получателка, моята леля, ни най-малко не е искала писмата на този човек да попаднат в нечий ръце.

Той сви рамене.

— Защо тогава не ги е изгорила?

— Сигурно, защото е мислела, че авторът може да пожелае да ги получи обратно. И както виждате, те попаднаха в ръцете ми, но аз също не ги отворих. Скоро вече няма да съществуват и няма да бъдат изложени на човешкото любопитство.

Йемьол стана. Лицето му отново изразяваше цинизъм и безразличие към заобикалящия го свят.

— Много ми беше приятно да разговарям с вас, carissima, но не мога да ви посветя повече време. Зове ме моят дълг. Трябва да направя

нещо за благополучието на отечеството и да излея в корема си известна доза картофи в течно състояние.

— Само че тази доза да не е много голяма — усмихнато каза Луця.

— Не се страхувайте. Ще се ограничи точно с дозата, която се пада на глава от населението, според държавната статистика за употреба на алкохол. Ако дозата бъде двойна, моля ви, не ми се сърдете. Разликата идва оттам, че глава като моята струва два пъти повече.

Тя го гледаше как се отдалечава, неговите шегички не можеха да я излъжат. Добре знаеше, че всичките му мисли са се съсредоточили около някогашните преживявания. Сега той ѝ се струваше много по-близък от другия Йембол, Йембол от дневника на леля ѝ.

Същата вечер тя каза на Вилчур:

— Сега вече знам без никакво съмнение, че Йембол е човекът, който е бил първата любов на леля ми.

Вилчур попита:

— Пожела ли да му върнете пакета с писмата?

Тя отрицателно поклати глава:

— Не.

Вилчур се усмихна.

— Така си и мислех.

— Сериозно? Признавам си, че за мен това беше истинска изненада.

— Защото много малко го познавате. Хора като него не обичат да се ровят в миналото, зачеркнато веднъж завинаги от тях самите или от съдбата.

— Да зачеркнеш все още не означава да забравиш — каза Луця.

— Да. Но то означава, че искаш да забравиш. Вярно е, че в такива случаи да искаш, не значи да можеш.

Същия ден Луця изгори всичките писма и книжа на леля си. На Йембол не каза нито дума, защото очакваше, че сам ще попита. Той обаче едва след една седмица, веднъж, когато разговаряха, небрежно попита:

— И какво направихте, *senorita*, с онова, което е останало от вашата почитаема роднина?

— Постъпих, както ме посъветвахте — отговори тя. — Изгорих всичко. Но признавам си, че се страхувам да не би да съжалявам. Кой знае дали това лице, което би могло да държи на тези книжа, няма да се обади някога и няма да пожелае да ги вземе.

Йемьол направи гримаса.

— О, darling. Доколкото познавам хората, сигурно е, че това няма да се случи.

— Ако бях толкова сигурна като вас, нямаше да имам угризения на съвестта, че постъпих така лекомислено.

— Никога не трябва да съжаляваме за някакво лекомислие. Аз през целия си живот съм бил лекомислен и виждате отличния резултат. Къпя се в изобилие, жените ме обичат, „имам разума и селото“, както казва Фредро^[1], какво още ми липсва? Лекомислието е качество на истинските философи. Моля ви, вижте го в контраст с тежкомислие! Тежко мислят тъпите и мрачните хора.

Луця се усмихна.

— И вие понякога сте мрачен.

Той вдигна показалец:

— Само когато имам оплаквания от стомаха.

— Или пък под влияние на някакви мисли.

Той поклати отрицателно глава.

— Мислите са именно най-обикновен резултат от лошо храносмилане. Като лекарка вие сте длъжна да знаете това.

Тя се засмя.

— Като лекарка възразявам.

— Грешите. Ние нищо не знаем за нашия организъм, за нашите органи, докато не ни напомнят за себе си, когато започнат да ни болят. Тогава човек, както казва един божи мъдрец, се вглежда в себе си. И тъкмо това самонаблюдение са мислите. Подозирам, че Буда, съзерцаващ собствения си пъп, сигурно е страдал от лошо храносмилане, което впрочем ясно личи по неговия изпъкнал корем. Изобщо хората обръщат много малко внимание на връзката между духовния живот и процеса на храносмилането. Фройд свързва всичко с половите въпроси. Хайде конкурирайте го и насочете вниманието на хората към корема. Тогава може да се окаже, че страданията на младия Вертер са в резултат на диспепсия, от която по онова време е страдал Гьоте, че стихотворението „Тъжно ми е, боже“^[2] се е родило не от

носталгията, а от прекаленото количество макарони в корема на Словацки. Да, *illustrissima*^[3], трябва да се обърне повече внимание на коремната кухня. Кой знае как би изглеждал днес светът, ако на Наполеон не бяха поднесли преди битката при Ватерло шест бъркани яйца. Кой знае какво би станало с мощта на Англия, ако Филип Испански не е страдал от киселини в стомаха.

— Кой знае — шеговито подхвана Луця — как би изглеждал господин Циприан Йемьол, ако стомахът му не поглъщаше такива количества алкохол.

Той сви рамене.

— Ей сега ще ви кажа.

— Слушам.

— Бих изглеждал вцепенен като някакъв истукан, изпънат, в черен сюртук, с подметки от картон, с ръце, послушно скръстени на гърдите, и е глава върху пълна със сено възглавничка. Или, накратко казано, щях да бъда нормален стандартен труп, позеленял и тъжен между четирите дъски на ковчега. Вие познахте. Наистина алкохолът има голямо влияние върху факта, че лицето, наричано Циприан Йемьол, е все още живо. Това е единствената течност, кристализираща в призма, през която все още може някак да се гледа отвратителната действителност на нашето всекидневие, лицата и мутрите на сбирщината — население на земното кълбо, и слънцето, което свършено безсмислено дава живот на толкова много непотребни творения.

Луця сериозно каза:

— Може би действителността ви изглежда толкова отвратителна, точно защото я гледате през призмата на бутилката.

— Скъпа госпожице. Има два вида бутилки: пълни и празни. Аз умея да правя сравнение. И ви уверявам, че през пълната бутилка светът изглежда съвсем различен, отколкото през призмата на празната.

— А не ви ли е дошло наум, че можете да гледате света без каквато и да било „призма“?

Той се усмихна презрително.

— Разбира се, имаше такова време. Имаше такъв период в моя живот, който днес бих нарекъл телешки. Тогава бях толкова отчайващо

глупав, че днес ми е трудно да повярвам, трудно ми е да обхвана размерите на моята тогавашна глупост.

— Страхувам се, че вие наричате идеализма глупост.

— Но какво има пак — възрази Йемьол. — Идеализмът не е глупост. Той е пълна идиотщина.

Луця го погледна недоверчиво и махна с ръка.

— Не ви вярвам. Казвам ви, не вярвам във вашия цинизъм. Той е маска, зад която се криете от самия себе си.

— Отгатнахте, *madame* отговори важно той. — Аз наистина съм херувим, който крие под жилетката ангелския пух на крилата си. Точно затова не се къпя, за да не се демаскирам.

— Няма да ме убедите с вашите шегички. Интуицията никога не ме е лъгала в такива случаи. В дъното на душата си сте останали такъв, какъвто сте били тогава.

— Кога? — запита той подозрително.

Тя се поколеба.

— Ами тогава, по време на вашата младост. По онова време, когато вие, така както сам казвате, сте бил глупав.

Йемьол присви очи и направи гримаса.

— Да оставим това настрана — каза той с друг тон. — Дори да е било така, защо ми го напомняте... — Обърна се и се отдалечи с бавна и натежала крачка.

---

[1] Александър Фредро (1793–1876), един от най-изтъкнатите полски автори, на драми, стихове, афоризми. В редица жанрови комедии и фарсове скицира колоритна картина на живота и обичаите на полската шляхта в провинцията. — Б.пр. ↑

[2] Известно стихотворение от Юлиуш Словацки (1809–1849), поет, демократ и драматург, прочут представител на полския романтизъм. — Б.пр. ↑

[3] Светлейша (лат.). — Б.пр. ↑

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

Влакът от Виена пристигаше в девет часа и двадесет минути. В девет Колски беше на гарата. Беше се обадил по телефона в болницата, че ще закъснее с един час. Беше купил няколко рози в павилиона и сега стоеше на перона. Той се срамуваше от тези рози и в собствените си очи приличаше на смешен юноша, който посреща любимата си с цветя.

Всъщност не знаеше защо е дошъл тук. В това нямаше никакъв смисъл. Трябваше да игнорира телеграмата на госпожа Добранецка. Какво ѝ беше хрумнало да му телеграфира за часа на своето пристигане!

Във всеки случай можеше да дойде на гарата официално без каквито и да било глупави цветя. Просто, за да посрещне жената на своя шеф. Добре щеше да бъде, ако беше взел със себе си някой от по-младите колеги.

„Какво си въобразява — мислеше си той. — Сигурно ѝ се струва, че съм влюбен в нея. Трябва открито, в очите да ѝ кажа, че не съм.“

В този миг му се струваше, че мрази госпожа Добранецка. Всъщност чувствата, които изпитваше към нея, бяха неразбираеми. Това беше някаква смес от боязън, любопитство и доста голяма доза желание. Тя му действуваше на нервите. Умееше да действува на нервите. Понякога имаше впечатлението, че тази красива жена се забавлява с него като с фокстериер. Когато разговаряха, той се чувствуваше просто като роб. Със своите реплики тя му натрапваше отговора. Ами очите ѝ, нейните очи: студени, бдителни, непрестанно наблюдаващи очи. Боеше се от тях. Едва когато тя скриваше очи под клепките (правеше го мило, красиво, бавно, лениво, като едновременно ги вдигаше нагоре), той си възвръщаше самоувереността. Винаги, когато се целуваше, Нина затваряше очи. И тогава дори го измъчваше съмнението да не би само да се преструва, че го желае. Ако наистина го желаше, отдавна би станала негова любовница. Откровено казано, той ни най-малко не го искаше. Неведнъж се улавяше, че изпитва

чувство на известен страх от онова, което все пак някога трябваше да се случи. Страх и отвращение. Нямахме никакви доказателства, но знаеше, че Нина е зла жена и подозираше, че тя гледа на отношенията им като на спорт. Никога обаче той не събра достатъчно смелост да ѝ каже това открито. Преди да замине, тя се срещаше с него доста често — два-три пъти седмично. Ходеха заедно на разходка в Лаженки или в Ботаническата градина. Ако времето не беше хубаво, с часове седяха в някоя сладкарница. Веднъж беше казала:

— Утре ще дойда у вас. Искам да видя как живеете.

Трябваше да се преструва на щастлив. Всъщност беше изплашен. Купи някакви плодове и бутилка вино, старателно разтреби жилището си, като прибра всички вещи, които можеха да ѝ се сторят грозни. Трябваше да дойде в пет и не дойде. Обади се по телефона около шест и каза:

— Йежи е вкъщи и в никакъв случай не мога да изляза. Нямаме късмет. Нали не ми се сърдите?

Дали се сърди! Той беше толкова радостен — за малко не ѝ каза, че благославя професора, загдето си е останал вкъщи! Облекчено бе въздъхнал и бе написал дълго писмо на Луця. След няколко дена тя го покани у дома си. Тъй като Колски знаеше, че по това време Добранецки няма да си е вкъщи, отиваше изпълнен с опасения. За щастие всичко приключи само с целувки.

Сам не знаеше защо се страхува от тази жена. Всъщност трябваше да използва ситуацията за лека любовна история, но му се струваше, че един флирт с Нина би се превърнал за него в постоянен затвор. Щеше напълно да зависи от нея. И въпреки че тя го привличаше както със своята оригиналност, така и с красотата си, както с интелигентността си, така и с осанката на дама от висшето общество, предпочиташе в нейните очи да изглежда боязлив и наивен като ученик, отколкото да се държи като мъж.

И сега тези цветя. Абсолютна безсмислица. Няколко минути преди да дойде влакът, започна да се оглежда къде да ги изхвърли. За съжаление навсякъде гъмжеше от хора. Всъщност той не можеше да изпадне в смешното положение да изхвърля току-що купени цветя. Може някой да е видял, когато ги купуваше. А всъщност дори и да не го е видял, всеки, разбира се, веднага би разбрал мотивите на една такава постъпка. Колски беше бесен. На всичко отгоре на съседния

перон забеляза госпожица Зажецка. Не я поздрави, като се преструваше, че не я е забелязал, но го ужили една мисъл:

„Естествено тази гъска веднага ще пише на Луця, че ме е видяла да стоя на гарата като идиот с цветя. Само това липсва.“

Най-после влакът пристигна. На един прозорец в спалния вагон беше госпожа Добранецка. Тя му се стори както винаги, както всеки път много по-красива от образа, който носеше в паметта си. Поздрави го с лъчезарна усмивка и с нежно многозначително ръкостискане.

Госпожица Зажецка като напук стоеше насреща и ги гледаше с вбесяваща безочливост.

Пред гарата чакаше голямата лимузина на Добранецки. Едва в колата Колски забеляза, че не е поднесъл цветята на Нина и че безсмислено ги мачка в ръцете си. Тя забеляза това. Сама протегна ръка за тях и каза:

— Колко сте мил. Това дори е любимият ми цвят. Знаете ли, в моето въображение всеки цвят се свързва с известно чувство? Този цвят за мене е цветът на тъгата. Тъгувахте ли за мен?

— Разбира се — отговори той с искрено изражение.

— Това е много хубаво — погледна го нежно и прекара върха на пръстите си по неговите устни.

Колски се окашля и попита:

— Как е господин професорът?

Изражението на Нина веднага се промени.

— Ах, знаете ли, аз наистина съм разтревожена. Главоболието му се засилва и често го обхваща меланхолия. Дори не исках да го оставям сам и не бих дошла във Варшава, ако не...

Усмихна се многозначително и му стисна ръката. Той вдигна ръката ѝ до устните си.

— Радвам се, че си дойдохте.

Сам не знаеше, че казва това искрено. Не можеше да отрече, че близостта на тази жена винаги го възбуждаше. Действуваше му като електрически ток. В движенията ѝ имаше нещо котешко, някаква мекота и коварство. Употребяваше силен парфюм, а кожата ѝ беше неизказано гладка.

Наклони към него глава, сякаш имаше намерение да му поднесе устните си.

— Шофьорът — измърмори полугласно той.

— Толкова съм непредпазлива — каза тя, сякаш разкаяна. — За щастие вие никога нищо не забравяте.

Това го поласка.

— Поне се старая.

— Знаете ли, че понякога дори ви упреквам, че никога не губите самообладание. Никога ли не губите контрол над себе си?...

Той направи нерешителен жест.

— Да. Допускам, че понякога може да ми се случи...

— Но досега не ви се е случвало?

Той се замисли и си спомни. Някога в лабораторията беше стиснал до болка ръката на Луця. Тогава почти не беше на себе си.

— Човек трябва да се владее — каза банално той.

— Ах, тия мъже. Не мога да разбера защо ви обичаме. Вие сте трезви, страшно трезви. А всъщност целият чар на живота се състои в изкуството да се забравят законите, задълженията, фактите, предметите. Човек трябва да умее да живее за себе си, за себе си и за някой друг.

Колата приближаваше „Фраскати“.

— Е, вече пристигнахме — обади се Колски. — Вие сигурно ще си легнете, за да си починете от пътуването.

Тя живо възрази.

— Съвсем не. Никак не съм изморена. Чудесно спях. Никъде не спях толкова добре, колкото в sleeping^[1]. Явно аз съм създадена за пътешествия. Вие обичате ли да пътувате?

— Досега съм пътувал много малко, бил съм веднъж във Венеция и веднъж в Берлин. Но ще ви призная, че пътуването с влак е много мъчително за мен.

Тя му се усмихна.

— Божичко мили. Ние имаме крайно противоположни характери. Утешава ме само това, че *les extremes se touchent*^[2].

Колата спря пред вратата на малкия дворец. Отвътре изтича лакей. Шофьорът отвори багажника на колата и заизважда куфарите. Колски свали шапка.

— Позволете ми да ви кажа довиждане.

— Но това е изключено — каза тя с престорен гняв. — Ще закусите с мен.

— Аз вече съм закусил, госпожо.

— О, какъв егоист. И затова искате да ме осъдите на самота?

Тя го хвана под ръка и се отправи с него към вратата.

— Ще бъдете принуден да гледате как се храни едно прегладняло същество. Ситите се отвращават най-много, когато гледат как се хранят гладните.

— Ако се отнася за вас, и дума не може да става за отвращение. Но...

— Вие намерихте и някакво „но“?

— Трябва вече да отида в болницата.

— „Конят и оръжието са готови, прегърни ме и сабята ми дай.“ Недейте да ставате смешен с вашия пиетет към задълженията. Ще се справят и без вас.

— За съжаление... — започна той, но тя го прекъсна.

— За съжаление вие не можете да издържите дълго време да се отнасяте добре към мен. Моля ви не ми отказвайте. Една празна къща е цял кошмар! Веднага, след като съм се върнала! Ще се чувствавам фатално. До гуша са ми дошли смелостта и задълженията. Това е полето на действие на моя съпруг. Поне вие бъдете снизходителен и мил с мен. Да вървим, да вървим.

Вече в преддверието той каза:

— Обещах, че ще бъда там. Чакат ме.

— Значи ще се обадите оттук по телефона, че някакъв, пациент или някаква пациентка ви е задържала в града. Нали може да се случи някаква пациентка внезапно да има нужда от вас, не е ли така?

С усмивка на устните тя добави:

— А аз именно внезапно имам нужда от вашето присъствие, господин докторе.

Той също не можа да не се усмихне.

— Не съм забелязал такова нещо. Вие цъфтите.

— Ах, все пак сте забелязали?... Заслужавате награда. — Тя се озърна. Нямаше никого от прислугата. Надигна се на пръсти и го целуна по устата.

— Това е вашият аванс срещу хонорара. Сега лекарската етика не разрешава да оставите вашата пациентка без опека.

Той наистина трябваше да бъде в болницата, но не можеше да я убеди. Беше настроена капризно, весело и фриволно. В края на краищата действително можеше да се обади по телефона в болницата.

— Хайде, оставете шапката си — подканяше го тя да, побърза.
— Да вървим.

В трапезарията лакеят вече беше поставил прибори за още един човек.

Сега трябва послушно да ме почакате — казваше тя, като дърпаше капачето на джоба на самото му. — Във вагона все пак имаше много прах. Ще се изкъпя, но това няма да ми отнеме повече от десет минути. Да, междувременно вие можете да се обадите по телефона в болницата и да измислите някаква йезуитска лъжа за свое оправдание.

Телефонът беше пренесен в спалнята. Нина умишлено не затвори вратата към банята. Банята явно беше вече готова, защото след миг до ушите на Колски достигна плискане на вода. Разговаряше със старшата сестра госпожа Зачинска. Последователно, педантично той даваше нареждания относно всички свои пациенти и каза, че някаква важна работа го е задържала в града. Когато след пет минути остави слушалката, чу гласа на Нина:

— Свършихте ли?

— Да, госпожо.

— Е, виждате ли какъв мегаломан сте. Струваше ви се, че ако не отидете, болницата ще изгори. А в същото време отлично ще се справят и без вас.

— Отлично или не... Всъщност трябваше да бъда там. Ще разрешите ли да ви чакам в салона.

— Добре. Но преди това ми подайте хавлията. Само че моля ви да не ме гледате.

Колски огледа стаята.

— Тук няма никаква хавлия, госпожо.

— Разбира се, хавлията е тук. Само че е закачена далече от мен и не мога да се пресегна и да я взема.

— Тогава как ще ви я подам? — запита обезпокоен.

Тя високо се разсмя.

— Ох, господин Колски, господин Колски! Просто ще влезете в банята, ще откачите хавлията от закачалката и ще ми я подадете. Нима за вас като лекар да видите една жена, която не е... не е облечена е нещо толкова необичайно?

— Сигурно не — отговори той след кратък размисъл, — но аз не съм тук в ролята на лекар.

— А в друга роля никога ли не сте виждали гола жена?

Той беше крайно смутен и едва след известно време се обади:

— Във всеки случай не мога да кажа това за жени, които... уважавам, които искат да бъдат уважавани.

Очевидно тези думи още повече я развеселиха, защото тя продължаваше да се смее.

— Уверявам ви, че всяка една жена, която се показва гола на един мъж, не уважение иска от него. Е, хайде, дайте ми хавлията.

Нямаше друг изход. Трябваше да изпълни задачата. Прехапа устни и влезе в банята. Беше доста голяма, облицована с розови плочки. За щастие ваната се намираше в противоположния ъгъл, хавлията пък — точно до вратата. Но той не можеше да прикрие своето смущение. Тя седеше във ваната и скръстените и ръце прикриваха гърдите ѝ. Колски не можеше да не забележи красивата наклонена линия на раменете и топлия загар на кожата ѝ. С престорено лице, като се стараяше да овладее излишната прибързаност на движенията си, откачи хавлията и се приближи към ваната.

— Моля, заповядайте, госпожо — каза той с пресипнал глас.

— Внимателно да не я изпуснете във водата. Защо сте толкова лош и ме гледате? Нали ви помолих...

Тя говореше с възмутен тон.

— Съвсем не ви гледам — сви вежди.

— Хайде, затворете си очите и ми подайте хавлията.

Той се подчини на заповедта ѝ. Чу бурно плискане на вода, а после усети как мъхнатата хавлия, която държеше, се изпълваше от нейното горещо тяло.

— Благодаря ви — каза тя свободно.

Загърна се в хавлията и преди той да успее да се отдалечи, го прегърна през шията.

— Ти си очарователен с своята стеснителност — каза му шепнешком и го целуна по ухото. — Ще ме смяташ ли отсега нататък за разюздана?...

— Какво има пак? — възрази несигурно Колски.

Точно пред очите си видя нейните — зелени, искрящи, любопитни и наблюдателни. Тя помилва с устни брадата му.

— Винаги си старателно обръснат. Е, хайде добре, почакайте ме в салона.

Когато той бързо излезе от банята, Нина извика след него:

— Няма ли да ми се разсърдите, ако дойда на закуска с пеньоар?
Така не ми се иска да се обличам.

— Но, госпожо, моля ви.

— Наистина ли ме молите? — закачливо попита тя. — Винаги ми се е струвало, че съм ви безразлична...

— Струвало ви се е, но не сте права — отговори неуверено той.

— За пет минути съм готова.

Колски наистина не чака повече. Тя влезе в светлозелен пеньоар. Той забеляза, че в бързината беше сложила на едната си буза малко повече червило, отколкото на другата. Въпреки това изглеждаше ослепителна. Закусваше с апетит, без да престава да говори. По едно време неочаквано попита:

— И какво става с вашата лекарка?

Каза го безразлично, но Колски веднага настръхна.

— Не зная, госпожо. Тя не е във Варшава.

— Не си ли пишете?

— Не — излъга той.

Тя гальовно сложи ръка върху неговата. Какво не би дал да можеше брутално да я отблъсне.

— Виждате ли, господин Колски. Аз ви казвах, че това ще мине. Времето си казва думата.

— Навярно — неохотно измънка той.

Беше дълбоко засегнат от нейните думи и мислено трескаво търсеше начин да ѝ отмъсти. Кой знае защо му дойде наум, че ще ѝ стане неприятно, ако изкаже подозренията си за близките ѝ отношения с ротмистър Корсак. Доста често го срещаше в дома на Добранецки. Ротмистърът наистина се държеше благопристойно, но не можеше да не се забележи, че неговата красота, наистина необикновена, и темпераментът му се харесваха на жените.

— И вие ли също така бързо ще забравите ротмистър Корсак? — каза той, след като помълча.

Тя го погледна остро.

— Какво искате да кажете.

Той сви рамене.

— Аз, нищо.

Тя непринудено се разсмя.

— Знаете ли, вашата алюзия щеше да ме засегне, ако не беше абсолютно неоснователна и ако не бях убедена, че вие отлично го знаете.

Той сведе очи. Действително да се подозира, че госпожа Добранецка е в любовни отношения с ротмистъра, беше също толкова неоснователно, колкото, ако я подозираше, че има флирт с първия срещнат. Даваше си сметка, че неговото злорадство не беше улучило целта и измърмори:

— Това не беше никаква алюзия.

Нина не преставаше да се усмихва.

— Да, беше. И в известно отношение тя ми достави удоволствие.

— Удоволствие? — учуди се Колски.

— Да, удоволствие. Тя ми даде неопровержимо доказателство, че вие ме ревнувате.

Той сви рамене, но се овладя и каза:

— За ревност и дума не може да става.

— Толкова ли ви е трудно да си признаете, че ме ревнувате? Нима е толкова срамно човек да ме ревнува?

Той мълчеше със сведена глава. Нина стана, приближи се до него, деликатно с двете си ръце повдигна главата му и като се наведе над него така близко, че чувствуваше дъха ѝ, запита:

— Нима съм толкова непривлекателна и чак толкова грозна?

Той се изчерви. Отново го зашемети нейната красота и някакъв непреодолим чар, който идваше от контраста между чувствеността на нейните устни и ноздри и студените ѝ големи зелени очи. Каза тихо:

— Вие сте красива.

Тя прекара няколко пъти върха на пръстите си по косата и по лицето му и прошепна:

— Ах, как страшно тъгувах за вас.

В съседната стая се разнесоха стъпките на прислужника. Тя се изправи и промени тона.

— Тук е горещо. Да отидем в библиотеката. Там е по-хладно.

В библиотеката прозорците бяха до половина заслонени с тежки завеси от дамаска. Беше приятно хладно и цареше полумрак. Тя му посочи място на широката удобна софа. Колски се престори, че не забелязва нейния жест и избра един дълбок фотьойл. Но госпожа Добранецка беше твърде опитна жена, за да не забележи това. Запали

цигара и разхождайки се из стаята, започна да му разказва за своя престой в чужбина, за хората, с които се беше запознала, за забавленията и за многото впечатления. Най-чудното от тях беше, че за първи път бе тъгувала, наистина бе тъгувала за родината. Умееше да говори интересно. Светлозеленият пенъор изискано очертаваше великолепно сложеното ѝ тяло. Очите и вниманието на Колски въпреки волята му не можеха да се откъснат от нея. По едно време тя остави цигарата, седна на страничната облегалка на фотьойла и като се опираше на рамото на Колски, продължаваше да говори с такова изражение, сякаш тази поза беше най-естественото нещо в света:

— Това е най-удивителното чувство, което някога съм изпитвала. Носталгия. На човек му се струва, че е изцяло погълнат от обкръжаващата го действителност, че се е приспособил към новата среда, че се занимава с нови неща. И изведнъж ослепителен блясък: нечие лице, някакви очи, някаква уста и ръце. Чувствуваме ги върху себе си болезнено реални и осъзнаваме, че всичко, което ни заобикаля, не е важно, не ни интересува, дори е отвратително. Отвратително е, точно защото ни отдалечава от тези ръце, от тези уста. Познаваш ли тази болка в сърцето, тази напълно физическа болка, която тогава преминава през гърдите като бурна мигновена вълна?...

Колски се поддаде на внушението на нейните думи и на тона ѝ. Светкавично не само си спомни многобройните мигове на тъга по Луця, но точно такава тъга го обхвана сега. Нейното сърце, нейният светъл, топъл поглед. Нейните устни, които докато говореше, оформяха думите почти неосезаемо. Устни, които никога не беше целувал и които никога нямаше да притежава. Болка, пронизваща физическа болка в сърцето. Колко добре го беше казала. Откъде знаеше всичко това? Толкова сполучливо можа да го изрази.

Сега тя му се стори единственото същество на света, което може да разбере неговата трагедия.

Нали в началото, когато започнаха да се сближават, тя беше изтъкнала, че душевните страдания много по-лесно могат да се изживеят, когато някой искрено помогне, когато някой мъдро се вгледа в това страдание, когато нечие дълбоко чувство на човек с опит из земе част от страданието. Как можеше да се съмнява в искреността на думите ѝ — тогава през нощта на терасата, да се съмнява в чувствата, за които говореше сега, в мъдростта и познанието на човешката душа,

които всеки път откриваше у нея? Не беше ли лудост да се пази от всичко, вместо да приеме онова, що му даряваше с цялата благодарност и отдаване, на което беше способна?

Мълчаливо протегна ръка и я прегърна нежно и ласкаво. Тя сякаш само това бе чакала и доверчиво и леко се отпусна на коленете му.

— Толкова изживях там, далеч от теб, толкова размишлявах — казваше тихо тя, едва докосвайки с буза неговото слепоочие. — Имаше дни на нервно очакване и безумна надежда. Представи си, тогава ме обхвана някаква мания. Наричах я предчувствие. Знаех, че е абсурдно. Сама се надсмивах на себе си, но не можех да овладеея това предчувствие. Тогава ме питаха какво ми е.

Млъкна и добави след малко:

— Откъде да знам какво е това? Нима аз мога да го назова? Колко много думи има, колко много определения! Човек може да се загуби в гората от думи и да не съумее да избере. И да не намери подходящата. Да говориш за чувствата, е същото, както ако се опиташ да разкажеш музикално произведение с думи. Невъзможно! Нали?

— Да, да — съгласи се той и я притисна по-силно към себе си.

Кръвта в слепоочието силно пулсираше. Усещането на близостта на нейното тяло, като вълна заливаше всичките му мускули.

Тя притисна устни до неговите и го целуна продължително, сладно и мъчително.

Не откъсна устните си и тогава, когато той стана и на ръце я занесе на софата.

От този ден, от тези няколко часа, прекарани с Нина в библиотеката, отношението на Колски към нея коренно се промени. Повярва ѝ. Повярва, че го обича. И въпреки че той самият съвсем не изпитваше подобни чувства към нея, точно затова желаше да се реваншира с мнима любов.

Поради общественото мнение на тяхната среда не можеха да се срещат много често. Тя идваше два пъти и по-рядко три пъти седмично. За съжаление оставаше прекалено дълго и му пречеше да изпълнява своите служебни задължения към пациентите в болницата и извън нея. Разбира се, нито веднъж не спомена пред нея за това. Беше направо невъзможно да направи каквато и да било забележка по този

въпрос. С течение на времето дори му мина желанието да въведе някакъв ред.

Все повече свикваше с Нина. Отношението му към нея беше лекарство, което даваше добър резултат, а ако не беше лекарство, то беше най-малкото наркотик, заглушаващ у него тъгата по Луця. На Луця пишеше толкова често, както преди. И когато ѝ пишеше писма, той може би изпитваше някакво чувство на вина, сякаш беше ѝ изневерил. Нямаше никакви основания и все пак желаше да изкупи някак си тази вина с изпълнени с нежност думи.

Това бяха единствените моменти, когато любовта му към Луця, както преди, се надигаше у него като силна вълна. Единствените моменти, когато трябваше да заглуши у себе си съзнанието, че любовта му с Нина няма никаква стойност. Пък и този роман влезе в живота му като естествена и неизбежна част от програмата на седмицата. Когато понякога нещо пречеше на Нина да се яви в уговорения час, той се дразнеше и не можеше да си намери място. Още повече че откриваше у себе си прояви на ревност.

Беше един вторник. Тя трябваше да дойде в шест. По принцип беше точна и ако нещо я възпрепятствуваше, винаги му съобщаваше или писмено, или по телефона. Сега вече минаваше шест и половина, когато той се реши сам да ѝ се обади по телефона. На телефона беше прислужницата. Той каза името си, попита, може ли да разговаря с госпожа Добранецка и съвсем ясно чу:

— Веднага ще доложя, господин докторе.

Прислужницата го познаваше, а може би дори се досещаше, че с нейната господарка го свързват някакви по-интимни отношения. Затова явно не предполагаше, че господарката и иска да скрие от него, че е вкъщи. След няколко минути се върна и заяви:

— Много се извинявам, господин докторе, но госпожата я няма. Госпожата замина за Константин. Ще и предам, че сте се обаждали.

Той остави слушалката с пълното съзнание, че го излъгаха. Разположението на стаите в къщата на Добранецки и мястото на телефона всъщност бяха такива, че не беше възможно прислужницата да не знае, че господарката ѝ не е вкъщи. Тя със сигурност знаеше, че Нина е вкъщи, щом като беше казала, че ще доложи. Явно беше доложила и Нина ѝ беше наредила да каже оная измислица за Константин.

Обзе го ярост. Разбира се, че го излъгаха, но с каква цел? Целта можеше да бъде само друг мъж. Тази хипотеза не се подкрепяше само от едно: защо в такъв случай тя самата не беше телефонирала, за да каже увъртанията за Константин. По този начин щеше да се подсигури — той нямаше да се обади по телефона и да я демаскира. Беше доста ловка и умело подреждаше нещата си.

По-бързо, отколкото очакваше, получи отговор на съмненията си. Отговорът се появи под формата на хоп с писмо. На лист хартия беше написала само няколко думи:

„Трябва непременно да отида при Стефа в Константин. Отново е получила атака. Отчаяна съм, че днес няма да те видя.
Н.“

Бръкна в джоба си за бакшиш и попита хопа:

— В колко часа получихте това писмо?

— В пет, господине. Но не аз го получих, ами един мой колега, само че той не можа да дойде и ми го препредаде. А аз не мислех, че е нещо бързо.

След като хопът излезе, Колски още веднъж прочете и презрително захвърли бележката. Листът обаче, като бумеранг затрептя във въздуха и падна в самите му крака. Той го вдигна и го скъса на дребни парченца.

— А, значи така! Така, скъпа госпожо! Ама ще видим.

Взе шапката си и бързо изтича по стълбите. Наблизо нямаше такси. Когато най-после намери, вече толкова се беше успокоил, че вместо до „Фраскати“, нареди да го закарат в болницата. Идването му беше неочаквано и тъй като нямаше никой от висшия персонал, той свари в своя кабинет две сестри да пият кафе и да ядат сухи сладки в компанията на някакъв непознат господин. Колски до такава степен беше разгневен и желаше да отмъщава, че каза брутално:

— Кой ви е дал право да влизате тук? Кой сте вие? Що за гуляй в моя кабинет?

Смутен, младежът скочи и уплашено поглеждаше своята компания, сякаш чакаше спасение от тях. Те обаче мълчаха като неми.

— Вие не знаете ли — с все по-остър тон почти крещеше Колски, — че това е недопустимо?! Че няма да толерирам подобни неща в болницата?! Това е нарушение на дисциплината и няма да ви се размине! Болницата не е място за оргии. Тук не е кръчма. Не съм виждал през живота си подобно нещо.

— Много се извиняваме, господин докторе — обади се едната от сестрите, която с голямо усилие овладяваше треперенето на гласа си.

— Не приемам никакви извинения. Моля, напуснете кабинета ми. Веднага.

Те излязоха толкова бързо, че се сблъскаха на вратата. Колски седна на бюрото си и натисна звънеца. На прага застана един санитар.

— Какъв е този ред, по дяволите?! — извика Колски. — Кой е дежурен лекар днес?

— Господин доктор Пшемяновски.

— Моля, кажи му да дойде при мен.

След миг Пшемяновски изплашен се появи в кабинета на Колски. Новината, че доктор Колски беше спипал госпожиците Буджинска и Кулпикувна заедно с техния гост, изглежда, се беше пръснала, защото Пшемяновски веднага сам започна да се оправдава:

— Аз наистина нищо не знаех, господин директоре.

Откакто Колски беше започнал да изпълнява функциите на доцент Ранцевич, наричаха го директор. Това обикновено му доставяше удоволствие, въпреки че официално той само изпълняваше длъжността. Сега обаче каза сурово:

— Не съм никакъв директор. Вие сте длъжен да го знаете, колега. Но за съжаление вие много малко се интересувате от това, какво става в болницата, от това, че по време на вашето дежурство е възможен подобен скандал — в моя кабинет милосердните сестри да уреждат гуляи с някакви си апапи отвън. Предупреждавам ви, че ще бъда принуден да информирам господин професор Добранецки след завръщането му във Варшава.

— Аз тъкмо бях на втория етаж при кръвоизлива — започна младият лекар.

Колски го прекъсна с движение на ръката.

— Аз не ви моля да ми обяснявате. Утре бъдете така любезен да впишете случая в досиетата на двете сестри и да отбележите, че това е станало по време на вашето дежурство.

Когато Пшемяновски излезе, Колски започна нервно да се разхожда из стаята. Всеки път, когато минаваше край бюрото, машинално взимаше по една сладка и не забеляза как ги изяде всичките. Когато констатира собствената си разсеяност, малко се разведри и поуспокои.

По време на вечерната визитация срещна госпожица Буджинска и ѝ каза:

— Посъветвайте колежката си за в бъдеще да не прави подобни работи. Този път вашата постъпка ще мине без последствия.

При удобен случай той даде и на Пшемяновски да разбере, че ще забрави целия този инцидент. Въпреки това, когато излезе от болницата, беше потиснат и го разкъсваше ревност. По пътя, който знае защо, му дойде наум, че когато се е обадил по телефона, точно тогава при Нина е бил ротмистър Корсак. Просто беше готов да се закълне, че е така, макар че много добре знаеше, че ротмистърът сега беше на маневри някъде в Източна Малополша. Веднага щом се върна у дома, реши да провери. За тая цел той се обади по телефона на ротмистъра у дома му. В слушалката се разнесоха успокояващите дълги сигнали. Никой не вдигаше. Беше вече след полунощ и в жилището на ротмистъра нямаше никого. Той вече искаше да сложи слушалката, когато чу сънлив и гневен глас:

— Ало?

— Бих искал да говоря с господин ротмистъра — изрече той с преправен глас.

— На телефона, по дяволите, не можахте ли да изберете по-подходящ час!

Колски, без да каже нито дума, постави слушалката и започна трескаво да мисли. Какво да направи? Как да реагира на несъмнената изневяра на Нина? Той наистина не разполагаше с безспорни доказателства, но неговото убеждение беше достатъчно. В първия момент искаше да ѝ напише дълго саркастично писмо, оскърбително и обидно. Идваха му наум най-отровни епитети, язвителни сравнения, иронични алюзии. Едно такова писмо щеше да бъде великолепно отмъщение.

Дали обаче жена като Нина, страхливка, която подло мамеше любовника си, с когото всъщност можеше честно и просто да скъса, заслужаваше такова отмъщение? Защото той вече не можеше да има

каквито и да било илюзии относно нейните морални качества. Всичко изглеждаше ясно. Нина му беше определила ролята на временен заместник на ротмистър Корсак по време на неговото отсъствие. Да. Достатъчно е кратко студено писмо. Без никакви обяснения, без каквито и да било обиди, издържано в официален безразличен тон и така да скъса с нея безвъзвратно.

Седна и написа:

„Уважаема госпожо!

Във връзка с това, което стана, смятам за свой дълг да ви информирам, че всичко между нас окончателно е свършено.

Я. К.“

Прочете писмото и се убеди, че то няма да послужи за нищо. Скъса го на дребни късчета и написа второ:

„Госпожо!

Винаги съм си давал сметка, че Вие смятате за временно забавление онова, което ни свързва. Вчера Вие сметнахте за уместно да приключите това забавление. Бързам да Ви пиша, че напълно приемам Вашето решение. Сбогом.

Я. К.“

Да, така беше по-добре. В текста имаше малко фантазия, малко свобода и даваше да се разбере, че той никак не държи на нея.

И наистина не държеше. И въпреки всичко се измъчваше и самоизяждаше цяла нощ. Дойде му наум, че ето, за втори път в живота си беше отхвърлен. Не го искаше Луця, за която желаше да се ожени и която обичаше и смяташе за своя първа и единствена любов. Сега го изоставя Нина заради друг мъж. След тези две преживявания не беше трудно човек да изгуби своята самоувереност. Не беше трудно да се стигне до убеждението, че като мъж заслужава да играе ролята

единствено на случаен любовник. „Любовник — мислеше си той, — изпълняващ длъжността любовник — и.д. любовник, по време на отпуск.“

Неговата амбиция беше болезнено смазана.

„И защо — мислеше, застанал пред огледалото. — Та нали аз съм млад, силен, хубав. Наистина не се отличавам с някаква изключителна красота, но винаги съм минавал за хубав. Не спадам към шмекерите. Заемам важна длъжност, добре печеля и имам осигурено бъдеще. Никой не може да отрече, че съм образован и интелигентен. Тогава защо?...“

Загубата на Нина го засегна не само от гледна точка на амбициите. Все пак той беше свикнал с нея и много добре знаеше, че известно време ще му липсва. Не така, разбира се, както чувствуваше отсъствието на Луця, но все пак...

На следната сутрин изпрати по портиера писмото и отиде в болницата. Денят беше изключително тежък. Докараха няколко нови пациенти, които трябваше веднага да бъдат оперирани по спешност. Двете операционни бяха заети от осем часа сутринта до два часа следобед без прекъсване. Колски направи част от по-леките операции и асистира на Ранцевич на няколко сложни операции. Когато най-после слезе в кабинета си, намери върху бюрото си лист, на който беше отбелязано, че госпожа Добраниецка се е обаждала три пъти по телефона. Той смачка късчето хартия и го хвърли в кошчето. Донесоха му обяда. Изяде го с апетит и се изпъна на канапето с цигара в уста. Часовникът удари три часа. Имаше още половин час почивка. Някой почука на вратата.

— Моля — неохотно се обади Колски.

В стаята влезе Нина.

Той скочи в канапето и посегна за сакото си, което беше метнато на облегалката на стола. Нина беше прелестна. Смело го гледаше в очите. Лицето ѝ беше спокойно като на статуя. Бавно отвори чантата си, извади от нея писмото на Колски и попита почти високомерно:

— Какво означава това?

Той погледна писмото, сякаш го виждаше за пръв път в живота си. В ръцете на Нина то имаше вид на нещо гнусно, отвратително, мръсно, нещо, което се взима в ръка само за да бъде веднага изхвърлено. Сви вежди и отвърна глава.

— Аз исках да попитам какво означава това неразбираемо за мен писмо.

Колски я погледна с омраза, разбра: тази жена иска да използва факта, че той не притежава никакви доказателства за нейната изневяра.

Каза сухо:

— Смятам, че няма за какво да дискутираме, госпожо.

Тя сви рамене.

— Не смятам да дискутирам и не съм дошла за това. Искам, изисквам обяснения.

Колски мълчеше.

— Предполагам, че имаш право. За да ми изпратиш такова писмо, ти сигурно си имал някакъв повод.

— Разбира се, че съм имал.

— Мога ли да знам нещо по този въпрос?

Той прехапа устни.

— Ти много по-добре от мен знаеш. В случая няма да помогнат никакви комедии. Моето решение е окончателно.

Тя го измери със студен поглед и запита с известна ирония:

— А откъде знаеш, че искам да ти повлияя да промениш решението си? Откъде си толкова сигурен?

Колски се смути.

— Тогава толкова по-добре. Толкова по-добре и за двамата — измънка той.

— Може би, скъпи мой. Все пак ти разбираш, че твоето писмо ме оскърби и че аз просто изисквам от теб удовлетворение под формата на обяснение, което не можеш да ми откажеш.

— Аз съм на твое разположение — отговори Колски, без да я гледа.

Подаде й стол и каза:

— Ти ми изневеряваш. Няма никакво съмнение, вчера се убедих в това.

— Няма никакво съмнение? — Тя вдигна вежди. — Е, да видим, моля!...

— Да — избухна той. — Изневеряваш ми. Когато се обадох по телефона, за да разбера защо закъсняваш за срещата, прислужницата ми каза, че си си у дома.

— Така ли каза?

— Каза нещо, което означаваше същото. Каза, че веднага ще те извика на телефона, а се върна и заяви, че си заминала. Ако наистина беше заминала, тя не можеше да не знае това. Беше си вкъщи и не беше сама.

— Разбира се — призна спокойно Нина. — А пък бях и толкова наивна, че не предупредих прислугата за моето отсъствие, ако ти се обадиш.

Той се засмя иронично.

— О, не. Съвсем не си толкова наивна. Само че не си се надявала, че ще се обади по телефона. Защото си била сигурна, че навреме ще получи писмото ти. За съжаление и най-ловко обмислените машинации понякога могат да не оправдаят очакванията ни. Някакво дребно препятствие, например немарливостта на куриера, и всичко излиза наяве.

В чертите на лицето ѝ нямаше и следа от тревога. Тя запита спокойно:

— И какво е излязло наяве?

Нежелание се изписа на лицето му.

— За какво да повдигаме тези неприятни въпроси? Не искам да се намесвам в твоите любовни истории. Днес вече смятам, че нямам право. Тогава защо?

— И какво е излязло наяве? — повтори натъртено тя.

Той вдигна глава и без да я гледа, каза с напълно безразличен тон.

— Щом като искаш непременно... Излезе наяве, че си любовница на ротмистър Корсак. Защото той вчера е бил у вас.

Казваше това не само убедено, но и с някакво ожесточение. Най-неочаквано Нина избухна в продължителен и весел смях.

— Ах и ти, Ян, Ян... Твоята ревност би трябвало да ме ласкае. За съжаление в този случай тя е напълно неоснователна. Предполагам, че Корсак няма да има нищо против ролята, която му приписваш, ако не за друго, то поне за това да е във Варшава, вместо да се мъчи на маневрите край Станиславов.

Колски поклати глава.

— За съжаление твоят смях не ме убеждава. И то по простата причина, че господин Корсак не се мъчи на маневрите, а най-спокойно

си живее във Варшава. Вчера следобед е бил при теб, а вечерта беше в собственото си жилище, защото аз проверих по телефона.

На лицето на Нина се изписа искрено учудване.

— Това е невъзможно. Едва онзи ден получих от него картичка, в която пише, че ще се върне най-рано след месец. Това е някакво недоразумение.

— И дума не може да става за каквото и да било недоразумение — ядоса се той. — Няма нужда да крия каквото и да било от теб. И така, в полунощ позвъних в неговото жилище и попитах може ли да говоря с ротмистъра. Чух отговор, и то гневен отговор, че ротмистърът е на телефона и се чуди, че през нощта му пречат да спи.

Нина се усмихна.

— Ти си търсил ротмистъра? А каза ли името на ротмистъра?

— А защо трябва да го казвам? Не смятам, че в едно и също жилище ще има цял ескадрон ротмистри.

Известно време тя го гледа със снизходителен израз на лицето. Накрая процеди:

— Ескадрон сигурно не. Но още един би могло да има. Например ротмистър Супински, който, когато колегата му отсъства, се настанява в неговото жилище.

Колски леко се смути, но веднага каза:

— Това е нещо, което много лесно може да се провери.

— Разбира се — призна Нина. — Пред тебе има телефон, а до него е телефонният указател. Обади се и попитай.

Колски се замисли и отговори:

— Понеже мислиш, че няма да го направя, ще го направя веднага.

Той намери номера на Корсак и се обади. Чу някакъв непознат и просташки мъжки глас, сигурно на ординареца.

— Може ли да говоря с господин ротмистър Корсак?

— Господин ротмистърът е на маневри — отговори ординарецът.

— А господин ротмистърът Супински?

— Господин ротмистърът ще се върне чак в четири — гласеше отговорът.

Колски измърмори „благодаря“ и остави слушалката.

Нина пушеше цигара. Той, разбира се, се намираше в много глупаво положение. В подкрепа на своите подозрения имаше два

аргумента и ето — единият му се изплъзна. Оставаше вторият. Всъщност и той според него беше достатъчно свидетелство за неверността на Нина. Ако тя действително не беше в интимни отношения с ротмистър Корсак, трябваше да има някой друг. Сигурно имаше. Главата си залагаше за това.

— Можете ли да натиснете звънеца? — обади се Нина.

Той мълчаливо изпълни желанието и. На вратата застана санитарят.

— Моля, извикайте тук шофьора ми — каза тя кратко.

Когато шофьорът влезе в стаята, Нина го попита:

— Павловски, спомняте ли си къде може да съм си оставила вчера лисицата?

— Не е останала в колата, госпожо Добранецка. Сигурен съм. След като се върнахме, в гаража разтребих колата и щях да я намеря. А вчера, госпожо, вие бяхте само на фризьор и в Константин...

— Именно — прекъсна го тя. — Струва ми се, че съм оставила лисицата си в Константин. Павловски, моля ви, идете там и я вземете. Аз ще се върна пеша вкъщи.

— Слушам, госпожо Добранецка — служебно отговори шофьорът и излезе.

В стаята се възцари мълчание. Нина бавно допушваше цигарата си. После внимателно я угаси в пепелника, стана, полуусмихнато кимна на Колски и без да каже нито дума, се отправи към вратата.

Спря се и го погледна с безразличие.

— Нина! — извика Колски.

— Какво желаете, моля?

Чувствуваше се виновен, засрамен, компрометиран, смешен. Беше убеден, че му е изневерила. Но от гледна точка на разума подобна увереност не е нищо друго, освен най-обикновена истерия. Сянката от фалшиви улики, защото това беше само сянка, той беше счел за достатъчно доказателство за нейната вина. Беше създал във въображението си концепция, която нямаше никакви реални основания. Просто всичко си беше изсмукал от пръстите. Беше обидил тази жена, която, той бе принуден вътрешно да признае, беше се принизила, за да му се отдаде. Беше слязла по-ниско, тъй като както нейната среда, така и нейната красота и култура, й даваха неограничени възможности да си избере любовник. Би трябвало да му

удари плесница за неговите подозрения, да го игнорира и да не му отговаря. Тя му оказа голяма милост с факта, че беше пожелала да се оправдае. И беше го направила толкова аристократично, така изискано и толкова болезнено, че това му подействува по-силно от плесница. Той беше се държал като грубиян, като някакъв ревнив сополанко.

— Нина — започна. — Дълга ти извинение. Аз действително постъпих прибързано и несправедливо те обидих. Можеш ли да ми простиш?

Тя се усмихна иронично.

— О, не ми се извинявай преждевременно. Може по-късно да съжаляваш. Провери най-напред дали не съм те излъгала. Проведи следствие. Разпитай слугите. Може да съм подкупила шофьора и оня там ординарец. Наеми детектив.

— Не издевателствуй над мен — каза покорно той.

Очите на Нина искряха.

— Разбира се, наеми детектив. Към такова жалко влечуго като мен трябва да се прилагат полицейски методи. Нали аз съм ти любовница не защото те обичам, а само защото за мен това е благодеяние и чест. Къде можех да мечтая за такова щастие аз? Всеки ден на колене трябва да благодаря на съдбата за това. Та кой друг би ме искал?!

Той взе ръката ѝ и каза умолително:

— Не се подигравай с мен, Нина.

— Не се подигравам. Подигравам се по-скоро на себе си. Защото не е ли смешно, че аз държа на твоите чувства тогава, когато, ти пренебрегваш моите? И наистина, Янек, най-много ме заболя за това, че ме смяташ за страхливка и малодушна. Я си помисли. Кое може да ми попречи да дойда при теб и да ти кажа открито: „Ти ми омръзна, обикнах друг!“

— Да, да, Нина — призна той, целувайки ръцете ѝ. — Прости ми. Прости ми. Аз бях глупак. Ще можеш ли да ми простиш?

В очите ѝ се появи тъга.

— Няма да мога да не ти простя — каза тя тихо. — Само че не знам кога ще мога да те видя. Сам разбираш.

— Разбирам — призна той.

— Трябва да свикна, да се примиря с това. Не ми се обаждай по телефона и не ми пиши, докато сама не ти се обадя...

Тя леко докосна с устни бузите му и излезе.

Първия ден Колски не можа да откъсне мислите си от тая неприятна история, причина за която беше той поради своята глупава ревност и прекалено въображение. На следния ден настроението му се подобри. Беше доволен, че всичко свърши добре. На третия ден сутринта, пресичайки площад „Наполеон“, точно пред пощата срещна ротмистър Корсак.

Колски се вкамени на мястото си така, сякаш изведнъж получи силен удар по главата. И ротмистърът се спря. Беше в цивилни дрехи. Носеше спортен сив костюм и спортна шапка, с праметнат през ръката шлифер. Държеше неголяма пътна чанта. Сърдечно протегна ръка на Колски.

— Здравейте, докторе. Какво ново във Варшава? Ама че горещина.

— Вие, господин ротмистър, не сте ли на маневри? — успя да каже Колски.

Корсак предупредително сложи пръст на устните си.

— Шшт. Това е голяма тайна! Откъснах се за малко и — във Варшава.

Колски вече се беше овладял и се усмихна почти непринудено.

— Разбира се, *cherchez la femme*^[3]? — подхвърли въпросително той.

— Вие сте прекалено досетлив, докторе. — Ротмистърът присви очи. — Е, хайде, довиждане. Във вагона имаше толкова прах, че се чувствам като карацисано куче, оваляно в пясък. Трябва да се изкъпя.

— Направо от гарата ли? — любопитствува недоверчиво Колски.

— Да — потвърди Корсак. — Довиждане.

Той сложи небрежно ръка на козирката на спортната си шапка и изчезна в тълпата. След като помисли малко, Колски взе такси и каза да го закарат на гарата. Прегледа разписанието. Наистина ротмистърът можеше да казва истината. Преди петнадесет минути беше пристигнал влак от Лвов. Сега той вече нищо не разбираше.

Вечерта имаше голямо желание да се обади на Нина. Вместо това обаче позвъни в жилището на Корсак, за да провери дали си е

вкъщи. Разбира, се, ако не беше у дома си, сигурно беше у Нина. Колко голямо беше учудването на Колски, когато чу от ординареца:

— Господин ротмистър Корсак не е във Варшава. Той е на маневри. Ще се върне след един месец.

Беше едно от двете. Или беше отседнал в хотел, или, тъй като криеше, че е във Варшава, беше забранил на ординареца си да издава това. Така или инак нещата трябваше да се изяснят. Не можеше повече да живее в несигурност. Бързо се преоблече и излезе от къщи. След пет минути вече беше на „Фраскати“ Позвъни.

Вратата отвори един лакей.

— Тук ли е госпожа Добранецка? — запита Колски.

— Не, няма я, господин докторе. Но скоро ще се върне. Може би ще я почакате. Тук вече чака господин Хау.

— Кой е той? — учуди се Колски, който никога не беше чувал това име.

— Мистър Хау. Англичанинът.

Действително в салона седеше много хубав, много блед младеж с преситено лице, с монокъл на лявото око. Като видя Колски, той стана, бавно поправи монокъла си, още по-бавно протегна ръка и изрече името си. Въобще целият беше au ralenti^[4].

„Що за маймуна“ — помисли си Колски и констатира, че младежът е в смокинг.

— Днес времето е много горещо — каза му той учтиво.

Мистър Хау отговори, като изкриви единия ъгъл на устата си — нещо, което дори напомняше усмивка.

— I do not understand. I'm sorry...^[5]

Оказа се, че той не разбира нито дума на полски, нито на френски. Понеже и двамата знаеха немски много слабо, разговорът, който водиха в продължение на половин час, не можеше да се сметне нито за оживен, нито за интересен, като се има предвид и това, че просто нямаха какво да си кажат. Във всеки случай Колски разбра, че англичанинът е от един месец във Варшава и че завръщането му в родината зависи от някаква работа, заради която беше дошъл. Разбра също, че във Варшава мистър Хау не познава почти никого, освен госпожа Добранецка, с която бе имал честта да се запознае на френската Ривиера. И двамата изпитаха истинско облекчение, когато звънецът извести завръщането на домакинята.

Нина нито се изненада, нито се учуди на присъствието на Колски. Тя беше в такова отлично настроение, в каквото Колски не беше я виждал отдавна. При това изглеждаше най-малко с пет години по-млада. След като поздрави набързо и подхвърли няколко изречения на английски към преситения младеж, тя между другото се обърна към Колски.

— Надявам се, че добре сте се забавлявали, господа.

— Аз не знам английски — измърмори Колски.

— Ах, колко жалко. Моля да ме извините. Трябва да се преоблека.

С мила усмивка тя отправи още едно изречение на английски към мистър Джими и изчезна някъде из къщата, а господата сериозно споделиха, че тя е красива и очарователна.

Четвърт час по-късно Нина се появи в прекрасен вечерен тоалет и в същото време отвори вратата към трапезарията. На масата имаше прибори за четирима души. Когато седна, Нина небрежно каза на полски:

— Твоите подозрения, о, чудо на чудесата, се реализират.

Да не би да си ясновидец? Тъкмо днес пристигна ротмистър Корсак. Обади се по телефона и аз го поканих на вечеря. Обадих се и на теб, въпреки че не предполагах, че ще искаш да играеш ролята на телохранител. Тъй като не те намерих, помолих мистър Хау да ми помогне.

Като каза това, Нина поднесе салатията на англичанина и заговори на английски. Колски не можа да превъзмогне впечатлението, че тази жена дума по дума повтаря на бледия глупак същото, като се възползуваше безочливо от положението, че те двамата не можеха да разговарят помежду си.

Дори и да беше така, госпожа Добранеца не можа дълго да се радва на своята игра, тъй като се появи Корсак, който отлично знаеше както английски, така и полски. Подозренията на Колски, че той живее в хотел, като че ли се потвърдиха, защото Корсак дойде облечен със същия спортен костюм, който носеше сутринта на площад „Наполеон“. Извини се за външния си вид и започна да се храни с вълчи апетит, като Нина и той взаимно се обстрелваха с духовитости. Той, изглежда, беше в отлично настроение, но след известно време Колски все пак забеляза, че ротмистърът поглежда към англичанина с явна антипатия.

Рядко се обръщаше към него, на въпросите му отговаряше кратко, банално, без желание и това бе изписано върху лицето му. В един момент, когато мистър Хау разговаряше с Нина, ротмистърът измърмори на седналия до него Колски:

— Откъде се взеха тук тия английски живи мощи?

Колски леко сви рамене.

— Нямам понятие. За пръв път го виждам.

Винаги бдителната Нина все пак чу и обясни:

— Мистър Хау е в Полша като турист. Той е много мил младеж, въпреки че малко маниерничи.

Корсак леко сви вежди.

— Да, с много маниерност той непочтително се занася с вас.

— Ах, що за израз, господин ротмистър.

И добави на английски:

— Господин ротмистърът смята, че сте много безцеремонен, когато ме ухажвате.

— Вярно е — призна англичанинът, — безцеремонността е моята маска. Ако моето ухажване стигнеше степента на обожанието, каквото изпитвам към вас, щях да стана смешен за околните поради прекаленото си увлечение и преклонение.

Колски нищо не разбра. Той въпреки не допускаше, че в думите на англичанина се съдържа някакво обяснение, но начинът, по който младежът гледаше Нина, можеше да събуди сериозни опасения. Човек има право да гледа една жена така само когато с нея го свързват много тесни и много интимни връзки.

Кафето поднесоха в салона. Тук вече ротмистърът съвсем не прикриваше антипатията си към англичанина. Дори с Нина се държеше студено и с арогантна учтивост. Разговаряше само с Колски, разговаряше много сърдечно и с тази сърдечност сякаш искаше да подчертае разликата, която прави между него и останалата част от компанията. Колски беше приятно изненадан и все по-доброжелателно поглеждаше към мистър Хау.

Към единадесет Корсак стана с явното намерение да се сбогува с домакинята. От неговата вирната глава и от цялата му осанка лъхаше оскърбено достойнство.

— Останете — с необикновено топъл и мек тон му каза Нина. — Нали влакът ви заминава едва в дванадесет и половина.

— Много ви благодаря, но бих искал, да се видя още с някого. Имам да уреждам някои неща.

— Моля ви, останете, моля ви — повтори натъртено тя и така погледна Корсак, че кръв нахлу в главата на Колски, а младият англичанин демонстративно взе някакво списание от малката масичка до него и започна да го прелиства.

След дълго мълчание ротмистърът каза:

— Щом като вие желаете това...

Поддаде се. Седна и като се преструваше, че е в добро настроение, добави:

— Но искам да бъда възнаграден с чашка кафе.

— Ще я получите веднага — каза тя и стана, за да му напълни чашата.

У Колски всичко кипеше. Ако не скочи веднага, то беше само защото се страхуваше да не стане смешен. Сега обаче той успя да набележи всичко, целия сценарий на своето оттегляне. И така: ще си погледне часовника, ще каже: „Завиждам ви, господа, че вашите задължения не ви принуждават да напуснете тази толкова приятна компания, аз за съжаление трябва да отида в болницата. Какво да се прави — лекарска съдба“, после ще стане и ще се сбогува.

Успя да изпълни само първата точка от своята програма, защото когато извади часовника си, Нина се обърна към него с очарователна усмивка.

— Ах, драги докторе. Аз съвсем забравих. Съпругът ми изпрати днес някакви книжа във връзка с болницата и моли да ви ги предам. Струва ми се, че те са в кабинета върху бюрото. В син плик. Ще ги намерите ли?

Откъснат от своята програма, Колски се окашля и стана.

— Предполагам, че ще ги намеря.

Когато той изчезна зад вратата на салона, която водеше към кабинета, госпожа Добранецка се извини на господата на английски:

— Не съм съвсем сигурна, че ще ги намери. Струва ми се, че ги прибрах в някакво чекмедже. Моля да ме извините. Един момент.

Бързо прекоси салона. В кабинета завари Колски, който напразно търсеше по бюрото синия плик.

Тя измъчено и умолително протегна към него ръце.

— Не си отивай. Не ме оставяй сама е тях. Те и двамата са влюбени в мен и са способни да направят скандал.

Той я погледна сурово:

— Те в тебе, ти в тях, макар че наистина, признавам си, вече ми е трудно да кажа в кого си влюбена.

— Не знаеш в кого? — попита тя, премрежвайки очи.

Преди той да успее да се дръпне, Нина го прегърна през шията и го обсипа с целувки.

— Ето в кого... Ето в кого... Ето в кого... — повтаряше Нина е палещ шепот. — Искях да те накажа за твоето отвратително подозрение и да не ти се обаждам цяла седмица. Но аз съм само една слаба жена. Днес вече ти се обадох по телефона. А утре... утре ще дойда при теб по същото време... А сега, моля те, иди и се заеми някак си с тях. Та нали не мога да допусна в дома ми, в дома на моя мъж да стане скандал. Това ще ме компрометира. Сам разбираш. Аз имам право да те помоля за помощ. Помни, ти си единственият човек, когото мога да моля за помощ. Няма да ми откажеш, нали? Върви, върви при тях...

Когато той се поколеба, тя добави:

— Трябва да си оправя устата и косата след тия целувки. Е, и малко да се поразхладя. Сигурно съм се изчервила.

Колски, преминавайки през осветения салон, си мислеше: „Или е дявол на лукавството и разврата, или някакво изключително стечение на обстоятелствата е винаги против нея.“

Въпреки очакванията си, в салона той завари двамата господа да разговарят бавно и спокойно. Явно лустрото на добрите обноски в обществото беше надмогнало взаимната им антипатия.

„Само ако знаеха — мислеше си Колски, — че това, за което се борят помежду си, ми принадлежи...“

Не беше довършил мисълта си, когато Нина се върна. Завърза се доста оживен разговор на английски, в който Колски, разбира се, не взимаше участие.

По едно време Нина погледна часовника си и каза:

— Е, сега вече не ви задържам, господа. Мистър Хау е дошъл с колата си, той ще бъде така любезен да ви закара.

— Съжалявам, но не мога да се възползувам от неговата любезност — усмихнато каза ротмистърът. — Предпочитам да походя.

Имам повече от половин час на разположение, а нощта е толкова красива.

Сбогуваха се с Нина и всички едновременно излязоха. Колата на англичанина наистина беше пред къщата и той набързо се сбогува. Корсак и Колски излязоха на улица „Вейска“ и през площада „Трите кръста“ се отправиха към „Брацка“ Вървяха мълчаливо. Изведнъж ротмистърът се спря и като хвана Колски за ръката, каза със стиснати зъби:

— Ако не трябваше утре да се явя в полка, ако не бях дал честна дума на моя началник, че ще се явя, вярвайте ми, така щях да разбия с камшика мутрата на това жиголо, на това перверзно нищожество!

Той пусна ръката на Колски и те отново направиха петнадесетина крачки.

— Вие... вие смятате ли, господин ротмистър, че мистър Хау е любовник на госпожа Добранецка?

Ротмистърът се разсмя.

— Ама че сте параден! Дали мисля! Но това е очевидно! Тя му е любовница и при това се страхува от него!

— Откъде заключавате, че се страхува? — сломено попита Колски.

— Как така откъде? Та това е съвсем ясно. Трябваше да вечеряме двамата сами. В това време долази този подмокрен простак и тя не се осмели да го изпъди. Защо? Защото се бои от него. Или пък, защото се бои да не го загуби. Такива космополитни преситени типчета умеят да правят много неща, драги господине. След малко той добави:

— Свини!

Улиците бяха почти пуси. Част от лампите бяха угасени. След този горещ ден хладният повей беше много приятен. Колски обаче почти не забеляза това.

— Естествено — обади се отново ротмистърът. — И вас сигурно ви е поканила в последния момент, за да спасява положението пред мен.

— Пред вас? — забеляза Колски. — Излиза, че тя е и ваша любовница.

Ротмистърът го погледна, като че ли Колски беше луд.

— Ах, но какво има пак — съвсем неохотно каза той. — Влюбен съм в нея несподелено. — Накрая той прихна някак странно и млъкна.

Наближаваха вече „Маршалковска“, когато ротмистърът се спря, заби показалец в лявото рамо на Колски и каза:

— Замисляли ли сте се някога над следната странна психологическа задача? Да кажем, имате любов е омъжена жена. Имате любов и край. Обикновено нещо. Вие отлично знаете, че по-рядко или по-често тя трябва да дарява мъжа си със своето благоволение. Срещате се, дявол да го вземе, с този мъж всеки ден и в края на краищата дори го обичате. Но колко различно изглежда всичко, когато същата тази омъжена жена има вземане-даване не само със съпруга си, но и още с някой друг! Тогава червата ви се преобръщат! Тогава сте готов да разкъсате този любовник на парчета! Какво е това, по дяволите? Откъде идва тая разлика?

Колски поклати глава.

— Не знам. Не разбирам от тия работи.

— Именно. Философите пишат там за разни неща, за някакви си там, господине, критики на чистия разум и на други финтифлюшки, които никога никому няма да бъдат полезни, вместо да се заемат с житейските проблеми. Ето това е. Не се бойте. След четири седмици ще свършат маневрите и не пожелавам на този вонящ пор да го сваря във Варшава. А вие сте екстра човек! Честна дума. Като се върна във Варшава, трябва по-често да се срещаме. Играете ли бридж?

— Много слабо.

— Е, ще се понаучите. А сега довиждане, че ще изпусна влака. Привет!

Колски тръгна към къщи. Имаше усещането като че ли се е топил в бласто. Но, чудо на чудесата, тежестта на неговите обвинения не беше насочена против Нина. Струваше му се, че тя е толкова дребно и плитко същество, че не беше възможно от нея да бъде търсена отговорност за постъпките ѝ, както от всички нормални хора. Нито да бъде търсена отговорност, нито да бъде наказана. Нейното наказание би било също такава безсмислица, както например да малтретираш куче или котка, защото са изядли парче месо, което не сме опазили.

„Зверче. Хитро, ловко зверче с примитивни инстинкти.“

Преди всичко той чувствуваше умора, някаква огромна морална умора, граничеща с апатия. И отвращение към себе си. Как можа да изпадне в такава ситуация! Той беше вярвал в тази жена. Но вината беше негова, защото беше искал да вярва. Вината си беше само негова.

Абсолютно никак не ѝ се сърдеше, само че сам себе си не можеше да понася. В това се състоеше и най-болезненият извод за в бъдеще: никога да не се сближаваме с жени, чиято етика, макар и за миг, можем да поставим под въпрос!

Същата нощ той написа на Луця:

„Струва ми се, че човек може да мине през блато и да излезе от него още по-чист, още по-добър, отколкото е бил преди това. Споделяте ли моето мнение?... Чак сега разбирам притчата за блудния син, а също и защо винаги много по-дълбоко е въздействувала на подсъзнанието ми светостта на Мария-Магдалена, отколкото на света Тереза. Колко голяма нужда имам да си отдъхна и физически, и психически. Колко много ми липсват разговорите с вас. Опитвам се да ги заместя, като ви пиша или като чета вашите скъпи за мен хубави писма, пред мен е вашата фотография, от която ме гледат същите познати очи, най-красивите очи на света...”

И действително, написването на това писмо уталожи нервите му и когато заспиваше, той беше вече напълно спокоен. Всичко, което беше преживял през този ден и през последните месеци, му се струваше толкова неизмеримо далече — толкова безинтересна история, разказана, и то много отдавна, от някой индиферентен. Сега се чувствуваше на сто мили от всичко преживяно.

Той толкова решително бе зачеркнал у себе Нина и свързаните с нея проблеми, че не му дойде наум да ѝ го съобщи. Затова в пет часа, като чу звънеца в антрето, в първия момент не се и сети, че може да е Нина. Когато я видя, не можа да сдържи учудването си, което тя взе за нещо друго и се престори, че нищо не забелязва. Уморено му протегна ръка.

— Ах, страшно ти благодаря за вчера. Не можеш да си представиш колко мъчително беше за мен. И до този момент не мога да се отърся от ужасиите впечатления.

Тя влезе в стаята и безсилно се отпусна на канапето. В бялата копринена рокля без ръкави, с малко деколте приличаше на момиче — наивно, капризно и свежо. Почти не беше гримирана или пък се беше гримирала толкова умело, че нейният загар, сините сенки под очите и, веждите, клепките и устните сякаш имаха своя естествен цвят.

Колски гледаше недоверчиво нейната външност. Тя просто не се свързваше в неговото съзнание с всичко, което знаеше за нея от вчера.

— Мили, можеш ли да ми дадеш една цигара? — каза тя, забелязала нещо необикновено в неговото държание. Искаше да спечели време, за да се ориентира в настроението на Колски и да избере най-подходящата тактика. Той обаче мълчаливо ѝ подаде кутията с цигари и кибрита и сядайки срещу нея, не каза нито дума.

— Кажи ми, Ян, как свърши всичко вчера. Надявам се, че не се е стигнало до някакъв скандал между ония двамата побъркани.

— Не, не се стигна.

— Това е само благодарение на тебе. Не можеш да си представиш колко съм ти благодарна. Човек винаги може да разчита, на твоето чувство за мярка и такт. Ти си истински мъж.

Отново се възцари тишина и Колски се обади спокойно:

— Слушай, Ниша. Искам да поговоря сериозно и искрено с теб.

— Станало ли е нещо? — направи изненадана физиономия тя.

Той поклати отрицателно глава.

— Не сега. Винаги е ставало. Само че аз не съм го виждал. Изведнъж прогледнах.

Върху лицето ѝ се изписа страдание.

— Ох, Ян. Чувствувам, че искаш да ми кажеш пешо неприятно — каза умолително тя.

— Изведнъж прогледнах — продължаваше Колски. — Разбрах те. Няма да те отегчавам с никакви проповеди, нито е уроци по морал. Първо, защото нямам призвание за това и, второ, защото ще бъдат безрезултатни. Ти си зрял човек, познаваш живота, отлично знаеш какво искаш, постъпваш, както ти диктува твоят вкус. Имаш си своя програма за живота.

Тя стана и се приближи до него така, сякаш имаше намерение да му седне на коленете, но Колски каза, като наблегна:

— Моля те. Изслушай ме до края.

— Не... не можем ли да отложим това за... после?

Той леко се усмихна.

— Не, Нина. Аз също съм зрял човек и аз съм си начертал начин на поведение, имам собствени възгледи, собствен начин на живот. С една дума, аз съм индивидуалност. Признавам си, че не мога да разбера кое те е накарало да се занимаваш с моята особа. Може би аз за нито една жена не съм интересен обект. У мен обаче ти в никакъв случай няма да намериш онези достойнства или по-точно — аз не притежавам достойнствата, които ти търсиш у мъжете.

— Ти искаш да скъсаш с мен? — попита го тя.

— Не да скъсам. Защо употребяваш такива думи? Просто да се разделим. Нас за кратко ни свърза неразбираемият каприз на съдбата или по-скоро твойт каприз, но тази връзка още от началото беше един абсурд. Не те упреквам, че си имала и други любовници, освен мен. Това е въпрос на твоята съвест. Няма да те осъждам, защото аз самият съм виновен. Ще бъде смешно, ако аз, крадейки от мъжа ти зад гърба му твоите чувства и нежност, които дължиш нему, те осъждам от амвона само защото искам да запазя за себе си монопола в тази кражба. Предлагам честно и разумно: да се разделим. Да се разделим не като двойка добри приятели, а като хора, които са се излъгали и без да съжаляват един за друг, тръгват в противоположни посоки.

— Нямам намерение да се защитавам — каза Нина, — нито да се оправдавам. Искам само да ти обърна внимание на едно. На нещо, което сам не забелязваш. Струва ти се, че постъпваш благородно, а не взимаш предвид онова, което аз чувствавам, което преживявам. Казваш: да се разделим. Защото нищо не ти струва. А не ти ли идва наум, че за мен това може да е драма? Той вдигна високо вежди.

— Драма? По-скоро фарс? Един от многото.

Тя се престори, че не го чу и продължаваше да говори:

— Струва ти се, че като не ми даваш съвети за морала и не ме осъждаш, постъпваш лоялно с мен. А не виждаш, че ме оскърбяваш много болезнено. Ако пазеше поне капчица чувство, нямаше да кажеш: да се разделим, защото си друга, не такава, каквато аз искам. Щеше да кажеш; стани друга, промени се, защото искам да те имам такава, каквато те обичам. Смятам, че постъпваш лошо. Ще ти помогна. Ще намериш в мен морална подкрепа. Ще се опреш на приятелска ръка.

Той поклати глава.

— Не, Нина. Това са празни думи. Аз искам да се разделя с теб не защото научих за твоите любовници, а защото, осъзнах колко отвратителна е ролята любовник на чужда жена. Не е възможно да се прокара граница между онова, което ти наричаш любов, а твоят мъж ще нарече подлост.

Нина се засмя иронично.

— Скъпи мой, на много ниска цена искаш да получиш етичното си превъзходство над мен.

Досега той се стараеше някак да избегне всичко, което можеше да я обиди. Сега обаче каза:

— Ами защото не заслужава по-висока цена.

— Ти си много учтив.

И двамата млъкнаха. Нина мълчаливо пушеше. Колски въртеше ключовете, които държеше в ръка.

— Не постъпваш като мъж — обади се тя най-после.

Той сви рамене.

— А как би постъпил един мъж?

— Щеше да ми заповяда да скъсам с другите.

Той поклати отрицателно глава.

— Ти съвсем не ме разбираш.

— Но искам да те разбера.

— И така, преди всичко аз не вярвам, че ти си способна да промениш своя досегашен начин на живот. Начинът на живот не е случайност. Той просто е следствие на натурата на даден човек. Но не става дума за това. Дори да бях сигурен, че ще изоставиш Корсак, англичанина и другите, които не познавам, пак не бих могъл да продължавам с теб. Ни най-малко не желая да те засегна. Да, разбира се, признавам, имаш много качества. Ти си интелигентна, елегантна и красива. Знам много добре, че като се разделя с теб, ти нищо не губиш! Защото ти не държиш на мен.

Тя го прекъсна:

— Остави ме аз да съдя за това.

— Тук може да влиза в играта само твоята наранена амбиция, наранена, тъй като инициативата за нашата раздяла излиза от мен. Ето защо искам да те успокоя. Не виждам основания за самодоволство. Не виждам никакво превъзходство. Напротив. Смятам, че играта изгубих аз, защото ти ще си останеш такава, каквато си била, каквато си, а пък

аз съм принуден да ревизирам своето поведение. Ти няма за какво да се упрекваш, аз пък... Впрочем да не говорим за това.

Нина вдигна глава и запита:

— Искам да знам още само едно. Срещнал ли си друга жена?

В първия момент той не разбра за какво става дума:

— Не, не, Нина! О, божичко, колко далече сме един от друг!

Стана и започна бавно да си слага ръкавиците.

— Е, какво — каза с усмивка. — Не остава нищо друго, освен да се сбогувам.

Протегна ръка, която Колски мълчаливо целуна. Бавно вървеше към вратата. На вратата се обърна.

— В края на краищата вие сте добро момче.

Преди той да успее да отговори, Нина излезе.

От този ден те изобщо не се виждаха. Минаха три седмици. Една вечер тъкмо минаваше визитация на втория етаж, когато един санитар изтича към него.

— Господин докторе. Долу е госпожа Добранецка и иска да говори с вас.

Той веднага се сети, че трябва да е станало нещо необикновено. Когато обаче влезе в директорския кабинет и видя Нина, се изплаши. Беше бледа, под очите и имаше дълбоки сенки, ръцете ѝ трепереха.

— Какво ви е? — запита искрено разтревожен той.

Гласът ѝ трепереше, когато каза:

— Моят съпруг. Моят съпруг е много зле.

— Върна ли се господин професорът?

— Не. Получих писмо от Мариенбад. Доктор Хартман пише, че са констатирали рак в мозъка... Вече е въпрос само на месеци или дори на седмици... Ужасно, ужасно...

Сигурно не се преструваше. Отчаянието ѝ беше искрено. За Колски това беше изненада. Нина все пак сигурно беше привързана към мъжа си. А може би дори го обичаше по свой начин. В очите ѝ имаше сълзи.

Той се наведе над нея.

— Не губете надежда — каза с присъщия си професионален тон на лекар, който утешава. — Понякога такива диагнози са погрешни. Впрочем тумори от този тип могат да се оперират. Съмнявам се, че в Мариенбад е имало добри специалисти в тази област.

Тя изтри сълзите си.

— Дай боже. Йежи иска да се върне във Варшава, но и дума не може да става да се връща сам. По пътя той трябва да бъде с подходящ придружител. Ще... ще заминете ли с мен?

— Но, разбира се, госпожо.

— Доктор Хартман съветва да вземем Йежи колкото може по-бързо. Божичко, божичко! Точно това бързане ме плаши.

— Писмото на Хартман у вас ли е?

Тя поклати отрицателно глава.

— Бих искал да го прочета.

— В писмото няма никакви по-точни сведения, но мога да ви го изпратя.

Той се замисли и каза:

— Не виждам, защо трябва да отлагаме заминаването. Трябва само да се разбере с Ранцевич. Кога ще бъдете готова?

— Ах, всеки момент.

На следната сутрин Колски и Нина заминаха с бързия влак за Мариенбад.

---

[1] Вместо sleeping car (англ.) — спален нагон. — Б.пр. ↑

[2] Противоположностите се привличат (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Тук: замесена е жена, а? (фр.). — Б.пр. ↑

[4] Със забавен ритъм, забавени движения (фр.). — Б.пр. ↑

[5] Не разбирам. Извинете (англ.). — Б.пр. ↑

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Няма по-хубав сезон от есента, от ранната есен в просторните беларуски земи. Нежен топъл вятър носи сребърните нишки на циганското лято по нивите, по стърнищата и угарите. Горите са притихнали, заслушани в златно пурпурната зрелост на своите листа. В градините ябълките и крушите, освободени от тежестта на плода, лениво протягат клони, преди да заспят зимен сън. В златната слама по харманите се събират и шумно цвърчат врабци. Из бледосиньото небе летят жерави в своя обичаен ред, белязан сякаш с черни щрихи върху синевата. По харманите бухалките ритмично, сякаш танцуват, бухат житото. От отлежалите на слънцето класове блика здраво зърно, та после веяно и чисто да се излее като сипкав ручей в издути чували.

Изобилието радва окото на стопанина. Радват се неговите плещи под тежестта на реколтата. Пъшкайки повече от навик, отколкото от усилие, слага чувалите в колата. Цяла планина. Малкото шкембесто конче има достатъчно сили да докара зърното до воденицата, крачка по крачка. А воденицата, това ненаситно чудовище, добродушно ръмжи и с огромните си зъби преживя и преживя младото зърно. Широка струя на водата пада върху колелото и като се пени и клокочи, изплува отдолу. Ден и нощ в отворената паст тече зърно, ден и нощ сред бели облаци, ухаещи на хляб, се изсипва потокът на брашното.

По неплодородните беларуски земи преджътвеното време е тежко. Разбира се, зависи от годината, но в ранна есен воденицата не знае почивка. Затъжили са се хората за хляб, за черен ухаен хляб, какъвто много от тях не са слагали в уста още от пролетта.

За да има добър ред, трябваше воденицата да не спира и в неделя. Но старият Прокоп Мелник си имаше свои принципи и никога не отстъпваше от тях, макар и да знаеше, че Гайер в Поддубна, а и Шимонюк в Раковишчизна работят и в неделя. Конкуренцията си е конкуренция, а празникът си е празник. Затова в неделя във воденицата на Прокоп Мелник зърното замлъкна. Той самият в празнична, тъмновишнева риза, препасана с дебел копринен шнур, отиде да

поговори с Вилчур и седнаха с него на терасата на болницата. Всички от воденицата използваха тази почивка. Зоня и Олга ходеха в Бервинти или в градчето, Наталка се измъкваше крадешком към Нескупа, където я чакаше един неин връстник и обожател, Саша, Донка и Васил се разхождаха с лодка по езерото. Вкъщи оставаха само старата Агата и Виталис, който хъркаше под тополата. Йемьол както винаги прекарваше следобеда в кръчмата в Радолишки. Луця запълваше тези часове с лична работа. Пишеше писма на своите познати, кърпеше дрехите си, както и дрехите на Вилчур, разбира се, без той да знае.

В това време разговорът на терасата продължаваше. Вилчур питаше Прокоп за разни воденичарски работи, за цената на зърното, какво ново има из околността. Сам разказваше по-интересните случаи в болницата. Тя се развиваше добре. Както винаги по жътва хората се сещаха за своите болки и за това, че може да се отърват от тях, стига само да отидат при професора. От даренията, които те правеха, можеше да се посрещат болничните и личните разходи; кой знае какви спестявания нямаха, но и не мизерстваха.

След като изчерпаха тези теми, Прокоп започна надълго и нашироко да говори за своите планове за бъдещето. Най-много го занимаваше мисълта, че трябва да припише воденицата и земята на името на Васил.

— Аз вече не съм млад — казваше той — и макар че, слава богу, съм здрав, а и сили не ми липсват, винаги може внезапно да умра. За какво да оставям след себе си безредие? Докато съм жив, всички слушат мен, но като умра, кой знае дали между Васил, Олга и Зоня няма да станат някакви свадни. Не дай си боже да се стигне и до това да се влачат по съдилищата и така да унищожат всичко, което с труд съм спечелил през живота си. Затова намислих да постъпя така: още докато съм жив, да припиша всичко на Васил. Честно момче е, няма да ошети нито сестра си, нито снаха си, а по този начин имотът ще остане в ръцете на един и няма да се разпилее.

— А кога смяташ да направиш това? — попита Вилчур.

— Ами ето, мисля си, след Поклонението на влъхвите ще вдигнем сватбата, после ще отида с тях до околийското и ще им припиша. Какво ме съветваш, да го правя или не?

— Направи го, разбира се — отговори Вилчур. — Я ми кажи ти, доволен ли си от бъдещата си снаха?

— А защо да не съм доволен?! Не момиче, а злато, благоразумна, работна, весела и най-важното, че вече е здрава. Няма да ги ражда хилави. Абе да си кажа правото, аз и затова я докарах от града. И дори се тревожех отначало, че Донка и Васил не ги тегли един към друг. Когато мъжът и жената живеят един край друг, то и влечение трябва да се яви. Е, и се появи.

Възцари се мълчание. Наоколо беше съвсем тихо, само откъм воденицата долиташе монотонният шум на водата и гласът на сойка, която беше кацнала на една от брезите до пътя.

— Е, а с тебе как ще стане? — обади се Прокоп.

— С мен? — опомни се потъналият в размисъл Вилчур.

— Че с кой друг? Ти недей да ми се сърдиш, че те запrikaзвам за такива работи. Ама гледам и гледам, а като гледам, се чудя.

— В какъв смисъл? Какво те кара да се чудиш?

— Ами ей на — живееш под един покрив с тая госпожица. Всеки вижда, че ви тегли един към друг. Ако не ставаше дума за теб, а за някой друг, хората вече щяха да започнат да злословят. Разбира се, опазил ни бог, никой нищо лошо не си мисли. Но веднъж ме питат: „Кога ще се жени за нея нашият професор?“ Аз им отговарям: „Господ знае. Защото откъде да знам аз?“ А те: „Попитай...“ А аз на тях: „Питайте сами. Какво, да не би да нямате език в устата си, а?“ Но ясно е, смелост нямат.

Вилчур сведе глава.

— И аз не знам... Самият аз не знам как да постъпя.

Той наистина не знаеше. Всъщност преди седмица вече почти напълно се беше решил да се жени за Луця, но точно тогава стана една незначителна случка, която го накара много да размишлява и макар че все още не беше зачеркнал плановете си за женитба, силно се беше разколебал. Ето какво беше се случило.

Той от дълго време лекуваше едно десетгодишно момче — син на грънчаря от Бервинти. По време на брането на ябълките беше паднало от едно дърво и беше получило доста сериозни вътрешни поражения. Беше най-младият пациент в болницата и беше под покровителството на всички. Дори Йемьол беше способен с часове да седи до леглото му и да му разказва чудни приказки. Донка носеше най-различни лакомства, Луця уши хубави дрехи, а Вилчур се отбиваше при него много по-често, отколкото изискваха грижите за

здравето. Малкият Пьотруш постепенно се възстановяваше, Най-напред му разрешиха да става за по няколко часа дневно, после оставаше в леглото само през нощта. Никой не бързаше да го изпраща у дома. Обаче вкъщи той беше нужен. Сестричката му, по-малка от него, не можеше да се справи с голямото стадо гъски и един ден бащата на Пьотруш дойде да го вземе. Луця отиде при Вилчур с тази тъжна новина, като водеше момчето, за да се сбогува с професора.

— Пьотруш, благодари на господин професора, че те е излекувал. Аз в това време ще ти приготвя нещата — каза тя и излезе в преддверието.

Момченцето протегна ръчичките си така, сякаш искаше да прегърне професора през шията. Вилчур се разчувствува, наведе се и го вдигна, за да го целуне.

— Ама че си тежък — каза запъхтян той, като го остави отново на пода.

След малко Луця се върна, а зад нея на прага застана бащата на Пьотруш. Селянинът започна да благодари и да се извинява за грижите, които неговият син сигурно им е създал.

— Никакви грижи — весело каза Луця. — Това е най-послушното момченце, което съм виждала през живота си.

Изведнъж вдигна Пьотруш от земята, притисна се към него и го понесе из стаята. Съвсем не забеляза колко голямо впечатление направи това на Вилчур. Той прехапа устни и тъжно я гледаше как без ни най-малко усилие танцуваше из стаята с момченцето на ръце, със същото тава момченце. Никога преди не беше имало такъв ярък случай, който да подчертае разликата във възрастта и в силите им.

Тя нищо не забеляза и изобщо не се досещаше какъв болезнен удар нанесе на неговите надежди. И по-късно също с нищо не можеше да си обясни неоснователното отдръпване на Вилчур и тъгата, която започна да го терзае. Напразно се мъчеше да си спомни някоя необмислена дума, някаква постъпка, която би могла да засегне професора. Страхуваше се да го пита открито, защото знаеше, че няма да ѝ отговори, а зададеният от нея въпрос ще направи по-дълбока невидимата бразда, която отново бе започнала да ги дели.

Вилчур много по-силно от Луця чувствуваше тази бразда. Виждаше я как тича по стълбите, как без ничия помощ застила леглата на болните, като ги мести и пренася. Забеляза, че след тежък работен

ден дълго се разхождаше, забеляза как всеки ден се къпеше и плуваше бързо, сърчно, въпреки че водата в езерата беше студена; с една дума, тя беше млада, много млада, толкова млада, че в сравнение с нея той сигурно изглеждаше старец. Затова сега, когато Прокоп повдигна въпрос, той отговори:

— Не знам. И аз самият не знам.

Прокоп сви рамене.

— А какво толкова трябва да се знае? Искате ли те тя?

Вилчур измънка:

— Искате ме, защото още няма опит.

— Ами като искате, жени се. Що за ред е това, мъж без жена да седи.

— Но ти, Прокоп, имай предвид разликата във възрастта. Тя е млада и красива, а аз съм вече стар дядо. Пред нея е бъдещето. Защо да я обвързвам за цял живот?

Прокоп се ядоса.

— Ето, умен човек, а глупости приказва. Хич не ми е смешно, когато някой глупак дрънка глупости. Но когато мъдър човек говори глупости, ще ми се да се смея. Що за старец си ти? Ако ти си старец, какъв съм аз тогава? От тебе аз съм къде по-стар. А ако Агата, не дай боже, умре, ще се оженя.

— Знаеш ли, Прокоп, при вас е друго. Вие си взимате жена, за да си имате стопанка, а ние — по любов, от обич.

— Това е лошо — отговори Прокоп. — Трябва и за едното, и за другото. А малко ли са хората, които на стари години си вземат млади жени? Ето, в нашата околия само мога да ти изброя тридесетима такива. Пък има и друго нещо: какво ти липсва? Ти знаеш ли, че не една ще иска да те вземе. Всяка ще иска. Сега говориш така: ще ѝ обвържеш живота. Ще бъде едно от двете: или ще си здрав и ще живееш дълго, тогава тя няма за какво да се оплаква, или ще я оставиш вдовица и ще бъде свободна. Ами да, работата е ясна.

След този разговор с Прокоп твърдото решение на Вилчур да се откаже от женитбата отново се разколеба. Наистина той не обвързваше живота на Луця. Та нали тя беше зряла жена, знаеше какво иска. Не могат всички хора да се мерят с един аршин. Истинското щастие за нея може да е точно това, което той би ѝ дал. Спокоен, тих живот,

несмущавано от нищо приятелство, сърдечна привързаност, а в края на краищата и като мъж ни най-малко не беше загубил своята жизненост.

Когато следобед, както обикновено в неделя, се канеше да отиде с Луця на гробището, реши да поговори с нея открито и искрено за всички тези проблеми и едва след това да вземе решение.

Този ден Луця беше малко тъжна. Тъкмо отговаряше на дългото и напълнено с горчивина писмо на Колски. Струваше ѝ се, че Колски е затънал в някакви грижи и неприятности, че е потиснат от нещо, за което не може или не иска да пише. Беше убедена, че ако той искрено ѝ признаеше всичко, тя щеше да съумее да го посъветва или да му помогне. Не се съмняваше също, че ако беше в непосредствена връзка с него, нямаше да има тайни от нея. В писмата си обаче не се решаваше да бъде напълно откровен. Досещаше се, че в основата на всичките му грижи и безпокойства е някаква жена. Беше сигурна също, че тази жена не заслужава неговата любов и че в живота на Колски тя е по-скоро една авантюра. Въпреки това изпитваше нещо, което наистина не можеше да се нарече ревност, но което я беше засегнало. До известна степен беше удовлетворена, че в опита си да я забрави той не беше намерил нищо ценно, че тъкмо обратното тя, Луця, само е спечелила от съпоставката с оная, непознатата.

— Днес не сте в много добро настроение — каза Вилчур, когато излязоха на пътеката, която се виеше край брега на езерото. — Да не би да ви се е случило нещо неприятно?

— Ах, не — възрази тя. — Безпокоя се малко за Колски. Получих писмо от него. Макар и да не пише ясно, знам, че има някакви големи грижи.

— В болницата ли?

— Не, това са по-скоро грижи от морално естество. Имам чувството, че се е впуснал в някаква любовна история или пък се е свързал с някого, който му създава големи тревоги.

— Колски не прави впечатление на човек, когото една сърдечна драма лесно би огънала. Той е много свестен, със силен характер. — Вилчур си спомни последния си разговор с Колски и добави: — Може би негов недостатък е, че прави прекалено прибързани заключения. Но за това е виновна младостта му. Неговата гражданска смелост изкупва тази вина. В нашето време на опортюнизъм гражданската смелост е голямо качество. Като му пишете, поздравете го от мен.

Провиквания откъм езерото прекъснаха разговора им. Васил и Донка викаха от лодката към брега. Едва сега Вилчур и Луця забелязаха Йемьол, който се беше настанил удобно в сянката на храстите. До него имаше бутилка водка, изпразнена вече до половината. Младите доплуваха по-близо и го заговориха. Донка посочи Луця и Вилчур, които се отдалечаваха, и каза:

— Господине, не ви ли обхваща ревност?

— Ревност? За какво?

— Ами всеки си има момиче. А вие сте сам.

— Драго мое жабче. Да. Сам съм. Сам като единак. Но много се лъжеш, ако смяташ, че завиждам на другите.

Васил високо се засмя.

— Защото никога не сте сам, господине. Винаги заедно с бутилката.

— Щастие имаш, туземецо, драги ми локални Ромео, че бутилката все още не е изпразнена. В противен случай можех да ти я изпратя по въздушен път. Внимавай да не се приземи на органа ти за обоняние.

— Ха, ха, няма да я хвърлите чак дотук — засмя се Васил, но за всеки случай удари няколко пъти с веслата, за да се отдалечи малко от брега.

— А що се отнася до ревността, разбери, микроцефал такъв, че в тая бутилка имам не една, а цяло стадо приятелки. Харем. Разбираш ли, харем.

— Не разбирам — искрено призна Васил.

— Пфу, какви мръсотии приказвате — възмути се Донка.

— Аз ги приказвам, а вие имате желание да ги правите. И какво представлявате вие? Оръдието на фактум, което извън вашата воля ви заповядва да изпълнявате популационно-демографска функция. Дребно занаятчийско предприятие за прираст на населението. Осигурена чрез концесия малка фабрика, основана с цел да произведете няколко екземпляра себеподобни туземци. Гледате се един друг със замечтан поглед, а какъв е резултатът? Купчина смрадливи пелени и няколко килограма живо месо, от което денонощно излиза нечленоразделен крясък. И моят призив към вас да размислите над този проблем би бил напразен. Някой от вас, о, неодушевени, задавал ли си е някога въпроса на покойния Хамлет: „To be or not to be?“^[1] Някой от вас в слепия си

стремеж за продължаване на вида мислил ли е някога, че този вид в края на краищата е много подъл? Видът псевдо homo sapiens rusticanus^[2] нерядко има дарбата да е келяв или крастав. И ето аз високо ви питам: за какъв дявол трябва да продължавате генеалогичното дърво на обикновените маймуни, антропоидните същества, които населяват поречието на Двина и Неман?

Младите се смееха, макар и да не разбираха много. За тях бърбането на Йемьол беше изключително забавно. А той самият, като гаврътна малко от бутилката, подпря глава на ръката си и удобно се разположи на високата трева.

— Смейте се, за да документирате човешкото у вас. Всъщност това е единственият отличаващ човека от животното рефлекс на организма, който вие притежавате.

Донка възрази:

— Е, не е вярно. Защото и животните се смеят. Например кучето.

— И конят — добави Васил. — В Нескупа Парафилчук има кон, който се смее като човек.

— Да е жив и здрав. Да се смее — казваше Йемьол. — Ако бяхте запознати с класическата философия, щях да ви кажа, че изключението потвърждава правилото и съвсем не го оборва. Впрочем в смеха от повисша категория се е запазила само усмивката на съжаление и на снизходително безразличие към света, под който би трябвало да се закачи табелката, поставена от Данте на вратата на ада: „Lasciate ogni speranza!“^[3], което на полски значи „ferfa1 di kaczkies mit di gance pastrojkie“^[4]. И така, не ми изказвайте съчувствие, че не ходя по света, обременен от компанията на самка. Ако изобщо трябва да вярвам на някого, то щях да вярвам преди всичко на Вайнингер, който, както добре знаете, е казал малко любезни неща за жените.

— Този господин не е бил много учтив — решително възрази Донка.

— Отгатна, избранице.

Така те дълго време се дразнеха на шега, когато откъм воденицата се разнесоха някакви викове. Там сигурно се беше случило нещо лошо, защото виковете бяха изпълнени с тревога. Васил пръв разбра причината. Откъм воденицата тичаше голямо куче, тичаше по пътеката край езерата. Лесно беше да се сети човек какво означават

тези викове. Кучето беше чуждо, в околността не го познаваха. От устата му течеше пяна, опашката му беше подвита.

— Господине, бягайте! — изкрещя Васил. — Това е бясно куче!

— Бягайте! — пронизително изпищя Донка.

Но по-лесно беше да се каже „бягай“, отколкото да посочиш накъде. Наоколо се разстилаше открито поле, точно нататък, накъдето тичаше кучето, Йемьол скочи стремително.

— Поне да имах някаква тояга!

— Дръжте! — извика Васил и хвърли веслото към брега, но разстоянието беше много голямо и той не успя да го достигне.

Кучето тичаше бързо. Нямаше време за колебание, Йемьол сграбчи бутилката от моравата и скочи във водата. За съжаление той не знаеше да плува. И понеже точно там езерото беше дълбоко, доста време мина, преди да изплува. В това време Васил приближи лодката до мястото, на което Йемьол беше потънал, и щом главата на давящия се показва на повърхността, веднага го хвана за косата, после за яката и го изтегли в лодката.

— По дяволите! — псуваше Йемьол, като пръхтеше и хрчеше вода: — Що за обичаи бесните кучета да върлуват из околността в тихия неделен следобед и да принуждават граждани, който си живее в *dolce far niente*^[5], да се топи в това отвратително течено тяло. Внимавай, Василе, за бога! Там, там плува. Да не я счупиш с веслото.

Наистина близо до носа на лодката се показва бутилката. За щастие тя беше запушена и съдържанието ѝ беше оцеляло. Но все пак не задълго, тъй като Йемьол веднага го изля в гърлото си.

Край езерото дотича запъхтян Виталис с един голям прът, но беше вече късно да гонят кучето. От разказа му разбраха какво се е случило. То беше дошло по пътя откъм шосето. Съвсем не приличало на бясно. Повъртяло се известно време из двора и изведнъж се нахвърлило върху Зоня, която за щастие носела едно празно ведро. Ударила с него животното и така се защитила. Тогава кучето скочило встрани към Виталис, а когато притичали тукашните кучета, то здравата ухапало две от тях.

— Няма какво да се прави, ще трябва да ги убием — завърши разказа си ратаят.

— Това е много неприятно — тъжно каза Донка.

Слязоха на брега и отидоха да видят ухапаните кучета.

В това време Вилчур и Луця излязоха от гробището и както обикновено се отправиха по обиколния път към къщи, всъщност към шосето, на което трябваше да се разделят, тъй като Луця имаше намерение да посети едно болно момиченце в Радолишки.

Разговорът за Колски и за Варшава, а после и за малката пациентка развали плановите на Вилчур. Той не можа да заговори за своите брачни намерения. Наистина професорът не бързаше много и в края на краищата беше доволен, че отново имаше възможност да отложи разговора на тази тема за по-нататък.

Вървяха по пътя, който се виеше между стърнищата, обрасъл от двете страни с ниски храсти. На завоя до един по-голям храсталак забелязаха огромно червеникаво куче, което стоеше неподвижно и ги гледаше как се приближават.

— Какъв великолепен сетер — каза Луця.

— Наистина е красив — потвърди Вилчур. — Сигурно е отскоро по тия места, защото никога не съм го виждал.

Той се обърна към кучето, протегна към него ръка и каза:

— Хайде, ела тук, кученце, ела.

Не успя да си дръпне ръката. Сетерът, който имаше такъв спокоен вид, светкавично впи зъби в ръката му, след това се обърна и с всички сили побягна към гробището.

— Божичко! — каза Луця. — То ви ухапа. Много ли ви боли?

Вилчур прикри с усмивка болката си и излъга: — А, не. Дребна работа.

Всъщност чувствуваше пронизваща болка в цялата ръка. Сигурно зъбите на животното бяха засегнали някой нерв. От малката рана падаха капки кръв. Той извади кърпа, изтри ръката си и каза:

— Какво искаме от животните, щом като и хората толкова често постъпват така — на приятелството и доброто отношение отговарят със зъби.

Луця се безпокоеше.

— Тук няма вода. Във всеки случай много ви моля веднага, след като се върнете вкъщи, дезинфекцирайте тази рана. Обещайте ми, непременно.

Той се засмя.

— Но, моля ви, това е дреболия. Впрочем обещавам ви, ще го направя.

— Много ви моля.

Те дойдоха до шосето и Вилчур попита:

— Дълго ли ще останете в градчето?

— Не — поклати глава тя. — Най-много половин час. Ще сменя превръзката на малката. Това е всичко.

Усмивайки се, те се разделиха. Вилчур тръгна към болницата, а Луця към Радолишки. Не беше направила и петстотин крачки и срещна двама полицаи от Радолишки. Отдавна я познаваха и както обикновено я поздравиха много любезно. Тя им отговори с кимване, когато един от тях я попита:

— Не сте ли виждали някъде едно червеникаво куче?

Тя се спря.

— Да, видях. Изтича към гробището. Ваше ли е кучето?

— Ами, моля ви се, госпожице. Това е някакво чуждо бясно куче. В градчето е ухапало един кон и три кучета. Търсим го, за да го застреляме.

Всичката кръв се дръпна от лицето на Луця.

— Господи, света Богородичке! — прошепна тя. Едва сега забеляза, че полицаите носеха карабини.

— Значи е изтичало към гробището? — попита вторият полицай.
— Благодарим ви, госпожице. Моите почитания.

Тя се опомни едва след малко. Отначало искаше да изтича след Вилчур, да го настигне и да му каже страшната вест, но след като размисли, реши колкото може по-бързо да иде до аптеката. По пътя я измъчваше страхът, че в такава малка аптека няма да намери ваксина против бяс. И не се излъга.

— Единственият начин, госпожице — каза аптекарят, — е да закарате професора в града. И то колкото може по-бързо. Сама знаете, че в такива случаи време за губене няма.

Луця си погледна часовника. Вечерният влак от Людвигово заминаваше след един час. И дума не можеше да става, че този един час беше достатъчен да се стигне до болницата и след това оттам с каруца до гарата. Следващият влак беше на другия ден в един часа следобед. Тя вече беше на улицата, когато аптекарят я задържа.

— Госпожице, доколкото знам, доктор Павлицки си беше изписал ваксина против бяс, защото напоследък имаше няколко случая на ухапване от бясно куче. Може да му е останала.

— Благодаря ви, много ви благодаря — каза Луця и изтича към жилището на Павлицки.

Но не го завари. Жената на Павлицки я прие неохотно. Отначало дори не искаше да каже къде е отишъл съпругът ѝ.

— Отиде при болен. Това с всичко, което знам.

— Как така? Не знаете къде е отишъл?

Тя сви рамене.

— Не знам. Не се интересувам от тия работи.

— Господи! Става дума за човешки живот!

Госпожа Павлицка измери Луця със студен поглед.

— Та нали, доколкото знам, вие сте лекарка. Освен вас там е и самият професор Вилчур. За какво ви е моят мъж?

— Вашият съпруг — обясни Луця — има ваксина против бяс. Професорът беше ухапан от бясно куче.

— О! — извика госпожа Павлицка с тон, в който можеше да се открие колкото уплаха, толкова и интерес към сензацията.

— Моля ви — казваше Луця. — Съпругът ви сигурно има от тая ваксина тук, в кабинета си. Аз съм лекарка. Разбирам от това. Позволете ми да потърся в кабинета на съпруга ви.

— Да търсите в неговия кабинет? — възмути се госпожа Павлицка. — Но моля ви се, госпожице. Извинете ме, но това е немислимо. Аз, макар и да съм му жена, не бих се осмелила да направя нещо подобно. Впрочем мъжът ми държи всичко под ключ.

— Тогава какво да правя? Какво да правя? — закърши ръце Луця.

След кратко колебание госпожа Павлицка каза:

— Почакайте малко. Ще попитам прислужницата къде е отишъл мъжът ми.

Тя изчезна зад вратата. В това очакване за Луця минутите бяха часове. Въображението ѝ предлагаше най-ужасяващи картини. Ето инжекцията ще закъснее, професорът ще умира бавно, в страшни, в нечовешки мъки. В мъки, които превръщат човека в диво животно. В мъки, които никой не може да облекчи.

Най-после госпожа Павлицка се върна.

— Мъжът ми е заминал за имението Ковалево — каза тя. — При семейство Юрковски.

— Ковалево?

— Да.

— А знаете ли колко е далече?

— За съжаление не знам. Смятам, че хората от градчето могат да ви информират.

— Благодаря ви, госпожо, много ви благодаря.

Луця излезе тичешком. Във всички случаи трябваше да наеме кола. Тъй като почти всички жители християни на Радолишки бяха земеделци, тя смяташе, че няма да е трудно да се наеме кола до Ковалево. За съжаление още у първия стопанин се сблъска с разочарование. Оказа се, че както обикновено в празник конете са на пасището, което беше доста далеч. Друга неприятна изненада беше фактът, че Ковалево беше отдалечено от Радолишки на почти шест километра песъчлив път, който дори с впряг от два коня можеше да се измине само с бавен ход.

— Има и по-кратък път — обясни селянинът. — Но по него може да се мине само пешком, и то не без известна опасност. Оттам са не повече от три версти. До Мухувка са две, а оттам верста или верста и половина през торфището. Ако искате, мога да пратя моя Сташек.

— Не, не — възрази Луця. — Сама ще отида. Много бързам.

— Щом много бързате, можете да вземете колелото от семейство Войдило. Те имат даже две. Знаете ли да карате?

— Знам.

— Тогава до Мухувка можете да стигнете на колело. А оттам през ливадите и торфищата трябва да минете пеша. Нито на колело, нито на кон може да се мине, а и вие самата — трябва много да внимавате, защото там всяка година някой се дави. Ето, миналия месец изтеглиха Кулманюк, когато само главата му вече стърчеше над блатото. Трябва много да се внимава. През зимата, когато има студове, оттам може да се мине с кола, но сега не.

— А не можете ли да дойдете с мен? — трескаво попита тя. — Ще ви платя.

Селянинът се почеса по главата.

— Какво, не става дума за пари, госпожице доктор. Но е празник. Неделя. Не иде.

Тя му поблагодари за указанията и изтича при Войдилови. Тук не се сблъска с никакви трудности. Като чу за какво става дума, Войдило

веднага изнесе колелото на снаха си. Старият сарач отдавна беше задължен на Вилчур и искрено се разтревожи за здравето му.

— Госпожице доктор, не се притеснявайте за колелото. В Мухувка можете спокойно да го оставите у кмета Ягоджински. Утре снаха ми ще иде там и ще си го вземе.

Пътят към Мухувка минаваше през млади брезови горички, където след неотдавнашния дъжд имаше големи локви мътна вода с цвят на глина. Преди да измине и половин километър, тя цялата се изпръска с кал. Пътуването беше трудно, защото колелетата непрекъснато се удряха о щръкнали корени, а и Луця не беше карала колело още от гимназията и беше изгубила навик.

Малкото село Мухувка беше разположено на доста голямо възвишение, което го защитаваеше по време на честите за тази местност наводнения. Малката река Ливиня, която пресичаше торфището, по време на пролетното топене на снеговете превръщаше лъките и горичките наоколо в истинско езеро. Сега обаче водата беше толкова плитка, че Луця си намокри краката само до глезените, докато прекарваше колелото през брода. В селото лесно намери къщата на кмета, където трябваше да остави колелото.

Когато му каза, че има намерение да върви през мочурищата до Ковалево, кметът се учуди:

— Как така? Оттам ли искате да минете? Та това е опасно; Особено сега, вечерта, когато вече се стъмва.

— Принудена съм — каза тя. — Професор Вилчур го ухапа бясно куче, а доктор Павлицки сега е в Ковалево и само той има лекарство за това.

Селянинът плесна с ръце:

— Боже господи! Професор Вилчур го ухапало бясно куче! Професор Вилчур, знахарят?

— Да, да.

— Този, който живее у Прокоп Мелник?

— Този същият.

— Божичко мили! Такъв човек! Тогава вие сигурно сте докторката, която лекува заедно с него?

— Да.

— Какво нещастие. Сега има много бесни кучета. Какво нещастие! Но как да ви пусна по този път. Ще се удавите като нищо. Аз

самият съм преминавал неведнъж, но като бях млад. Тогава знаех къде има брод. Защото всяка година бродът е на различно място. Вие сама разбирате, водата подмива. Днес вече не бих се осмелил.

Той се замисли, подръпвайки брадата си, най-после извика към вътрешността на къщата:

— Анушка! Тичай веднага да извикаш Антони Сушкевич. Само че живо! Живо, защото мръква.

От пруста дотича петнадесетинагодишно момиче, ловко се прехвърли през плета и изчезна в брезовите храсти. Чакаха повече от петнадесет минути, докато тя се върна по същия път. Откъм улицата дойде очакваният Антони Сушкевич.

Беше около петнадесетгодишно момче с почти бял като лен перчем, доста мършаво, занесено на вид. Свали шапка пред новодошлата и промърмори: „Богу слава“ Въпреки че беше празник, то беше само по една разкопчана конопена риза.

Кметът сложи ръка на рамото му:

— Чуй ме, Антони. Познаваш ли, мочурището?

— Как да не го познавам.

— А до Ковалево ще минеш, ли?

— Защо да не мина?

— А ще заведеш ли тази госпожица?

— Защо да не я заведа?

— А ще минете ли, докато се стъмни?

— Защо да не минем?

Кметът си отдъхна доволно и обръщайки се към Луця, каза:

— Този Антони е най-големият безделник в цялото село. Не му се учи, не му се работи, дай му само да се влачи по блатата за патешки яйца, такъв си е той. Но никой не познава по-добре от него бродовете в мочурищата. Опасно преминаване е това, но ако трябва да ходите с някого, само с него. Но почакайте, ей сега ще донесе нещо.

Тръгна към плевнята и след миг се върна с дълъг лесков прът.

— Той и без прът ще се оправи — обясни кметът. — Но вие по-добре вземете. В случай че започнете да потъвате, трябва да сложите пръта напреки на повърхността, така човек по-дълго се задържа.

Тя сърдечно му поблагодари и му напомни, че когато в селото има болен, може да идва в болницата, където винаги ще му помогнат, доколкото е възможно. После излезе на улицата след Антони. На края

на селото пътят се спускаше почти стръмно по хълма, а на разстояние от неколкостотин крачки започваше блатото.

— По-бързо, по-бързо — повтаряше тя непрекъснато на момчето, което очевидно не беше свикнало да бърза и се влачеше едва-едва.

Пред очите им се разстилаше истинска тундра, пустош, обрасла с китки гъста, остра, на места пожълтяла трева. Тук-там се зеленееха в полукръг белите стъбла на ниски брезички, другаде мустакат върбалак изправяше кичурите на своите жълти клонки или гъстееше тъмнозелена тръстика.

Отсрещният бряг не се виждаше. Той можеше да изглежда и близък, и безкрайно далечен, тъй като беше заслонен от изпаренията, които се издигаха над блатото.

Първите крачки по торфището уплашиха Луця. Почвата под краката ѝ се огъваше като матрак с пружини и я лишаваше от усещането, че пази равновесие.

Момчето се спря.

— Трябва да вървите точно след мен — бъркайки в носа си, каза то флегматично. — Където аз поставя крака, там и вие. Не някъде другаде, а само там, точно там.

— Добре. Ще внимавам.

— А като се спра, тогава и вие ще спрете.

Тя кимна с глава и момчето тръгна напред.

Ако преди това на Луця се струваше, че напредват много бавно, сега тя с отчаяние си мислеше, че вървят като костенурки. Под гъстата трева, която обилно стърчеше на купчинки, прозираше водата. Понякога, когато кракът, непривикнал към такъв ход, се подхлъзваше, стъпалото потъваше в топлата, гъста и тъмно ръждива тиня. По чорапите оставаха ръждиви петна. Нестабилните, обрасли с трева островчета ѝ напомняха някаква потънала гора, гъста гора, от която на повърхността бяха останали само короните на дърветата. Сега трябваше да се стъпва точно по тези люлеещи се корони. Да се стъпва с напълно концентрирано внимание, защото всяка непредпазлива крачка заплашваше със смърт. Луця предвкуси смъртната опасност, когато се опря на тоягата в пространството между две китки трева и уплашено забеляза, че тоягата не намира почти никаква опора и

въпреки че беше дълга два метра, не достигаше дъното, дъното, което може би изобщо не съществуваше.

След няколко минути започна да я обхваща страх, омаломощаващ, физически, животински страх от неизвестното обкръжение. Напразно си внушаваше, че водачът непременно познава пътя и че ще я преведе. Страхът беше по-силен. Тя прехапа до кръв устни, за да сдържи виковете на страх, за да не помоли момчето да се върнат в селото.

„Дължна съм да премина — повтаряше си упорито тя. — Дължна съм да го спася.“

Обгърна ги студът на ниско спусналата се мъгла. Сега вече нищо не се виждаше наоколо. Тя трудно различаваше движенията и силуета на облечения в бяло Антони, както и най-близките островчета трева. Вървяха като в море от мляко. Над главите им изпаренията леко почервеняха от заревото на залеза. От мъглата понякога се появяваха ниски болнави брезички, които приличаха на тайнствени чудовища с отвратителни очертания, чудовища, които тук дебнеха смелчаците. Въпреки студа се къпеха в пот, а сърцата им ту замираха от умора, ту бурно започваха да туптят, когато кракът се подхлъзваше на няколко милиметра.

Момчето вървеше бавно и Луця можеше да се закълне, че се въртят на едно и също място, че са се заблудили. То спираше от време на време, оглеждаше се за нея, усмихваше се глупаво, гледаше заплеснато насам-натам и след като избираше някоя от тувите наоколо, стъпваше на нея.

На Луця ѝ се струваше, че всичко, което я заобикаля, губи реалните контури на част от действителността, че е някакъв сън, мъчителен и лош, от който беше невъзможно да се събуди. Отново ѝ дойде наум, че Антони е умопобъркан и че внезапно ще я остави тук сама, безпомощна, като избяга някъде, потъвайки в мъглата. Затова колкото пъти момчето изчезваше за момент от погледа ѝ, тя отчаяно викаше:

— Антони, Антони! Къде си?

Изпитваше неизказано облекчение, когато в мъглата бавно се разнасяше неговият покорен носов глас:

— Тук съм. Тук.

И той се връщаше с несломимо търпение, за да ѝ покаже откъде да мине.

Този страх без малко не стана причина за злополука. В един момент, когато водачът изчезна, Луця, искайки да го настигне, скочи прекалено бързо и невнимателно на едно малко островче. Треперещите колене отказаха да ѝ се подчинят и тя със силен плясък се свлече във водата. Испита отвратително, ужасяващо чувство. В миг си припомни всичко, което беше научила, всичко, което знаеше за тресавищата. Тялото ѝ до половината потъна като в някаква рядка смола. С гърди се притисна до малката издатина, впивайки пръсти в тревата. Беше почти в несвяст, така че не чувствуваше никаква болка. Острите стръкове трева на много места изпонарязаха кожата на ръцете ѝ.

За щастие, когато падна, прътът се опря на две съседни туфи и ако Луця повече владееше нервите си, щеше да разбере, че не я застрашава непосредствена опасност.

Нейният пронизителен писък върна флегматичния юноша, който без каквито и да било усилия ѝ помогна да излезе от тресавището. Тя цялата трепереше и казваше:

— Не мога да вървя по-нататък. Трябва да си почина. Трябва да си почина.

Момчето обаче поклати глава.

— Тук не може. Седим ли по-дълго на тази туфа, тя ще потъне. От този вид туфи е. Още малко и там знам едно такова място, където можете да си починете, защото почвата е твърда.

Тя трудно стана. Роклята ѝ бе прогизнала от ръждива и като че ли мазна вода. Лепнеше по краката ѝ, затрудняваше движенията ѝ. За щастие мястото, за което говореше нейният водач, се оказа наистина не много далеч. Беше неколкометрово възвишение, покрито със същата трева, само че силно почервенияло от слънцето. Луця легна върху него с чувството на неизказано облекчение. Сега преди всичко имаше възможност да си почине, а второ — убеди се, че това момче наистина се ориентира много добре в местността и не блуждае. За един много кратък миг я обхвана блажената мисъл: „Мога да остана тук и да не вървя по-нататък. Мога дори да пренощувам тук. Утре ще се върна, когато съмне.“

Упрекна се мислено за тая проява на слабост. „Не. Трябва да вървя вече. Трябва колкото може по-бързо да стигна в Ковалево.“

Изведнъж я обхвана тревога. „Какво ще стане, ако не заваря Павлицки там?“ Страхът ѝ повлия, въпреки умората тя скочи и каза:

— Да вървим по-нататък. Губим време.

Момчето не помръдна от мястото си.

— По-добре да си починем. Защото сега пътят ще бъде по-труден.

— Как така по-труден? — едва чуто запитва тя.

В главата ѝ просто не се побираше, че някакъв път, какъвто и да е той, може да бъде по-труден от пътя, който току-що бяха изминали.

— Да, защото тук възвишенията ще бъдат по-нарядко. Трябва да се скача по-надалеч. Внимавайте как скачам аз. Само че на вас полата ще ви пречи. Запретнете я.

Нямаше друг изход. Всъщност присъствието на това петнадесетинагодишно момче съвсем не я смущаваше. Тя вдигна полите на роклята си и ги пхна в колана, откривайки високо бедра. Така наистина беше много по-удобно. Момчето с усмивка я гледаше какво прави.

— Да вървим — каза Луця сега вече с по-бодър тон. — Става все по-тъмно.

Скоро има възможност да се убеди, че Антони не преувеличава, като говори, че пътят, който предстоеше, е труден. Не е кой знае какво изкуство да скачаш на метър разстояние от един кръг — с размер на голяма продълговата чиния — на друг. Не е, но не и тогава, когато между тези кръгове се чернее бездънно блато. Луця с голямо усилие на волята сдържаше желанието си да затваря очи при всеки скок, което беше равносилно на безсмислено самоубийство. Започна да се моли наум, но не за нещо друго, а само за това, като скочи на следващата туфа, да се задържи на твърдо. Да усети твърда почва под краката си.

— Още много ли остава? — непрекъснато питаше тя със запъхтян глас.

— Близичко е — с невъзмутимо спокойствие отговаряше водачът.

Луця се разгневи на този човек от Радолишки, който ѝ беше казал, че през блатото трябва да се измине един километър. Хубав километър. Беше убедена, че са извървели най-малко десет.

Момчето изведнъж се спря и вдигна пръст нагоре.

— Чувате ли?

Наистина в тишината, обгърнала торфището, до ушите ѝ достигна много далечен отзвук от музика. След миг различи ритъма. Някой свиреше на хармоника полка.

— Това вече е Ковалево — обясни Антони. — В Ковалево днес има сватба. Дъщерята на ковача се жени днес за червенокосия Мечка, който миналата година беше ходил на работа в Латвия.

Туфите ставаха все по-нагъсто. Оставаше обаче още едно не много приятно прехвърляне през високите тръстики. На този бряг на блатото растеше широк пояс тръстики — твърди, остри, непокорни. Между тях трябваше да газят до колене във водата. Краката обаче с удоволствие стъпваха върху твърдата, макар и неравна почва на дъното, покрито с тръстикови коренища. Острите листа засягаха лицето и нараняваха кожата.

Най-накрая излязоха на брега. Той представляваше ливада, която постепенно се възвишаваше в доста висок, потъмнял от гъсталак хълм. Над главите им се разстиляше тъмнозелено небе, а по него блещукаха звезди. Луця погледна назад. Море от бяла мъгла загръщаше ужасното блато. Тя потрепери. Просто не можеше да повярва, че преди миг беше минала през този ад.

Сега вървяха един до друг по широка, добре утъпкана пътека. Издръжливите спортни обувки на Луця бяха подгизнали. В тях жвакаше вода. Между дърветата на хълма трепкаха светлини. Хармониката се обади по-силно с някаква скоклива мелодия. В сгъстяващата се тъмнина можеше да се различат две четириъгълни продълговати постройките: сградите на чифлика. Тук, на хълма, беше вече значително по-топло.

Момчето се спря.

— Ето, госпожице, и имението — и посочи редицата осветени прозорци отвъд дърветата.

Луця извади от джоба си всичките дребни монети, които носеше. Бяха около десет злоти. Сложи ги в ръката на момчето и каза:

— Това не е много, но когато дойдеш в болницата до воденицата, ще ти дам повече. Много ти благодаря.

— И аз ви благодаря.

— Ами, ти сигурно ще пренощуваш тука, при прислугата.

— Не, госпожице. Отивам си вкъщи.

— Как така? Отново през мочурищата?

— Ами, да.

— Никога няма да ти позволя. Това е лудост. Мъглата е толкова гъста и вече е почти тъмно.

Момчето сви рамене.

— Аз със затворени очи ще мина. Да не би да ми е за пръв път? Познавам всяко островче, всяка туфа. За какво да нощувам тук?

Луця напразно го увещаваше и обещаваше да го закара с каруца до Радолишки. Антони Сушкевич беше упорит и амбицията явно не му позволяваше да се откаже от обратния път, който тази госпожица смяташе за опасен. А може би искаше да ѝ се хареса, забави се толкова, колкото да се сбогува и след миг до ушите на Луця достигна плясъкът на водата под неговите стъпки в тръстиката.

До господарската къща се стигаше през неголям парк. Все още не бяха пуснали кучетата, защото те наистина лаеха застрашително откъм чифлишките постройките, но нито едно не пресече пътя на Луця. Тя имаше огромно желание да седне на сухата морава и да си отпочине, но отново я обхвана страх, че може да не завари Павлицки.

Сега едва започна да усеща по лицето, по ръцете си, по шията и краката неприятен сърбеж. Стотици комари бяха оставили в кожата ѝ микроскопични капчици от своята отрова, която сега дразнеше тъканите и беше причинила появата на безброй много пришки. В блатото тя само отначало беше разпъждала тия лакомни насекоми. После страхът и умората не ѝ бяха позволили да усеща болезнените ухапвания.

Пред терасата на къщата стоеше бричка с два коня. На седалката отпред дремеше кочияшът. Луця си отдъхна с облекчение. Сети се, че бричката чака Павлицки. Значи, той беше още тук, беше го заварила.

Вратата не беше затворена. Тя влезе в просторното преддверие и веднага я пресрещна заядливият лай на отвратително малко кученце. Този лай призова от по-отдалечените стаи някаква възрастна госпожа, която погледна изумено Луця.

— Аз съм доктор Луця Канска. Моля, извинете ме за външния ми вид, но съм дошла от Мухувка през блатата. Лекарят господин Павлицки още ли е тук?

Старицата скръсти ръце.

— Господи, божичко! През нощта, през блатата!

— Имах водач — обясни Луця. Мога ли да видя доктор Павлицки?

— Ама, разбира се. Седнете, моля.

Тя угрижено огледа мократа рокля на Луця и чистите бели калъфи на мебелите.

— Знам ли. Може би ще се преоблечете в нещо сухо.

Тя се обърна и бързо заситни към откренатата врата.

— Вицек, Вицек.

В преддверието влезе висок, широкоплещест мъж с червендалесто лице и светли къси коси.

— Това е доктор Канска — обясни старицата. — Представяш ли си, дошла е от Мухувка дотук през блатата. Сега, по това време! Госпожице, позволете ми да ви представя моя син.

Мъжът се приближи до Луця, поклони се и протегна ръка.

— Юрковски. Е, поздравявам ви, че сте преминали през блатата. Познавам тукашните места от дете и, по дяволите, не се смятам за страхливец, а все пак не бих се осмелил да направя подобно нещо сега тъкмо — по тъмно.

Луця се усмихна.

— Това не е никакво геройство, господине, а необходимост. Става дума за човешки живот. Трябваше колкото може по-бързо да дойда при доктор Павлицки. А в Радолишки просто беше невъзможно да намеря кола.

— Да, доктор Павлицки е тук. Сега ще го извикам. Но, мамо. Трябва да се погрижим за госпожицата. Как са ви изпохапали комари. Тия гадини не са оказали никакво уважение към нежния пол.

Той се усмихна и протегна ръка към мустаците си, но сигурно разбра, че в това състояние Луця не е настроена да слуша комплименти и каза:

— Трябва веднага да пиете водка. Солидна чаша водка на гладен стомах. Иначе ще се разболеете от малария. Мамо, трябва да намерите някакви дрехи за госпожицата. Наистина Яджя е по-висока, но все ще се намери нещо за госпожицата.

Старицата изведнъж заситни на място.

— Ама, разбира се, разбира се.

— Сърдечно ви благодаря — отговори Луця. — Най-напред обаче искам да видя доктор Павлицки.

— Ей сега отивам за него — каза господин Юрковски. — Той е край леглото на сестра ми Ядвига. Бедничката, има криза на жлъчката. О, знаете ли, мамо, колко е хубаво, че и госпожицата е лекарка. Ще ви помолим веднага да направите консулт с доктора. Мамо, дайте водка на госпожицата. Веднага отивам да извикам доктора.

Той изчезна зад вратата, а майка му в това време донесе една малка тумбеста гарафа и чаша. Луця с истинско удоволствие изпи водката. Приятна топлина се разля в гърлото и стомаха ѝ. Много ѝ се искаше да седне. Краката ѝ вече съвсем не я слушаха.

— Още една чашка, нали няма да откажете — убедително я увещаваеше старата жена. — Нищо за хапване няма да ви предложи, защото скоро ще седнем да вечеряме. През това време вие ще се съвземете и ще се измиете. През блатата! Божичко мили! А кой ви преведе?

— Едно момче от Мухувка. Казва се Антони Сушкевич.

— А, оня, скитникът! И къде е той?

— Върна се обратно. Не исках да го пусна, но той се заинати. Страхувам се да не му се случи нещо лошо.

Старицата махна с ръка.

— Сатаната на дявола зло няма да стори — каза поверително тя.

Вратата се отвори и влезе доктор Павлицки. Досега те само се бяха виждали. Луця знаеше, че Павлицки е настроен недоброжелателно към професор Вилчур, а поради това и към нея и към факта, че бяха се настанили в околността на Радолишки. Те наистина не бяха никаква заплашителна конкуренция за него, тъй като лекуваха беднотията, и то безплатно или почти безплатно, докато неговите пациенти бяха главно от кръга на земевладелците, които не търсеха Вилчур по простата причина, че професорът приемаше само в болницата и не искаше да ходи по именията. Досега само два пъти се беше съгласил да приеме заможни пациенти. Все пак тогава това бяха случаи за сериозна хирургическа намеса; а и самият доктор Павлицки, който не беше хирург по специалност, беше изпратил тези пациенти на Вилчур. Между Павлицки и Вилчур имаше стари, вече позаглъхнали, но все още живи в съзнанието на Павлицки спорове, спорове, които бяха приключили за него почти с компрометиране. Затова Луця не се надяваше на доброжелателен прием.

И наистина Павлицки влезе със сухо и непристъпно изражение на лицето. Той беше хубав, леко затлъстяващ мъж на около четиридесет години. Беше облечен със светли и великолепно изгладени дрехи. Леко се поклони и се обърна към Луця:

— Вие сте искали да ме видите?

— Да, господин докторе. Аз съм доктор Луця Канска. Работя с професор Вилчур.

Той сухо ѝ подаде ръка.

— Имам удоволствието да ви познавам — виждал съм ви и са ми говорили за вас. С какво мога да ви бъда полезен?

— Цялата ми надежда е във вас. В радолишката аптека няма ваксина против бяс, а се страхувам, че ще се забавим, ако го закараме в града.

— Кой е ухапан от бясно куче? — интересува се той.

— Професор Вилчур.

Павлицки не може да прикрие силното впечатление, което му направи това.

— Ах... Професор Вилчур.

— Да. И в аптеката ми казаха, че вие, господин докторе, наскоро сте изписвали ваксина...

— В колко часа е ухапан?

— Преди около пет часа.

Павлицки издаде устни.

— Е, ако е така, няма никаква опасност. Професор Вилчур ще успее да стигне навреме до града.

— Но има и случаи — каза Луця, — когато и най-малкото забавяне е фатално. А ако вие имате ваксина, ще ви бъде безкрайно благодарна.

Павлицки прехапа устни и се намръщи. Тя знаеше, че той се колебае, че се бори със себе си, че не може да се реши. Най-после той каза:

— Не си спомням точно. Струва ми се, че още ми е останало. Във всеки случай тя не е тук у мен, а в Радолишки.

— Аз бях у вас. Вашата съпруга каза, че без ваше нареждане не може да даде нищо. Но ако вие бъдете така любезен и напишете бележка...

Павлицки отрицателно поклати глава.

— Това няма да помогне. Всички лекарства са заключени, а ключовете по принцип не давам никому.

Луця закърши ръце.

— Тогава какво да правя!

Господин Юрковски високо се окашля.

— Няма друг изход. Докторе, трябва лично да отидете. Гостоприемството си е гостоприемство, вечерята е вече на масата, но аз сам разбирам, че нямам право да ви задържам.

— Така е, нямаме право. Много съжаляваме, но какво да се прави — призна майка му.

Павлицки сви рамене.

— Доктор Канска, както ми се струва, се безпокои повече, отколкото трябва. Едно закъснение от час и дори повече не може да е от значение.

Е, добре тогава — реши господин Юрковски. — Ще вечеряме в темпо за мазурка. А след това — на път!

Госпожа Юрковска заведе Луця в стаята си и там просто насила я накара да се преоблече в една от роклите на дъщеря ѝ и да се натрие с някакъв домашен специалитет, който бил изпитано средство срещу ухапване от комари. Когато двете отидоха в трапезарията, Павлицки, домакинят и още някакъв господин бяха седнали вече на масата. Докторът нито веднъж не се обърна към Луця. Изобщо беше неразговорлив и намусен. Тъй като стопанинът ги подканваше да бързат, вечерята приключи за по-малко от половин час, а пет минути по-късно те вече се настаняваха в бричката. Всички се изненадаха, когато господин Юрковски се появи на терасата с шапка на главата и извика на кочияша:

— Я се смъквай, заплес такъв, от капрата. Сам ще карам — а на Луця и на Павлицки каза, сочейки към капрата: — Кой знае колко време щеше да се тътри с вас. А аз обичам юнашки да препускам.

Той се засмя и размаха камшика над гърба на конете. Бричката така потегли, че всички в нея политнаха назад. Конете препуснаха в тръс.

Наистина юнашки препускаха. Понеже пътят по средата, а и на места по цялата си ширина беше невероятно песъчлив, така че колелата потъваха чак до осите, господин Юрковски караше по самия край, а понякога, където канавката беше по-плитка, и по нея или пък

излизаше направо на стърнището. Луця с всички сили се държеше за желязната странична облегалка. Павлицки, подскачайки, когато минаваха през ями, псуваше под нос. Конете продължаваха да препускат в тръс. Павлицки си отдъхна с облекчение, когато най-последният навлезе между две стръмнини на един хълм и конете трябваше да се влачат крачка, по крачка. Дори несдържаният темперамент на кочияша не можа да помогне. Пътят не се промени в продължение на два километра. Юрковски поведе разговор с Луця, като я разпитваше за болницата, защо е напуснала Варшава, няма ли намерение да се върне там и най-последно дали е омъжена.

— Моля да ме извините, че така безцеремонно питам за всичко, но аз никак не съм шлифован. Аз съм прост селянин, това, което мисля, е на устата ми. Моля ви, не ми се сърдете.

— Ни най-малко. Съвсем не ви се сърдя — не можа да не се усмихне Луця. Стори ѝ се, че този млад човек е много симпатичен. Изпитваше искрена благодарност към него, защото веднага взе присърце нейния проблем.

Тя се опита да започне разговор с Павлицки. Трепереше при мисълта, че Павлицки дори и да има ваксина, може да не преодолее своята антипатия към професора и да каже, че няма. Трябваше да спечели неговото благоразположение. Задачата не беше лесна, тъй като в отговор той мърмореше едносрично. Седеше недружелюбен и наежен.

Дипломатията не помогна, затова Луця реши да атакува направо, да не заобикаля деликатната тема.

— Знаете ли — каза тя след известно време, — струва ми се странно и неразбираемо. Вие, изглежда, сте обиден за нещо на професор Вилчур.

— Съвсем не съм обиден — сви рамене той.

— И все пак... Признавам си, че не мога да разбера защо. Моля ви, вярвайте ми, професор Вилчур винаги говори хубави неща за вас. Вие дори не можете да си представите колко доброта, ангелска доброта има у този човек.

— Не го познавам добре — измънка той.

— А защо? Смятате ли, господин докторе, че това ще ви бъде в ущърб?

— Не, напротив. Чест — иронично сведе глава той. — Чест, каквато не заслужавам.

Луця се престори, че не чува иронията в гласа му.

— В болницата често идват пациенти, които някога са се лекували при вас. И почти винаги професорът им препоръчва да продължават лечението, което вие сте предписали. Професорът смята, че сте много добър лекар. Когато строяха болницата, той лично ми каза, че се надява някой ден и вие да се заинтересувате от нея.

— Смятам това за излишно — отговори Павлицки. — Господин професорът и вие сигурно сте напълно достатъчни. Впрочем никой не ме е помолил да се интересувам от болницата. А аз самият не исках да се натрапвам. Не обичам да ме смятат за нахалник.

— Вие се лъжете — възрази живо тя. — Не само аз, за мен няма защо да говорим, но и професорът с благодарност би приел вашето сътрудничество.

— Позволете ми да се съмнявам в това — каза хладно той.

— Но защо?

Той се обърна към нея и я погледна право в очите.

— Искате ли да бъда откровен?

— Моля ви.

— Да, разбира се, че съм ви обиден — на професора и на вас. И на двамата съм обиден. Пристигнахте тук, тук, където аз съм единственият лекар. Разбира се, аз не искам да се сравнявам с професора. Той е голям учен, а аз съм скромнен селски лекар. Не желая да се сравнявам дори с вас, която сте практикувала в столичните болници и сигурно сте имала възможност да се запознаете с най-новите методи и лекарства. Но аз се почувствувах дълбоко засегнат от това, че се отнесохте към мен с пренебрежение. Вие можехте да ме пренебрегвате, но бихте могли да бъдете достатъчно любезни да не ми го показвате!

— За бога! Това сигурно е някакво недоразумение! По какъв начин сме показали пренебрежение, което изобщо не съществува?

— По много прост начин. Да не говорим за това, че вие можехте да ме посетите, достатъчно щеше да бъде, ако професорът ми беше написал картичка, за да изрази желанието си да го посети. Но не. Демонстративно избягвахте каквито и да било контакти с мен. Ах, госпожице, колко много чаках — аз имам свидетели. Та аз не с друг, а

точно с господин Юрковски съм говорил неведнъж за това. Той ми е свидетел.

— Свещена истина — призна господин Юрковски.

— Чаках. Бях търпелив — продължи Павлицки. — Мислех, че докато професорът живее във воденицата, смята пребиваването си в нашия край някак си за неофициално. Когато се разнесе новината за построяването на болницата, казах на съпругата си: Ето, сега сигурно ще ме поканят да сътруднича. Пак пред вас го казвах, господин Юрковски.

— Пред мен, пред мен.

— Е, и чаках, чаках седмици наред. Най-после чувам, че болницата вече е готова. Щяло да има освещаване. И тогава изведнъж получавам покана. Искрено се зарадвах, но гледам датата и виждам, че освещаването е определено, че господин професорът е пожелал да определи точно този ден, когато аз имам събрание в града.

Луця хвана ръката му.

— Честна дума, професорът изобщо нищо не знаеше за това.

— Искане ми се да ви вярвам — каза той горчиво.

— Трябва да ми вярвате.

— Все пак в цялата околност знаеха, че заминавам и тази новина непременно е трябвало да стигне до вас. Непременно, защото преди заминаването си съобщих на всичките си пациенти, че ще отсъствам от Радолишки една седмица и че през това време те трябва да се обръщат към професор Вилчур или към вас. За да не бъда голословен и за да ви докажа, че вие непременно сте знаели много преди да определите датата на освещаването, ще си позволя да ви посоча шест случая, когато мои пациенти са се обръщали към вас за съвет по време на отсъствието ми от Радолишки. А именно: Ямолковски от Вицкуни — тези, които правят водката, жената...

— Наистина така беше — прекъсна го Луця. — Смятахме обаче, че вие умишлено сте заминали, искайки по този начин да демонстрирате недоброто си отношение към нас.

Господин Юрковски се обърна на капрата и високо се засмя.

— Ама че история! Да, винаги съм казвал, че всички сръдни, номера и други превземки се дължат само на недоразумение.

Той така силно тупна Павлицки по рамото, че докторът се наклони към Луця.

— Докторе, най-малко сто пъти съм ти казвал: Плюйте на всичко, вървете при професора и му кажете: „Каквото било, било, към старото да не се връщаме. Да се разберем и край.“ Аз правя така и, по дяволите, никога не съм бъркал. Хайде, а сега дръжте се здраво, защото най-после отново ще можем да пътуваме като хората.

И наистина песъчливият път свърши и конете препуснаха в тръс по изровения, но твърд път. Отминаха завоя и видяха светлините на Радолишки.

В дома на Павлицки още никой не спеше. Докторът все пак замени няколко думи с жена си, взе от шкафчето в чантата си всичко, което му беше необходимо, и се върна в бричката. Понеже до воденицата пътуваха по чудесно шосе, пристигнаха след няколко минути. Луця започна да благодари на господин Юрковски, но той се засмя.

— Нямам намерение да се прощавам. Няма толкова лесно да се отървете от мен. Първо, аз трябва след всичко, което предприехте, да закарам доктора до градчето и, второ, искам да използвам случая и да ви върна визитата, като се запозная и с професора.

— С удоволствие. Заповядайте моля.

Въпреки предвижданията на Луця Вилчур вече знаеше, че кучето, което беше го ухапало, е било бясно. Полицаяте бяха успели да застрелят нещастното животно почти до самото езеро, където то се беше върнало от гробището. Професорът сам го беше огледал и нямаше никакво съмнение, че е бясно. Беше се досетил също, че Луця не се връща, защото е тръгнала да търси ваксина против бяс.

Той сърдечно поздрави Павлицки, а когато разбра, че лекарят съвсем случайно имал вкъщи ваксина, горещо му благодари, че е пожелал лично да дойде при него.

След като свършиха процедурата, с която се зае Павлицки заедно с Луця, трябваше да сменят превръзката. Раната от ухапването никак не беше лека. Лявата ръка беше подпухнала до лакътя, китката беше много подута, а двата пръста бяха неподвижни. Нямаше съмнение, че е засегнат нерв и няколко кръвоносни съда.

— Така или иначе — каза Павлицки — вие трябва да заминете в града. Сам виждате, че освен прилагането на ваксината може да се наложи и хирургическа намеса. Колежката Канска е интернистка, а що

се отнася до моите хирургически способности — той се усмихна насила, — вие, господин професоре, вече имате мнение.

— Моля ви, колега, не ми се сърдете за това. Всеки от нас има някаква специалност. Трябва да ви кажа, че винаги, когато съм преглеждал ваши рецепти, съм бил на мнение, че точно дозирате лекарствата. Вие сте отличен интернист.

Павлицки леко се изчерви.

— За мен е много голяма чест да чуя от вашите уста, господин професоре, едно такова признание.

Вилчур се засмя.

— Уважаеми колега, я оставете настрана ласкателствата. А що се отнася до признанието, ще ви дам най-доброто доказателство за него, като последвам вашите указания — утре сутринта наистина ще замина за града.

Луця излезе, за да запари чая. Самоварът беше още топъл. Трябваше само да постави още въглени и с един малък мях да ги раздуха. Докато правеше това, усети, че леко ѝ се зави свят. Учудена от тези симптоми, тя си премери пулса. Преброи деветдесет и шест удара и си помисли: „Имам температура.“ Но сега нямаше време да я премери.

Веднага след като изпиха чая, Павлицки и Юрковски започнаха да се сбогуват.

— Ако вие, господин професоре, позволите, по време на вашето отсъствие ще се отбивам да помагам на колежката Канска.

— Ще ви бъда много благодарен. Не само по време на моето отсъствие, а винаги ще сте добре дошли.

— Може би така — засмя се Павлицки — ще се реабилитирам някак си. Ползвам се със славата на алчен човек и скръндза. Искам да покажа, че не съм такъв. Моля да ми вярвате, господин професоре, аз и досега винаги съм имал пациенти, от които не вземам пари. По тия места, където има толкова беднотия, не може да бъде иначе.

Когато най-после те заминаха, а Вилчур се оттегли, за да спи, Луця си премери температурата. Имаше повече от тридесет и осем градуса. Преминаването през мочурищата не можеше да няма последствия. Но тя много не се разтревожи. Преди да легне, взе голяма доза аспирин и веднага заспа дълбоко и непробудно.

Сутринта се събуди с температура. Въпреки това стана. Освен с пациентите, които чакаха както обикновено, тя трябваше да се заеме с най-важното — да изпрати Вилчур на гарата.

В седем часа сутринта тлъстият кон Ванка беше впрегнат в една малка бричка. Щеше да я кара Зоня, тъй като нито един от мъжете не можеше да се откъсне от работата във воденицата. Луця приготви куфара на Вилчур, който, макар и с превързана ръка, приемаше болни. След закуска, около осем часа, той седна в бричката.

— Много ми е неприятно, че ви пускам сам — каза му Луця, — но как мога да оставя всичките тези болни без надзор.

Вилчур я погледна внимателно.

— Имате ли температура?

Тя решително възрази.

— Ами, не, аз съм много развълнувана от всичко, което се случи.

— Моля ви се, поне вие не се разболявайте — каза той, целувайки ѝ ръка.

— Ще тъгувам за вас — каза тя шепнешком така, че Зоня да не чуе. — Много ви моля, пишете ми.

— Добре, добре.

— Ако не получавам всеки ден писма, няма да издържа тук, с работата, и ще дойда в града. Смятам, че тази заплаха е достатъчно ясна, за да ви убеди да ми пишете.

Зоня, която седеше до Вилчур, се въртеше нетърпеливо и прекъсна разговора:

— Хайде, щом като трябва да спираме и у доктор Павлицки в Радолишки, време е вече да тръгваме.

— Довиждане — каза Вилчур.

Бричката трябваше да спре и пред воденицата, тъй като цялото семейство на Прокоп Мелник, с него начело, беше излязло, за да се сбогува с професора.

— Бог да ви пази и да се върнете здрав.

Вилчур наистина искаше да се отбие у Павлицки, преди всичко за да му благодари за любезността и така да му върне визитата и, второ, за да го помоли да изпълни обещанието си и да се отбива при Луця, която щеше да се преумори, тъй като нямаше кой да ѝ помага.

Той завари Павлицки и жена му да закусват. Едва тук от разговора научи, че Луця е трябвало да мине през блатата, за да отиде

в Ковалево.

— От тамошните жители знам, че преминаването на мочурищата е почти немислимо — каза Павлицки. — Впрочем днес имам доказателство за това. Много тъжно доказателство.

Той замълча и каза:

— Едно младо момче от Мухувка е придружавало госпожица Канска, някой си Сушкевич, който минавал за най-добрия познавач на местността. Той я превел успешно. После сам се връщал към къщи по същия път. Връщал се... но до този момент не се завърнал. И никога няма да се върне.

---

[1] Да бъдеш или да не бъдеш? (англ.). — Б.пр. ↑

[2] *rusticns* (лат.) — селски (тук селяндурски). — Б.пр. ↑

[3] Надежда всяка оставете (ит.). — Б.пр. ↑

[4] Всичко пропадна (идиш.). — Б.пр. ↑

[5] Сладко безделие (ит.). — Б.пр. ↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Луця не научи за смъртта на Антони Сушкевич нито този ден, нито на следващия. Докато правеше превръзка в лабораторията, отново ѝ се зави свят, но този път вече много по-силно. Едва успя да покрие раната на пациента с марля и да даде на Донка указания как да го бинтова. В полусъзнание тя стигна до своята стая, като се опираше на стената. Донка уплашена изтича при Йемьол, който, като премери температурата на изпадналата в безсъзнание Луця, се уплаши. Живакът в тръбичката преминаваше четиридесет градуса. Впусна се да я спасява, както можеше.

Най-напред ѝ даде да пие отвара от билки, които професорът предписваше на болните за спадане на температурата. После нареди на Донка да я съблече и да я сложи в леглото. Неговите лекарски познания не отиваха по-далеч, затова той седна до леглото и се задоволи да отпъжда мухите.

За щастие рано следобед дойде доктор Павлицки. Йемьол излезе да го посрещне:

— Големи злочестини ни изпрати бог, уважаеми Ескулап. Моя стар приятел го ухапа бясно куче, в аптеката се свърши спиртът, да, и госпожица Луця лежи с температура в безсъзнание. Дадох ѝ настойка от някакви билки за спадане на температурата, а тя продължава да има четиридесет градуса. Надявам се, че освен високата температура няма нещо по-сериозно.

Доктор Павлицки прегледа болната и заключи, че температурата се дължи на простуда и на нервно изтощение.

— Госпожица Канска има здраво сърце — обясни той на Йемьол, — затова не смятам, че ще има някакви сериозни усложнения. Ще оздравее след няколко дни. Впрочем аз ще идвам всеки ден тук.

Той наистина удържа обещанието си. Всеки ден, след приемните си часове в Радолишки, отиваше в болницата, където се интересуваше не само за здравето на Луця, но се заемаше и с тукашните пациенти.

След пет дена Луця дойде в съзнание. Тя искаше да стане, но беше толкова отслабнала, че не може дори да се облече. Едва на следния ден успя да го стори. Беше неделя и господин Юрковски беше дошъл да я види. От Павлицки беше научил за болестта ѝ и пристигна с огромен букет.

— О, сигурно много трудно сте намерили тези цветя — поблагодари Луця. — Много мило от ваша страна.

— Какво ти мило. Нали аз, по дяволите, съм виновен отчасти за вашата болест. А ако не съм виновен аз, то моите деди или прадеди, които са се заселили в Ковалево. Вие сигурно знаете, че това отвратително блатище принадлежи на Ковалево. Неведнъж съм си блъскал главата как да го пресуша. Доведох дори най-различни инженерчета. Ходиха, поклащаха глави, мериха и от всичко това излезе във водата дупка.

Високо се изсмя, със замах се тупна по коленете и добави:

— Взеха по петстотин злоти и изчезнаха яко дим. А блатото, както си беше, така си и остана.

Той говореше много високо и се смееше с широко отворена уста. Баритонът му огласяше цялата къща. Когато се движеше из стаята, създаваше впечатлението, че ще преобърне всичко, което беше там. Присъствието и гласът му изпълваха цялата болница.

Тъй като идваше от Радолишки, направо от църква, и беше тъкмо време за обяд, Йемьол се постара да има и водка. И действително имаше. Господин Юрковски се оказа добър партньор. Обядът отдавна беше приключил, а двамата продължаваха да си попийват. Луця, която се чувствуваше изморена, се сбогува с тях и отиде да си легне. Още щом излезе, господин Юрковски се наведе към Йемьол и му пошепна така, че можеше да се чуе на двадесет метра от къщата:

— Ама, господине, каква изключителна жена! Повече такива жени трябва да се раждат по земята.

Йемьол сериозно кимна.

— Нямам нищо против този вид раждания по земята, почитаеми земеделецо. Макар и да предполагам, че те биха предпочели да се раждат на нещо по-пухкаво.

Господин Юрковски сви вежди и запита любопитно:

— На нещо по-пухкаво?

— Si, signore. Хайде наздраве за неженените.

Пиха и господин Юрковски делово попита:

— Вие не сте ли женен?

— Да, но не съм монах от Малтийския орден^[1].

— А знаете ли какво, на мен ми омръзна да не съм женен. Наближавам четиридесетте, време ми е вече. Крайно време е.

— И защо не сте се оженили досега?

— Именно времето е причина. Нямах време. Смешно е да се каже, но това е самата истина. Защото беше така, драги господине. Първо имаше война. На човек тогава не му идват такива работи наум. После се връщам в моето Ковалево, а тук пълна разруха. Всичко беше изгоряло до основи. Селяните бяха изпокрали основите. Както се казва, трън да завъртиш, няма за какво да се закачи. Като изметено. Тогава как да се жениш? Как, драги господине, да си вземеш жена и да я сложиш под крушата, па да ѝ кажеш: хайде сядай тука, мила, и чакай, докато ти построя къща и изкарам късче хляб за тебе от земята. Когато се захванах да възстановявам стопанството, от тъмно до тъмно бях на крак. Тъкмо бях подредил горе-долу всичко и ето я и кризата. Мисля си: що за проклетия? Нали хората трябва да ядат. Земята не може да не роди. Но няколко години нищо не даде. Добивът от квадратен метър пшеница или коноп — една и съща цена. Сам знаете.

Йемьол потвърди.

— Знам, знам. Наистина жито не съм сял, затова пък имах плантация от кълчища.

— Как така? — учуди се Юрковски.

— Напълно нормално. На главата коса — като кълчища. Както виждате, о, Цинцинат, плантацията много не просперира. Много ниски добиви.

— Ха-ха-ха! — сети се Юрковски. — Това значи, че вие плешивеете? Ха-ха-ха! Ами вие сте страстен шегобиец! Та за какво говорех аз? Аха. До сватбица не се стигна. Защото, да си кажа правото, тукашните места не са много плодородни в това отношение, не раждат много госпожици. А каквито имаше, вече се изпожениха. Отиде човек при някой съсед, после при друг — всеки женен. Във всяка къща жена шета, дечица...

— Плодят ли се плодят — отговори Йемьол.

— Плодят ли се плодят — повтори бързо Юрковски и като усети невинната уловка на своя събеседник, отново избухна в смях. — Ама

че устат варшавянин сте вие. Виж ти какъв сте бил! Никога ли не сте се женили?

— Никога — поклати глава Йемьол.

— Никога ли нищо не ви теглеше към женитбата?

— Да. Веднъж двама типове ме теглеха да се женя за сестра им.

Господин Юрковски присви многозначително лявото си око.

— Значи галопирахте толкова надалече?

— Ако онова може да се нарече галоп, *carissime*.

Така си приказваха почти до здрач, когато гостенинът се нагани да си ходи. Тъй като той нерешително се окашля, суетеше се и се оглеждаше, Йемьол каза:

— А не бихте ли искали да се сбогувате с госпожица Канска?

— Да, именно, именно. Ако тя се чувства добре и все още не спи.

Луця не спеше, но се сбогува с Юрковски през вратата, а след като той си замина, каза на Йемьол:

— Колко мил човек. Колко непосредственост и колко чаровна простота, която разкрива искрено и добро сърце.

— Наистина — коварно потвърди Йемьол. — При това е красив. Плещи на Херкулес, мускули на Титан, врат на зубър и фантазия на Кмичиц^[2]! Ех, ех! Нещастният ми приятел, горкичкият ми приятел!

Луця се учуди.

— За кого говорите?

— За моя приятел. За Вилчур. Този нещастник се лекува там в града и наум не му идва, че тук Пенелопа е забравила да разтакава платното през нощта, ами, напротив, мечтае по нощите, но не за него, за нещастния Одисей!

Луця се изчерви и се засмя.

— Що за глупости говорите?

— О, нещастие, нещастие за теб, Орест — стенийки, нареждаше Йемьол. — Наистина ти казвам, положението ти не беше толкова опасно, когато цяла тълпа поклонници изкушаваше сърцето на твоята Пенелопа, колкото сега, когато е само един! Един, но какъв! Осанката на Завиша Черни, мустачките, дявол да го вземе, на Лешек Бяли^[3], абе изобщо. Пътува си сега към своето Ковалево, шиба с камшик конете, подсвирква си доволно, а по петите му препускат мислите и въздишките на някоя си чаровна Дулсинея Тобозка. Носи се, рицарю,

състезавай се с вихрите! Това е състезание, от което няма да се разочароваш.

Развеселена, Луця се смееше непринудено.

— Много слаб пророк сте.

— Слаб? Искате да кажете *nemo propheta* в своята болница. Дано и двете ми предсказания да са погрешни!

— Уверявам ви, че те няма да се сбъднат — каза тя натъртено.

— А на мен ми се струваше, че този земевладелец ви е завладял сърцето от пръв поглед.

— Разбира се, че ми е завладял сърцето, само че не в този смисъл, в който вие си въобразявате.

— А знаете ли, че той съвсем открито ви ухажва? Според всички правила на селската традиция това си е чисто и просто ухажване преди предложение за женитба.

Луця махна с ръка.

— Напълно съм убедена, че и в това отношение се лъжете.

— Гарантирам ви го с цялото си имущество — упорстваше Йемьол. — И кой знае дали няма да постигне своето? Кой знае? С търпение и труд. Ще видите, че сега все по-често ще ни посещава!

Йемьол не се излъга. Действително Юрковски ги посещаваше почти всеки ден. Пристигаше по различен повод. Веднъж, защото отивал при познати в някакво имение и му било по пътя, друг път, защото имал работа в града или пък защото карал някакви провизии, които майка му искала той да подари на болницата. Всички тези поводи не бяха нито особено ловко измислени, нито хитри. Те обаче отнемаха възможността Луця да поговори открито с него. Дори тогава, когато Юрковски нямаше на разположение някакви скалпени поводи, той направо казваше:

— Аз нямам кой знае какво да правя сега в стопанството, а човек толкова много работи през годината, та си заслужава малко да си отпочине, нали? Когато отивам при съседите, вие знаете, разговорите не са толкова разнообразни. Приказваме за всекидневни неща, за живота, за кравите, за слугите, затова прощавайте, че непрекъснато идвам, но на мен ми е приятно да прекарам тук час-два.

Всъщност посещенията от час-два се проточваха с часове, но не беше възможно все пак да му се каже, че те, макар и да са приятни на Луця, няма да доведат до резултата, на който той се надяваше.

Юрковски в разговорите си с нея не споменаваеше нито дума по този въпрос. Въпреки своя темперамент и откритата си натура, той очевидно не спадаше към агресивните хора и предпочиташе най-напред да изпробва почвата, отколкото да се изложи на опасността да получи неприятен отговор.

Така стояха нещата, когато един ден привечер професор Вилчур се върна без предупреждение. Тъкмо пиеше чай и чува колата да пристига. Още преди Йембол да успее да излезе на терасата, в преддверието влезе Вилчур. Луця и Юрковски го поздравиха с радостни възкличания. В светлината на лампата той имаше нормален и здрав вид.

Като че беше малко поотслабнал и пребледнял, но това можеше да се припише на факта, че бе загубил селския си загар. Едва когато седна на масата, Луця забеляза, че лявата ръка на професора трепереше непрекъснато и колкото пъти той взимаше с нея вилцата или лъжицата, това треперене се усилваше.

Очите на Луця се изпълниха със сълзи. За да ги прикрие, стана и отиде в своята стая. Тук нямаше нужда да сдържа плача си. Несъмнено Йембол и Юрковски бяха забелязали треперенето на ръката му, но само тя беше разбрала целия трагизъм на положението: с хирурга Вилчур беше свършено. Тези ръце, най-прецизните ръце в света, на които стотици и хиляди пациенти бяха поверявали живота си, се бяха превърнали в повреден апарат, ненужен инструмент. Отсега нататък Вилчур нямаше вече да може да прави самостоятелно каквато и да било по-сериозна операция. Наистина при много от операциите не се налагаше да участват и двете ръце и при наличието на лекар, който асистира, той би могъл да оперира; все пак обаче фактът, че беше загубил част от капацитета на ръцете си, сигурно беше страшен удар за него.

Луця дълго време не можа да се овладее. Та нали тя бе лекар и разбираше, че това треперене на ръката не беше временно състояние. Подобни случаи по изключение можеха да се лекуват с физиотерапия, с една дума, с помощта на процедури, които тук те не можеха да приложат, тъй като не разполагаха с необходимата апаратура. Лекарите сигурно не биха разрешили на Вилчур да си тръгне, ако смятаха, че може да бъде излекуван. Той самият несъмнено би останал там за по-продължително лечение, за да не загуби възможността да работи като

хирург. Тя се досещаше, че зъбите на бясното куче бяха засегнали един от важните нерви и че нищо повече не можеше да се направи.

Когато се върна при тях, Юрковски започна да се сбогува. След малко и Йемьол отиде да спи. Те останаха сами. Вилчур тъжно и се усмихна.

— Виждате ли?

И протегна към нея разтрепераната си ръка. В порив на нежност и съчувствие тя хвана китката му и я покри с целувки. Очевидно той самият беше твърде потресен, за да ѝ попречи.

— Представете си, Луця — говореше с тих глас, — представете си, не успяха да открият засегнат нерв. Не е засегнат и никакъв мускул. Опитавме всичко. Имаше много добри специалисти. Решиха, а и аз споделям това становище, че нищо повече не може да се направи. Забелязах, че всичко до голяма степен се обуславя от психическото състояние. Колкото съм по-възбуден и по-раздразнен, толкова повече се засилва треперенето. А нощем например, когато спя, престава напълно.

Луця стискаше ръката му с двете си ръце, сякаш искаше с това сърдечно ръкостискане да спре треперенето ѝ.

— Нищо. Това е нищо. Не тъжете. Не забравяйте, че аз винаги ще бъда с вас. Нали и досега всъщност не сте правили всички операции сам. В много случаи беше достатъчно само да поставите диагнозата и да дадете инструкции.

Вилчур я погали по косата.

— Знам, знам, мила Луця. Има и по-тежки осакатявания от моето. В края на краищата аз съм свикнал с осакатяванията повече от всеки друг. Ще се справим някак си.

На следния ден дойде доктор Павлицки, който бе чул, че Вилчур се е върнал. Той също беше потресен от състоянието на ръката на професора и каза сякаш случайно:

— Досега наистина не съм имал щастието да слушам вашите лекции и да наблюдавам клиниката ви, господин професоре, но сега нахалството ми ще стигне дотам — да се възползвам от това, че сте тук, за да попълня оскъдните си познания по хирургия. Тъй като познавам вашата добрина, смятам, че няма да откажете да ми давате указания и възможност да практикувам под ваше наблюдение.

Вилчур го изгледа сериозно.

— Не, колега. Дори съм ви много благодарен. Обикновено сериозните операции ги правим сутрин. Така че идвайте при нас по това време.

— Ще се постарая да използвам всяка възможност — кимна Павлицки.

И наистина той започна да идва в болницата почти всеки ден и оперираше заедно с Вилчур или под негово ръководство. Тъй като действително не беше практикувал много по тия моста, можеше да си позволи да оперира безплатно, защото благодарение на своя брак беше материално осигурен и нямаше нужда да е печалбар.

Освен него в болницата често идваше на гости Юрковски. Вилчур не можеше да не забележи коя е главната цел на неговите посещения. Макар и да знаеше, че Луця изпитва към младия земевладелец само обикновена симпатия, веднъж я попита:

— Харесва ли ви господин Юрковски?

Тя го погледна изумено.

— Нима този въпрос може да има някакво значение?

Вилчур малко се смути.

— Ами не, моля ви се. Струваше ми се, че той идва тук главно заради вас.

Тя сви рамене.

— Може би. Ако вие сте недоволен, много лесно ще му дам да разбере, че идва тук прекалено често.

— Но какво има пак! — засегна се професорът. — Той е много приятен човек. А освен това защо трябва да скучаете? На вашата възраст и без това е голяма жертва да живеете в такава пустош, далеч от каквито и да било развлечения и забавления. Та нали вие трябва да имате някаква компания.

Тя го погледна и топло се усмихна.

— Вие много добре знаете, че аз не ламтя за развлечения и че вашата компания ми е напълно достатъчна.

Тя обаче не беше съвсем искрена, като говореше така, макар че може би сама не си даваше сметка за това. Всъщност имаше моменти, когато малко скучаеше. Ако тогава не идваше Павлицки или Юрковски, пишеше писма и писмата й бяха по-дълги от обикновено. Впрочем имаше повод да пише дълги писма. Почти всеки ден получавахе писма от Колски, а техният тон ставаше все по-тъжен и

по-тъжен. Лесно беше да се досети, че е изпаднал в някаква меланхолия, и Луця смяташе за свое задължение да го утешава и да му върне вкуса към живота.

Въпреки симпатията, която изпитваше към Юрковски, след разговора с Вилчур тя реши да поговори с младия земевладелец и ясно да му даде да разбере, че неговите посещения в болницата няма да доведат до резултата, който той очаква. Случаят обаче реши всичко. Един следобед Юрковски дойде на гости заедно със сестра си. Тя беше вече немлада госпожица с приятна външност и болнав вид. Беше дошла да ги покани на бал в Ковалево по случай именния си ден. И майката на Юрковски настойчиво канеше Вилчур и Луця. Професорът, когато чу това, искрено се засмя.

— Но, драги мои! Аз и бал! Не си спомням откога не съм бил на бал. А не съм танцувал от студентските си години. За какво съм ви аз?!

— Не можете да ни откажете — каза госпожица Юрковска. — Та нали на бала ще има много възрастни и много хора, които не танцуват. А мама толкова много настояваше. Много би искала да се запознае с вас, господин професоре. Толкова е слушала за вас и от брат ми, и от хората.

— Но аз нямам и фрак — отбраняваше се той.

Оказа се обаче, че и това не е пречка, защото по тия места рядко се обличаха официално, когато отиваха на забави в съседните имения.

Вилчур погледна Луця, сякаш чакаше тя да подкрепи отказа му. Най-неочаквано обаче Луця се присъедини към тях.

— Ако наистина официалното бално облекло не е задължително, ние бихме могли да се възползваме от поканата.

Тя се усмихна на Юрковска и добави:

— И аз много отдавна не съм танцувала, а толкова много обичам танците.

— Е, тогава няма какво да говорим — със замах се плесна по коленете Юрковски. — Значи в събота в шест часа ви изпращам колата и всичко е наред.

Вилчур повече не се противи, всъщност нямаше право да откаже на Луця удоволствието да потанцува — знаеше, че тя няма да отиде без него. А в това, че за нея балът беше удоволствие, и то не каквото и да е, той се убеди на следния ден, когато я завари да разпаря някаква рокля. Оказа се, че с помощта на Донка беше започнала да преправя

своята празнична варшавска рокля в нещо, което трябваше да замести балния тоалет. Беше толкова заета, че когато Вилчур влезе, едва го забеляза.

— Мисля, че ако се отрежат три сантиметра тук — казваше развълнувано на Донка — и ако тук се направи набор, плохите ще падат по-добре.

Като придържаше разперената рокля на ханша и на раменете си, Луця я надипляше.

— Чудесно пада — каза Вилчур със снизходителна усмивка.

— Наистина ли е добре така? — попита тя сериозно.

— Мила Луця, поне малко от малко да разбирах от всичко това.

Донка клекна пред Луця и опъвайки роклята надолу, каза:

— Ако тук се отпусне подгъвът с два сантиметра, дължината ще бъде много добра.

Вилчур се окашля.

— Хм. Когато свършите, моля ви, обадете ми се.

— Добре, добре — разсеяно каза Луця. — Ей сега свършваме.

Вилчур излезе и седна на терасата до Йемьол, който свиваше цигари. По-рано той никога не се занимаваше с това. Вилчур бе свикнал сам да си прави цигарите, а Йемьол вземаше от кутията му толкова, колкото му бяха нужни. Откакто обаче професорът се беше върнал, стана ясно, че със своята трепереща ръка не може да прави дори такова просто нещо. Един ден Йемьол забеляза това и оттогава, без да каже нито дума, започна сам да ги прави.

По-рано, когато гледаше как професорът свива цигари казваше:

— Една малка подробност, толкова характерна за човека. Мисълта за бъдещето, макар и за следния миг, но за бъдещето.

— Виждаш ли нещо лошо в това? — питаше Вилчур.

— Naturellement, sir.^[4] Как е възможно вечно да си блокираш мозъка с бъдещето? Не виждаш ли катастрофалните последици от такъв Standpunkt^[5]?

— Признавам си, приятелю, че не ги виждам.

— Защото не умееш да гледаш философски на нещата, darling. Я си помисли: хората непрекъснато мислят за утре. Всеки ден за утре. И само за утре. Благодарение на това не забелязват една такава дреболия като днешния ден. Не забелязват настоящето. Вечно живеят с утре. А когато това утре най-после стане реална действителност, когато

часовникът отмери съответното количество часове и ги пренесе в това утре, те вече не му обръщат никакво внимание. Защото като побъркани са се втренчили в следващото утре. Около тях непрекъснато събития, множество проблеми, нещо става. Но те не могат да видят всичко, не го виждат, не са в състояние да съсредоточат вниманието си върху него, защото то изцяло е концентрирано в бъдещето. Ако пишех монография за нашето време, щях да ѝ сложа заглавието: „Хора без настояще“ В такива условия едва на смъртното си легло, когато чуе от устата на лекаря, че за него вече няма никакво утре, човек забелязва своето днес. Уви, това днес не е привлекателно. И ето с какъв happy end свършва дългият филм на живота на двуногата твар, лишена от окосмяване и обременена от психозата да гони утрешния ден. Не мислиш ли, маестро, че в това има някаква парадоксално разточителство? Не смяташ ли, че тази система на съществуване се базира на стабилната основа на кретенизма? Ако ми кажеш, че тази система е отличен наркотик срещу осъзнатата смрадлива досада на днешния ден, ще ти отговоря, че във всичко това виждам дълбока нравственост. Ненапразно от дълги години лекарите се отнасят враждебно към използване на наркотици при раждане. Сигурно имат някакви основания. Защо тогава човек, който се ражда днес, трябва да се наркотизира с трескавата мисъл за бъдещето? Не можеш да бъдеш мъдрец, ако не познаваш настоящето, ако не го виждаш и не виждаш себе си в него. Сега вече знаеш защо аз съм мъдрец.

Затова, когато завари Йемьол да свива цигари, Вилчур усмихнато каза:

— Хе-хе, приятелю. Къде отиде твоята мъдрост, твоето отвращение към „системата на утрешния ден“?

Без да прекъсва работата си, Йемьол отговори:

— Моята мъдрост ще откриеш в ясения поглед на красивите ми очи, а отвращението — в гримасата на златните ми уста. Ако пък мислиш, че съм си променил мнението, много се лъжеш. Забелязах чисто и просто, че в последно време правиш цигарите небрежно и понеже обичам да пуша цигари с много тютюн, реших се на дребен компромис с противоречията на живота и направих малка отстъпка.

Вилчур погледна треперещата си ръка.

— Да. Небрежно... Прав си, приятелю. Постепенно ставам напълно негоден.

Йемьол едва забележимо сви рамене.

— И какъв е изводът?

— Тъжен.

— Не споделям вашето мнение. Смело мога да кажа, че съм изцяло против него и съм дълбоко убеден в това.

— Сега с какъв нов софизъм ще ме гощаваш? — Вилчур бледо се усмихна. — Сигурно няма да ми внушаваш, че загубата на ръка, крак, слух или зрение е весела работа.

— Весела — не е добре казано. По-сполучливо е — полезна.

— И в какво се състои ползата от тая загуба?

— В постепенността. Природата е мъдра и е измислила едно добро правило — живите същества да отвикват постепенно от живота. Как би могла по-лесно да приложи това правило — ако не, като постепенно прекъсва контактите на човека със света, който го заобикаля, нали? Обикновено смъртта идва тогава, когато животът вече не струва кой знае колко. Ревматизмът прави ръцете несръчни, подагратата елиминира краката, ще си позволя така да се изразя излизат от обръщение, стомахът не приема никакви вкусни ястия и не смила нищо друго, освен отвратителни кашички, бъбреците не пропускат и най-малката чашка първокласна водка, сърцето не позволява да участваш в състезания по бягане, ушите не чуват песента на славея и ромона на ручейте, носът не различава аромата на старата лула от аромата на момината сълза, очите не са в състояние да видят очарованието и на най-красивата жена, а даже и да го съзрат, организмът няма да реагира, тъй като останалото отдавна вече е излязло в пенсия. Всичко това е композирано чудесно и логично. Човек постепенно се изолира от нещата на живота. В него добре работи само мозъкът, който, разбира се, трябва да се утеши с нещо. Тогава той обикновено се утешава с това, че има друг свят, където можеш чудесно да съществуващ, без да употребяваш такива съоръжения като крайниците, стомаха, органа на обонянието и други подобни инструменти, които лесно се износват. Дори бих казал, че от страна на природата е много любезно да създаде един толкова лек преход от живота към смъртта. Старостта с всичките нейни неразположения е благодеейство за човека.

Вилчур сви вежди.

— Признавам, че си прав в известно отношение. Но всичките недъзи и недостатъци, за които говореше, не са присъщи само на старите хора. Често те засягат и хора на възраст, която се смята от всички за младост или зрелост.

Йемьол запали цигара и като вдъхна миризмата на дима, отрицателно поклати глава.

— Аз нямам предвид възрастовия проблем. Този проблем за мен не съществува.

Вилчур се засмя.

— Не ми остава нищо друго, драги приятелю, освен да призная, че и в това отношение си оригинален. Защото ти сигурно си единственото изключение на тоя свят — човек, който не взема под внимание възрастта.

— Може и да съм единственият. Нима това подценява в каквото и да било отношение моите твърдения и логиката на моите разсъждения? Възрастта е въпрос на време и само на време.

— Много се лъжеш, и то в основното. Възрастта не е само въпрос на време, но и на развоя на индивида в същото това време, въпрос за постиженията на индивида вътре в него и извън него. Въпрос за духовното и за умственото му съзряване, въпрос за общественото положение. За да преминем от абстракция към реалност, да вземем следния пример. Пример за възможностите, пример за нещо близко и очевидно. Да вземем например мен. Аз ни най-малко не се чувствам грохнал и мисля, че сигурно бих бил много полезен, ако ръката ми не беше засегната от този недъг. И второ, лъжеш се, като мислиш, че човек отвиква от живота, ако контактите му със заобикалящия го свят постепенно се прекъсват. В този случай психическото състояние има много по-голямо и решаващо значение от физическите недъзи. Някакъв относително дребен неуспех може понякога да предизвика пълно отвращение от живота и безразличие към смъртта. Да, болки в стомаха в продължение на три дни могат да накарат един млад и напълно здрав човек така да се отвори от живота, че да е близко до мисълта за самоубийство. Аз пък съм имал и такива пациенти, които са продължили живо да се интересуват от всичко, което ги заобикаля, дори след като съм им ампутирал и двете ръце и краката.

Йемьол стана.

— Извини ме, императоре. Запазвам си правото да продължа този диспут, но друг път. Сега, уви, не мога да бъда на твоё разположение, тъй като вече приближава часът на моёто всекидневно поклонение в Радолишки. А ти в това време застраховай аргументацията си в някакво застрахователно дружество. Ще спечелиш, защото ще ти изплатят голямо обезщетение. Ще разбия аргументацията ти така, че няма да остане камък върху камък.

Той повдигна шапка и затананика с доста хриплив глас:

— Камък върху камък, камък върху камък, а на този камък още един камък.

И все повече се отдалечаваше, тананикайки си, докато Вилчур с усмивка гледаше след него — отлично знаеше, че Йемьол ускори екскурзията си до кръчмата, тъкмо защото не можа да намери контрааргументи, а по принцип не обичаше в дискусия да признава, че събеседникът му, който и да е той, има право.

Когато Вилчур се отби при Луця, завари я да шие. Изобщо нейния голям интерес към предстоящата забава изненада Вилчур. Доколкото си спомняше, във Варшава Луця доста рядко ходеше на бал и на танци, не обичаше много дори забавления като театър или кино. За Вилчур това беше напълно естествено, тъй като съответствуваше на неговите интереси. Смяташе я за сериозно момиче, което неслучайно се е посветило на такава отговорна и полезна работа, каквато беше лекарската професия.

Сега беше изненадан от промяната, защото нейното внезапно влечение към танците той не можеше да смята за друго, освен за промяна. Ако преди няколко дена някой му беше казал, че Луця е в състояние да съсредоточи часове наред вниманието си над такава смешна дреболия, каквато беше преправянето на роклята, той щеше да се изсмее.

Очакваше го обаче още по-голяма изненада. Така например в събота Луця, след като даде инструкции на Донка, отиде в Радолишки, въпреки че в амбулаторията шест души чакаха за превръзка. Когато след два часа се върна и той я запита какво се е случило, тя му отговори така, сякаш ставаше дума за нещо най-обикновено:

— Нали днес е балът в Ковалево и трябваше да отида на фризьор да си направя прическа.

Той едва сега забеляза на главата ѝ някакви лимби и букли. Така тя беше дори красива. Все пак в отговор Вилчур не може да каже нищо повече, освен:

— Е, естествено, естествено.

Той самият обаче съвсем не смяташе, че е естествено. Докато обядваха, забеляза, че бе лакирала ноктите си с розов лак.

„Не трябва да се учудвам на всичко това — убеждаваше се той. — Тя е млада, а ние водим тук толкова безцветен и сив живот. Този бал е събитие за нея.“

Луця обаче не мислеше само за себе си и за своя външен вид. Той се убеди в това, когато потърси в гардероба черния си костюм и не го намери; едва когато огледа стаята, го забеляза окачен на един стол. Току-що го бяха почистили и изгладили.

В шест часа дойде колата.

Докато сядаше до Луця в бричката, Вилчур усети аромат на парфюм. Това окончателно го депримира и за да скрие смущението си, започна надълго и нашироко да разказва на Луця за някаква сложна операция на дванадесетопръстника, за която беше прочел в току-що полученото медицинско списание. През целия път разговаряха на тази тема.

Между баловете в Ковалево и във всички други имения по тези краища и баловете в столицата имаше голяма разлика. Отличаваха се преди всичко по това, че поканените не смятаха за връх на изискаността да дойдат колкото се може по-късно, а идваха точно в определеното време, а понякога и няколко часа по-рано. Затова, когато Луця и Вилчур слизаха от колата пред терасата в Ковалево, вътре вече беше многолюдно и шумно. Младият господар излезе да ги посрещне, а след него заситни и майка му. На терасата излязоха още няколко души, за да видят кой е дошъл.

От всички присъстващи Вилчур и Луця познаваха само няколко души. Освен Павлицки и енорийският свещеник имаше земевладелци от по-близките и по-далечните околности, жените им, сестрите, дъщерите и майките. Модният обичай да се подмладяват все още не беше стигнал дотук и майките изглеждаха наистина като майки, жените като жени, а дъщерите като дъщери. Майките бяха насядали по канапетата, жените се бяха събрали в един малък страничен салон и оживено разговаряха по домакински въпроси, а госпожиците стояха на

групички, шепнеха си и се смееха, поглеждайки към трапезарията, където поднасяха на господата водка и мезета.

Господата на различна възраст се бяха струпали прави около масата. Водеше се общ разговор. Беше сезонът на лова и тази тема привличаше вниманието на всички: на стари и млади, на опитните ловци и на ония, които сега започваха.

В това време в салона се разнесоха първите звуци — музикантите настройваха инструментите си. Наистина оркестърът, който бяха поканили от Радолишки, не беше многоброен, тъй като се състоеше само от трима души: пианист, цигулар и акордеонист, но затова пък беше опитен и се радваше на голяма популярност в цялата околност.

Постепенно младите господа излизаха от трапезарията и едва сега Юрковски започна да им представя Луця и Вилчур. Всички отдавна бяха чували за тях, но не само затова, а и заради красотата на Луця, скоро около тях се събраха много младежи и при звуците на първия валс поканиха Луця да танцува. На свой ред Павлицки покани госпожица Юрковски и скоро салонът се изпълни с валсиращи двойки. Мезетата или по-скоро изпитият алкохол имаше чудесно влияние върху настроението на господата и на тяхното желание да се въртят под звуците на музиката. Дамите нямаха нужда и от тази подбуда, защото самият танц ги ентусиазираше.

Луця изглеждаше много добре. За това говореше не само огледалото, в което тя, танцувайки, контролираше своята външност при всяка обиколка на салона, но и погледите на всички мъже. Тук имаше жени и по-млади, и по-хубави от нея, но тя не можеше да се оплаче от липса на успех.

Неуморимият оркестър почти не си почиваше и тъй като кавалерите бяха повече от дамите, Луця едва успяваше да приседне за миг, за да си почине и отново някой я грабваше да танцува.

В стаите наоколо възрастните господа седнаха да играят бридж. Вилчур, който изобщо не знаеше, а и не обичаше да играе на карти, стоеше на прага на салона и разговаряше с домакинята. Дотолкова, доколкото беше възможно, той не сваляше поглед от Луця и не можеше да се освободи от странното чувство, че тя му е станала чужда и далечна. Струваше му се, че в блясъка на очите ѝ, в живата ѝ руменина, в кокетната ѝ усмивка, във всичко това имаше нещо

неестествено и някак си неприлично. Това безсмислено въртене в тясното пространство, в блъсканицата на танцуващите, това кършене в ханша, почти кокетното свеждане на главата не съответстваше на нейната сериозност и на душевността ѝ. Това не беше Луця.

Никакви разсъждения не му помогнаха. Напразно си казваше, че всичко е наред, така трябва да бъде. Луця е млада девойка, а от паметивека танцът е привилегия именно на младите момичета; всичко я разкриваше по-скоро в добра светлина: умее да работи интензивно, полезно и сериозно, гледа задълбочено на житейските проблеми и на своите задължения и същевременно е способна да бъде весела и естествена и да се забавлява така, както се забавляват жените на нейната възраст. Всичко това беше правилно и убедително. И все пак — колкото повече разумът го осъзнаваше и приемаше, толкова повече някъде в емоционалните центрове се засилваше протестът.

Ето Луця в обятията на своя партньор мина край Вилчур в ритъма на танго и му се усмихна топло и сърдечно. Той отговори на усмивката ѝ, но веднага отвърна глава. Тя сигурно забеляза това, защото щом оркестърът замлъкна, се приближи към него.

— Колко е приятно, нали? — попита Луця.

— О, да — каза той неуверено.

— От музикална гледна точка оркестърът може да не е между най-добрите, но за да танцуваме, е достатъчен само ритъмът. А някои от тези господа танцуват наистина чудесно.

Вилчур не отговори нищо и тя го погледна учудено.

— Вие като че ли сте недоволен от нещо?

— Аз ли? Ни най-малко.

— Отегчавате ли се?

— Но какво има пак?

— О, много ми е неприятно. Накарах ви да дойдем на този бал, мили професоре. Каква егоистка съм само...

Тя се натъжи и бързо добави:

— Не е прилично да си тръгнем преди вечерята, но веднага след това ще се върнем вкъщи.

Вилчур се трогна от нейната готовност.

— За нищо на света, Луця!

— Та вие изобщо не се забавлявате.

Той усмихнато разпери ръце.

— Е, аз съм си виновен. Щом като не танцувам, трябваше поне да се науча да играя бридж или да се интересувам от лов. Тогава щях да се забавлявам. Оставете настрана всичките си скрупули. Вие трябва веднъж винаги да се откажете от тях. Защото ако...

Той не довърши, тъй като оркестърът отново засвири и пред Луця се поклони нов кавалер.

— Мога ли да ви покана за фокстрота?

— С удоволствие — отговори Луця и едва сега забеляза, че Вилчур не довърши изречението, но вече не можеше да се върне назад. Кимна му и се озова в обятията на един висок брюнет със замечтани очи. Тя само го бе виждала и знаеше, че е земевладелец от северната част на областта. Казваше се Никорович. Срещала го беше понякога в Радолишки.

Никорович също я помнеше оттам, защото каза:

— Виждам ви вече за трети път. Вие може би не сте ме забелязали. Не всеки има щастие като Вицек Юрковски.

— В какво се изразява това щастие? — запита тя развеселена.

— Е, не бих могъл да ви дам точен отговор. Но Вицек е прикрито типче, само се покашлюва и мърмори под носа си. Аз знам обаче, че често се виждате. А това не е ли вече само по себе си щастие?

— Я не се шегувайте с мен — засмя се тя. — Действително Юрковски често се отбива в болницата, но едно такова „щастие“ е достъпно за всеки, който страда от лошо храносмилане или пък си е наранил някой от пръстите.

Партньорът ѝ въздъхна.

— Ех, тогава след днешната вечеря ще се постарая да имам оплаквания от лошо храносмилане, а ако и това не помогне, утре ще си порежа пръста.

— Виждам, че сте способен на жертви — засмя се тя.

— О, да. На всякакви. Но пак повтарям — Вицек има рядко щастие, защото никога не съм забелязал той да няма апетит, нито пък да му липсват пръсти и все пак идва често у вас. Бихте ли ми казали как може човек да се добере до такава привилегия?

— Моля ви се, господине, та това не е никаква привилегия. Ще ми бъде много приятно, ако някога ни посетите в болницата.

— Благодаря ви, госпожице. Сигурно в най-скоро време ще се възползвам от поканата.

Известно време танцуваха мълчаливо, после Никорович попита с привидно безразличен тон.

— Харесва ли ви Ковалево?

— Тук е много хубаво и много приятно.

— А онова, което му липсва, скоро ще бъде набавено.

— Но за какво говорите, какво още липсва? — погледна го любопитно тя.

Той се поколеба и отговори:

— Всъщност аз казвам, че липсва едно. Само едно: Вицек няма съпруга, а Ковалево — господарка.

Тя се досети какво цели Никорович и каза:

— В Ковалево господарките са даже две. Не съм чула господин Юрковски да има никакви намерения да се жени. Не ми е споменавал.

— А, така ли? — учуди се Никорович. — Значи още не ви се е обяснил?

Тъй като тя сви вежди, той бързо добави:

— Много ви моля да ме извините, задето се бъркам в чужди работи. Бъдете така любезна, простете ми, но аз мислех, че това е вече обществена тайна. В цялата област открито се говори, че Вицек се домогвал до вашата ръка.

— Сбъркали са — каза натъртено тя. — Уверявам ви — в това няма и капка истина.

— И все пак... — започна Никорович.

Тя го прекъсна:

— Господин Юрковски се познава с професора и с мен и много ми е неприятно, че посещенията му в болницата могат да бъдат тълкувани толкова зле.

Този разговор раздразни Луця. Тя и не допускаше дори, че посещенията на Юрковски толкова много бият на очи. Едва сега обаче, от чуждите погледи, от някои недомлъвки и от държанието на гостите Луця стигна до извода, че я смятат за почти сгодена с домакина. Дълго се колеба как да опровергае погрешните предположения. Накрая реши ясно и открито да поговори с Юрковски.

Много скоро има възможност да го стори: покани я да танцуват. Понеже тези, които танцуваха наоколо, можеха да дочуят откъслеци от изречения и да се досетят за какво става дума, когато тангото свърши, тя предложи:

— Бих искала да поговоря с вас насаме.

— С голямо удоволствие. Още повече че и аз, госпожице, и аз самият исках да ви помоля за това.

През преддверието и стаята, в която играеха бридж, той я заведе в своя кабинет. Там нямаше никого.

— Моля ви — започна делово тя, сядайки в креслото, което ѝ предложи, — днес узнах — в цялата област се носят нелепи клюки, ченни, вие и аз, имаме намерение да се женим.

Той тревожно я погледна и я запита:

— Защо наричате тези слухове нелепи?

— Просто, защото се градят на чиста измислица, на една абсурдна измислица.

— Дори и да е измислица, не виждам защо да е абсурдна.

Искаше да му спести своя отказ и затова поклати глава:

— Абсурдното е това, че както вие, така и аз отлично знаем, че не сме един за друг.

— Аз съвсем не мисля така — възрази той, свивайки вежди.

— Сигурно така мислите — каза тя натъртено. — Първо, вие сте земевладелец. Имате нужда от жена от същата среда, която да се заеме със стопанството и да се грижи за домакинството. Аз съм лекарка. Аз, както знаете, съм дошла в този край да работя за общественото благо. И понятие нямам от стопанство. Нищо не разбирам от това и смятам, че ще унищожа способностите и професионалната си подготовка, ако напусна работата си като лекарка. А тази работа аз смятам за свое призвание и никога няма да се откажа от нея.

Той помълча малко и накрая се обади почти гневно:

— А кой ви казал, че аз ще изисквам от вас да се отказвате от каквото и да било и да ви натрапвам стопанството на Ковалево? Аз искам само да ми станете жена и нищо повече и нямам намерение с нищо да ви смущавам. Ще правите, каквото си искате. Ако пожелаете, ще построя в Ковалево болница, по-голяма от другата. Казвате, че не сме създадени един за друг. А не е вярно. Защото откакто ви познавам, виждам, че подходяща за мен сте само вие и никоя друга. Разбира се, аз може да не заслужавам жена като вас. Давам си сметка. Затова пък знам, че мога да бъда добър съпруг и че няма да се разочаровате. Защото като казвам нещо, казвам го, а щом твърдя, че ви обичам, то в това няма и капчица лъжа. Аз нарочно не бързах да ви се обясня, за да

можете да ме опознаете и да си съставите мнение за мен. А колкото за стопанството, майка ми, слава богу, е още жива и се занимава с него. Сестра ми сигурно вече няма да се омъжи, защото и няма голямо желание за това. С една дума, няма да се грижите за домакинството. Затова, госпожице, сега ви питам кое е абсурдното? Кое е нелепото? Няма защо да се страхувате, аз не съм хлапе. Преди да се обърна към вас с това предложение, аз съм обмислил и всичко съм предвидил.

Луця поклати отрицателно глава.

— Не всичко. Много ми е неприятно, че трябва да ви го кажа. Вие съвсем не сте предвидили моите чувства и моите намерения. Не съм съгласна е това, което казахте за себе си. Не вярвам, че мога да ви бъда подходяща съпруга. Това — първо. А второ — не мога да ви стана жена, защото не съм свободна. Имам известни задължения.

— Не може ли да се освободите от тях?

— Не искам да се освобождавам от тези задължения.

Той сведе глава.

— Значи вие обичате някого.

— Да — отвърна тя кратко.

Той помълча известно време, после каза, опитвайки се да се усмихне:

— Аз наистина издрънках големи глупости. Но кой можеше да знае... И как можех да допусна... Не съм чул да ви е ухажвал някой от околността, а ако беше някой от Варшава, вие нямаше да заминете. Моля да ме извините. Никога не бих се натрапвал, ако не бях убеден, че сте свободна. Много ви моля да ме извините.

Смущение и тъга се изписаха по лицето му. След дълго мълчание вдигна към нея очи и в тях блесна недоверие.

— Моля ви — започна той. — Може би така вие желаете да ми подсладите горчивия хап. За мен ще бъде много оскърбително, ако на моята искреност и на моите чувства отговорите, с такива извъртания. И все пак аз наистина не съм забелязал някой да се старае да ви спечели. По нашите места нищо не остава дълго в тайна. Кажете ми искрено и просто — не ми харесвате, ще чакам по-добър.

Луця поклати глава.

— Предположенията ви са неоснователни. Казах ви истината. Наистина обичам друг и ще се омъжа за него.

Той отново замълча — застанал пред нея, опрян на масата, забил поглед в земята.

— Може ли... може ли да ми кажете неговото име?

— Не смятам за необходимо — каза хладно тя.

— Ех, щом е тайна — изрече иронично той.

— Съвсем не е тайна. Но не държа да разгласявам, защото това си е моя лична работа.

— За клюкар ли ме смятате? Интересувам се за себе си, само за себе си.

— Тогава добре. Мога да ви кажа. Говорех за професор Вилчур.

Той широко отвори очи.

— Как така?

Луця стана.

— Една секунда още — задържа я той. — Да не би да искате да кажете, че обичате професор Вилчур и ще станете негова жена.

— Да, господине. И моля с това да сложим край на нашия разговор.

Върнаха се в салона точно когато канеха за вечеря. В трапезарията и в съседната стая стана шумно. Вечерята, както беше прието по тези краища, беше извънредно обилна. Но седналият до Луця домакин не яде почти нищо, затова пък много пи и през цялото време бе мрачен — напразно се мъчеше да се преструва. Това сигурно бе привлякло вниманието, защото всички, особено дамите, любопитно поглеждаха към него и после местеха поглед към Луця, досетили се, че между тях има някакво недоразумение. Луця, за да спаси положението, се стараеше да бъде весела и оживена, разговаряйки с госта, седнал до нея от другата страна.

След вечерята отново попита Вилчур не е ли по-добре да се връщат вече вкъщи. Сега тя наистина искаше да си отиде, но Вилчур продължаваше да вижда в това жертвоготовност и категорично отказа.

— Тук се запознах с двама много интересни господа и разговорът с тях е чудесен — уверяваше той. — Утре е неделя и можем да си позволим да се забавляваме още няколко часа.

Оркестърът отново засвири и Луця отново затанцува почти без отдих. Вилчур търсеше двамата интересни господа и надникна в трапезарията, където прислугата се суетеше, разтребвайки. В края на едната от масите седеше самотен Юрковски и пиеше водка. На Вилчур

му се стори, че домакинът не го позна, защото го измери с почти злобен поглед. Трябва да беше много пьян, защото досега беше се отнасял към Вилчур много учтиво.

След малко те отново се срещнаха в малкия салон. Тъй като в големия салон прочутият танцьор на мазурка Скирвони демонстрираше несравнимото си майсторство, тук беше пусто.

— А, господин професорът! Чудесно е, че ви виждам, господин професоре — обади се Юрковски. — Искях да ви разкажа една забавна историйка.

Изглежда, той говореше напълно съзнателно, но някои неточности в изговора свидетелстваха за прекалено голямото количество погълнат алкохол.

Вилчур се усмихна снизходително:

— С удоволствие ще я чуя, макар че, да ви призная, не съм от познавачите на хумора.

Юрковски вдигна нагоре пръст.

— О, този хумор ще го разберете много лесно. Просто да се пръснеш от смях. Чувате ли, скъпи професоре — да се пръснеш от смях.

Вилчур се престори на заинтригуван.

— Слушам, слушам ви.

— Ето, представете си, аз имам един пъдар. Почтен селянин. Отдавна е на служба при мен. Още при баща ми е работил. Пъдар е при нас от четиридесет години почти. Деца отгледал, дочекал внуци. И ето, преди три години овдовя. Разбирате ли? Овдовя.

— Разбирам — меко каза Вилчур.

— И знаете ли, професоре, всичко щеше да бъде наред, но миналата година го хванаха дяволите. Идва при мен, целува ми ръка и казва, че иска да се жени. Разбирате ли, иска да се жени! Да не си оглупял, казвам аз. Защо ти е да се жениш? Живееш при дъщеря си — нямаш нужда от жена. Стар пръч такъв! И за коя искаш да се жениш? А той каза: за Малюшка на Лаванчук. А Лаванчук, вие, професоре, сигурно знаете, е най-последният бедняк. Две-три десетини земя, а колибата му пълна с деца. Умират от глад. Но тая Малюшка не беше грозно момиче. Майка ми неведнъж я взимаше да работи в градината и аз забелязах, че не е грозна. Само че едно такова опърпано, омършавяло. Е, взеха се. Дадох им там една крава и си мисля — какво

ли ще излезе от всичко това? Но не чаках дълго. Гледам и ратаите, и момите се смеят, смеят се и с пръст сочат пъдаря. Докато най-сетне той сам дойде при мен. Моли ме да го направя нощен пазач. Започнах да го разпитвам за причините, а той се хвърли в краката ми. „Не мога да се оправя — казва, — не ме ли спасите, господарю — свършен съм.“ Започвам да го разпитвам. И ето какво. Щом загладила косъма, жена му се разбесувала с чифлишките работници — с когото ѝ попадне. Той — на полето, тя — при тях. А знаете ли, професоре, какво му отговорих?

— Откъде да знам? — сви рамене професорът.

— Аз му казах: Всичко си е наред, глупак с глупак. А ти какво си мислеше, че младата жена няма нужда да живее? Все тебе, дъртака, ще гледа и ти ще ѝ заслониш целия свят. Искаше да се жениш — трябваше да се ожениш за стара като теб жена, а не за младо момиче. Има на тоя свят един такъв закон, че младия към младо го тегли. Така че като си бил глупак, сега страдай... Така му казах. Ха-ха-ха.

Той хвана професора за едно копче на сакото и започна настойчиво да пита:

— Имах ли право, или не? Е, какво, професоре? Имах ли право, или не?

Вилчур пребледня. Той беше разбрал алюзията още към средата на историята, която Юрковски разказваше. В първия момент се почувства болезнено засегнат, след това се засрами заради човека, който си позволяваше да обижда толкова недостойно гостите си в своя собствен дом. После се ориентира, че сигурно имаше някаква много сериозна причина както за напиването, така и за това заяждане на Юрковски. Той сигурно се беше обяснил на Луця и беше получил отказ, а после бе изпаднал в ожесточение, което го бе довело до тази постъпка, недопустима не само с оглед на гостоприемството, но и на най-обикновеното благоприличие.

— Е, професоре, обзалагам се на два коня заедно с кабриолета, че и вие щяхте да кажете същото. Не е ли така? Та нали сте лекар и разбирате какво изисква всеки млад организъм, а какво може да даде старият.

Понеже той държеше Вилчур за копчето и беше трудно човек да се разпрavia с него, професорът го погледна и спокойно каза:

— Вие прекалено опростявате възгледите си, като смятате, че бракът е единствено и само въпрос на организма.

— Но и на организма — упорстваше Юрковски. — Професоре, кажете ми, моля ви, какво трябваше да прави тая Малюшка. Ще кажете, че е неморална. И на това съм съгласен. Но ако беше поморална, какво щеше да направи? Какво? Ами щеше да избяга от него. Щеше да го прати по дяволите и щеше да тръгне с друг. А ако беше чиста като лилия, щеше да остане при него и да страда до края на живота си. Такива са природните закони, професоре. И никой няма да ги промени. Това е то.

Вилчур едва владееше нервите си. Алюзията бе много по-оскърбителна, отколкото Юрковски можеше да допусне. Споменът за Беата и нейното бягство ярко възкръсна. Той изведнъж се почувства стар, изморен и отвратен от живота. Не се сърдеше на домакина. Разбираше какво изживява самият Юрковски. Мечтаеше само за едно — да се махне оттук, колкото може по-бързо. Използва наплива от гости в малкия салон, измъкна се и тръгна да търси Луця. Намери я в големия салон. Танцуваше. Повече от час мина, преди да успее да размени няколко думи с нея.

— Забавлявате ли се добре? — попита той.

Тя го погледна тревожно:

— Какво ви е?

— Ах, нищо — отвърна той. — Чувствам се малко изморен. Отвикнал съм вече от големи приеми, от много хора и шум.

— Тогава да си отиваме ли въкъщи? — предложи тя.

— Ако няма да ви е много неприятно.

— Ни най-малко — прекъсна го Луця. — Веднага ще помоля за колата.

Госпожа Юрковска се опита да ги задържи, но накрая отстъпи. Дори не чакаха дълго.

Навън валеше. Седяха в открит кабриолет и под качулките на наметалата нямаха желание да разговарят. Мълчаха почти през целия път. Всеки предъвкваше собствените си мисли. Луця се връщаше мислено към обяснението на Юрковски. Убедена бе, че е постъпила правилно. Намираще, че той е мил и много почтен. И все пак тя в никакъв случай, дори и да не беше влюбена във Вилчур, не би се омъжила за този млад човек. Не само защото не беше нейният тип, но

защото бе убедена в правотата на своите аргументи. Хората трябваше да се женят в своята среда. Трябваше да се женят хора с едни и същи интереси. Той и понятие нямаше за работата ѝ, нито пък тя за неговата. Просто нямаше да намерят общ език. Щяха да бъдат като двама чужди, осъдени на съвместен живот. Например с такъв като Колски, макар да не го обичаше и възгледите им често да бяха диаметрално противоположни, винаги имаше за какво да си поговори не само защото беше лекар, а защото беше израсъл и работеше в града, защото и двамата бяха изградили своите понятия и представи, своите вкусове и навици в една и съща среда, в една и съща културна сфера. И сега — нали от толкова месеци не се бяха виждали. Разделяше ги такова огромно разстояние и различният начин на живот дори, а все пак си пишеха и винаги имаха какво да си кажат.

А и с професора например. Та нима би могла да скучае с него. Сигурна беше, че разбира всеки негов поглед, всяко негово движение. Струваше ѝ се, че и той я чувства близка и усеща всичко в нея. Живееха заедно толкова отдавна, а всеки разговор продължаваше да е истинско удоволствие.

Когато гледаше в бъдещето, бъдеще до този човек, тя не съзираше никакви облаци. Не се съмняваше, че ще бъде щастлива. Може би за миг някъде дълбоко в съзнанието ѝ се обади мъничко съжаление, че бъдещето няма да е богато дори и с редки развлечения като това, на което бяха. Но веднага стигна до разумното заключение, че всъщност е способна да направи малка жертва и да се откаже от танците.

Когато спряха пред терасата на болницата, беше вече съвсем тъмно. Вилчур запали лампата в преддверието и пръв забеляза някаква сгъната хартия, опряна на мастилницата върху масата.

— Какво е това? Телеграма ли? — каза той, като я взе.

Наистина беше телеграма, адресирана до Луця. Тя се приближи до лампата и я отвори. Беше от Колски. Докато Вилчур отиде да надникне в стаята с болните, тя зачете:

„Обръщам се към Вас от името на съпругата на професор Добранецки с една гореща молба. Установили, че мъжът ѝ има злокачествен тумор в мозъка. Положението е

почти безнадежно. Операцията — минимален шанс за спасение, ще бъде трудна и сложна. Добранецки е твърдо убеден, че ще бъде несполучлива. Заяви — ще се реши на операция само ако професор Вилчур се съгласи да го оперира.“

Луця прекара ръка по челото си. Просто не вярваше на очите си.

„Госпожа Добранецка Ви умолява, а и аз се присъединявам към тази молба, да повлияете на професор Вилчур да не откаже да спаси умиращия. Тя знае, че няма право да моли за това, че те с нищо не са заслужили подобна проява на благосклонност и че професор Вилчур ги смята за врагове. Затова и се обръща към Вас чрез мен. Вярвам, че няма да откажете да помогнете. Чакаме телеграфически отговор. Колски“

Луця смачка телеграмата. Новината беше като гръм от ясно небе. Изпълни я вътрешна радост и гордост. Ето самата съдба най-злостно отмъщаваше на тези зли хора, ето самата тя ги принуждаваше да търсят спасение от човека, на когото бяха причинили толкова ужасна неправда.

Ах, тия подлеци. Подлеци е подлеци. Презрително го наричаха „знахар“ Разпространяваха клевети за него. Твърдяха, че трябва да изостави хирургията. А сега, когато ги застрашава смърт, като кучета скимтят за неговата милост!

Професорът влезе в преддверието. Тя поривисто го хвана за ръката. Той учудено я погледна. Очите ѝ искряха триумфално, а на бузите и бе избила руменина. Дишаше бързо. Вилчур попита:

— Какво се е случило? Вие сте толкова възбудена.

— Е, да! Да. Стана. Стана нещо, което трябва да ни убеди в божията справедливост. Чуйте само.

Тя оправи с ръка смачкания лист и зачете телеграмата с пресеклив глас. Професорът слушаше и изумлението му растеше.

Когато Луця свърши и двамата дълго мълчаха. Вилчур гледаше надолу. Най-последно вдигна глава и каза тихо:

— Бог ми е свидетел, не мога. Как бих могъл. Тумор в мозъка. И такава ръка.

Протегна лявата си ръка, която трепереше повече от обикновено очевидно под влияние на това неочаквано възмущение.

— Как — с тази ръка. Та това е невъзможно!

— Що за безсрамие — избухна Луця. — Колко само са безсрамни тези гадни нищожества. Осмеляват се след всичко, което ви сториха. Какви безочливи хора!

Вилчур нищо не отговори. Скръстил ръце на гърба, той се разхождаше от ъгъл до ъгъл с натежала стъпка.

— Ще напиша на Колски, че съм учудена как е могъл да се заеме с такова посредничество. При това моли за посредничество и мен!

Вилчур спря пред нея и каза:

— Луця, вие не можете да го упреквате. Не трябва да забравяте, че той е преди всичко лекар. Като лекар е длъжен да не се отказва от нищо, от абсолютно нищо, което би могло да спаси пациента.

— Дори и тогава, когато пациентът е престъпник? — извика възбудено тя.

Вилчур я погледна сериозно в очите.

— Дори и тогава! Знаете ли — дори и тогава.

Отново настана мълчание.

— Телеграфирайте му — обади се Вилчур. — Пишете му, че не мога, не владее ръката си... И телеграмата трябва да се изпрати още рано сутринта. Там чакат отговора... А сега, Луця, лека нощ. Спете добре.

Тя му стисна ръка с двете си ръце.

Когато вратата се затвори след него, Луця дълго стоя неподвижно. Колко много се възхищаваше от този човек. Та нали отлично знаеше, че той би трябвало да изпитва към Добранецки ако не желание за мъст и омраза, то поне дълбоко отвращение и напълно основателно презрение. Те позорно го бяха онеправдали, използвайки отвратителни средства за борба. Оплюха доброто му име, опростиха неговото състояние, принудиха го да напусне поста си, да замине от Варшава. Не. В душата си тя не можеше да открие и сянка от милост към тях. Не можеше дори за миг да забрави неправдите, които бе

понесъл, а знаеше, че и Вилчур сигурно ги помни. А сега той трябваше едва ли не бога да призовава за свидетел, че отказът му е основателен.

И Луця в този миг беше принудена сякаш да потисне радостното чувство, че лошото стечение на обстоятелствата, в които бе страдала толкова много, сега ѝ помага да осуети спасяването на този мошеник без вяра и чест.

Професорът каза, че дори и престъпникът трябва да се спасява. Да. Да. Но има престъпления, такива престъпления, които изключват милосърдието.

Възбудена от случилото се, тя дълго не можа да заспи. Обмисляше текста на телеграмата, която щеше да изпрати рано сутринта. Искаше да напише горчиви и оскърбителни думи, но като размисли, все пак съзна, че това щеше да бъде нелоялно спрямо Вилчур.

Рано сутринта реши сама да занесе телеграмата в Радолишки. На излизане от болницата срещна конник, изпратен от Ковалево. Носеше писмо от младия господар. Тя се учуди, когато видя на плика името на професора, а не своето. Това я заинтригува. Какво ли можеше да пише Юрковски на Вилчур? Предаде писмото, без да попита за съдържанието. Вилчур мълчаливо отвори плика, прочете писмото и като видя, че Луця чака, реши, че трябва да обясни:

— Ах, нищо, госпожице. Дреболии. Снощи разговаряхме по един въпрос, който господин Юрковски смята за толкова важен, че ми изпраща допълнителни сведения.

Всъщност в писмото се казваше следното:

„Уважаеми господин професоре!

Вчера попрекалих с алкохола и не бях на себе си. Струва ми се, че си позволих да Ви разказвам, уважаеми господине, някакви неприлични истории. Напълно съзнавам, че нищо не е в състояние да ме извини. Много Ви моля все пак да ме извините. Приемете моите най-искрени съжаления и Ви моля, господин професоре, да забравите обидата.

С дълбоко уважение:

Винценти Юрковски“

---

[1] В полския език думата кавалер означава неженен, а също и рицар (светско лице или член на монашески орден: на Малтийския, на тамплиерите и т.н.). Героят чрез игра на думи (в оригинала), основана на многозначността на думата кавалер, намеква, че макар и неженен, не живее като монах. — Б.пр. ↑

[2] Едно от главните действащи лица в известния исторически роман-трилогия „С огън и меч“, „Потоп“, „Пан Володиовски“ от Х. Сенкевич (1846–1916), виден представител на полския позитивизъм. — Б.пр. ↑

[3] Легендарни герои, които се споменават в цитираната трилогия на Х. Сенкевич. — Б.пр. ↑

[4] Естествено, сир (фр.). — Б.пр. ↑

[5] Гледище (нем.). — Б.пр. ↑

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Откакто докараха професор Добранецки в болницата, преместиха всички пациенти от цялото крило „Б“ на първия етаж, за да се осигури абсолютно спокойствие на тежко болния. Лекарят, който идваше, както и целият персонал, трябваше да обуват плъстени чехли и да говорят шепнешком.

В последната стая, където беше настанен Добранецки, прозорците бяха заслонени и цареше полумрак. Болният не можеше да понася както светлината, така и силния шум. Под влияние на единия или другия дразнител той получаваше силни болки под черепа, които не намаляваха и след най-силните дози пантопон и морфин. До леглото му денонощно на смени дежуреха лекари. Освен това и съпругата на професора оставаше с часове край него.

Когато се отдалечаваше, болният изискваше тя да е при него. Състоянието му веднага се влошаваше, пулсът отслабваше, болките се увеличаваха, по страните му бликаха сълзи, които някой постоянно трябваше да трие. После изведнъж на лицето му се появяваше израз на облекчение. Необикновено изостреният му слух разпознаваше стъпките ѝ в коридора, които другите все още не бяха чули. Когато тя сядаше до леглото му, той взимаше ръката ѝ, затваряше очи и или мълчеше с часове, или ѝ шепнеше нежни думи за това, че я обича, че е красива, че е живял за нея и че никак не му е тежко да се раздели с този свят, но не иска и не може да остави нея.

Понякога, най-често нощем, той губеше съзнание. Тогава получаваше конвулсии, след това повръщаше, после имаше страшни болки и бълнуваше несвързано.

Нина беше обезумяла. Никой от старите ѝ познати не можеше да я познае. Без грим, сресана небрежно, с големи сенки под очите, тя ходеше като побъркана. И както преди, изглеждаше учудващо млада, така сега изведнъж се бе състарила.

— Вижте колко страда — казваха всички. — Това се казва любов.

Лъжеха се. Нина страдаше по други причини. Знаеше до какви неизбежни последици ще доведе смъртта на съпруга, ѝ. От момента, когато Вилчур се беше оттеглил и той бе приел ръководството на болницата, материалното им положение наистина се беше оправило, но още не бяха успели да изплатят, макар и малка част от дълговете си. За Нина смъртта на мъжа ѝ беше равносилна на пълна мизерия. Мизерия, която щеше да я доведе до загуба на общественото положение, удобствата, тоалетите, значението, красотата и успехите. Малко хора знаеха, че тя наближава четиридесетте. С цената на неограничени средства и много усилия тя бе поддържала красотата си, с която бе блестяла на младини. Сега, когато заставаще пред огледалото, я обхващаше отчаяние. Много добре знаеше, че не може да започне нов живот; че със смъртта на мъжа ѝ нейната кариера на хубава жена ще приключи изведнъж като отрязана с нож. На успех сред мъжете можеше да разчита само докато се поддържаше, докато се обличаше елегантно и, търсена от обществото, сияеше със своя чар. Никой мъж нямаше да погледне една бледа, лошо облечена и изтерзана жена.

И когато тя казваше на мъжа си със страстен повелителен глас: „Трябва да живееш! Ти ще живееш!“, това същевременно значеше: „Аз искам да живея, а твоята смърт е и моя смърт“.

От страната и от чужбина бяха поканени за сметка на болницата най-добрите специалисти. До леглото на болния се правеха продължителни консулти.

Никой не даваше надежда. Не можеше да даде. Туморът под черепа растеше бавно, но непрекъснато, притискайки мозъчните гънки. Краят беше въпрос на време, и то на кратко време. На последния консулт се реши, че туморът има разклонения и поради това операцията вече е почти невъзможна. Прочутият американски лекар професор Колеман бе прекъснал почивката си на френската Ривиера и бе побързал да дойде край леглото на болния си колега. Когато Добранецки го помоли да му каже самата истина, той бе му отговорил:

— Не бих се заел с операцията, защото не виждам нейния смисъл.

Добранецки прошепна:

— Аз отдавна съм на същото мнение. Шансът е едно на сто.

— Едно на сто хиляди — поправи го Колеман.

Същия ден следобед госпожа Добранеца, след като чу присъдата, реши, че ако шансът е едно на сто хиляди, все пак трябва да се направи опит и да се оперира. Тя умолява Колеман, докато той се съгласи.

— Аз съм абсолютно сигурен, че операцията няма да е сполучлива. Само ще ускори със седмица или с десетина дена смъртта на болния. Но щом като вие сте толкова категорична и настоявате, мога да я направя. Съмнявам се обаче, че професор Добранецки ще иска. Той отлично знае какво е състоянието му и самият той е много добър хирург, за да не разбере, че в случая ланцетът няма да помогне.

Американецът не се беше излъгал.

Всичко беше подготвено. Операционната беше готова, когато Нина започна да моли съпруга си да се съгласи да го оперират.

Той веднага категорично отказа.

Не помогнаха никакви настоявания и никакви молби. Напротив. Накрая болният се ядоса и горчиво запита:

— Нима искаш да ми отнемеш и тези няколко дни живот, които ми остават?

— Но, Йежи! — отчая се тя.

— Това, че бдиш до леглото ми, те измъчва и искаш вече да се отървеш от мен...

Разбира се, така й затвори устата. Тя млъкна. Седеше до леглото му потисната и примирена. Добранецки прекара нощта спокойно. А когато на другия ден сутринта Нина отново дойде, попита:

— Замина ли професор Колеман?

Нина се оживи:

— Да, но ще се отбие във Виена. Все още можем да го върнем с телеграма!

— О, не — не!

Й след малко добави:

— На този свят има само един човек, който може да ме спаси... Но той по-скоро ще предпочете да ме убие.

— Йежи, за кого говориш? — широко отвори очи тя.

— За Вилчур — прошепна Добранецки.

Сърцето и се сви. Беше казал истината. Не можеха да се надяват на помощ от Вилчур. Макар че добре разбираше това и макар да беше

убедена, че за нищо на света нямаше да спечели благосклонността на Вилчур, тя се вкопчи в тази надежда:

— Йежи, ще се съ согласиш ли да те оперират, ако той направи операцията?

— Да — отговори й след кратко колебание. — Но няма смисъл да говорим за това.

Тя беше разгорещена и възбудена.

— Все пак заслужава си да се опитаме, а? Може да се съ согласи?

— Няма да се съ согласи.

Ала Нина се вкопчи в тази мисъл. Не можеше да се освободи от нея и когато излезе от стаята, попита първия срещнат санитар:

— Тук ли е доктор Колски?

— Горе е, госпожо, в операционната.

— Моля, веднага щом свърши операцията, му кажете, че го моля да слезе долу. Ще го чакам в неговия кабинет.

Колски изслуша проекта на Нина с голямо учудване. И той не вярваше, че Вилчур ще се съ согласи да оперира Добранецки. Не вярваше, че изобщо ще пожелае да дойде във Варшава.

— И все пак, пишете му — настояваше тя. — Телеграфирайте му. Аз не мога. Вие сам разбирате. Не става дума за амбиция от моя страна, но зная, че ще изхвърли телеграмата ми, без да я прочете. Та нали той ви обичаше.

Колски поклати глава:

— Моята молба също няма да помогне.

— Тогава пишете на доктор Канска, той я обича. На нейните молби може да отстъпи. Казвахте, че имала много добро сърце. Нали сега става дума за милосърдие. За милост към умиращ. Вие не можете да ми откажете.

След дълго колебание Колски беше се съ согласил, макар и да знаеше, че така ще настрои Луця против себе си. Заедно с Добранецка бяха написали дълга телеграма.

Сега тъкмо чакаха отговора. Нина от време на време излизаше от стаята, където беше съ пругът й, за да разбере дали Колски не е получил нещо. Телеграмата пристигна около обед. Колски я отвори и високо я прочете:

„Професор Вилчур страда от пареза на лявата ръка.
Затова не може да оперира.

Луця“

Нина безсилно се отпусна във фотьойла.

— Божичко, божичко!

Изведнъж тя скочи:

— Не е вярно! Не може да е вярно! Това е само извъртане. Не
вярвам.

Тя сграбчи телеграмата и размахвайки я, трескаво заговори:

— Та това е ясно — извъртане. Той няма сърце. Божичко мили,
какво да правим. Посъветвайте ме. Как да го склоним?... Сигурно е
съвсем здрав и се радва там, че неговият враг умира. Тази пареза на
ръката сигурно е една нищо и никаква измислица.

Колски поклати глава:

— Не мисля, че е така. Госпожица Канска не би прибегнала към
подобен претекст. А и професорът няма нужда да го прави — можеше
да пише, че няма време, нали?

— Но тогава какво е това? Кажете ми какво е това?

Той сви рамене:

— Допускам, че е вярно.

Нина се разплака. Колски гледаше разчорлените ѝ коси,
зачервеното лице и подпухналите от сълзи клепачи. Беше отблъскваща.
Отблъскваща и непоследователна. Дълги години бе изневерявала на
мъжа си и го бе лъгала, а сега беше отчаяна, като че ли беше най-
вярната и най-любящата съпруга на света. Може би точно затова у
Колски се зароди съчувствие. Той лично наистина беше убеден, че
животът на Добранецки не може да бъде спасен. Споделяше мнението
на Колеман, че може да се говори за шанс едно на сто хиляди. И все
пак... И все пак той вече бе видял не един пациент в подобно
положение. Чудотворният ланцет на професор Вилчур беше съумявал
да открие единствената — една на сто хиляди — щастлива
възможност.

Прочете телеграмата още веднъж. „Пареза на ръката — мислеше
си той. — Пареза не е пълно увреждане. А нима е нужно и двете ръце
да участвуват в тази операция? Трапанацията и без това я правят

асистентите. Дребна работа е. Става дума за отстраняването на тумора. В случая може да е достатъчна едната ръка. Може да са достатъчни дори само неговите указания.“

От опит Колски знаеше, че Вилчур притежава изумителна интуиция, когато се ориентира в оперативното поле. Безпогрешна интуиция. Разклонени и сложни тумори за него бяха нещо, което отдавна познаваше...

— Госпожо — обади се той, а Нина веднага престана да плаче, сякаш обнадеждена, — смятам, че Вилчур дори и да има пареза на ръката, пак би могъл да се заеме с операцията.

— Би могъл?... Господи! Наистина ли би могъл?

— Сигурно. С известни трудности, разбира се. Но не е невъзможно.

— А дали ще можем да го убедим?

Колски леко сви рамене.

— Той самият като хирург добре знае, че с помощта на асистенти, при това на асистенти, които отдавна го познават и са правили с него не една операция, ще може да направи и тази.

— Но как да го принудим?

— За принуда и дума не може да става. Остава само едно — да го молим.

— Тогава да изпратим втора телеграма, колкото може по-бързо!

Колски поклати глава:

— Това едва ли ще доведе до някакъв резултат.

— Тогава какво да правим? Какво да правим? — и тя конвулсивно сви пръсти.

Колски дълго размишлява и после каза:

— Доколкото познавам професор Вилчур и доколкото мога да предположа, смятам, че най-добре ще направите, да заминете там, при него. Ако успеете да го трогнете, ако можете да изтръгнете прошка от него, може и да се съгласи. Разбира се, в случая и дума не може да става за нещо сигурно...

Нина скочи от мястото си.

— Но имаме ли време за всичко това? Ще успее ли да отида там, в граничните области, и да се върна с него? Няма ли да бъде вече много късно?

Той разпери ръце.

— Никой не може да гарантира.

— Да, да — засуети се трескаво тя. — Не трябва да се губи нито миг. Няма да вземам никакъв багаж. Ще замина така, както съм. Вече всичко ми е безразлично. Само проверете кога е първият влак.

— Мисля, че най-добре е да заминете със самолет. Ще летите до Вилно, а от летището ще тръгнете направо за Радолишки с такси, което ще поръчате още от Варшава. Така ще бъде много по-бързо, отколкото с влак. Отиване и връщане за по-малко от ден и половина. Точно тридесет и осем часа с двата часа престой в града включително.

— Колко сте добър — учуди се тя. — Вие вече сте проверили и пресметнали всичко.

Колски нищо не отговори. Беше пресмятал всичко това много пъти. Толкова, колкото пъти бе очаквал Луця да му разреши да я посети, макар и за кратко.

Нина вече не се чудеше, че той знае часа на излитането и кацането на самолета във Вилно, че знае как да се поръча там такси.

— Колко е хубаво, че знаете всичко! Сама нямаше да се оправя с тези неща. Не съм на себе си.

Изведнъж тя го хвана за ръката.

— Господин Колски! Тръгвайте с мен, господин Колски, моля ви! Колски леко пребледня.

— Това е невъзможно — отвърна той. — Сега не мога да замина.

— Защо?

— Болницата е пълна, колегите са претоварени. Не мога.

— Ах, какво ме интересува болницата! — ядоса се Нина. — Веднага ще говоря с доктор Ранцевич и вие ще бъдете освободен.

На Колски му стана неприятно.

— Не става въпрос за Ранцевич и за разрешение, а просто не е удобно да принуждавам колегите да работят повече, защото на мен ми се иска да се поразходя из граничните области.

Тя го погледна с упрек.

— Вие наричате разходка пътуването, което ще направите, за да спасите умирация си шеф?

Колски сведе глава и замълча. Всъщност той не искаше да придружи Нина по съвсем други съображения. Знаеше, че Луця не можеше да я понася. Допускаше, че въз основа на собствените му писма впрочем можеше да го заподозре в някакви интимни отношения

с Добранеца. Появеше ли се там заедно с нея, щеше само да потвърди заключенията ѝ. Нещо повече — в очите на Луця и Вилчур щеше да се озове в ролята на съюзник на двамата Добранецки. А той не искаше тава. Фактът, че беше подписал телеграмата до Луця, беше достатъчна жертва от негова страна. Телеграмата на Луця го убеди — суха, делова, нищо лично. Не бе добавила нито дума за него. Нито поздрав дори.

— В краен случай може да ви придружи секретарят на професора — каза той.

Тя поклати глава:

— Не, не. Трябва да дойдете вие. Не става дума само да не съм сама.

— А за какво още?

— С тях вие сте в добри отношения. Вашите уговорки ще дадат по-добър резултат от моите.

— Не съм толкова сигурен.

— Но ние не трябва да пренебрегваме нищо, което би могло да склони професор Вилчур да се реши да оперира. Вие трябва да дойдете. Не ми дължите нищо и не ви моля заради това, но сега става дума не за мен, а за съпруга ми.

Колски смяташе, че не може повече да упорства.

— В такъв случай — каза той делово — след половин час трябва да сме на летището. Оттам ще телеграфираме.

— Благодаря ви — протегна му ръка тя, а в очите ѝ отново се появиха сълзи.

За по-малко от час след този разговор те вече седяха в самолета, който леко се откъсна от земята. Беше типичен есенен ден. Ниско над летището бяха надвиснали черни облаци. Ръмеше ситен плътен дъжд. Самолетът направи широк кръг и издигайки се по-нависоко, потъна в облаците. Вътре цареше полумрак. Но само след няколко минути изведнъж стана невероятно светло. Видяха над себе си слънцето в неизказано чистата синева, а долу под тях — застиналото море на белите вълнисти възвишения и могили, море безбрежно, върху което падаше само тяхната сянка, сянката на самолета беше единственото тъмно петно.

В това време в болницата край воденицата не очакваха гости. Този ден имаше малко пациенти, защото още от сутринта валеше такъв проливен дъжд, че дори Йемьол не се реши да отиде в Радолишки

както обикновено. Псуваше под носа си, ходеше мрачен и никой не си даваше труд да го развесели, защото Донка бдеше при болните, Луця беше потънала в размисъл, а и Вилчур никак не беше настроен да разговаря. Седеше в стаята си и четеше.

След вечеря той обясни, че е изморен и веднага си легна, Йемьол последва примера му. Луця още веднъж нагледа болните, подреди всичко в амбулаторията и започна да записва сметките. И както винаги, затвори външната врата. По това време много рядко, почти никога не идваха в болницата.

Скоро тя остави писалката и се замисли. Днес Вилчур беше потиснат и това не бе убягнало от вниманието ѝ. Наистина този ден никой нямаше добро настроение, но професорът много рядко беше толкова смазан. Във Варшава бе го виждала в подобно състояние. Сигурно отново преживяваше някакви тежки спомени. Можеше да се предположи, че телеграмата от предишния ден е събудила тези спомени. Интуицията подсказа на Луця, че по-голяма роля в случая играеше балът в Ковалево. Въпреки неприятния разговор с Юрковски, този бал за нея винаги щеше да бъде един много мил спомен.

Тя разбираше, че мнението на Вилчур е съвсем друго. Когато танцуваше, ясно чувстваше неговото неодобрение. Не порицание, не осъждане, но нещо като недоволство. Може би не бе постъпила добре, като бе танцувала? Може би изобщо не трябваше да го кара да ходят там?

Все пак тя не можеше да се упреква за това. Толкова малко удоволствия имаше. До такава степен се беше отказала от всички забавления, че сега, когато един-единствен път след толкова много месеци бе пожелала да се весели, имаше право да очаква от него разбиране.

Тези мисли я потискаха и изпълваха с някаква неясна тъга. Стана. Реши да остави сметките за следния ден и започна да прибира книжата в чекмеджето.

Точно в този момент силна светлина блесна в прозореца. Откъм воденицата се приближаваше лека кола.

— Какво ли е това? — учуди се Луця.

През шума на дъжда до нея достигна шумът на мотора. Колата спря пред терасата и след малко на вратата се почука. Тъй като

преддверието беше тъмно, Луця взе от амбулаторията една лампа и отвори вратата.

В първия момент не позна Добранецка и попита:

— Болен ли докарахте, госпожо?

Добранецка отговори:

— Сигурно много съм се изменила. Аз съм Добранецка.

Луця отстъпи една крачка. Кръв нахлу в лицето ѝ. Но преди да успее да каже нещо, зърна зад Добранецка Колски. Овладя се.

— Моля. Влезте.

Остави лампата на масата и застана изправена, стиснала челюсти. Появата на тази жена беше направо цинизъм. Вълната на омраза се надигна у Луця с някогашната сила.

Нина се приближи и протегна ръка.

— Няма ли да ми подадете ръка? — попита тя смирено.

След кратко колебание Луця ѝ протегна края на пръстите си, но с това движение изрази цялото презрение, което бе затаила. И на Колски протегна ръка с безразличие. Страхуваше се да не би разговорът да събуди професора, затова ги заведе в амбулаторията и след като затвори вратата, попита:

— Не получихте ли телеграмата?

— Получихме я, но... — започна Добранецка.

— Жалко, че сте губили време да пътувате. Мога да повторя само това, което беше в телеграмата.

— А професор Вилчур тук ли е? За да не изпуснем самолета, ние трябва да тръгнем най-късно след два часа.

Луця сви рамене.

— Не ви задържам. Още повече че вие не можете да видите професор Вилчур. Сега е нощ. След като е работил цял ден, професорът спи и не мога да го будя.

Добранецка цялата трепереше.

— Моля ви. Умолявам ви. Става дума за живота на моя мъж.

Луця присви очи:

— А вие и вашият съпруг тогава, когато нямахте нужда от професор Вилчур, намерихте ли искрица човешко отношение към него. С какво право сега вие идвате при човека, когото онеправдахте, лишихте от всичко и едва не унищожихте морално? Да, защото вие направихте това! Защото вашият съпруг и вие бяхте изворът на всички

подлости, с които оплетохте професора. И сега молите за милост? Отлично знам какво да мисля за вас. Знам, а и професор Вилчур знае. Ако има нещо, което все пак ме учудва, то е, че толкова късно си получихте заслуженото наказание. Човек трябва да няма никакво чувство за срам, та след всичко, което се случи, да се явявате тук, в дома на професора! Трябва да си цинично животно, а не човек, за да молиш професора за помощ!

Добранеца, стиснала слепоочието си, тихо повтаряше:

— Боже... боже... божичко...

Колски, блед и мълчалив, стоеше, опрян на облегалката на стола и се взираше в искрящите от омраза очи на Луця. Не чуваше какво говори тя. Поглъщаше нейното присъствие, опиянен от факта, че я вижда.

— Вие не сте достойна да пристъпите прага на тази къща. Всяко ваше докосване омърсява и оскърбява. Напразно сте дошла тук, защото ме отвращава дори това, че ви виждам унижена. Вие няма да видите професора!

— Колко жестоко си отмъщавате... — прошепна Добранеца.

— Съдбата ви отмъщава, съдбата, не аз!

— Тогава защо ми пречите да видя професора? Отмъщението ли ви кара да сте толкова неотстъпчива?

Луця я измери с презрителен поглед.

— Не отмъщението, защото знаете ли какво каза професорът вчера? Каза, че не би отказал да помогне и на най-големия престъпник.

— Тогава защо ни отказва на нас?

— Защото не може да ви помогне. Няма да събудя професора и няма дори да му кажа, че сте били тук. Не искам да му нарушавам спокойствието. Ах, вие, с вашата алчност и завист, вие дори не сте в състояние да разберете на каква висота е благородството му, колко безмерна е добротата му и с каква жертвоготовност е изпълнена душата на този онеправдан от вас човек. Разкривате се дори с това, че дойдохте тук. Защото вие, разбира се, не сте повярвали на думите ми в телеграмата. Помислили сте, че е чиста измислица. Нали? Така ли е? Помислили сте, че е лъжа; че професор Вилчур е искал да ви покаже, че въпреки всички нанесени обиди, не би ви отказал помощта си, стига само да можеше? Но се лъжете. Не съм длъжна да ви давам никакви обяснения, но ще ви кажа. Неотдавна бясно куче ухапа професора по

ръката и оттогава, въпреки че той бе подложен на съответното необходимо лечение, лявата му ръка непрекъснато трепери. Сега разбирате ли, че професорът наистина не може да се заеме с тази операция?

Добранецка искаше да каже нещо, но Луця я спря с един жест:

— Не. Недейте, не казвайте нищо. Не казвайте нищо. Страх ме е да не чуя някакво гадно подозрение. Защото от тази уста, която роди най-лошите клевети и хули, аз не мога да очаквам нищо друго. Няма защо да оставате повече. Хайде, вървете си. Да, вървете си веднага и ни дайте възможност да ви забравим вас и вашия съпруг!...

Добранецка изведнъж падна на колене пред нея:

— Милост!... Милост!... — стенеше тя и бурно зариде.

Но Луця беше непреклонна.

— Станете, моля ви. Това е отвратително! — И обръщайки се към Колски, тя каза почти повелително: — Хайде; вдигнете тази жена.

Колски помогна на Нина да стане и я настани на един стол. Тя продължаваше да ридае и в стаята няколко минути се разнасяха нейните ридания. Заговори през сълзи:

— Ужасно се отнасяте към мен. Ужасно, Може и да съм го заслужила. Но аз ще понеса всички унижения... Всички. Само недейте да ми отказвате тази милост. Аз трябва да видя професора.

— Защо? — кратко попита Луця.

— Защото господин Колски казва, че треперенето на ръката не е непреодолима пречка. С помощта на асистентите професорът може да оперира с една ръка.

Луця сви рамене.

— Това доказва само едно, че господин Колски е лош хирург.

— Извинете, госпожице — обади се за пръв път Колски. — Аз наистина го казах и вие, доколкото имате представа за мен, знаете, че не говоря на вятъра. Напълно възможно е наистина.

Луця отрицателно поклати глава.

— Не мога да се съглася, че сте прав, защото вчера чух мнението на професора от собствената му уста — не би се наел с тази операция.

— И аз не бих се наел — спокойно отговори Колски. — Но ако бях единственият, който може да я направи, щях да рискувам. Убеден съм — професор Вилчур ще признае, че имам право, освен ако е отказал по някакви други съображения.

Луця го прониза с поглед, неговата поява я възмути дълбоко. Разбра, че е използвал благоприятния случай, пристигането на Добранецка, за да дойде, макар и да не бе получил нейното, на Луця, позволение.

— Нима трябва и на вас — наблегна тя — да казвам, че професорът не се е ръководил от никакви „други“ съображения?

В преддверието скръцна врата и се разнесе шляпане на пантофи. Всички млъкнаха. Стъпките се насочиха към амбулаторията. Нищо чудно. Ивицата светлина под вратата показваше, че оттук се носеха отгласите от разговор.

Вратата се отвори и на прага застана професор Вилчур по халат. Огледа се, вероятно заслепен от светлината.

— Луця, какво става?

Погледът му се спря на лицето на Колски, още преди да получи отговор. В следния миг позна Добранецка и инстинктивно се отдръпна.

Добранецка протегна към него ръце.

— Господин професоре! Помощ! Дошла съм да ви моля за помощ!

Вилчур дълго не можа да продума. Видът на тая жена го разтърси из основи. За един миг в паметта му оживяха спомените за ония месеци, когато тя водеше ожесточена кампания и настройваше общественото мнение срещу него — с най-отвратителни хули и клевети.

— Умолявам Ви, господин професоре, помогнете. Само вие единствен можете да го спасите! Милост!... Милост!...

Вилчур вдигна поглед към Луця.

— Не изпратихте ли телеграмата?

— Изпратих я, разбира се.

— Получихме я... — започна Добранецка.

— Щом като сте я получили — прекъсна я Вилчур, — знаете, че аз с нищо не мога да ви помогна.

— Можете, господин професоре, можете.

Вилчур направи нетърпелив жест:

— Давам си сметка, че нервите ви не са наред. Но, моля ви, успокойте се и разберете, че говорите с лекар. С честен лекар. Ако съм отказал да помогна, бил съм убеден очевидно, че не съм в състояние. Разбирате ли? За мен няма никакво значение кой търси моята помощ.

Ако някой се нарани при опит да ме убие, и него бих лекувал така, както всеки друг. Зная, че трудно ще ми повярват, защото нашите етични възгледи са поляризирани. Но щом не вярват на думите ми, повярвайте на собствените си очи.

Протегна лявата си ръка, която в този момент трепереше много силно.

— Виждате ли, аз съм инвалид. Ако операцията е толкова сложна и тежка, че и най-известните специалисти не се наемат да я направят, как можете да очаквате това от мен в такова състояние? Никога не съм бил чудотворец. Като хирург наистина можех да се гордея, че съм специалист в своята област и че имам сигурна ръка, макар и някои да го отричаха. Трябва да съм луд, за да отстъпя на молбите ви сега, когато си давам сметка за своя недъг!

Той още малко поддържа пред очите ѝ своята трепереща ръка, после бавно се обърна към вратата.

Добранеца впи пръсти в ръката на Колски, викайки:

— Моля ви, не му позволявайте да излезе. Говорете му!

— Господин професоре! — обади се Колски.

Вилчур се спря с ръка на бравата и се обърна.

— Какво още искате да ми кажете? Та вие като хирург разбирате най-добре.

— Да, господин професоре. Имате право, признавам, че самостоятелно не бихте могли да направите и много по-лека операция. Но сега не става дума да оперирате вие лично. Въпросът е да присъствате, да поставите точна диагноза, да давате точни инструкции, указания при самото извършване на операцията.

Усмивка се появи върху устните на Вилчур.

— Нима вярват, че такава операция per procu може да бъде сполучлива?

Колски не отстъпваше.

— Чувал съм за следния случай: в открито море някакъв механик на кораб, който и понятие нямал от анатомия, ампутирал крака на моряк само по указанията на хирург, предавани по радиото от едно пристанище. Операцията излязла сполучлива.

Нина продължаваше шепнешком през сълзи:

— Умолявам ви, професоре. Умолявам ви.

Вилчур, свил вежди, дълго стоя така.

— При леки случаи подобни опити може понякога да са успешни. Но аз отново ви питам: вярвате ли, че бихме могли да приложим подобна система и в този случай?

Колски поклати глава:

— Не, господин професоре. Аз изобщо не вярвам, че тази операция може да бъде сполучлива. Според мен болният е в безнадеждно състояние. Но...

Прекъсна го високото ридание на Добранеца.

— Но моята вяра или невяра не може да влияе върху факта, че има някаква възможност пациентът да бъде спасен. Професор Колеман определи тази възможност като шанс — едно на сто хиляди. Но щом като пациентът убедено твърди, че ако оперирате вие, господин професоре, можем да се надяваме на този единствен шанс, аз мисля, че вие няма да откажете. Мисля, че не трябва да отказвате.

Вилчур изненадан го погледна в очите.

— И защо мислите, че не трябва да откажа?

Колски отговори твърдо:

— Бях ваш ученик, господин професоре.

В стаята, настъпи мълчание.

Несъмнено думите на Колски направиха на Вилчур голямо впечатление. Той се приближи до прозореца и се загледа в капките дъжд, които се стичаха по тъмните стъкла. Встрани пред терасата светеха червените стопове на колата, хвърляйки слаб отблясък върху изкаляния номер.

Вилчур каза, без да се обръща:

— Луця, ще бъдете ли така добра да ми пригответе куфара?

— Веднага — тихо отговори Луця.

Още не беше успяла да затвори вратата след себе си и чу как избухна бурно ридание. Това беше Добранеца, която падна на колене пред Вилчур:

— Благодаря ви. Благодаря ви — викаше тя, опитвайки се да хване ръката му.

— Успокойте се, моля ви — каза той със сподавен глас.

— Ще го помня, докато съм жива.

Той тъжно се усмихна и махна с ръка.

— Изправете се, моля ви, и седнете.

Обърна се към Колски и посочи една полица на стената.

— Колега, там ще намерите валерианови капки.

Колски остави настрана шапката си, която до този момент бе държал в ръка. Огледа многобройните шишета и флакони и след като намери онова, което търсеше, отброи тридесет капки в една чаша, доля, без да бърза, вода от гарафата на масата и подаде чашата на Нина. През цялото време Вилчур внимателно го наблюдаваше, сякаш размисляше. Най-после сложи ръка на рамото му и каза:

— Вие наистина бяхте мой ученик. И аз не се срамувам от това.

Колски се изчерви.

— Повярвайте ми, господин професоре, не заслужавам вие да имате толкова ласкаво мнение за мен.

Вилчур, потънал в мисли, като че ли не го чу. И тези мисли сигурно бяха много важни, защото челото на професора се покри с дълбоки вертикални бръчки. Изведнъж той погледна Колски право в очите с назряло решение в погледа.

— Убедихте ме. Ще отида, но само при едно условие.

Колски малко се разтревожи:

— Предполагам, че госпожа Добранецка ще приеме каквито и да било условия.

— Да, да — потвърди Нина. — Приемам всички условия предварително.

Вилчур не ѝ обърна никакво внимание и продължи да говори с Колски:

— Това условие не засяга никого другото, а само вас.

— Мен? — учуди се Колски.

— Да. И подчертавам, че това е условие *sine qua non*.

— Слушам ви, господин професоре.

— Ето — докато съм във Варшава, вие, колега, ще останете тук. Аз не мога, вие сам разбирате, да изоставя пациентите си. Доктор Канска не е хирург, а тук имаме много случаи, когато е крайно необходима помощта на хирург. Вие ще останете тук, докато се върна.

Колски стана бял като платно. Неочакваното предложение на Вилчур го връхлетя като безмерно щастие, пред което отстъпваше въображението дори. Да остане тук? Да бъде заедно с Луця, да я вижда всеки ден? Да работят заедно както някога, както във Варшава? И в най-смелите си мечти не бе стигал дотам. Вече искаше да каже, че е съгласен с поставеното от професора условие, но се спря, като си

помисли как ли щеше да приеме всичко това Луця. Дали нямаше да го заподозре в хитра измама, нямаше ли да го сметне за натрапник? Особено след като беше чул от нейните уста всичко, което тя каза на Добранецка. В думите ѝ можеше да се прозре намерението ѝ да го причисли към враговете на професора, които тя смяташе и за свои врагове. Така радостта да бъде край нея би могла да се превърне в непоносимо мъчение и за двамата.

— Не зная — започна той с несигурен тон, — не зная дали мога да си го позволя, господин професоре.

— Защо?

— Във Варшава имам много работа. Болницата е пълна. Освен това и пациентите, които приемам частно...

— Та нали е трябвало да оставите някакъв заместник?

— Да, но в болницата. Доктор Ранцевич ме освободи само за две денонощия.

Вилчур внимателно го погледна.

— Колега, смятам, че при създалата се ситуация това не е аргумент, с който трябва да се съобразяваме.

— Разбира се — запъваше се Колски. — Но все пак, от друга страна...

— Не искам да ви насилвам. Не допускам престоят ви тук да бъде чак толкова неприятен. Зная от доктор Канска, че в писмата си до нея неведнъж сте изразявали желание да ни посетите. Във всеки случай аз няма да оттегля моето условие. Моля ви, размислете.

— Няма какво повече да говорим — скочи от стола Добранецка. — Разбира се, че доктор Колски ще остане. С Ранцевич ще говоря аз. Невъзможно е Ранцевич да има каквито и да било претенции в това отношение. Не разбирам защо упорствате. Не разбирам, още повече че знам колко голяма симпатия изпитвате...

— Съгласен съм — бързо я прекъсна Колски. — Ще остана, докато се върнете.

— Ето, всичко е наред — усмихна се Вилчур. — Неудобствата тук не са чак толкова страшни. Ще живеете в моята стая. И моля ви, използвайте всичко, от което имате нужда. Защото сигурно не носите много неща.

Колски поклати глава.

— Нищо не съм взел.

— Тогава ще ми дадете варшавския си телефон и веднага щом пристигна, ще позвъня, за да ви изпратят всичко, което е нужно.

— Аз ще уредя това — намеси се Добранецка.

— Няма да е лошо, колега, да се запознаете с тукашните условия и тукашните хора. Ето ви една кратка ваканция, въпреки че времето не е ваканционно.

След като размисли, Колски каза:

— Бих искал да ви помоля само за едно.

— Слушам ви.

— Исках да ви помоля вие, господин професоре, да кажете на госпожица Канска, че инициативата да остана тук е ваша и че вие сте ми поставили това условие, за да заминете за Варшава.

Вилчур отговори малко учудено:

— Но, разбира се. Мога да ѝ го кажа.

Добранецка нетърпеливо поглеждаше часовника си.

— Толкова се страхувам да не закъснеем за летището. Пътищата са невъзможно разкаляни. За всеки случай бих искала да тръгнем, колкото може по-рано. Разбира се, ако вие, господин професоре, можете.

Вилчур кимна:

— Веднага ще се облека. След десет минути ще бъда готов да замина.

Отиде в своята стая, където Луця привършваше нареждането на куфара. Той ѝ помогна да го затворят.

— Луця, много ли сте недоволна от мен? — попита Вилчур. — Помислете си, моля ви, как бихте постъпили в тоя случай вие самата.

— Не знам — сви тя рамене. — Не знам как бих постъпила, ако бях на ваше място. Но ако трябваше да спасявам този човек, пръста си не бих помръднала. Едно такова чудовище не заслужава да живее. Колкото по-бързо се отърве светът от него, толкова по-добре.

Тон се усмихна:

— Смела сте.

— Смела ли? — учуди се тя.

— Узурпирате божественото право да съдите. Но щом като все пак го правите, тогава трябва да си присвоите и друго божествено качество: милосърдието. Но няма да спорим, защото сега нямаме време. Трябва бързо да се облека.

— Няма дълго да останете във Варшава, нали? — запита го тя от вратата.

— А, не. Точно колкото е необходимо — нито час повече. Ах, да. За да не скучаете тук и за да има кой да ви помага, ще остане доктор Колски. Аз го помолих. Изисках даже да остане до моето завръщане. Той дори много възразява, но беше принуден да се съгласи, защото аз поставих такова условие.

Луця го гледаше с широко отворени очи:

— Той е възразявал? Не разбирам защо сте го принудили, като толкова много се е противил. Отлично ще се справя и сама. При това доктор Павлицки идва почти всеки ден.

— Е, невинаги, невинаги — спокойно я поправи Вилчур.

— Пък и не разбирам...

Той я прекъсна.

— Ще уточним това друг път. Сега трябва веднага да се облека.

Щом тя излезе, той бързо се облече и след пет минути се появи в преддверието вече в палто и с куфар в ръка. С няколко изречения инструктира Луця във връзка с различни проблеми в болницата, после топло ѝ целуна ръка и излезе на терасата, където госпожа Добранецка вече го чакаше. Отидоха до колата под проливния дъжд. Тя беше голяма, тежка, малко поостарял модел, но въпреки това беше удобна, с добри ресори. Придвижваше се с равен ход, макар че пътят бе разкалян. Опитният шофьор умело заобикаляше големите локви и по-опасните дупки.

Госпожа Добранецка се опитваше да разговаря с Вилчур, но той ѝ отговаряше едносрично. Тъй като тя не отстъпваше и продължаваше да търси нови теми, накрая ѝ каза:

— Моля ви, уморен съм, ще се опитам да подремна.

Тя разбра и млъкна.

Наистина засега и дума не можеше да става за дрямка, когато обаче след един час колата излезе от селския път на шосето, професорът се отпусна на облегалката, затвори очи и заспа. На летището пристигнаха много рано — повече от час преди излитането. Това свободно време Вилчур посвети на писмо до Луця, за да ѝ напомни някои неща, които бе забравил да каже на заминаване.

След два часа бяха вече на варшавското летище и от Окенче потеглиха направо за болницата. Когато колата спря пред главния вход,

Вилчур не можа да слезе веднага. Силите му изведнъж го напуснаха. Сърцето му се сви, като видя сградата, в която бе работил толкова години, болницата, която сам беше създал. Влезе със сведена глава и от преддверието инстинктивно се отправи към някогашния си кабинет. Добранецка беше го изпреварила и вече беше успяла да каже някому, че е пристигнал.

По всички етажи бяха научили само за минута. Всички знаеха, но не можеха да повярват. Ранцевич, доктор Михаловски, Котковски и други лекари изтичаха да посрещнат Вилчур. Заобиколиха го, стискаха му ръка и все още не вярваха на очите си.

Имаше нещо трагично и неправдоподобно във факта, че този човек беше се решил на един толкова великодушен жест, на такова свръхчовешко себеотрицание.

Когато преди два дена бяха разбрали, че Добранецка и Колски са заминали за Радолишки, за да молят Вилчур да дойде, всички свиваха рамене. Никой нито за миг не допускаше, че Вилчур ще се остави да го убедят. Само Ранцевич, който го познаваше много отдавна и най-добре, каза:

— Хората се променят. Може и той да се е променил. Но ако не се е променил, не трябва да губим надежда. — И след малко добави: — Друг въпрос е дали ще има полза от неговото идване. Добранецки няма да доживее до сутринта, а и операцията. Тази операция може да се сравни с лотария, в която няма нито една печалба.

Действително от двадесет и четири часа състоянието на Добранецки чувствително се беше влошило. Болният от време на време губеше съзнание, а когато за малко идваше на себе си, от болка стенеше, защото вече не можеше да вика. В симптомите беше настъпила радикална промяна, а именно: имаше увреждане на зрението и на слуха. Сега се оплакваше, че е тъмно и макар и да засилиха осветлението, той не различаваше лицата дори на тези, които стояха най-близо до него. Понякога напълно губеше слух и искаше да му говорят по-високо.

Преди да отиде при болния, Вилчур дълго се съветва с Ранцевич и с лекарите, които бяха се грижили за Добранецки. Представиха му старателно подготвена подробна епикриза и описание на направените изследвания и анализи. И той не можеше да не признае мислено, че нищо не беше пренебрегнато. Бяха отбелязани всички симптоми, не

бяха пропуснати дори и онези, които на пръв поглед нямаха никакво значение, нито признаци, които лекуващият лекар не можеше да обясни. Така че Вилчур можеше да използва много богат материал, за да изгради своята преценка за състоянието, на болния и за вида на заболяването. Приложените диагнози и мнения от консултите застъпваха правилното становище, че до малкия мозък (според Колеман — между малкия мозък и мозъчната обвивка) се бе появило новообразуване вследствие на израждането на паяжинната тъкан или на меката мозъчна обвивка.

Ранцевич каза, че е склонен да приеме това становище и добави, че самият Добранецки бил изказал мнение за мястото на първичния тумор някъде около епифизата, и то, защото първите прояви на болестта засягаха обмяната на веществата. Отначало той самият, както и други лекари, които го бяха преглеждали, смятаха, че причината е в неправилното функциониране на черния дроб.

— Да — призна Вилчур. — Струва ми се, че Добранецки е имал право. Неправилното функциониране на черния дроб много често е вторична проява при наличие на недостатъчна продукция на епифизата. Ако туморът наистина се е загнездил там, отстраняването му ще бъде извънредно трудно. Несъмнено може да се твърди, че има притискане на *cornu quadrigemina*^[1]. За това говорят съвсем ясно смущенията в слуха и зрението. Засегнат е и малкият мозък. От всичко следва, че разклоненията на тумора са разнопосочни и усложнени.

Той се замисли, а Ранцевич запита:

— При това положение може би изобщо няма смисъл да се прави операция?

— Не зная. Ще видя — отговори Вилчур. — Сега искам да го прегледам.

Добранецки беше в съзнание, но не позна Вилчур, който веднага забеляза важен, но неотбелязан в историята на заболяването симптом на болестта — разширени зеници. Това даваше основание да се предполага, че се е намалила продукцията и на хипофизата, защото разширението на зениците можеше да бъде последица от прекомерна продукция на надбъбречната жлеза, продукция, регулирана именно от хормоните на хипофизата. Това на свой ред подсказваше, че размерът на новообразуването сигурно беше значителен, щом като неговият натиск оказваше през понса въздействие върху хипофизата. Това

можеше да означава, че aquaeduofus Sylvii е притиснат и връзката между третия и четвъртия ventricul^[2] е прекъсната.

По-нататъшният преглед не внесе нищо ново в концепцията на Вилчур. Тъй като сърдечната дейност беше достатъчно интензивна и кръвното налягане не падаше под сто, той реши, че операцията може да се извърши.

Тази новина веднага се разнесе из цялата болница. Тъй като Вилчур не можеше да оперира поради състоянието на лявата си ръка, операцията щеше да направи доктор Ранцевич, а щеше да асистира неврохирургът доктор Хенеберг от Познан, който от една седмица вече беше във Варшава.

Операцията беше назначена за десет часа вечерта. Вилчур, Ранцевич и Хенеберг се затвориха в кабинета по анатомия. Тук Вилчур започна подробно да разяснява върху един макет на мозък своето становище за разположението и разклоненията на новообразуването.

Разбира се, до отварянето на черепа цялото му гледище почиваше на хипотеза, но двамата лекари внимателно го слушаха, за да не изпуснат нито дума от неговите обяснения, а и двамата бяха убедени, че хипотезата на Вилчур е плод на неговата изумителна интуиция, граничеща с гениалност.

— Такова е положението според мен — завърши той своя доклад. — Признавам, че операцията е невероятно трудна и надеждата да бъде сполучлива е много слаба, като се има предвид, че няколкото разреза, по-точно казано — осем или девет разреза, трябва да се направят, без да се вижда, слепешком, като човек се доверява единствено на усета си.

— Чудесно ни успокоихте, професоре — недоволно се обади Ранцевич.

Хенеберг стана и отмести стола си.

— Аз гласувам за това — да се откажем от операцията.

— Аз съм на противно мнение — поклати глава Вилчур.

— Но това надхвърля човешките възможности!

— Тогава — сериозно каза Вилчур — трябва да открием у себе си свръхчовешки възможности. Според мен пациентът няма да доживее, до утре вечер, ако се откажем от операцията. Следователно няма никакъв риск. Нямаше да съм за операцията, ако не, беше фактът, че при сполучливо отстраняване на новообразуването, животът му със

сигурност ще бъде спасен. Не само ще бъде спасен, но и ще оздравее. Драги господа. Става дума за оперативно отстраняване на тумор — а това именно е задача на хирургията. В дадения случай тази задача е трудна, признавам. Може би най-трудната, с която съм се сблъсквал в моя живот. И все пак смятам за свой дълг да ви кажа, господа, че не бих похвалил нито един хирург, който не би я приел. Особено тогава, когато отказът означава за болния неизбежна смърт.

— Имате право, професоре — призна Ранцевич, — пристъпвам към тази операция, която — няма защо да се лъжем — сигурно е обречена на фиаско, но която все пак трябва да направим.

И той потупа Хенеберг по рамото.

— Хайде, колега. Повече смелост. Не забравяйте, че ние сме в много изгодна ситуация — ще присъствува лично професор Вилчур. Ако по време на операцията се окаже, че положението е друго, не както сме го предвидили — той веднага ще ни посъветва.

Закараха Добранецки в операционната точно в десет часа и му сложиха упойката. Предварителната работа, или отварянето на черепа, трябваше да бъде извършена от доцент Бернацки; доктор Жук щеше да му асистира. Когато трапанацията беше към своя край, в операционната влязоха професор Вилчур с Хенеберг и Ранцевич. Почти всички лекари, които бяха в болницата, се събраха. Професор Вилчур се приближи към операционната маса и се наведе над отворения череп.

Всичко като че ли потвърждаваше неговата диагноза. На мястото на тилната кост се показваше оголеният мозък в три издатини: двете бели издатини на големия мозък, гъсто осеяни с розовата и синкавата мрежа от кръвоносни съдове, а под тези две издатини — сивият гъбест малък мозък, на ивици, които се извиваха в средата към началото на гръбначния стълб. Издуването на обвивката свидетелстваше, че някакво тяло, чуждо на естественото състояние на вътрешната структура на мозъка; изтласква мозъчната течност. Професорът се изправи, оправи маската си и кимна към Ранцевич и Хенеберг, после отстъпи и застана до доктор Жук, който бе сложил ръка на пулса на пациента. Оттук той можеше да вижда с най-големи подробности оперативното поле и да следи движенията на ръцете на Ранцевич и на Хенеберг.

Разнесе се първият звук на никелираните инструменти върху стъклената поставка. Операцията бе започнала.

Сред мъртвата тишина дългите тънки пръсти на Ранцевич прецизно се движеха и в ярката светлина проблясваше никелът на инструментите. В тези пръсти бяха впили очи всички присъстващи. Минутите минаваха.

Най-после в отвора между трите лоба се показва виолетовият и на места жълт край на новообразуването.

Сега ръцете на Хенеберг в гумени ръкавици поддържаха отвора, който постепенно се увеличаваше в зависимост от движението на ланцета на Ранцевич. До този момент предположенията на професор Вилчур се потвърждаваха напълно. Наистина туморът притискаше повърхността на малкия мозък, но притискаше със своето разклонение, което колкото по-надълбоко стигаше, толкова повече се удебеляваше.

От време на време лекарят, който оперираше, вдигаше очи и срещаше погледа на Вилчур. Тогава се разнасяше приглушеният глас на професора.

— Добре.

И операцията продължаваше. В никакъв случай не можеха да си позволят да бързат, а всяко движение изискваше изключително съсредоточаване на вниманието. На тридесет и втората минута неподвижното тяло на оперирания внезапно се раздвижи. Някакво невнимателно движение на Ранцевич беше предизвикало несъзнателна реакция на мускулите. За миг в очите на всички проблесна тревога, а Ранцевич разтревожен прекъсна операцията. Нямаше никакво увреждане на мозъка и този малък инцидент беше без значение, по той оказа много лошо въздействие върху самочувствието на Ранцевич.

Това беше очевидно — за всички. Движенията на ланцета, който отделяше тумора, бяха все по-малко сигурни, все по-бавни. По веждите и клепките на Ранцевич избиха капчици пот. Той все по-често се колебаеше, все по-често прекъсваше.

И то точно сега, когато настъпваше най-трудната фаза на операцията. Видимостта ставаше все по-лоша. Всички разбраха, че краят ще бъде катастрофален.

Доктор Хенеберг отправи към Вилчур изплашен поглед. Върху сивата нагъната повърхност на малкия мозък безчувствено лежеше

израстъкът на тумора, който напомняше език на влечуго. Влечуго, скрито някъде надълбоко. Човек трябваше да се добере до неговата паст почти слепешката.

Неочаквано Ранцевич се изправи и разпервайки ръце, каза високо:

— Не мога. Няма да се справя.

— Но всичко върви отлично — успокояващо заговори Вилчур. — Сега отделете горе от дясното полукълбо и вече ще имате достъп по-надолу.

Тонът на гласа му, изглежда, върна равновесието на Ранцевич, който отново взе ланцета в ръка. След две минути обаче едно ново движение на пациента вследствие на някакво невнимателно докосване на Ранцевич отново наруши самообладанието му. Той отстъпи и безмълвно поклати глава. Стана ясно, че операцията не може да бъде завършена.

— Безнадеждно е — обади се някой от лекарите.

— Да — кимна Хенеберг. — Трябва да се затвори черепът.

— Дръжте — разнесе се острият повелителен глас на Вилчур.

Преди присъстващите да разберат какви са намеренията му, Вилчур зае мястото на Ранцевич, взе ланцета и се наведе над отворения череп. Всички бяха изумени: преди малко бяха видели как ръката на професора непрекъснато трепери. Сега тази ръка със сигурно движение хвана края на тумора, докато другата с големите си тромави наглед пръсти правеше бързи ловки движения с ланцета.

Изглежда, под влияние на силното напрежение на волята треперенето на ръката беше спряло.

Почти всички, които асистираха, познаваха отдавна Вилчур и неведнъж го бяха виждали как работи. Сега го познаха такъв, какъвто беше някога. Огромните ръце като че ли закриваха цялото оперативно поле, сякаш гребяха в тази бяла и сива маса, валяха я и я мачкаха. Беше просто невероятно, че докосват мозъка толкова, леко и внимателно, почти недоловимо.

Минаваха минута след минута — всяка дълга като век. Очите на всички се местеха от ръцете на Вилчур към попритворените очи и към веждите му, свити съсредоточено.

Долу някъде се разнесоха единадесет удара на часовник. Малката метална лъжичка потъна дълбоко и с едва доловими

движения изследваше терена. Това трая много дълго. Най-после звънко падна на стъклената поставки, замести я също тъй малък нож с късо острие.

Присъстващите затаиха дъх. Неочаквано между гънките се показаха няколко капки прозрачна, леко помътена течност. Щом я забеляза, Хенеберг беше сигурен, че Вилчур ще прекъсне операцията. Ясно беше, че някъде срязана паяжинната обвивка.

Професорът обаче продължаваше. „Нима не видя? Нима не забеляза?“ помислиха едновременно Хенеберг и Ранцевич, застанал непосредствено зад него.

Непоносимата горещина от силната операционна лампа ставаше нетърпима. Изведнъж Вилчур вмъкна два пръста между леко раздалечените полукълба и бавно извади отвътре нещо, което напомняше синьо-виолетова морска звезда с жълтеникави краища. Доцент Бернацки веднага му подаде лупата и Вилчур огледа внимателно милиметър по милиметър извадения тумор. По него имаше на няколко места петна и драскотини, но можеше със сигурност да се смята, че е изваден напълно и че вътре не е останало нищо.

— Можете да затваряте — с хриплив глас каза Вилчур.

Една сестра се приближи до него с банка, пълна с формалин. Професорът протегна ръка, за да хвърли в нея тумора, но не улучи и парчето синкаво месо падна на пода. Ръката му отново трепереше.

Бернацки и Жук пристъпиха към своята работа. Вилчур мълчаливо тръгна към предоперационната и тежко се отпусна на един стол. Беше неимоверно изморен и нервно изтощен. Операцията беше траяла час и петдесет и осем минути. В предоперационната влязоха Хенеберг, след него Ранцевич и останалите. Никой не промълви нито дума. Мълчаливо сваляха престилките, ръкавиците и маските. Хенеберг помогна на Вилчур да се преоблече.

Вилчур дълго почива и едва след това слезе долу в своя някогашен кабинет. Скоро всички се събраха при него. Пак сега Бернацки попита:

— Господин професоре, според вас той ще живее ли?

— Не зная — отговори Вилчур.

— Но нали операцията беше сполучлива?

— Теоретично — да. Но все пак аз не съм сигурен дали не е получил увреждания във вътрешността. Това първо. И второ — не

беше ли опериран твърде късно? Ще разберем едва след като излезе от упойката.

Той се обърна към Ранцевич.

— Вие, разбира се, сте наредили да му направят инжекции за усиляване?

— Естествено, професоре.

Вилчур стана.

— Е, аз вече нямам работа тук — каза той. — Гладен съм. Довиждане, господа.

Както Бернацки, така и Ранцевич му предложиха гостоприемството си, но той решително отказа.

— Много ви благодаря, колеги, но имам други планове.

Нямаше никакви планове. Просто искаше да остане сам.

Отиде в един малък ресторант и вечеря, а след това — в най-близкия евтин хотел, където бе изпратил предварително багажа си. Преди да си легне, разбра от портиера, че влакът за Вилно заминава в десет часа сутринта. Беше най-удобният, защото беше бърз. Вилчур обаче за никъде не бързаше и затова реши да пътува с пътническия в дванадесет часа на обед.

Нямаше намерение да остава дълго във Варшава. Нито намерение, нито желание. Все пак трябваше да види Добранецки на другия ден и да провери какво е състоянието му.

Много добре знаеше, че ако Добранецки преживее нощта, нямаше повече опасност да умре.

По навик, както на село, той стана рано, изяде закуската, която му поднесе сънената прислужница, и отиде в болницата. Дежурният лекар го посрещна с добра новина.

— Добранецки е жив, господин професоре. Трябва да ви поздравя. Нямам думи. От петнадесет години практикувам, но не съм присъствувал на такава операция. Вие, господин професоре, сте чудотворец.

Вилчур махна с ръка.

— Я оставете, колега. Многогодишен опит и малко вродени способности. Нито едното, нито другото е моя заслуга. Кажете по-добре какво е състоянието на болния.

Лекарят направи изчерпателен доклад, като приключи с това, че Добранецки в момента спи. По време на разговора дойде Ранцевич и

двамата с Вилчур отидоха на първия етаж.

Добранецки наистина спеше. До леглото му седеше милосърдна сестра. Той дишаше спокойно и равномерно. Отслабналото му от болестта лице разкриваше крайно изтощение на организма. Когато Вилчур докосна с пръсти пулса му, болният вдигна клепки. Беше в съзнание. Веднага позна Вилчур. Върху зеленото му лице се появи бледа руменина.

— Значи все пак вие дойдохте — каза тон с едва чул глас. — Давам си сметка колко голяма е вашата доброта... Толкова съм болен, че ми е трудно да събера мислите си. Изглежда, за мен няма спасение... Вярвам само на вас. Кажете, може ли и има ли смисъл да се прави операция.

Ранцевич се усмихна.

— Операцията мина вече.

Клепките на Добранецки затрептяха.

— Как така? Мина ли?

— Да. Професор Вилчур ви оперира вчера вечерта и операцията беше сполучлива, слава богу.

Болният притвори очи, а доктор Ранцевич добави:

— Вие ще живеете.

Изпод спуснатите клепки на Добранецки започнаха да се стичат сълзи. Доста време мина, преди да отвори очи и да погледне Вилчур, така сякаш чакаше потвърждение от него.

— Вие ще живеете — кимна Вилчур. — Вашата автодиагноза беше правилна. Туморът наистина се беше образувал в областта на епифизата, но неговите разклонения стигаха до малкия мозък и под двете полукълба. Успяхме да отстраним всичко. По всяка вероятност след три седмици ще бъдете вече напълно здрав.

След кратко мълчание Добранецки каза:

— Не знаех... Не знаех, че човек е способен да прощава толкова много.

Вилчур раздвижи устни, но нищо не отговори.

— Не мога да изкажа благодарността, която изпитвам — каза Добранецки след малко. — Такова нещо не очаквах дори... дори от вас.

Вилчур се окашля.

— Е, време е вече да вървя. Пожелавам ви бързо да се възстановите. Сбогом.

Кимна, обърна се и излезе от стаята. На края на коридора го чакаше Нина. Тя се хвърли към него, мънкаше благодарности и хванала ръката му, силно я стискаше, като ту плачеше, ту се смееше, и му разказваше хаотично как е протекла операцията, сякаш от съзнанието ѝ беше се изличил фактът, че той знае най-много и най-добре какво е станало.

Накрая се поуспокои и запита:

— Вярно ли е, господин професоре, че Йежи ще остане жив?

— Вярно е, вече няма никаква опасност.

— Ах, господин професоре, когато нощес ми казаха, аз щях да полудея от радост. Тогава едва разбрах каква велика душа имате вие. Вие сте ангел!

Вилчур поклати глава:

— Не. Но съм човек.

Той нарочно слезе по страничното стълбище, за да избегне сбогуването, и незабелязано излезе от болницата. Отби се в хотела, уреди сметката и тръгна към гарата пеша. Седна на една пейка в чакалнята. До него имаше будка за вестници. Очите му неволно се спряха на едно заглавие с едри букви:

„Сензация! Операция на мозъка! Професор Вилчур
във Варшава! Дошъл от пущинаците, за да спаси живота на
своя приятел и колега!“

Вилчур обърна глава и си помисли: „Ето го града. Градът с неговия крясък, с неговата правда и с неговата пустота...“

---

[1] Част на мозъка. — Б.пр. ↑

[2] Части на главния мозък. — Б.пр. ↑

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Веднага щом отгласът от мотора, който се отдалечаваше, се стопи в шума на дъжда, а по брезите, насадени край пътя, угаснаха и последните отблясъци от фаровете, Луця каза:

— Сега ще ви приготвя стаята на професора.

— Може ли да ви помогна? — попита плахо Колски.

— Не. Благодаря — отговори тя твърдо и хладно. — Мога и сама.

— Ще ви преча ли, ако присъствам?

— Ах, все ми е едно.

Докато тя затваряше вратата, Колски каза:

— Не мислех, че сте се настанили толкова добре. Та това е истинска болница. А какво има в онази стая?

— Там лежат болни — кратко отговори Луця.

Новата тема на разговор не промени ледената атмосфера и Колски попита:

— Изглежда, вие сте ми много сърдита. Озлобена сте, защото убедих професора да замине.

— Лъжете се. Не изпитвам никаква злоба.

— Значи не можете да ми простите, че останах тук. Но моля ви, вярвайте ми, професорът го поиска.

— Зная, той ми каза. Каза ми също, че толкова много сте се изплашили от перспективата да останете тук, че с всички сили сте се борили против това.

— Много добре знаете защо. Страхувах се, че вие ще бъдете недоволна. Не исках да се натрапвам. Да остана тук и да ме смятате за подлец.

— Кой ви е казал, че ви смятам за подлец?

— Ако беше иначе — каза той тихо, — отдавна щяхте да ми разрешите да дойда.

— Това е друго — отговори след малко тя. — Но щом като вече сте тук... Ще имам възможност да ви окажа гостоприемство — тази стара полска добродетел.

Смущението на Колски обхвана и нея и вече в малко по-добро настроение започна да му приготвя леглото. Извади от чекмеджето пижамата на Вилчур и се засмя.

— В нея ще бъдете като в скафандър. Мога да ви дам моята, но в нея няма пък да се поберете. Божичко, колко грижи ми създавате! Е, а сега лека нощ! Пациентите ми идват рано и невинаги пазят тишина. Не ви остава много време за почивка.

Луця му подаде ръка, която Колски целуна, и излезе. Известно време чуваше как тя ходи из съседната стая. После настъпи тишина. Той се съблече и легна. Заспа почти веднага, въпреки че вместо мек дюшек имаше обикновен сламеник.

Наистина още в седем часа сутринта го събуди отглас от разговор под прозореца. Сепна се и седна в леглото. Тези хора навън, които явно бяха свикнали да се провикват в гората, приказваха необичайно високо. Погледна през прозореца. Дъждът беше престанал, но небето все още беше покрито със сивия кожух на облаците. Легна и се опита да заспи отново. Но наблизко в преддверието започна да плаче някакво пеленаче, а по-отдалеч, вероятно откъм амбулаторията, в която беше през нощта, се разнесе страшен писък на жена. Сигурно Луця превързваше някаква болезнена рана.

Вчера бе казал на Луця, че се възхищава от болницата. Не беше казал истината. Пустото мрачно преддверие, обикновеният под, малките разкривени селски прозорци правеха, потискащо впечатление. Сърцето му се свиваше при мисълта, че тя доброволно се беше осъдила на такъв примитивен живот, беше се отказала от всички удобства на цивилизацията, от всички удоволствия, които създава една културна среда. В тази глуха провинция не можеше да има нито театър, нито библиотеки, нито хора на нейното културно равнище и със същите широки интереси.

Сега той огледа стаята. Прости мебели, сковани от чамови дъски, голи стени, украсени тук-там с евтини ковъри. Оттатък прозореца — сив, мрачен ден и шляпане на нечий нозе в калта. Досадният монотонен плач на пеленачето в съседната стая.

Всичко това потискаше, изпълваше с апатия, сломяваше енергията. И беше тъжно — най-вече тъжно.

Започна бавно да се облича. На тенекиения умивалник намери всичко необходимо за бръснене, до него две ведрa с вода. Водата беше

зеленикава и на Колски му се стори, че мирише на риба и на водорасли.

„Горката Луця — мислеше си той, — горката Луця!...“ Когато се облече, оправи леглото колкото можеше по-добре и излезе в преддверието. Там го удари миризма на спарени и мокри дрехи. На пейките до стените седяха около двадесет души, жени и мъже. Няколко мръсни деца си играеха на пода. Излезе на терасата. И тук по пейките седяха селяни. На просторния двор пред терасата имаше няколко бедни каручки, в които бяха впрегнати дребни коремести кончета. Малко по-ниско в долчинката се виждаха воденичарските постройките. Наоколо простираше тъжен еднообразен изглед чак до дърветата с полуокапали листа на пътя.

Той обиколи постройката, внимателно стъпвайки по нахвърляните в локвите камъни. Тук поне беше по-сухо. Намери утъпкана пътека, която водеше към езерото. Стигна до него и дълго стоя, гледайки гладката повърхност на водата, по която лениво и едва доловимо се движеха някакви тревички, пожълтели листа и малки клончета.

Горката Луця — мислеше си Колски. — Да затвори живота си тук, сред всичко това. В тази безнадеждност, в тази всекидневна сивота.

С натежала крачка той се върна вкъщи. Сети се, че трябва да ѝ помогне да приема пациентите. Почука на вратата на амбулаторията и влезе. Някаква селянка седеше на стол, отметнала глава. Един поглед на Колски беше достатъчен, за да разбере, че тя страда от трахома. Луця, наведена над нея, ѝ чистеше очите. Без да прекъсва работата си, тя погледна към Колски и каза:

— Вече сте станали? Събудиха ви, нали? Идете в моята стая, там е приготвена закуска за вас.

— Благодаря ви. Не съм гладен. Бих искал да ви помогна. По-късно ще имам време за закуска.

— Не, не — възрази тя. — Най-напред се подкрепете.

В стаята влезе Донка с бяла престилка и Луця се обърна към нея:

— Донке, заведи господин доктора в моята стая. Господицата е моя асистентка — усмихна се Луця, — казва се Донка.

Колски подаде ръка и каза името си.

На вид стаята на Луця бе по-добра от спалнята на професора. Беше по-малка, но си личеше, че в нея живее жена. На малката маса, на скрина и на прозореца имаше борови клонки с шишарки в гърненца. По стените бяха закачени бродирани пешкири, шедьоври на пациентките на Луця очевидно, а също и снимки в скромни черни рамки. Сред тях откри и своята и забеляза с тъга, че е сложена встрани. Точно в средата имаше голяма снимка на професор Вилчур.

— Господин докторе, вие може би предпочитате млякото топло?
— попита Донка.

— Не, благодаря. Предпочитам го студено.

— Тогава да ви е сладко. — Донка кимна и излезе. Закуската беше сложена на бяла конопена покривка.

Нямаше много неща: голямо гърне с мляко, емайлирано канче, парче черен хляб, нож, масленица. Наистина не беше гладен и изпи само две канчета мляко, а след това се върна в амбулаторията. Като го видя, Луця каза:

— До вратата е закачена престилката на професора. Бързо я слагайте, защото този младеж тъкмо има нужда от вас — и добави на латински: — Сигурна съм, че има възпаление на апендикса. Не знам само дали се налага да бъде опериран.

На дългата тясна маса лежеше петнадесет-шестнадесет годишно момче и тихо стенеше.

— Сега ще видим — каза вече със своя „служебен“ глас Колски.

Диагнозата беше точна. Наистина ставаше дума за възпаление на апендикса. Термометърът показваше 38,5°. Силните болки в слабините и в дъното на коремната кухина говореха, че не бива да се бавят. Прехвърлиха болния в операционната.

— Помощта на Донка достатъчна ли е? — запита Луця. — Донка неведнъж е асистирала при операции.

Колски погледна момичето нерешително.

— Понеже не познавам тукашните условия, този път бих предпочел...

— Добре. Донка ще подготви всичко, а след това ще дойда аз. През това време ще извадя зъба на този човечец, който се превива от болки.

Луця посочи болния с глава.

Колски се учуди:

— Как? Значи вие тук сте принудена да работите и като зъболекарка.

— Ех — засмя се тя. — Като всякаква. Най-близкият зъболекар живее на тридесет километра оттук.

След двадесет минути тя отново се появи и той пристъпи към операцията, проклинайки наум някаква закъсняла есенна муха, която го нападаше непрекъснато.

„Отвратително — мислеше си той. — Да се прави операция при такива условия. Та тук всеки момент върху откритата рана може да кацне муха.“

Луця сякаш отгатна мисълта му и каза:

— Мухите тук са ужасна напаст. Не можете да си представите колко е трудно да ги гоня от стаята през лятото. Сякаш проникват през стените.

— От гледна точка на антисептиката това не е най-безопасното — забеляза Колски.

— Да, но нищо не може да се направи.

Можеше да се направи нещо — а именно — Луця да се махне оттук. Репликата беше на езика му, но той все пак се сдържа навреме.

— Въпреки това досега не сме имали, слава богу, случаи на инфекция и всички операции бяха сполучливи.

И тази излезе сполучлива. Благодарение на помощта на Колски всички пациенти бяха прегледани до четири часа. Затова за доктор Павлицки, който пристигна няколко минути по-късно, нямаше никаква работа и той на шега започна да упреква Колски, че му е отнел хляба. По време на чая разговаряха дълго, като Павлицки разпитваше Колски за отношенията във варшавските лекарски среди, за новите методи на лечение на някои болести и накрая за Добранецки и за неговото състояние. Тъй като той не знаеше за конфликта между Добранецки и Вилчур, прие новината за заминаването на професора във Варшава като нещо напълно естествено. Дори предположи:

— Кой знае дали там в столицата няма да склонят професора да се върне завинаги. Искрено казано, за обществото не е много полезно, че един такъв знаменит учен е ограничил своето поле на действие до тази глуха провинция.

Луця кимна:

— Точно така. Професорът е направил толкова много за човечеството, че има право да помисли и за себе си. А тук той се чувства най-добре.

След като Павлицки си отиде, Колски отбеляза:

— Струва ми се, че никак не е сигурно това, което толкова убедено твърдите.

— Че професорът се чувства най-добре тук?

— Именно — кимна Колски. — По влияние на своето огорчение той напусна Варшава. И наистина не бих се учудил, ако сега го задържат там.

Луця се усмихна:

— Много малко го познавате, щом като говорите така. Обзалагам се, че той ще замине от Варшава веднага след операцията. Няма да остане нито ден повече, отколкото се налага.

Колски се замисли и след дълго мълчание се обади.

— Имате право може би. Може би. Това може да се обясни с възрастта на професора. Но вие? Сега, когато виждам цялата тази среда, всички условия на работа и тъжното сиво всекидневие, което цари, не мога да разбера как издържате тук, Луця.

— Тук съвсем не е толкова зле — сви рамене тя.

— Тук всичко ми напомня — замислено каза той — преддверие на нирвана. Портал на гробище. Тук всичко замира в тишина, която затлачва — ленива, продължителна, еднообразна тишина. Не, моля ви, не мислете, че искам да ви наплаша, че искам да се отвратите от всичко това. Ни най-малко. Струва ми се само, че да остави човек тук своите най-млади сили, най-хубавите години от живота си, е едно неразбираемо разхищение.

— Вие забравяте едно, господин Колски, че има чувства, които могат да превърнат сивата монотонност в колоритна приказка. И те могат да променят онова, което вие наричате тъга и безнадеждна тишина в светла радост.

— Естествено, разбирам.

— Не разбирате. Само този, който е способен на това, може да разбере и да изживее сам такава радост, която да го удовлетвори и успокои. Ще ви посоча мерило. Вие например способен ли сте за своята любима да се откажете от Варшава, от кариерата, от парите, от

радостите и развлеченията и да живеете в глухата провинция, тук например.

Колски усети, че кръв напирала в сърцето му. Каза:

— Способен съм.

Тя поклати глава.

— Не вярвам.

Той я погледна право в очите и каза, наблягайки на думите:

— Опитайте. Кажете ми само една дума. Една дума. Една ваша дума е достатъчна.

Луця се смути. Не очакваше такъв отговор. По-скоро очакваше някакво обстойно заключение, подкрепено с рационална аргументация, обяснения в стила на неговите разбирания от времето, когато тя беше във Варшава. Знаеше, че той казва истината, че наистина беше способен да остане заради нея и че нямаше да оттегли думите си. Разбира се, тя нямаше намерение да се възползва, но беше трогната от всичко, което ѝ каза, и от промяната, която бе станала с него. Едва сега забеляза бръчките около очите му, изпитите му страни и многото бели коси на слепоочията. Тревогите, които разчиташе в писмата, бяха оставили следи по лицето му. Не само по лицето, но и в душата. Горкият, сигурно беше имал тежки преживявания.

И изведнъж Луця стигна до убеждението, че трябва, че е длъжна да го възнагради някак за страданията, че била доста остра и безразлична, че бе отплащала за неговата наистина голяма любов, защото само голямата любов е способна на жертви, с равнодушие и съзнателно бе избягвала да се вглъбява в душевните му преживявания. А знаеше, че може да намали тревогите му и да облекчи неговите страдания, без да дава нещо повече от една топла дума, сърдечен поглед, благосклонен интерес.

Леко сложи ръка на рамото му и каза:

— Господин Колски. Вие знаете, че няма да я кажа тази дума, че не мога да я кажа. Но моля ви, повярвайте ми, че много високо ценя вашите чувства и че както виждам, досега не съм оценила тяхната стойност.

Взе ръката ѝ и притисна устни към нея.

— Искам също да знаете, че ви смятам за много близък, че вашите проблеми, тъги и радости силно ме засягат и че вие винаги

можете да бъдете сигурен в моето искрено, дълбоко и нежно приятелство.

След този разговор отношенията между Луця и Колски много се промениха. Станаха искрени и по-непосредствени. Цели дни прекарваха заедно, тъй като Йемьол, който по-рано дълго разговаряше с Вилчур в болницата сега, по време на отсъствието му, идваше само за през нощта. Повечето време прекарваше в градчето, в кръчмата или във воденицата, тъй като напоследък се беше сприятелил с Прокоп за ужас на цялото семейство. На стари години Прокоп започна да надига от време на време бутилката. Наистина не пиеше колкото Йемьол, но и това не радваше нито съпругата му, нито останалите жени в семейството. Новината донесе Донка и Луця искрено се разсмя, разказвайки на Колски за тревогите на жените във воденицата. Тя самата не смяташе тази заплаха за страшна, затова пък Колски се шегуваше:

— Фактът не бива да се омаловажава. Да не забравяме нашия праотец Ной, който се заловил за виното на преклонна възраст.

Минали бяха три дни от заминаването на Вилчур и Луця започна да се тревожи.

— Страхувам се да не му е случило нещо лошо — казваше тя на Донка.

Пред Колски от деликатност не издаваше опасенията си. Бе решила обаче, ако професорът не се обади на следния ден, да телеграфира във Варшава. Но точно на другия ден сутринта Васил се върна от Радолишки и донесе писмо, адресирано от ръката на Вилчур, а пощенският печат бе от Вилно, не от Варшава. Учудена, Луця отвори илика. Професорът пишеше:

„Скъпа Луця! На връщане от Варшава се отбих във Вилно. Във връзка, с някои работи трябва да остана няколко дена. А може и повече. Тъй като Ранцевич не е против доктор Колски да остане по-дълго при мен, аз ще му бъда много благодарен за помощта и за това, че ще ме замества. Мисля, че той ще сметне престоя си в нашата болница за почивка. Много ми беше приятно, когато

научих, че във Варшава имат отлично мнение за него. Същото каквото и аз винаги съм имал. Енергичен момък. Сигурен съм, че мой отличен заместник. Във Вилно живея у колегата Рушевич, който ме лекува след инцидента с кучето. Тук ми е удобно и приятно. Затова не се учудвайте, моля ви, че не бързам да се върна. Поздравете всички, а на вас целувам ръка.

Рафал Вилчур“

Отдолу имаше post scriptum:

„Операирах господин Добранецки лично. Операцията беше много сполучлива. Пациентът ще живее.“

За Луця писмото на Вилчур беше истинска изненада. Трябваше да го прочете няколко пъти, но пак не разбра какво се е случило. Най-напред я изненада новината за непредвиденото намерение на Вилчур да остане във Вилно. Само болест можеше да го накара да постъпи така. Но и това не съответстваше на другото още по-странно съобщение: професорът ясно пишеше, че той лично оперирал Добранецки. Това означаваше, че някой е успял да отстрани треперенето на лявата му ръка. На Луця всичко й изглеждаше безкрайно тайнствено. Щом като беше поискал от Ранцевич разрешение да задържи Колски, то сигурно предварително е знаел още във Варшава, че няма да се върне веднага и че ще остане няколко дена във Вилно: Но ако беше здрав, какво тогава би могло да го накара да остане в града? Само семейни проблеми можеха да му повлияят. Дали пък не е пристигнала дъщеря му, или зет му? Но тогава защо не споменаваеше нищо?

Луця се губеше в догадки. Най-после се реши да попита Йемьол какво мисли той. Допускаше, че професорът, преди заминаването, може да му е говорил за някои свои тайни планове.

Но Йемьол нищо не знаеше. Той прочете писмото и сви рамене.

— Щом във Вилно толкова го привлича нещо, той явно се е запознал с някакво момиче, докато се лекуваше — каза той.

— Глупости приказвате — недоволно отвърна Луця.

— Защото, знаете ли — с невъзмутимо самочувствие продължи Йемьол, — ако ставаше въпрос за мен, можете да бъдете сигурна, че ще затъна някъде по пътя, за да открия някаква изключително съблазнителна кръчма. Но той не се кланя на Бакхус. А вие сигурно знаете, че само. Бакхус и Венера управляват този свят. Е, да добавим и Меркурий. Тогава сама съдете на кого от двамата дължим лекомислената авантюра на нашия приятел.

Разбира се, тя нито за миг не прие сериозно нелепите внушения на Йемьол и се реши да поговори с Колски. Това направи много лесно, защото при един удобен случай му показа писмото на професора, което съдържаше толкова ласкави думи за него.

— Господин Колски, аз, откровено казано, не трябва да ви давам писмото. Вие още повече ще се възгордеете — шегуваше се тя. — Но тук имате нещо като разрешение за отпуск, затова прочетете го.

Наистина суперлативите на Вилчур малко смутиха Колски. А за операцията той каза:

— Не виждам нищо чудно в това. Такива операции могат да се извършат и с една ръка, ако други двама помагат умело. Там не липсват хирурзи, които са работили с професора и по-рано. Не искам да се хваля, но и аз съм му асистирал неведнъж и знаех добре и много точно какво означава всяко негово движение или какво ми нарежда да правя. А що се отнася до Вилно, смятам; че той просто иска да си отпочине. Може би там има някаква възможност да издейства субсидии за своята болница. Впрочем всеки човек си има свои лични проблеми, за които не уведомява дори своите близки.

— Не смятате ли, че трябва да му пиша до Вилно?

Колски направи колебливо движение с ръка.

— Мисля, че по-добре, не.

— Защо?

— Защото, ако професорът очакваше писмо от вас, щеше да ви даде адреса на лекаря, у когото е отседнал. Вие знаете ли какъв е адресът му?

— Не — отвърна Луця. — Но мога да го намеря много лесно. Впрочем аз зная в коя болница работи доктор Рушевич.

— Аз все пак мисля, че професорът не чака писмо от вас. В противен случай нямаше да пропусне адреса. Професорът никога

нищо не забравя.

— Вярно — призна Луця и въпросът бе уреден по този начин.

Престоят на Колски наистина можеше да се сметне за отпуск. Преди всичко — времето се оправи. Дъждовете престанаха, а първите студове стегнаха разкаляните пътища и пътеки. Сега те можеха да се разхождат дълго из околността. Луця го заведе в гората до гробището, в което беше погребана Беата Вилчурова, до градчето и до няколко много живописни места. Докато се разхождаха, те водеха дълги разговори. Униинето на Колски безследно изчезна и във външността му имаше чувствителна положителна промяна. Върнаха се някогашната му енергия, способността му да се интересува от дреболии, веселият смях при всяка шега.

— Наистина ли тук е толкова сиво и досадно, колкото ви се струваше в началото? — попита го топло Луця, не без известна ирония обаче.

В отговор той впери поглед в очите ѝ и този поглед говореше колко много си е променил мнението. Един ден тя подхвърли сякаш неволно:

— Знаете ли, човек всичко забравя.

— Сигурно — призна той. — Но има изключения. В моята памет завинаги ще се запази престоят ми тук.

— Така само ви се струва. При подходящи условия с времето всичко ще ви се изпари от главата, така както се изпариха изживяванията, които са ви потискали във Варшава, защото, струва ми се, те се изпариха напълно.

Слава богу — напълно. Няма никакви следи.

Луця се осмели и попита:

— А тя?

— Какво тя?

— Ами онази жена. И тя ли ви забрави толкова лесно?

Той се засмя и тонът му явно бе саркастичен.

— Не толкова лесно. Сигурен съм, че един час след като се разделихме, тя вече не е мислила за мен.

— Значи не е обичала.

Той сви рамене.

— Тази жена изобщо не разбира какво означава думата любов, макар че устните ѝ я произнасят по-често, отколкото други думи.

— Защо по-често?

— По простата причина, че тази дума спада към... влиза в нейната процедура. Разбирате ли? Ако си служим с тази дума само пред един човек... да. Но ако си служим, да кажем, пред десет...

— Ах, значи така — прошепна Луця.

— Впрочем едва сега виждам, че не съм имал право нищо да искам, защото аз самият не съм й давал нищо. Знаете ли, Луця, от моя страна това беше някаква смехотворна грешка. Мислех си, че вземам лекарство, а то не беше дори наркотик. Обикновена отрова.

Известно време вървяха мълчаливо, после Колски добави:

— За щастие ни следа не остана от нея.

Луця попита:

— Не разбирам само едно — какво е могло да ви подтикне към тази неприятна авантюра.

— Търсенето на наркотик именно.

— Съгласна съм, но вие можехте да изберете нещо по-добро.

— Аз наистина почти нямах опит в това отношение, да. Впрочем всичко е вече минало, което предпочитам да забравя.

— И все пак — обади се след малко Луця — тъй като ви познавам, не мога да повярвам, че с тази жена не са ви свързвали никакви, макар и не кой знае какви чувства.

Колски кимна.

— Разбира се. Но това чувство беше заблуда. Резултат на някакво самовнушение. А и на внушение. Знаете ли, удавникът и за сламка се хваща. За щастие пораженията не бяха много големи. Научиха ме само за в бъдеще да бъда по-внимателен.

Луця отдавна се досещаше, че става дума за госпожа Добранецка. Първото беше, че по онова време в писмата на Колски тя срещаше изрази, които очевидно не бяха негови, а в стила именно на госпожа Добранецка. Затова сега се радваше на отвращението, което той изпитваше към бившата си любовница. Луця винаги бе смятала, че Добранецка е зла и лукава жена, способна на много подли постъпки. Очевидно тя беше вдъхновителката на кампанията против Вилчур.

Дълбоко в душата си обаче Луця бе засегната от факта, че Колски е могъл да я обича и в същото време да има любовна история с другата. Не страдаше от мегаломания, но все пак се смяташе за много по-хубава от Добранецка, при това безспорно беше и много по-млада,

без да се смята разликата в моралния облик. Чувстваше се засегната и от това, че тя самата се сравнява с нея и се сърдеше на Колски, макар да не го признаваше дори и пред себе си.

— С една дума, станали сте антифеминист? — попита тя.

— А, не. Това би било преувеличение. Във всеки случай предпочитам да не подновявам опитите да търся наркотик.

— Няма да имате нужда. Страданията ви ще минат.

Той поклати глава.

— Не. Никога няма да минат.

— В думите „никога“ и „винаги“ има много патос и само много рядко — истина.

— Какво да правя, като аз именно съм този рядък случай.

— Чудя се — каза след известно време Луця, — че вие — вие, който гледате на живота толкова трезво, не сте успели да устоите на нещо ненужно, не сте могли да се защитите от нещо, което ви носи само огорчение.

— Но аз съвсем не искам да се освобождавам от това огорчение.

— Е, в това вече няма логика.

— Може би — призна той.

Дълго вървяха мълчаливо.

— Кажете ми нещо за нея — неочаквано каза Луця. — Какво у нея ви привлече? Защо избрахте нея, а не друга?

Колски вдигна рамене.

— Не зная. Аз самият много мислих по този въпрос. Не намерих отговор. Единственият правилен отговор е, че не аз я избрах, а тя мен.

— И вие се поддадохте без каквато и да било защита.

— Да, госпожице. Аз нямаше какво да защитавам. Вие трябва да разберете — като отдадох всичко, което имах, и не притежавах вече нищо, аз бях учуден, че все още мога да бъда атракция за някого. За някого, особено за нея.

— Особено? Защо особено?

— Не, всъщност това не е точната дума. Искан да кажа, че тази жена се радваше на голям успех, обкръжена бе от рояк обожатели и се славеше с чара и красотата си.

— Вие умишлено ли употребявате минало време? — погледна го тя внимателно.

— Умишлено — отговори той.

— Това означава, че тя вече няма нито чар, нито обожатели?

— Да — кратко отговори Колски.

Сега вече тя беше сигурна, че Колски е имал връзка с Добранеца, и неволно каза злобно:

— Не губете надежда. Тя може би отново ще възвърне качествата си и вие отново ще можете да се върнете към нея.

Колски се намръщи. Почувства колко дълбоко го засегнаха думите на Луця. Наистина той няма никакво право да очаква от нея някакво особено снизхождение, но не беше заслужил и такъв сарказъм.

— Защо искате да ме оскърбите? — обади се тъжно той.

— Ни най-малко. Мисля си само, че щом като веднъж сте я опознали, не ви чакат никакви разочарования от нейна страна. Нищо не рискувате.

Изпитваше някакво странно и необяснимо за нея самата удоволствие да го измъчва.

— Съвсем не се шегувам — говореше тя с наивно изражение. — Ако изберете друга, ще се изложите на нови изненади. При това новата симпатия може случайно да не е заобиколена от рояк обожатели и красотата ѝ да не е прочута.

Колски мълчеше, свел глава. Не е познавал Луця. Започна да съжалява, че ѝ се е доверил. Луця усети неговото настроение, но някакво упорство ѝ пречеше да си оттегли становището. Мислеше си:

„Така му се пада! Така му се пада!“

На връщане не размениха нито дума. Когато влизаха през терасата, Колски каза:

— Може би утре професорът ще се върне...

— Няма защо чак толкова да се съобразявате с неговото завръщане. Аз съм ви много благодарна за досегашната помощ, но ако не ви изнася, не искам повече да ви задържам.

Колски стисна челюсти и отвърна:

— О, много добре знам, че вие не искате да ме задържате и не бих останал повече нито час, ако не беше задължението, което съм поел пред професор Вилчур.

— В някои отношения вие преувеличавате и сте прекалено съвестен и чувствителен — равнодушно каза Луця.

— Да, госпожице. Радвам се, че все пак открихте у мен нещо чувствително. Защото вие ме смятате за толкова дебелокож и

безчувствен, че бихте могли да ме превърнете в игленица.

Настроението на Луця съвсем се развали. Беше много недоволна от себе си. Напълно неоснователно беше наговорила на Колски толкова неприятни неща, може и да го е обидила дори. И всичко това в отговор на неговото доверие и на искрените му признания. Сама не можеше да разбере своите собствени подбуди.

„Какво ми става? — мислеше тя. — Какво ми става?“

Към него беше просто неучтива. Последните й думи на терасата означаваха, че тя го пъди. Наистина — той беше започнал. Той пръв спомена за завръщането на професора. Все пак тя се беше държала невъзможно. А той, горкият, сега седеше в стаята и се измъчваше. Как можа да се държи толкова лошо с него! Само фактът, че се бе възползвала от властта си над човека, който я обичаше, й се струваше оскърбителен. При това беше напълно безсмислено. Та нали тя много го обичаше, нали беше доволна, че е тук в болницата, а и неговата компания беше за нея истинско удоволствие и наистина искаше да го задържи, колкото можеше по-дълго.

Луця дълго мисли за случилото се и реши още на другия ден да възнагради Колски за неприятностите, които му бе създала. Трябва да се държи колкото може по-мило с него. Да. И да се извини. Просто да се извини, тъй като беше виновна.

Но до извинение не се стигна. И не се стигна по следните причини.

На другия ден рано сутринта докараха от Нескупа един ратай, който бил намерил в малката река шрапнел от времето на войната и започнал да разглобява ръждясалия заряд. Докараха го страшно разкъсан и Колски, без да довърши закуската си, се зае с помощта на Донка да го позакърпи. Когато операцията приключи и пренесоха болния в леглото, Колски и Донка се върнаха в операционната, за да я подредят. Стената между операционната и амбулаторията беше скована от тънки дъски. В амбулаторията ясно се чуваше всяка по-високо произнесена дума. Още по-ясно се чуваше смехът. А Колски и Донка се смееха от време на време, смееха се високо и непринудено. В гласа на Донка се долавяше кокетство. Говореха за някакви танци. После Колски я похвали, защото бе почистила старателно стаята му и по едно време каза:

— Когато тръгвам за Варшава, ще ви опаковам в един куфар и ще ви взема.

— Да не би да си мислите, господин докторе, че Васил ще се съгласи? — шеговито го задяваше Донка.

— Ще го направим тихомълком и той няма да забележи.

Луця беше възмутена: закачаше се с това глупавичко момиче. Държеше се като гимназист. И какво правеха там толкова дълго? Тая хлапачка се превзема, а това явно му прави удоволствие. Направо неприлично.

Нов висок смях стресна Луця.

— Ще я науча аз нея — каза си полугласно тя.

Докато обядваха, размени с Колски само няколко напълно банални изречения, а после извика Донка в аптеката и вперила в нея строгия си поглед, каза:

— Мила моя, трябва да ти обърна внимание, че не се държиш както трябва. Днес слушах разговора ти с господин доктора в операционната. Решително — болницата не е място за флирт. За флирт и задявки. А господин докторът не е подходящ партньор за теб. Би трябвало да се засрамиш. Имаш си годеник, а закачаш други мъже. Ако господин професорът узнае, страшно ще се ядоса.

Отначало Донка широко отвори очи и се поуплаши от суровия тон на Луця, а после си помисли, че всеки би могъл да се сърди, но професорът — никога. Та нали много често и той самият се шегуваше с нея като доктор Колски. Не чувстваше никаква вина.

Но моля ви се, госпожице, аз нищо лошо... — започна тя да се защитава.

Луця я прекъсна:

— Затова именно те моля повече да не се повтаря. Това, че имаш хубаво лице, съвсем не значи, че трябва непрекъснато да стрелкаш доктора с очи. И по-рано съм забелязвала. Да. А сега разтреби тези билки. Йемьол никога нищо не подрежда. Човек наистина трябва да има нерви от желязо.

Като каза това, тя отиде в стаята си, наметна се с палтото и излезе да се разхожда сама. Нарочно мина пред прозорците на Колски, за да я види.

И не се излъга. Колски наистина я видя и въпреки че гневът, който изпитваше вчера към нея, ни най-малко не бе отслабнал, все пак

реши да я настигне и да се извини, макар че нямаше никаква вина. Не можеше да понася нейната студенина.

Когато излезе в преддверието, той видя Донка. Беше се опряла на рамката на прозореца и жалостно плачеше.

— Какво ви е? — запита учудено той.

В отговор момичето зариде още по-високо. Доста време мина, преди да изтръгне от нея първите думи:

— Госпожицата... Луця... ме навика... как ли не... като че ли съм най-последната...

— За какво викаше?

— Ами, заради вас.

— Заради мен? Как така заради мен?

— Защото госпожицата, каза, че аз... че аз...

— Че какво?

— Че аз флиртувам с вас — издума Донка и отново заплака.

— Хайде, успокойте се. Що за нелепости!

— Бу-уу... — плачеше Донка. — Че аз съм ви стрелкала с очи. Бу-уу... Та нали аз нищо не съм направила. Аз, опазил ме бог.

Малко по малко се поуспокои и повтори горе-долу точно цялата реч на Луця. Той беше не само изненадан, но и засегнат. Не очакваше, че Луця ще стигне дотам да го подозира в някакви тайни похождения тук, под един и същ покрив с нея. Очевидно тя бе решила да направи престоя му в болницата абсолютно невъзможен. Защото как можеше сериозно да мисли, че флиртува с това момиче. И през ум не му е минавало. Струваше му се, че Донка е мила и симпатична и затова се шегуваше с нея, както обикновено се шегуваше във Варшава със сестрите, които обичаше. Най-неприятното в случая бе, че бе пострадала невинната Донка. Поуспокои я колкото можеше и обеща да обясни на Луця всичко. Реши наистина да поговори веднага с нея.

Досети се, че е отишла в гората и тръгна нататък. Вървя повече от четвърт час и я настигна на завоя на пътя.

Като чу стъпките му зад гърба си, тя се спря и каза:

— А, виждам, че и вие сте любител на самотните разходки.

— Съвсем не. Тъкмо ви търсех. Вие излязохте сама, дори не ме попитахте дали ще ви придружа.

— Първо — не знаех дали ще ви е приятно. И второ, предполагах, че ще си намерите по-приятна компания за разходката.

— За кого говорите? — попита Колски.

— Ах, боже мой! Не е ли все едно? Става дума само да е жена, каквато и да е жена. Както виждам, вие сте станали истински женкар.

— И какво виждате?

— Ами дори това, че се занасяте с Донка.

— Как можете да говорите така? — извика той с почти отчаян глас.

— Но бъдете внимателен — продължаваше тя, сякаш не го чу. — Васил е здравеняк селянин. Няма толкова лесно да сложите годеницата му в куфара си.

Луця бурно се разсмя.

— Колко романтично. Млад варшавски лекар отвлича възлюбената на воденичаря и я кара с товарния вагон към столицата.

Сега той я погледна наистина разтревожено.

— Луця! Какво ви става?

Тя се изчерви и без да го гледа в очите, каза прекалено високо:

— Става нещо, което смятам за неприлично — вашите занесии с това момиче. Можете да насочите стремежите си на съблазнител към някой друг и да ухажвате другаде. Поне не тук. Разбирам, тук вие се отегчавате, но аз бих предпочела да си намерите някакво друго забавление, вместо да подлъгвате Донка.

Колски просто беше замаян от това, което слушаше.

— Какво ви става, Луця? — повтори той и се сети, че са налице много ясни симптоми за начало на истерия. Разбира се, тук, в този изостанал край, сред селяните тя се отегчава и сигурно е с изопнати нерви.

След дълго мълчание той заговори, започна да ѝ обяснява колко неоснователни са подозренията ѝ.

— Как можете дори да допускате, че като ви обичам и имам щастието да съм под един покрив с вас, бих могъл изобщо да се интересувам от която и да било друга жена, Луця!

Неговите аргументи, особено последният, я убедиха. Нямаше съмнение, че тя много прибързано и нелогично, по неподходящ повод беше стигнала до неправилно заключение. Беше оскърбила не само невинната Донка, но и Колски. Засрами се, стана ѝ неприятно. Сама не знаеше как да се оправдае пред него за своето нелепо поведение. Накрая стигна до убеждението, че каквито и да било увъртания не биха

били достойни за техните отношения и подчинявайки се на своята натура, която винаги я караше да постъпва прямо и откровенно, протегна към него ръце:

— Много ви моля да ме извините. Наистина може би само ми се е сторило. Не ми се сърдете.

Той хвана ръцете ѝ и ги обсипа с целувки.

— Да ви се сърдя? Но аз ни най-малко не ви се сърдя! Само ми беше тъжно, много, много тъжно, че вие не ми вярвате, че ме упреквате в нещо, което аз самият бих нарекъл светотатство.

В очите му имаше сълзи. Чувството за вина още повече засилваше вълнението на Луця и желанието ѝ да го възнагради. Не знаеше само каква форма трябва да приеме нейното изкупление. Във всеки случай искаше да бъде много мила с него.

— Янек — каза тя. — Може би нямаше да си позволя да ви направя тази безсмислена сцена, ако наистина не ви смятах за много близък. Трябва да ме държите по-изкъсо. Съвсем съм се разпуснала. Карам през просото.

— Хайде да не говорим повече за това. Всичко свърши добре. Ако приемате, то, моля ви, всеки ден ми викайте дванадесет часа наред, само и само да имам после четвърт час като този сега.

На шега тя тъжно поклати глава:

— Виждам, че нищо не може да се направи и че от днес вие ще ме смятате за мегера.

Остатъкът от вечерта прекараха дружелюбно. След вечеря разговаряха дълго и Луця не жалеше сили, за да изкупи предишните обиди. Тези усилия не изискваха никаква жертва от нейна страна. Тя наистина беше щастлива, че стигнаха до пълно съгласие. Мимолетната буря още повече задълбочи симпатията и привързаността ѝ към този много мил младеж и я накара да осъзнае, че неговата любов във всеки случай заслужава да бъде оценена много по-високо. Ако не можеше да му отвърне със същото, съвсем не означаваше, че трябва да пренебрегва неговите силни чувства. Напротив. Съзнанието, че на света има човек, който за нея е готов на всякакви жертви, човек, на когото винаги можеше да се опре, на чиято помощ можеше да разчита, това съзнание само я изпълваше с някакво чувство за сигурност. С една дума: беше забелязала у себе си някаква неочаквана и за нея

самата промяна: колкото по-рано бе смятала, любовта на Колски за тежест, за пречка в живота си, толкова сега му беше благодарна за нея.

Малко преди да заспи, Луця мислено се върна към неприятния инцидент. Спомняше си какви остри думи беше казала за Донка и за него. В стаята беше тъмно, но тя усети, че се изчервява и каза полугласно:

— Държах се като пансионерка. Изведнъж в мозъка ѝ проблесна мисълта:

„Като ревнива пансионерка.“

Това беше едно толкова неочаквано откритие, че тя седна на леглото, обхваната от внезапна тревога. Разбира се, че дума не можеше да става за ревност. Що за абсурд! А всъщност кой знае дали той нямаше да си обясни постъпката ѝ точно така. Всички нейни прояви можеха да свидетелстват именно за ревност. И то за неоснователна ревност. Тя просто му беше направила сцена!

Дълго не можа да заспи, опитваше да си спомни всички подробности в държането на Колски и се самоуспокояваше — в поведението му нямаше нищо, което да говори, че той я подозира в ревност. Изморена, тя най-после заспа, след като реши, че трябва да направи престоя му в болницата колкото може по-приятен. Та нали след няколко дена щяха да се разделят може би завинаги. Освен ако Колски не пожелаеше например да идва в Радолишки през ваканцията. Тази идея никак не беше лоша.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

Професор Вилчур не изпрати телеграма за своето завръщане по две причини. Първо, не искаше да има приготовления по случай пристигането му и, второ, принуден беше да прави сметка на парите. Наистина напоследък беше получил от издателствата доста голяма сума за своите научни трудове, но я беше изразходвал, за да набави необходимите за болницата лекарства. А и триседмичният му престой във Вилно беше погълнал доста средства. Оставаха му само толкова, колкото за билет за влака и кола в Людвигово.

Имаше и трета причина. Най-важната може би, която Вилчур не искаше да признае. Желаше да се появи в болницата неочаквано, та от пръв поглед да се увери как стоят нещата между Луця и Колски. Едно такова завръщане без предупреждение имаше някакъв неприятен привкус — привкус на изненада, и Вилчур предпочиташе да се оправдава пред самия себе си с икономия на средства за телеграма. Колкото за същността на нещата — той никак не се самозалъгваше. Нали бе останал във Вилно три седмици само за да улесни Луця да се сближи с Колски, за да може тя по време на отсъствието му да провери своите чувства, желания и намерения.

Разумът му подсказваше, че постъпва правилно. След бала в Ковалево, след онази паметна вечер, когато бруталните, но много правдиви думи на Юрковски бяха разтърсили съвестта на Вилчур, провалили всички планове и сразили всички надежди, след онзи ден в душата му узря решението. Неочакваното пристигане на Колски улесни реализирането на това решение. Отначало Вилчур имаше намерение под някакъв предлог да изпрати Луця във Варшава за по-дълго време. Не беше мислил точно за Колски, но и него бе имал предвид. Искаше Луця да попадне в атмосферата на големия град, в други условия и сред други хора да може да съпостави своето чувство, което наричаше любов, с реалното състояние на душата си. Искаше тя да има възможност да срещне млад мъж, с когото да се сближи, защото

само така би могла да разбере, че чувствата, които изпитваше към Вилчур, никога нямаше да издържат изпитанието на времето.

За щастие пристигането на Колски даде възможност на Вилчур да избегне сложните машинации. Обстоятелствата бяха много благоприятни и той не се съмняваше, че изпитанието, на което беше подложил Луця, оставяйки я сама с Колски за повече от три седмици, ще бъде изпитание резултатно. Имаше две евентуални възможности: или Луця нямаше да се промени и тогава Вилчур щеше да има доказателство за трайността на чувствата ѝ, или приятелството, което винаги бе изпитвала към Колски, щеше да премине в друга тоналност и да придобие друг колорит, да се задълбочи, да стане по-силно, с една дума — да стане това, което хората наричат любов.

Според професор Вилчур за втората възможност имаше много благоприятни условия. Главен неин коз беше несъмнено младостта на двамата, общите вкусове и интереси, а също и любовта на Колски. Струваше му се невероятно тези козове да не решат въпроса при създалата се ситуация, при дадените условия двамата млади, заставени от обстоятелствата, щяха по цял ден да бъдат заедно.

Но този, който би допуснал, че Вилчур се връщаше в добро настроение, щеше да се излъже. Професорът наистина предвиждаше, че ще бъде принуден да се раздели с Луця, че ще трябва да се откаже от всичките си надежди и тази мисъл ни най-малко не го радваше. Смяташе, че изпълнява дълга си, че постъпва честно, но знаеше, че с тази постъпка приключва последния раздел на своя личен живот; че съзнателно и окончателно се отказва от лично щастие.

На гарата в Людвиково намери свободна колата на един евреин от Радолишки. Мършавата кранта се влачеше крачка по крачка, така че, когато приближаваха воденицата, вече цареше полумрак. На разклона на пътя плати на евреина, взе куфара си и тръгна пеша към болницата. Вратата не беше заключена. Натисна бравата и влезе. В преддверието нямаше никого. В целия дом цареше пълна тишина, в която стъпките му отекнаха шумно. Изведнъж от стаята с болните се разнесе гласът на Донка:

— Ей, кой е там?

— Как си, Донке? Аз съм.

— Господи! Света Богородичке — отвърна му весел вик. — Върнахте се, господин професоре!

Добродушната Донка дотича в преддверието, радостна и развълнувана. Поздравя го, помогна му да си свали палтото и бързо се залови да прави чай, като непрекъснато бърбореше.

— А къде е Луця? — попита Вилчур.

— На разходка. Всеки ден ходят на разходка с господин доктора Колски и се връщат чак за вечеря. Ходят много надалеч. Понякога чак до Вицкуни.

— Ами доктор Колски не скучае ли?

Донка се засмя:

— Къде ти скука. Аз мисля, че той с удоволствие би останал и цяла година.

— Той е много приятен човек — забеляза Вилчур с привидно безразличен тон. — Донке, той харесва ли ти се?

Момичето вдигна рамене.

— Какво има да ми харесва той на мен или да не ми харесва? Та прилика ли ми е той? Аз си имам моя Васил и от други нямам нужда. А пък ако на някого се привижда, че стрелям доктора с очи, това не е вярно.

— А на кого се привижда? — любопитно попита Вилчур. — На Васил?

— Не е на Васил, а на госпожицата.

— А ти откъде знаеш, че ѝ се привижда?

— Ами веднъж така ме навика, че не зная. Дори ме заплашваше, че ще ви се оплаче. Била съм флиртувала с господин доктора. Притрябвал ми е точно той. Нека си го държи. Нито аз съм за него, нито той за мен. Но за пръв път чувам, че е забранено и да се посмее човек. Та и вие, господин професоре, неведнъж сте се шегували с мен.

Вилчур се окашля и замислено каза:

— Разбира се, че не е забранено.

— Ето на. Знаех си аз предварително, че господин професорът няма да ми се сърди.

— На никого и никога не се сърдя, мойто момиче — въздъхна Вилчур и седна да пие готовия вече чай. — Е, освен това какво ново има? У Прокоп всички ли са здрави?

— Защо да не са здрави? Дядо всеки ден ме пита няма ли вест от вас и кога ще се върнете.

— Всеки ден ли идва тук?

— Отначало идваше, но в последно време нещо страни от госпожица Луця и не се обажда.

Вилчур се учуди:

— Защо страни?

— Ами защото не обича доктор Колски. Казва, че не знае защо сте му разрешили да остане, господин професоре. Нещо не е по вкуса на дядо. А и аз се чудя защо, тъй като той е много симпатичен. Миналата седмица, когато господин докторът искаше да наеме коне, дядо не му даде.

— А защо му бяха тези коне?

— За езда. Защото господин докторът и госпожицата често яздят. Сега наемат коне от един староверец от Нескупа, а седла вземат от седларя Войдило в градчето. Ето тук стоят — посочи тя към един ъгъл на преддверието.

Вилчур погледна и кимна.

— Наистина там са.

— А сега докторът сигурно трябва да се връща във Варшава, защото тук за него няма място. Освен ако спи тук в преддверието или в операционната. Та както виждам, от именния ден нищо няма да излезе — приключи Донка малко злобно.

— Какъв имен ден?

— Именният ден на госпожа Павлицка. Трябваше вдругиден да отидат в нейното имение. Госпожа Павлицка беше тук и лично ги покани още в понеделник. Ще има голям бал. Госпожицата дори си прави нова рокля. Такава една небесносиня, гарнирана с тюл. Ех, да можех и аз да си направя такава.

Професорът си допи чая и продължи да седи мълчаливо. Донка се суетеше из стаята и като надзърна, извика:

— Ето, ето ги! Връщат се вече. Днес като че ли по-рано. Вижте ги, господин професоре. Ще минат през плета.

Вилчур се приближи до прозореца. Наистина Колски се прехвърляше през плета, който отделяше двора от нивите. Той скочи и протегна ръце, за да помогне на Луця. Не можеше да се чуе разговорът им, но те явно се забавляваха и бяха в чудесно настроение. Порумениялото лице на Луця сияеше весело. Смееха се, гледаха се в очите, после бавно — тръгнаха към къщата ръка за ръка. От време на време се спираха и сега техният смях се чуваше ясно.

Вилчур се дръпна от прозореца. Вече ни най-малко не се съмняваше какви са резултатите от изпитанието, което беше подготвил. С удоволствие би се затворил в стаята си, за да не ги срещне, но беше невъзможно.

Вратата се отвори и първа влезе Луця, а след нея — Колски. Като видяха Вилчур, в първия момент те се спряха изненадани. Луця извика:

— Господин професоре! Вие сте се върнали!

Вилчур се усмихна принудено.

— Как сте, драги мои?

Поздравиха се сърдечно, но въпреки това се беше промъкнала нотка на общо смущение. Когато седнаха да вечерят, Вилчур прекалено подробно разказваше какво е правил във Вилно, разказваше за отношенията в лекарските среди, а когато тази тема се изчерпа, започна също така подробно да описва операцията на Добранецки.

След вечерята Вилчур веднага каза на Колски:

— Драги колега, бъдете така добър и останете още няколко дена. Няма да ви притеснявам, аз ще си постеля в операционната.

— А, никога няма да приема, господин професоре — неловко отговори Колски. — Не знам дали няма да ви безпокоя, като остана, ако вие, господин професоре, разрешавате, но в никакъв случай не мога да заемам повече вашата стая. В операционната ще ми е много удобно.

Щом постлаха на Колски и пренесоха нещата му, професорът каза, че е изморен, извини се и се оттегли, за да си легне.

До късно през нощта от прозореца на амбулаторията падаше сноп светлина и Вилчур се досети, че Луця и Колски не са си легнали, а разговарят.

За какво ли разговаряха? Дали вече се бяха разбрали? Луця беше ли приела предложението му? Ако беше така, те сега се съветваха как тя би могла да се освободи от задълженията си към стария почтен професор. Как да му каже, че чувствата ѝ са се променили?

На Вилчур това му изглеждаше невероятно. Макар и положението, което завари да бе ярко доказателство, че Луця и Колски са се сблизили, той не можеше да си представи как това момиче със силен и решителен характер ще се отдръпне, ще се откаже от задълженията си. По-скоро трябваше да се очаква точно обратното. Трябваше да се предположи, че Луця дори и да обича Колски, няма да

признае, няма да пожелае да го допусне дори в мислите си. Тя ще смята за свой священи дълг да удържи на обещанието си, с нищо да не издаде, че се бе променила. Вилчур беше почти сигурен, че ще бъде така.

Лежеше в тъмнината със затворени очи и анализираше поведението на Луця през този ден. Несъмнено бе малко смутена от завръщането му, но го бе посрещнала сърдечно както преди. После, докато вечеряха, тя наистина не се държеше напълно свободно, обаче не избягваше погледа му и го разпитваше за всичко със същия интерес както винаги. Според Вилчур в случая нищо не се хвърляше в очи. Може би само едно — през цялото време тя нито веднъж не каза нищо на Колски. Колски също говореше само с професора. Те сякаш взаимно не се забелязваха. И този факт толкова ярко контрастираше с веселото им настроение преди малко, когато още не знаеха, че се е върнал, та Вилчур трябваше да се замисли.

Спомни си седлата в ъгъла на преддверието. Разбира се, ходят на езда, зимата ще карат ски или ще ходят на пързалка, през лятото ще правят екскурзии в планината. Млади са, имат сходни вкусове и желания и достатъчно физически сили да ги реализират.

Вилчур заспа, когато в курника на Прокоп Мелник пропяха първи петли.

Рано сутринта всички закусиха както обикновено в стаята на Луця. Настроението не беше по-добро и само Йемьол непрекъснато бърбореше за голямо удоволствие на всички останали, които благодарение на него можеха да мълчат. За операцията на Добранецки глаголдваше:

— Изрязал си ми тумора от мозъка, darling. Но ти замислял ли си се, че всъщност целият наш мозък, по-точно мозъчната кора, в която се намира върховната власт на цялото устройство или просто духът, е най-злокачественият тумор, с който природата, отклонявайки се от правия път, е напълнила нашия череп. Ако не се лъжа, там именно е седалището на мисълта или на най-ненужното и на най-опасното нещо на този свят. Представи си колко хубав би изглеждал животът, владетелю, ако не мислехме, а покорно изпълнявахме наложените ни от природата функции да се храним и размножаваме. Колко пощастливи щяхме да бъдем, ако не казвахме като Картезиус *cogito ergo sum*^[1], а повтаряхме като което и да е говедо *coito ergo sum*^[2]. Нашето

мислене деформира логиката на природата, защото всичко в природата е целенасочено. От момента обаче на появата на човешкия разум ние сме убедени, че не знаем защо ни е този разум. Ако бяхме останали пещерни животни, щеше да е очевидно, че сме само една от формите на съществуване на материята, че имаме за задача в продължение на определен брой години на нашето смрадливо житие да погълнем от въздуха известно количество кислород, вода от поточето, растителни и животински храни, за да остане след нас известно quantum въглероден двуокис, живописно разхвърляни по повърхността на земното кълбо изпразнения и най-накрая — собствената ни мърша. Всичко е наред. Във веригата на еволюцията играем ролята си. Но какво да правим с мисленето? Какво да правим с „Илиадата“, с „Хамлет“? С бинома на Нютон, с теорията за относителността и с квантите на Планк? За какво е всичко това, майка му стара? Какво цели? Ако вие ми кажете gentlemen and ladies, че благодарение на тях се развива цивилизацията, а право пропорционално на нейното развитие се повишава естественият прираст на вида homo sapiens, тогава аз ще ви запитам дали към плана на майката природа е спадало прекомерното наторяване на земното кълбо с гореспоменатите екскременти и мърша. Всичко това може да обърка целия ред и да доведе до непредвидени катаклизми.

Речта на Йемьол беше прекъсната от първите пациенти и тримата лекари се заловиха за работа. Едва към три часа в болницата отново настъпи тишина. Вилчур използва случая, че Луця още правеше превръзки в стаята на болните, и покани Колски в своята стая. Почерпи го с цигара и попита:

— Е, как е, колега? Много ли ме проклинахте, че ви затворих тук толкова дълго?

— А, не, господни професоре. За мен тук беше истинска почивка.

— Чух, че във Варшава вие работите много и че имате все по-голяма клиентела. Искрено се зарадвах. Сега, като се върнете, ви чака много работа. Заповядайте, седнете.

— Благодаря — измънка Колски, настанявайки се на една нетапицирана табуретка.

— И доходите ви растат, нали?

— Не се оплаквам.

— Само едно не разбирам — каза Вилчур след кратък размисъл, — защо продължавате ергенлъка? Трябва да се ожените. Не бива да се протака. Знам го от собствен опит.

Колски се изчерви.

— За съжаление не е възможно.

— Чак пък невъзможно? Извинете ме, колега, че се меся в личните ви работи, но смятам, че нашето отдавнашно познанство и моята възраст ми дават право. Можете ли да ми кажете защо е невъзможно?

Колски не отговори веднага:

— Обичам една жена.

— Та това е най-малката пречка — усмихна се Вилчур.

— Жената, която обичам, не е свободна — обясни Колски.

— А, така ли? Омъжена ли е?

— Не. Сгодена е за друг.

— Наистина неприятно. А обича ли другия?

— Поне така казва.

— Но вас, колега, сигурно не ви мрази, нали?

— О, не — бързо възрази Колски.

Вилчур го гледа известно време усмихнат.

— Странно, колега, не ми изглеждате муден, а постъпвате като напласена госпожичка. С жените трябва твърдо, колега. Решително. Мъжки. Ако е благосклонна към вас, атакувайте смело. Помнете едно — не се плашете от привидното. Понякога нещо изглежда много страшно. Пред нас се извисява някаква скала и ни се струва, че е непристъпна, а малко предприемчивост и упоритост са достатъчни, за да се покори върхът ѝ.

Колски нервно стискаше пръсти. В първия момент му се струваше, че професорът му се подиграва. После му дойде наум, че иска да го изпита. А сега вече не знаеше какво да мисли.

— Да, да — казваше Вилчур. — За брака, колега, трябва да се мисли навреме и желязото да се кове, докато е горещо. Човек не забелязва как остарява. На колко години сте?

— На тридесет и пет, господин професоре.

— Ето, виждате ли. Крайно време е. Когато аз се жених, бях по-възрастен, отколкото трябва. Разликата във възрастта между мен и

съпругата ми беше твърде голяма. Един такъв брак не можеше да бъде щастлив.

Колски пак се изчерви и широко отвори очи. Нима професорът искаше да го накара да разбере, че не смята да се жени за Луця?

Вилчур продължи:

— Разбира се, сам по себе си въпросът за възрастта не е толкова важен, тук не става дума за сексуалния живот. Вие добре знаете, че това невинаги зависи от възрастта. Става дума за друго. За влеченията и склонностите. Те трябва да бъдат повече или по-малко сходни, за да бъдеш щастлив с една жена и за да я направиш щастлива. Няма по-голяма грешка от това — да се ожениш за момиче повече от десет години по-младо.

Колски преглътна слюнката си и запита:

— Господин професоре, вие на това мнение ли сте? Сериозно?!

— Напълно и съвсем сериозно, колега. Не протакайте, защото и тази ще ви се изплъзне. И не се бойте от съперника си. За жената трябва да се борим. Тя не е топъл хляб, който сам ще падне в отворената ви уста. А когато вече бъде ваша, помнете, че трябва да ѝ посветите повече време, отколкото на професионалните си задължения. Това е изключително важно. И в това съм се убедил от моя собствен печален опит. Някога, когато имате желание да ме посетите, ще ви разкажа тази история. Защото аз не се съмнявам, че през лятото вие ще се отбиете тук, макар и за няколко дни.

— С най-голямо удоволствие, господин професоре — поклони се Колски объркан.

В стаята влезе Луця. Вече беше свалила престилката си и беше с тъмна вълнена рокля, с ръкоделие в ръце.

— А-а, Луця — обърна се Вилчур към нея. — Усещам веселба във въздуха. Обзалагам се, че си правите нова рокля.

— Откъде знаете? — учуди се Луця.

— Ясновидство! — тайнствено вдигайки пръст, отговори Вилчур. — Та нима селяните по тия места напразно ме смятат за магьосник? Ясновидство!

Той сви вежди и притвори очи.

— Сега, сега... Вече виждам. Тълпа танцуващи двойки. Оркестър... Ето домакинята... А ето и съпруга ѝ... Висок, хубав...

Обзалагам се... Ами, да... Сигурно е лекар. Кълна се! Това е доктор Павлицки.

Луця и Колски размениха изпълнени с учудване погледи. Накрая Луця усмихнато се провикна:

— Ама, разбира се! Професорът сигурно е срещнал Павлицки в Радолишки и от него е научил за бала.

Вилчур бурно замахна с ръка:

— Не прекъсвайте видението ми: съвсем не е в Радолишки. Виждам, виждам. Имение. Бал на село. Вдигат се някакви тостове. Да. Вдигат тост за здравето на домакинята. Нейният имен ден. Виждам ви вас. А до вас доктор Колски. Вие сякаш сте обгърната от някакви прозрачни облачета. Да. Това е тюл. Небесносин тюл. И цялата ви рокля е небесносиня.

— Но това наистина е невероятно! Откъде можете да знаете, че роклята ми ще бъде небесносиня?! Защото не може да съдите по колана, който правя. Коланът е черен. Моля, недейте повече да разпалвате любопитството ми.

Вилчур заплашително я погледна:

— Виждам, че вие се осмелявате да не вярвате в моите свръхчовешки възможности.

— Осмелявам се — кимна Луця.

— Е, тогава няма повече да предсказвам.

— Предскажете ми само още едно — не виждате ли на този бал известния хирург професор Вилчур?

Вилчур енергично поклати глава в знак на отрицание.

— Съвсем не го виждам. Пред зрението на душата ми неговата обемиста фигура се очертава ето тук в това легло, удобно излегната и потънала в укрепителен сън.

— В такъв случай и ние няма да отидем — отсече Луця.

— Да не сте посмели! Ако не отидете, ще сметна постъпката ви за лична обида. Ще ме накарате да мисля, че завръщането ми е объркало хубавите ви планове. Не се знае дали няма да избягам обратно във Вилно заради това.

След кратък спор Луця се съгласи да отиде у Павлицки. Всъщност много искаше да отиде. Знаеше, че там ще срещне Юрковски и искаше да се покаже в компанията на Колски тъкмо на него, за да му докаже, че има и млади, и хубави обожатели. И ако е

избрала Вилчур, то е, защото професорът явно струва много повече и от най-хубавите и най-младите.

Въпреки че въпросът беше решен, Луця имаше угризения на съвестта, когато тръгнаха, и за малко не се отказа от бала. Но тя не остана само защото професорът, изглежда, ни най-малко не се безпокоеше, че ще прекара сам вечерта. Йемьол беше отишъл в кръчмата и като че ли нямаше да се върне скоро. Държанието му показваше, че е доволен да има малко свободно време за себе си. Изпрати ги до колата, шегувайки се весело. Все пак от самотата му нищо не излезе. Веднага след като Луця и Колски тръгнаха, дойде Прокоп. Както обикновено мълчаливо кимна и влезе след Вилчур. Когато седнаха в стаята, той попита:

— Е, какво става по света?

— Както винаги — кимна Вилчур — за парче хляб хората един друг се изяждат като гладни псета. Замаяни от грижи, претрупани. Нищо ново по света.

— Дълго те нямаше обаче — каза Прокоп. — А това не е хубаво.

— Защо да не е хубаво? — погледна го Вилчур внимателно.

— Защото, знаеш ли, според мен трябва да е така: като има някой нещо — трябва да го пази. Оставиш ли си къщата и не заключиш вратата, ще те ограбят. Тукашните хора няма да го сторят, то се знае, но малко ли ги има какви ли не скитници, дето се влачат по тия места. Всичко ще ти изнесат, докато се усетиш.

Вилчур поклати глава.

— Мъдри са думите ти, Прокоп. Толкова са мъдри, че ми е трудно да ги разбера. Ето, дойдох си и нищо не ми липсва. Кажи ясно какво имаш предвид.

— Какво толкова има да казвам — измърмори Прокоп и много внимателно започна да си свива цигара.

— Всичко е наред — продължаваше Вилчур. — Заварих всичко така, както трябва да бъде. Никому нищо няма, болните са гледани добре.

— Не само болните трябва.

— Какво значи това?

Прокоп сви вежди и няколко пъти бавно поглади брадата си.

— Виж какво ще ти кажа аз на теб — ти това младото докторче вземи, та го натири час по-скоро. Не ти е притрябвал. Поседя си три

седмици, че и повече, стига му толкова сега. Да се маха к чорту. Напрепуска се тук, усуква се и стига. Мислех си, че щом се върнеш, ще го изгониш, но ти си мек. Ще ми язди тук и други такива. Да си върви, откъдето е дошъл. Като го нямаше, беше по-добре. Дай му да се разбере и — вълн! Туй то!

Докато говореше, старият чак се задъхваше от дълго сдържаното възмущение. Свърши, но продължи да мърмори още няколко минути.

Вилчур престорено се учуди:

— Не мога да повярвам на ушите си. Отдавна познавам доктор Колски. Много почтен лекар и много приятен човек. В нищо не мога да го упрегна. Да не би в мое отсъствие да е направил нещо лошо?

Прокоп вдигна рамене.

— Лошо, не лошо. А ти щеше да направиш по-добре, ако не беше го оставял тук.

— Хората, които е лекувал, не са се оплаквали от него.

Прокоп махна с ръка:

— Лекуването си е лекуване, а той повече гледа здравите от болните. Мислех си, че сам ще забележиш и ще сложиш край на тая работа. А ти сега ги изпращаш заедно и на някаква вечеринка.

Вилчур принудено се засмя и го потупа по рамото:

— А какво да правя, драги? Млади са и двамата са млади, нека се натанцуват. За нас с теб са приказките и топлатата печка, а за тях — веселбата. Така че всичко е наред.

Прокоп поклати глава.

— Чудни работи приказваш. Аз на своята жена, особено ако беше млада, нямаше да й позволя.

— На своята?... — Вилчур махна с ръка. — Можеш да имаш своя къща, свое сако, своя крава, но жена?... Та нали и тя мисли и чувства като мен. Нали има същите права като мен. Да я задържах против волята й? Та това е затвор. Каква полза има, ако седи насила против влечението на сърцето си и мисли само как да се изтръгне и оплаква съдбата си.

— Такъв е божият закон — сурово каза Прокоп.

— Ех, приятелю. Точно за да се спазва този закон, трябва много да се мисли, преди да се свърже човек с една жена по силата на същия закон. Законът ще бъде в сила само тогава, когато потвърди онова, което са решили две сърца.

Прокоп се замисли и каза:

— А аз мислех, че вече сте го решили.

— Слава богу, още не бяхме решили — тъжно отговори Вилчур и заговори за друго, давайки на Прокоп да разбере, че повдигнатият от него въпрос му е неприятен.

В това време в гостоприемния дом на Павлицки сърдечно посрещаха гостите. Луця не се беше излъгала. Юрковски наистина изглеждаше изненадан, че тя не е дошла заедно с Вилчур. Той внимателно се вглеждаше в Колски, особено когато Колски танцуваше с Луця. Самият Юрковски демонстративно не танцуваше и често отиваше на бюфета, а после се връщаше в салона и стоеше опрян на някоя врата.

Луця танцуваше най-много с Колски. Той беше отличен партньор, а този ден беше по-мил от всякога. Беше се освободил напълно от своята замисленост, в която изпадаше от време на време преди, беше весел, спокоен, доволен и правеше впечатление на човек, който едва успява да укрие някаква необикновена радостна тайна. Луця беше в чудесно настроение. Не се смути, дори когато случайно чу мнението на един възрастен господин, който казваше на дамата до него, сочейки Луця и Колски:

— Виж каква двойка, лика-прилика.

Малко след вечерята Юрковски покани Луця за едно танго. Разбира се, нямаше повод да му откаже. Оказа се обаче, че тя все пак постъпи необмислено. Той сигурно вече беше на градус, защото още при първия тур попита недвусмислено:

— Е, как е професор Вилчур? Вкъщи ли го оставихте?

— Професорът беше изморен с безразличие отговори тя. — Не обича шумните развлечения.

— Но си е намерил достоен заместник за тях...

Луця отмина с мълчание тази забележка.

— Ама тази мисия, изглежда, ни най-малко не безпокои заместника. А професорът може и да не е бил доволен от всичко това? Какво мислите?

В гласа му ясно звънна ирония. Луця леко сви рамене и за да промени темата, каза:

— Доктор Колски е някогашен ученик и приятел на професора. А вие защо не танцувахте?

— О, аз не танцувах, защото имах такова зрелище, каквото досега не съм виждал през живота си. Трябва да гледам, за да зная за в бъдеще.

— Какво да знаете? — учуди се Луця.

— Ами да зная как изглежда една влюбена жена. Вие гледате Колски като слънчоглед, а той вас както котарак — мазно. По дяволите! Не откъсвате очи един от друг! И какви ми ги наприказвахте за професора, щом като сте влюбена в това докторче...

Луця усети, че пребледнява. Думите на Юрковски толкова я изненадаха и уплашиха, че тя дори не помисли до каква степен Юрковски нарушава общоприетите норми и се меси в нейни лични работи.

— Вие се лъжете — отговори тя. — С доктор Колски ме свързват колегиални отношения и старо приятелство. Нищо повече.

— На кого ги разправяте тия? Хубави колегиални отношения! До него вие цялата сияете. И слепият би го видял. Вие, разбира се, ще си помислите дори, че е от ревност. Така да бъде. Ревнувам. Ревността обаче не може чак толкова да ме заслепи, та да не забележа, че сте влюбена в него. Едно само не разбирам, защо тогава в Ковалево ме излъгахте, като говорехте за професора. А да не би професорът да е за съпруг, а този, младият доктор — за приятел. Чудесна шега, няма що!

Луця се опомни:

— Вие сте пиян. Бъдете така любезен и ме заведете там, където бях.

— Разбира се, че ще ви заведа. Той вече ви чака натъжен. Как можах да ви разделя за толкова дълго от любимия!

Той спря пред Колски и покланяйки се галантно на Луця, каза:

— Ето, връщам ви съкровището.

Колски, който не подозираше какво се е случило, отговори с усмивка.

— Малко са днес хората, които толкова съвестно връщат взетите в заем съкровища. Толкова съвестно и толкова бързо.

Юрковски отново се поклони прекалено галантно.

— Така реши самото съкровище, което не можеше повече да издържа без своя собственик.

Като каза това, той се обърна и излезе от салона. Колски едва сега забеляза, че Луця е развълнувана и неспокойно попита:

— Какво ви е, Луця? Какво ви е?

Тя поклати глава и отговори:

— Ах, нищо, нищо. Тук е задушно, а освен това този господин беше пиян и говореше глупости.

Кръв нахлу в лицето на Колски.

— Надявам се, че не ви е обидил?!

— Не, не. Пази боже. Да излезем оттук.

— Да намерим стая с повече въздух. Вие изглеждате толкова бледа.

Луця с готовност прие.

В коридора срещнаха Павлицки, който ги спря.

— Изморихте ли се от танците?

— Не — обясни Колски. — Госпожица Канска не се чувства много добре. Искаше малко да си почине.

— Да си почине? Ама, разбира се, аз съм на ваше разположение, колежке — извика Павлицки. — Ще ви заведа в стаята на жена ми. Ще можете дори да си полегнете на канапето.

— Нищо ми няма — възрази Луця.

Не трябваше все пак толкова категорично да упорствува. Павлицки ги заведе, в една просторна стая, която беше нещо средно между спалня и кабинет. На бюрото светеше малка настолна лампа. Нямаше никого.

— Отпочинете си тук, госпожице, и съберете сили, за да се забавлявате и по-късно — каза Павлицки. — Моля да ме извините, но трябва да се връщам при гостите.

— Много ви благодарим — кимна Колски, а когато вратата се затвори след Павлицки, той се обърна към Луця:

— Наистина защо не полегнете за малко?

Луця поклати глава и се обърна. Не можеше да го гледа. Бруталните думи на Юрковски като удар юмрук разбиха толкова трудно, толкова старателно и прецизно поставени прикрития, зад които тя искаше да скрие сама от себе си напирещото у нея чувство.

„Не е вярно, не е вярно“ — мислеше тя и трескаво го повтаряше, но голословното възражение не можеше да омаловажи онова, което стана ясно, страшно ясно.

Сега много точно видя всичко. Всичко! От началото. Беше го ревнувала от Добранеца, а после дори и от малката, от Донка.

Радваше се на всеки ден, който продължаваше престоя на Колски в болницата, и се страхуваше, да, страхуваше се от момента, когато той щеше да замине. А завръщането на професора... каква подлост, каква низост... Завръщането на професора я беше изплашило.

Колко усилия ѝ струваше да продължава да си внушава, че все още обича Вилчур и че все още иска да стане негова жена. Колко ожесточено само затваряше очи пред старостта му! Колко му беше благодарна, че не позволи на Колски да замине веднага. Крила го беше в себе си и от самата себе си. Цялата се вцепеняваше при мисълта, че професорът можеше да забележи нещо. Какво самопрезрение изпитваше само! Разкрила бе колко дребнава душа и колко слаб характер има. Поддала се беше на чувство, което трябваше да потисне и да изкорени, преди да беше станало късно. Колко низко и недостойно бе позволила на това чувство да се развие и криейки се зад разни претексти, беше го толерирала, докато то се бе разраснало в сърцето ѝ. В същото това сърце, което бе обещала на друг.

„Обещала съм и трябва да изпълня обещанието си, дори и земята да се продъни! Дори ако трябва да умра!“ — Тези думи все по-ясно се връзваха в мисълта ѝ. Ах, ако ставаше дума за друг! Не за професора, а за Юрковски например. Тогава никак нямаше да се колебае. Но нали тя знаеше колко самотен беше Вилчур. Да го остави, беше престъпление. Срамно би било да не удържи обещанието си.

„Трябва да остана с него и ще остана ще остана!“

Така на везните натежа нейната последна дума, дума, която тя с нищо нямаше да промени. Обърна се и погледна Колски. Внезапно сърцето ѝ конвулсивно се сви. Каза с треперещ глас:

— Трябва да си заминете час по-скоро, да се върнете във Варшава още утре. Непременно.

— Защо, Луця? Какво се е случило? — попита изплашено той.

Тя поклати глава.

— Нищо. Нищо. Но ако изпитвате и капка добри чувства към мен, веднага ще заминете.

— Но защо?

Луця не можеше повече да издържа. Очите ѝ се напълниха със сълзи, от гърдите ѝ се изтръгна конвулсивно ридание. Учуден, Колски я прегърна и силно я притисна до себе си.

— Мила — повтаряше той, — успокой се, мила.

Тя обаче, не можеше да овладее риданията си. Чувстваше ръцете му, които я подкрепяха, но нямаше сили да се изтръгне от тях. Усещаше по косата си неговите нежни, сърдечни и толкова жадувани целувки. И още по-ясно осъзна, че е принудена да се откаже от тях завинаги, до края на живота си.

Колски настани Луця в един фотьойл, коленичи до нея, молейки я с колкото може по-нежни думи да се успокои. Способността ѝ да говори постепенно се възвърна. С кърпата си той бършеше очите и страните ѝ.

— Мила, никога няма да те оставя — говореше той. — На никого няма да те дам.

— Янко. Янко... — шепнеше тя и обгърна с ръце шията му.

Изведнъж той поривисто я привлече.

— Ти ме обичаш! Знам, че ме обичаш!

— Теб, само теб!

— Какво щастие, виждаш ли! Какво голямо щастие — казваше той с изпълнен с вълнение глас. — Ще се оженим и никога вече няма да се разделяме. Нищо няма да ни раздели. Скъпа моя, единствена моя!

Луця прехапа устни, отдръпна се и поклати глава.

— Не, Янко. Не. Обичам те, но ти знаеш, че не съм свободна, че не разполагам със себе си. Трябва и двамата да се примирим е това. Няма никакъв изход.

Той я погледна със страх.

— Не си свободна? Как да го разбирам? Какво искаш да кажеш?

— Имам задължения, от които не мога да се освободя.

Хвана я за лакътя.

— Луця, нима това значи, че си негова... че с него те свързва...

Разбра въпроса, който той не можа да изрече, и живо възрази:

Ах, не. Пази боже! Има обаче задължения, сто пъти по-обвързващи от това.

— Никакви задължения не могат да бъдат по-големи от едно истинско чувство.

Тя отрече с глава:

— Много елементарно схващане. Не. Не мога. Не мога да заговоря с него по този въпрос. Такива думи не могат да се откъснат от устата ми. Ах, като си помислиш само колко трагичен е бил животът на този човек, колко злини са му причинили свършено незаслужено, с

колко нещастия се е сблъскал той, който е толкова добър, с толкова чувствително сърце и толкова добродетелен. Не, Янко. Обикнах ви твърде късно за съжаление. Днес вече не мога да се оттегля. Ако трябва да се присъединя към всички, които са го онеправдали, сама от себе си ще се отвратя. Не, Янко. Няма да мога да живея с мисълта, че съм извършила подлост!... Тежко ми е, бог ми е свидетел колко ми е тежко, но нищо не може да се направи.

— Луця — започна той, но тя го прекъсна.

— Да не говорим за това. Защото си късаме нервите напразно.

— Но, чуй ме. Аз съм напълно убеден, че професорът няма никакво намерение да иска от теб да удържиш обещанието си.

— Откъде знаеш? — учудено защита тя.

— Сам ми го каза.

— Как така?... Говорил си с него за това? Невъзможно!

— Не за това. Но съм убеден — нарочно искаше да ме накара да разбера и да не губя надежда, че мога да те спечеля.

— Ах, да разбереш — каза тя с тъжна усмивка.

Колски изгуби търпение:

— Тогава ще ти повторя целия ни разговор. Без какъвто и да е повод той ме попита на колко години съм и защо не се женя. А после започна да ме уговаря да се ожения и много ясно каза, че човек не бива да се жени в напреднала възраст и че не е редно да се взима за съпруга много по-млада жена. Това много ясно прозвуча като признание: ако я обичаш, вземи я — от моя страна няма да има никакви пречки, тъй като аз няма да се женя за нея.

За миг в очите на Луця проблесна радост. Не можеше да се съмнява в правотата на думите му. Сигурно Вилчур го беше казал и може би го беше казал с такова намерение. Все пак това не развързваше ръцете ѝ, не ѝ даваше зелена светлина.

Създалото се положение можеше да се обясни така — след завръщането си професорът беше стигнал до убеждението, че по време на неговото отсъствие в чувствата на Луця има промяна. Като Юрковски и онзи възрастен господин, който беше казал, че тя и Колски са много хубава двойка. Вилчур беше открил любовта ѝ към Колски. И този благороден човек, чийто живот беше наниз от случаи на себеотрицание за доброто на другите, и сега беше решил да постъпи по същия начин. Ново отричане и още една болезнена страница в

живота. Но Луця не можеше, нямаше право, да подпише тази страница. Разбира се, той имаше право да направи благороден и може би искрен жест на саможертва, но тя щеше да бъде същество без съвест и чест, ако приемеше от него такъв дар, от него, който всичко вече беше раздал, комуто всичко бяха отнели. Тя е с него и трябва да остане с него.

Знаеше как трябва да постъпи. Колкото може по-бързо да изпрати Колски във Варшава, да овладее, нервите си и с всяка своя дума, с всеки жест ден след ден да доказва на Вилчур, че ни най-малко не се е променила и че все още желае да бъде негова жена.

Стана и докато оправяше косата си пред огледалото, каза спокойно:

— Не. Това не променя положението.

— Как така не променя? — учуди се той. — Нали ви връща свободата, съвсем ясно е. Луця, какво говорите?

— Връща ми я, но защо? От какви съображения се ръководи?

— Няма значение.

— Съвсем не. Отказва се само защото смята, че аз ви... обичам.

— Та нали това е вярно!

— Но ако не се досещаше, сигурна съм, че нямаше да се откаже от мен.

— Щом като все пак вече се е досетил — каза Колски, — въпросът е ясен за него. Какво можете да направите вие?

— Ще го убедя, че се лъже.

Колски се ядоса.

— Това е безсмислено. Това е престъпление към вашето чувство.

— Още по-голямо престъпление би било да го осъдя на самота, да потъпча чувствата му, да му отнема и последната надежда. Не, Янко. Не може да искате това от мен. Направя ли го, споменът за тази постъпка ще ми отрови целия живот. Ще обезобрази всеки миг на нашето щастие. Не, Янко. Ние нямаме право да постъпим така.

— За бога, Луця! Не си ли давате сметка, че оставайки при него, вие ще зачеркнете и вашето, и моето щастие за цял живот?

Луця поклати глава.

— Зная. Но досега всички са зачеркваели щастиято на професора. Жена му го е напуснала заради някакъв млад ветрогон. Години наред е живял в трагична мизерия, подритван, хвърлян в затвора, а най-после,

когато си възвърна паметта, стана прицел на най-срамни клевети, най-подли подмолни постъпки, най-отвратителни интриги. Лишиха го от състоянието и поста му, изтикаха го от столицата! Даже родната му дъщеря почти го е забравила. Не, Янко. Не. Предпочитам да умра, отколкото да се озова сред всички тези хора, които за неговото великодушие, за безграничната му доброта и благородство са му се отплатили с подлост. Ако не разберете това, наистина ще ме убедите, че сте коравосърдечен и че ние с вас никога няма да намерим общ език.

В гласа ѝ звънна горчивина, а Колски сведе глава и след малко каза:

— Разбирам. Как може да не разбирам. Само че не мога да се примиря.

В стаята влезе Павлицки:

— Е, как се чувствате, драга колежке? По-добре ли сте? — топло попита той.

— Знаете ли, неприятно ми е, че ви създавам грижи, но наистина се чувствам неособено добре. Явно през последните дни съм се преуморила.

— Ах, вината е моя — каза Павлицки. — През последните дни изоставих болницата. Тържествено обещавам да се поправам. Жалко, че не се чувствате добре, защото ей сега ще започне котилъонът.

Луця тъжно му се усмихна:

— Много съжалявам, че не мога да участвам. Бъдете така добър, моля ви, и се разпоредете да впрягат.

След кратки любезни уговорки Павлицки се съгласи и отиде да нареди.

Четвърт час по-късно те вече седяха в колата, завити с дебели наметала. Нощта беше тъмна. Железните обковки на колелата тракаха по замръзналите буци из пътя. Коларят размахваше от време на време камшика и ненужно пришпорваше конете, които и без това се носеха в прекрасен тръс.

Не продумваха. Само Колски пхна ръка в ръкава на Луця и мълчаливо стискаше китката и.

В болницата беше тъмно. Само мъждукащият пламък на маслената лампа слабо осветяваше прозореца на болничната стая. Като

се стараеха да стъпват колкото може по-тихо, те влязоха в преддверието и тук свалиха наметалата.

— Лека нощ — протегна ръка Луця.

Той искаше да я прегърне и целуне, но тя с решителен жест се заслони:

— Не. Не бива. И, моля ви, заминете утре.

Нейният шепот звучеше като че ли естествено, но в очите ѝ се появиха сълзи.

— Луця, Луця! — стисна ръката ѝ Колски.

— Лека нощ. Вземете лампата. Аз ще се оправя и в тъмното.

Колски влезе в стаята си, седна и се замисли. Твърде добре познаваше Луця, за да не знае, че тя не променя много лесно решенията си. След като изслуша аргументите ѝ, си даде сметка, че няма да може да я убеди. Съзнателно бе направила една безумна стъпка: осъждаше и него, и себе си на отричане от щастието, на сив, безцветен живот, на вечна горчивина. Но той не можеше да намери достатъчно убедителни аргументи, за да я отклони от това ѝ решение.

Остатъка от нощта прекара, като палеше цигара от цигара и обмисляше безнадеждната ситуация. На разсъмване стана и започна да си прибира багажа. Трябваше да се съобрази с молбата на Луця. Той и сам разбираше, че е редно да замине колкото може по-бързо. След закуска щеше да отиде във воденицата и да помоли за кола до гарата. Не можеше повече да издържа в тази стая, сложи си палтото и излезе да се поразходи.

Беше студено, а всичко наоколо — дървета, плетища, покриви и земята — беше плътно покрито със слана! На изток върху синьо-зеленото небе блестяха първите пурпурни ивици. Денят обещавахе да бъде хубав и студен. Колски сви към езерата. Още не бяха замръзнали. Само край бреговете, тук-там в плитчините, стъкливо се очертаваше ледена ивица. Стигна до края на второто езеро, а когато започна да се връща, видя ивица бял дим над комина на болницата. Донка сигурно вече беше отишла и приготвяше закуската.

На терасата срещна професора.

— Добър ден, колега — поздрави го Вилчур. — Какъв чудесен изгрев. Виждам, че обичате ранните самотни разходки. Почуках на вратата ви и надникнах. Какво е това? Защо сте си събрали багажа?

Колски, без да го погледне, отговори:

— Трябва вече да заминавам. Трябва непременно. Твърде дълго се заседях тук.

— Дума да не става. Няма да ви пусна. Ако става въпрос за болницата, не се тревожете. Професор Добранецки в края на краищата ми дължи известна благодарност и ако аз ви задържа, той не може да ми се сърди, още повече че и на вас морално ви е много задължен.

— Всичко знам, но за съжаление, въпреки че тук ми е толкова приятно, не мога да остана повече.

Вилчур го хвана под ръка.

— Е, за това ще си поговорим малко по-късно. А сега ми разкажете как прекарахте вчера у Павлицки. Ако се съди по това, че се върнахте рано, изглежда, не е било много весело.

— Беше — каза Колски. — Събрали се бяха много гости, поднесоха великолепна вечеря, имаше много танци.

Вилчур внимателно го погледна.

— А вие имате такова изражение, сякаш не се връщате от бал, а от погребение.

Колски криво се усмихна и каза:

— Може и да сте прав, професоре.

Вилчур се окашля и двамата дълго мълчаха. Колски трескаво мислеше дали няма да е най-добре въпреки Луця открито и веднага да каже на професора какво се е случило, искрено да повтори разговора си с нея и да го помоли за помощ. Огромно усилие направи, за да премълчи.

Пръв се обади Вилчур.

— Вижте колко красиво изгрява слънцето. Тук по покрайнините дори късната есен е винаги красива. В свежия въздух белите дробове дишат другояче. Особено старите бели дробове — помълча малко и добави: — Въпреки че вашите са млади, няма да ви пусна толкова лесно.

— Господин професоре, сега наистина... — започна Колски.

— Няма какво да говорим — прекъсна го Вилчур. — Що за неподчинение?! Хайде да вървим. Там сигурно вече са приготвили закуската.

В стаята на Луця наистина ги чакаше закуската, Луця наливаше мляко в чашите. Донка се суетеше край масата.

Луця поздрави Колски съвсем непринудено, но не изглеждаше добре.

— Забавлявахте ли се у Павлицки? — попита Вилчур, целувайки ѝ ръка.

Тя весело му се усмихна.

— Ах, отлично, професоре. Липсваше ни само едно — вас ви нямаше. Всички питаха защо не сте дошли, а домакините искрено се безпокояха. Като слушах какво говорят за вас, наистина бях щастлива. Следващата седмица непременно трябва да отидем там с вас.

Колски гледаше Луця под око с учудване, което едва прикриваше. Държеше се почти фриволно. По време на закуската говореше само на професора, усмихваше му се, подаваше му хляб и масло, говореше много и свободно.

Когато вече станаха от масата, тя се обърна към Колски с безразличен тон:

— Бяхте ли вече у Прокоп, поръчахте ли кола?

— Още не — отговори Колски, свеждайки очи.

— Защото, ако искате да успеете за влака, трябва да заминете преди девет.

— Добре. Веднага отивам във воденицата.

Вилчур се окашля.

— Колегата Колски днес все още няма да замине. Помолих го да остане. Трябва да ми помогне. Днес имаме две много важни операции, а аз се съмнявам, че Павлицки след бала ще има желание да дойде при нас. Сигурно е изморен и се излежава в кревата.

Никой не му отговори.

В преддверието чакаха пациенти. Не бяха много. Три забулени с дебели шалове бабички, един литовец от Бервинти, две деца от Нескупа с оплаквания от херния. Освен тях беше и червенокосият Виталис, ратаят от воденицата, който рано сутринта се беше подхлъзнал при яза и падайки, си беше навехнал крака.

Вилчур и Луця прегледаха всичките до дванадесет. Колски беше зает в операционната — наместваше ръка след сложно счупване. Пациентката имаше слабо сърце и затова той трябваше да работи, без да ѝ слага упойка. От време на време се разнасяха нейните викове.

Професорът си свали престилката и докато миеше ръцете си, каза:

— Елате сега при мен, Луця. Ще ви покажа нещо.

— Ах, да — каза тя. — Сетих се. Нали вчера трябваше да пристигне колетът със закупените от вас апарати.

— Наистина пристигна — потвърди Вилчур. — Но освен колета получих и друго. Нещо много интересно.

— Наистина ме заинтригувахте.

— Вие знаете, че докато бях във Вилно, се запознах с доктор Южвински, който там е преподавател в университета. Много начетен и мил човек. Знаеше вече за нашата болница и много се заинтересува от нея. Дълго му говорих за нашата работа тук и сега той ми е писал писмо. Искам да ви го покажа.

Отидоха в стаята на Вилчур и професорът подаде на Луця сгънат лист. Тя го разгърна и прочете:

„Уважаеми професоре и драги колега!

Вчера получих картичката ви и се зарадвах, че мога да ви бъда полезен. Аз и моите възпитаници. Разговарях с няколко. Мнозинството прие с ентусиазъм вашата инициатива. Та нали да се работи под ваше ръководство — да си го кажем направо — е чест за всеки лекар не само за начинаещите. Не съм напълно съгласен с вас, че трябва да се избират кандидати с не особено високи доходи. Засега разполагам с трима. При първия сигнал ще ви ги изпратя. Най-способният от тях е доктор Шимон Яшински. Той е младеж от добро семейство, работлив, съвестен, многообещаващ. Сигурен съм, по под ваше ръководство ще стане отличен лекар. Чудесно ще бъде за него да стажува във вашата болница. След шест месеца ще ви изпратя друг. Говорих вече с декана и той, разбира се, се съгласи без каквито и да било възражения, да бъдат зачислявани на практика при вас. Можете да бъдете сигурен, скъпи професоре, че тук няма да ви забравим и нито един ден няма да ви оставим сам, без помощник. Доктор Яшински заминава вдругиден.

Приемете моите сърдечни поздрави и благопожелания за по-нататъшна плодотворна работа.

Искрено ваш:

Ф. Южвински“

Луця свърши четенето и вдигна очи към професора.

— Харесва ли ви? — попита Вилчур.

— По принцип... — започна Луця, — по принцип идеята е много хубава. Но...

— Какво — но?

— Едно не разбирам: защо в писмото се казва, че няма да ви оставят сам? Щом като сте разказвали там за нашата болница, сигурно сте споменали и за мен, нали?

Гласът на Луця леко трепереше. Предчувстваше какво ще чуе от Вилчур. Професорът кимна.

— О, не само че съм ви споменал, но и много ви похвалих за вашето себеотрицание. Не мога да си представя помощ, по-добра от помощта, която вие ми оказвахте.

Луця прехапа устни.

— Защо говорите в минало време?

Вилчур спокойно отговори:

— Защото, Луця, аз за съжаление трябва да се откажа от вашата помощ.

— Професоре!

— И двамата много добре разбираме, нали, госпожице Луця.

— Аз не... не разбирам. Не разбирам и никога няма да разбера. Щом като сте доволен от мен, а аз съм убедена, че е така, защо тогава искате да ме освободите. Професоре! Как можете, дори без да сте се разбрали с мен, да зачеркнете всичките ни общи планове!

Вилчур се усмихна, а в очите му трепна тъга.

— Зачеркнал съм ги не аз. Зачеркна ги съдбата. Предопределението. А те бяха зачеркнати, защото никога не са имали право на съществуване.

— Не е истина — живо запротестира тя.

— Свещена истина — поклати глава професорът.

— Ще ви докажа.

— По какъв начин?

— По най-простия. Ще остана с вас. Ще остана завинаги. Кълна ви се, че не желая нищо друго, че ще бъда много нещастна, ако ме отхвърлите, ако ме отблъснете сега. Набелязала съм си бъдещето и в цялото мое бъдеще се виждам до вас. Не искам друго бъдеще. Не мога да приема никакво друго. Да, ако искате тук да идват на практика млади лекари, аз нямам нищо против. Но и аз ще остана. Ще остана като ваша помощница, като ваша съпруга. Друго и не може да бъде.

По лицето на Луця избиха ярки петна. Ръцете ѝ трепереха.

— Не зная какво ви е накарало да промените взетото отдавна решение. И не искам да знам. Сигурно сте се поддали на въображението си. Но вие се лъжете, като мислите, че ще се откажа толкова лесно от това, на което имам право.

Вилчур ласкаво ѝ хвана ръката.

— Луця. Да поговорим спокойно.

Тя скочи от мястото си.

— Ах, не, не. Няма какво повече да говорим. Вие болезнено ме засегнахте.

Искаше да излезе, но Вилчур не пусна ръката ѝ.

— Скъпа Луця, седнете, моля ви и ме изслушайте.

Той почти насила отново я настани на стола. Трепереше цялата, а в очите ѝ имаше сълзи.

— Знаете ли — говореше той със спокоен глас, — допуснали сте една грешка. В своите сметки вие напълно сте пренебрегнали мен, моята личност. Съвсем не сте взели предвид, че и аз съществувам, че и аз мисля и чувствам. Вие искате да се отнесете към мен като към абстрактна величина. А нали съм жив човек. Много съм стар, но нали съм жив. Защо не желаете да вземете предвид, че и аз имам право на глас?

— Не ви разбирам.

— Искате да останете. Искате да останете като моя съпруга. И смятате, че това трябва да ме направи щастлив. Но вие не си давате сметка, че аз може да съм на противоположното мнение.

— Някога... — започна Луця.

Вилчур я прекъсна.

— Някога и аз си мислех така. Но днес съм на друго мнение.

— Защо днес? — смело вдигна очи тя.

— Защото днес знам, че обичате друг.

Луця стисна зъби. Сърцето ѝ заби до пръсване. Все пак се овладя и каза уверено:

— Никого не искам да обичам. Искам да обичам вас и само вас.

Вилчур се засмя:

— Ах, мила Луця. Това е една от ония области, където „искам“ не означава „мога“ Където и най-голямото желание няма да помогне. За съжаление никой не е господар на сърцето си. Луця, дори тогава, когато ви се струваше, че изпитвате любов към мен, дори и тогава бях уверен — неправилно преценявате чувствата си. Винаги съм бил и ще ви бъда благодарен за вашата сърдечност и доброжелателност, за толкова много добрина и топлота. Но това не беше любов. Вие сама се убедихте сега, когато обикнахте Колски. Не, не отричайте. Не трябва да се крие и нещо повече — не може да се скрие.

Луця поклати глава.

— Вие си въобразявате.

— Не, Луця. Това е безспорна истина. И сега, моля ви, имайте предвид положението, в което се намирам. Искате да останете при мен въпреки влечението на сърцето си. Тогава как си представяте моята роля? Нима вие мислите, че за мен няма да е огромно бреме да знам, че съм се превърнал в пречка за вашето щастие, че вие сте с мен само защото неправилно разбирате чувството за дълг? Та нали тогава аз няма да имам спокойствие ни денем, ни нощем. Ще се чувствам като човек, който ви притеснява и ви пречи. Не, Луця, вашето присъствие тук и вашата жертва няма да доведат до нищо добро, а до голямо зло. И за вас, и за мен, и за Колски. Това направо би било лудост. Да се осъдят на мъчения трима души заради някакъв принцип, който е напълно безсмислен.

Закрила лице с ръце, Луця плачеше.

— Не мога да ви оставя. Не мога.

— Ще ви кажа и друго. Такова едно самоотричане от ваша страна би ме обидило. Това би означавало, че вие ме смятате за безпомощен старец, който не може да се справи сам: ще бъде като жертва — от съжаление. А вие сигурно не мислите, че трябва да ме съжаляват.

— Така е — каза тя, като ридаше. — Но защо винаги се жертвате вие?

Вилчур сви рамене.

— И дума не може да става за жертва от моя, страна. Аз не се отказвам от вас, Луця, защото вие не сте била и не можете да бъдете моя. Не можете, защото вие самата не принадлежите на себе си. Сърцето ви принадлежи на друг. Да, мила Луця. Няма да крия, че без вас ще ми е мъчно, че понякога ще си потъгувам, ще си спомням, но поне ще изпитвам радост, че не съм се изпречил на пътя ви към щастието, че не съм ви онеправдал.

Тя все още не можеше да се успокои.

— Защо той дойде тук? Защо дойде?!

— Стана много добре. Само си помислете, Луця, че много по-лошо щеше да бъде, ако той или някой друг се явеше не сега, а след една-две години. Защото това щеше да е неизбежно. Щеше да стане рано или късно. По-добре, че стана по-рано. По-добре за вас и за мен.

Тя продължаваше да плаче. Вилчур стана и милвайки косите ѝ, каза:

— Такава е съдбата, мила Луця, и не трябва да се борим с нея. Тези няколко години, които ми остават да поживея, ще ги прекарам тук в тишина и спокойствие, а пред вас е цял един живот. Мъж, деца, собствен дом. Колски наистина е силно и предприемчиво момче. Предприемчив и честен. Двамата ще живеете добре. А колкото по-добре живеете вие, толкова по-голяма ще бъде моята радост, защото ви обичам — и двамата. Към вас, дете мое, ще запазя много хубави чувства до края на живота си.

Тя взе ръката му и притисна към нея устни. Той не я дръпна и каза:

— Надявам се, че от време на време ще идвате да ме видите. За мен ще бъде истински празник... Е, а сега вече трябва да се успокоите. Всичко мина. Изтрийте си очите, моля ви. Сега ще дойде Донка, защото сигурно обядът вече е готов. Не трябва да излагаме на показ пред хората нашите проблеми. Хайде, моля, изтрийте си очите.

Вилчур запали цигара и млъкна. Луця постепенно възвърна равновесието си. След дълго мълчание каза:

— Никога няма да си го простя. Никога.

— Но какво, дете мое? Тази любов ли? Тази щастлива любов, която спаси и вас, и мен от погрешната стъпка?... Трябва да я благославяме. Сега да поговорим по някои практически въпроси. Ето, Колски наистина трябва вече да се връща във Варшава. Най-добре ще

направите да заминете заедно. Смятам, че ще успеете да съберете багажа си до довечера. А утре ще заминете рано сутринта.

Луця отново бурно заплака:

— Защо, защо искате да се освободите от мен толкова бързо? Вие сигурно ме презирате!

— Що за глупости — ядоса се Вилчур. — Как може да говорите такива безсмислици, скъпа Луця! Просто искам вие двамата да се свържете колкото може по-скоро и смятам, че колкото по-скоро заминете, толкова по-добре е и по други съображения — както вие, така и Колски, а и аз трябва да имаме малко време да свикнем с новата ситуация, да я осмислим. Заминавайте утре.

— Утре, като тръгвам, сигурно ще ми се пръсне сърцето — извика отчаяно Луця.

Стоеше наред стаята, потънала в сълзи и съвсем съкрушена. Вилчур я прегърна, притегли я към себе си и заговори:

— Тихо, мило дете... Тихо. И за мен раздялата няма да е лека. Но какво да се прави. Налага се.

На вратата се почука. Наистина беше Донка, попита дали да слага вече за обяд. Вилчур ѝ каза да почака още малко, а той самият отиде в амбулаторията, където намери Колски. Заговори, без да го гледа в очите:

— Помолих ви, колега, да останете още. Вие сигурно сте се досетили за какво става въпрос.

— Да — тихо отговори Колски.

— Ето, Луця ще замине заедно с вас... Знам, че се обичате и искрено ви желая щастие...

Той млъкна. Колски стоеше блед като платно и не беше в състояние дума да продума.

— Решихме — каза Вилчур след дълго мълчание, — че утре рано заминавате. Така ще бъде най-добре. А сега, колега, позволете ми да ви поднеса моите благопожелания. Ще имате съпруга, която няма цена. Да ви даде бог...

И не можа да довърши. Излезе от амбулаторията и се върна в стаята си. Луця вече не беше там. Тежко се отпусна на леглото и подпря глава. Дълго, часове наред седя неподвижно.

Този ден в болницата никой не обядва. Едва привечер Луця с помощта на Донка започна да събира багажа си. Вечерята поднесоха в

преддверието. Вилчур бе принуден да доведе Луця почти насила. Настроението беше мрачно. Само Йемьол редеше дългите си монолози, преструвайки се, че нищо не забелязва. Към края на вечерята Луця се разплака и избяга в стаята си. През цялата нощ не затвори очи. Вилчур също не спа. А когато сутринта излезе, приличаше на човек, прекарал тежка болест.

В осем часа пред терасата на болницата дойде кола с ритли, на която Васил с помощта на Колски нареждаше нещата на Луця. Макар че новината за нейното заминаване още вчера бе стигнала до воденицата, никой, освен Васил, който трябваше да я закара на гарата, не дойде да се сбогува с нея.

Когато всичко вече беше готово, Вилчур още веднъж прегърна Луця и ѝ пожела щастие. И двамата не можеха да сдържат сълзите си. Колски седеше в колата и нетърпеливо поглеждаше часовника си. Васил помогна на Луця да седне до него. Той самият скочи на предната седалка, замахна с камшика над гърбовете на конете и колата, потегли по селския път към шосето.

На терасата останаха Вилчур и Йемьол. Когато колата изчезна зад завоя, Йемьол каза:

— Е, заминаха.

— Заминаха — обади се след кратко мълчание Вилчур. — Всички заминават. Всички. И ти ще заминеш.

Йемьол поклати глава.

— Няма да замина. Ще остана. Какво искаш? Обикнах те. Обикнах те затова, че си глупав, Цезарю.

Вилчур се усмихна.

— Глупав... — повтори той.

— Да. Какво е глупостта на днешно време, когато разумът съществува, за да създава зло, ако не върховно добро? А какво може да бъде добро, ако не мъдростта? Животът става парадокс. Тогава може би е много мъдро, че ти, *carissime*, живееш, за да даряваш с щастие другите.

— Може и за това да съм създаден — замислено каза Вилчур.

— Ти живееш за другите, другите за себе си, само аз не зная за кого и защо живея... От много години търся отговор, търся отговора на този въпрос на дъното на всяка бутилка. И не го намирам... Явно не мога да попадна на съответната бутилка. Но ти не се тревожи! Ще

дойде и нейният ред... Ще я гаврътна и в последната глътка ще позная истината.

---

[1] Мисля, следователно съществувам (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Чрез съвкупление съществувам (лат.). — Б.пр. ↑

Издание:

Тадеуш Доленга-Мостович. Морал

Роман

Рецензент: Венцеслав Караиванов

Преведе от полски: Малина Иванова

Редактор: Слава Николова-Герджикова

Художник: Олга Паскалева

Художник-редактор: Зоя Ботева

Технически редактор: Васил Стойнов

Коректори: Лили Парева, Елена Нягулова

Код 29/95364/5544/48/89

Полска. Първо издание. Издателски №22/1989

Дадена за набор на 14 септември 1989 г.

Подписана за печат на 20 ноември 1989 г.

Излязла от печат м. декември 1989 г. Формат 60×84/16.

Издателски коли 20,52. Печатни коли 22,00.

УИК 19,07. Цена 3,54 лева

Издателство с печатница на БЗНС

1592 София, улица „Илия Бешков“ №2

Поръчка №10 204/1989 г.

Ч–3

© Малина Иванова, преводач

с/о Jusautor, Sofia, 1989

Tadeusz Dołęga-Mostowicz. Profesor Wilczur

Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1985

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.